

รายงานการศึกษาเชิงวิจัย

เรื่อง กลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน และเป็นสากล

โครงการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับกลาง
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 4

มีนาคม 2568

ใบรับรองรายงานการศึกษาเชิงวิจัย

เรื่อง กลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน และเป็นสากล

ภายใต้การฝึกอบรม

หลักสูตร “นักบริหารระดับกลางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” รุ่นที่ 4 ประจำปี พ.ศ. 2568

คณะผู้วิจัย

1. นางสาววรรณ สุขจำลอง	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
2. นายชยวีร์ หวังเจริญรุ่ง	กรมควบคุมมลพิษ
3. นายชัยพล จันทะวัง	กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม
4. นายปัญญา ติตมา	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
5. นายสุพล คำแสนะ	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
6. นายวรุตม์ ศิริกิม	กรมป่าไม้
7. นายอดิชาติ อินทองคำ	กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
8. นายกิตติ ขาววิเศษ	กรมทรัพยากรธรณี
9. นางประภาวดี โอตรวรรณะ	กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
10. นางสาวจิตติณัฐ ศักรานุกิจ	องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)

อาจารย์ที่ปรึกษาได้รับรองเอกสารการศึกษาเชิงวิจัยฉบับนี้แล้ว

ณ วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2568

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติชัย รัตนะ)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุชา เพียรชนะ)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(นายนิมิตร สมบูรณ์วิทย์)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

คำนำ

รายงานการศึกษาเชิงวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล” ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดย ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตร “นักบริหารระดับกลาง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” รุ่นที่ 4 ประจำปี พ.ศ. 2568 กลุ่ม 4

แนวคิดหลักของการศึกษาเชิงวิจัยครั้งนี้คือการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถมอบประสบการณ์ใหม่ที่มีคุณค่าและความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นแนวทางที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ และการส่งเสริมจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ รายงานฉบับนี้ยังให้ความสำคัญกับ การยกระดับมาตรฐานอุทยานแห่งชาติของไทยให้ทัดเทียมระดับสากล ผ่านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย การสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเยือนซ้ำ รวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้การท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจไปพร้อมกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นที่ เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และผู้สนใจด้านการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยสามารถนำแนวทางและ ข้อเสนอแนะไปใช้พัฒนาการท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งยังสามารถต่อยอดสู่โครงการสำคัญ ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างคุณค่าของอุทยานแห่งชาติไทยในระดับสากลต่อไป

คำขอบคุณ

รายงานการศึกษาเชิงวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล” สำเร็จได้ด้วยดี ในกาลนี้ คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณคณะอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติชัย รัตนะ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุชา เพียรชนะ และอาจารย์นิมิตร สมบูรณ์วิทย์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการรวมทั้งให้พลังใจในการพัฒนาผลการศึกษาวิจัย ทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณท่านปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผู้บริหารของหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่กรุณาให้ความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นสำหรับนักบริหารระดับกลาง อีกทั้งยังให้โอกาสอันดีในการเข้ารับการฝึกอบรมของบุคลากรในสังกัด ขอขอบคุณผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และคณะเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาการฝึกอบรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ขอขอบคุณเพื่อนๆ สมาชิกกลุ่มที่ 4 ทุกคน ที่ร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำรายงานการศึกษาเชิงวิจัยฉบับนี้ แล้วเสร็จสมบูรณ์ สุดท้ายนี้ คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการศึกษาเชิงวิจัยฉบับนี้จะเกิดประโยชน์และเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้ศึกษากลุ่มที่ 4

หลักสูตรนักบริหารระดับกลาง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นบก.ทส.) รุ่นที่ 4

สารบัญ

คำนำ	i
คำขอบคุณ	ii
สารบัญ	iii
สารบัญรูป	ix
สารบัญตาราง	x
บทสรุปผู้บริหาร	xi
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	1-5
1.3 ขอบเขตการศึกษา	1-5
1.4 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	1-7
1.5 ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์	1-9
บทที่ 2 กรอบแนวคิด วิธีการดำเนินการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	2-1
2.1.1 แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่	2-1
2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	2-3
2.1.3 กรอบแนวคิดเชิงนโยบายและมาตรฐานระดับสากล	2-5
2.2 วิธีการดำเนินการศึกษา	2-7
2.2.1 การศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	2-7
2.2.2 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	2-10
2.2.3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ	2-13
บทที่ 3 นโยบาย กฎหมาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง	
3.1 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ	3-1
3.1.1 นโยบายของรัฐบาล	3-1
3.1.2 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	3-2
3.1.3 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	3-7
3.1.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)	3-7
3.1.5 แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3-14

สารบัญ (ต่อ)

3.1.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	3-15
3.1.7 นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ	3-16
3.2 แนวปฏิบัติระดับสากลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและคุณค่านิเวศบริการของอุทยานแห่งชาติ	3-40
3.2.1 แนวปฏิบัติระดับสากลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	3-40
3.2.2 คุณค่านิเวศบริการของอุทยานแห่งชาติ	3-54
3.3 ระบบการประเมินมาตรฐานอุทยานแห่งชาติ	3-59
3.3.1 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction Standard)	3-59
3.3.2 มาตรฐานอุทยานแห่งชาติสีเขียว (Green National Park)	3-63
3.3.3 เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โลกสำหรับแหล่งท่องเที่ยว (Global Sustainable Tourism Council – Destination)	3-64
3.3.4 Green Destinations Story Awards	3-64
3.4 บทบาทของภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	3-66
3.4.1 บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	3-68
3.4.2 บทบาทของเอกชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	3-74
3.4.3 บทบาทของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	3-76
บทที่ 4 การวิเคราะห์ศักยภาพ ช่องว่าง และโอกาสในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติไทย	
4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพ ช่องว่าง ข้อจำกัด และโอกาสของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	4-1
4.1.1 ศักยภาพ	4-1
4.1.2 ช่องว่าง (ข้อจำกัดและปัญหาในการบริหารจัดการ)	4-1
4.1.3 โอกาสในการพัฒนา	4-2
4.2 บทบาทของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ช่วยส่งเสริม และสร้างโอกาสในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ในการบริหารจัดการ	4-2
4.2.1 โอกาส	4-2
4.2.2 อุปสรรคหรือความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น	4-3
4.2.3 แนวทางแก้ไขและการส่งเสริมบทบาทของชุมชน	4-3
4.3 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติของไทย: ศักยภาพ โอกาส และปัญหาที่เกิดขึ้น	4-3
4.3.1 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามลักษณะภูมิประเทศ	4-4

สารบัญ (ต่อ)

4.3.2	การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามปริมาณรายได้ที่จัดเก็บได้	4-4
4.3.3	การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามคุณค่าความสำคัญของพื้นที่	4-5
4.4	วิเคราะห์ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยรายภูมิภาค	4-6
4.4.1	การกระจายตัว	4-6
4.4.2	ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	4-8
4.5	การจัดเก็บและบริหารจัดการเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ กับศักยภาพ โอกาส และ ข้อโหว่ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	4-9
4.5.1	ประเภทของเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ	4-9
4.5.2	การใช้จ่ายและบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ	4-10
4.5.3	ปัญหาและข้อจำกัดในการบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ	4-11
4.5.4	แนวทางแก้ไขและปรับปรุงระบบเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ	4-11
4.5.5	แนวทางและระบบการจัดเก็บเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติที่ทันสมัย โปร่งใส และสะดวกต่อการบริการนักท่องเที่ยว	4-12
4.5.6	บทวิเคราะห์ "ระบบ" กับ "คน" อะไรมีผลต่อความโปร่งใสในการจัดเก็บเงิน รายได้อุทยานแห่งชาติมากกว่ากัน	4-13
4.5.7	บทวิเคราะห์ ศักยภาพ โอกาส ในการบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ	4-17
4.5.8	บทวิเคราะห์ การบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติให้มีประสิทธิภาพ	4-18
4.6	ขีดความสามารถขององค์กรในการกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	4-19
4.6.1	การบริหารจัดการและกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	4-19
4.6.2	ขีดความสามารถในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เกี่ยวกับบุคลากร ระบบติดตามและประเมินผล และการ ขาดการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยี ที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการและ พัฒนาอุทยานแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ	4-20
4.6.3	จุดแข็งและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน	4-21
4.7	การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติ	4-23
4.7.1	บทบาทของชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชน และองค์กรอนุรักษ์ (NGO) ต่อ ความสำเร็จในการ บริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติ	4-23
4.7.2	การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน/ไม่มีชุมชน	4-24

สารบัญ (ต่อ)

4.7.3 บทบาทของชุมชนพื้นถิ่น เช่น ชาวเล อูรักลาโว้ย มอแกน ต่อการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติโดยชุมชน (CBT - Community-Based Tourism)	4-26
4.8 ข้อจำกัดด้านแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติเชิงพื้นที่และกลไกงบประมาณ	4-28
4.8.1 แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ	4-28
4.8.2 ข้อจำกัดของกลไกด้านงบประมาณและการจัดการเชิงพื้นที่ในการจัดทำแผนการ จัดการอุทยานแห่งชาติ	4-29
4.8.3 ข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับภาคเอกชนและชุมชน	4-31
4.9 ความพร้อมและข้อจำกัดการให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ	4-33
4.9.1 การบริการด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ	4-33
4.9.2 บทวิเคราะห์ ความพร้อมและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของไทยในการ ให้บริการอย่างมืออาชีพ	4-34
4.9.3 แนวคิดและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย	4-36
บทที่ 5 กลยุทธ์เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ	
5.1 ด้านการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience Design)	5-1
5.1.1 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์ใหม่	5-1
5.1.2 การใช้เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์	5-1
5.1.3 การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่น	5-2
5.2 ด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว	5-2
5.2.1 การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวคิด CNT (Conservation and Nature-based Tourism)	5-2
5.2.2 การลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด NZT (Net Zero Tourism)	5-4
5.2.3 การส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	5-4
5.3 ด้านการตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยว (Positive Tourism)	5-4
5.3.1 การสร้างแบรนด์และภาพลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติ (National Park Branding & Image Building)	5-5
5.3.2 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อโปรโมตการท่องเที่ยว (Digital Tourism Marketing)	5-5
5.3.3 การพัฒนากิจกรรมและแพ็คเกจท่องเที่ยวที่หลากหลาย (Tourism Product Development)	5-5

สารบัญ (ต่อ)

5.3.4 การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว (Partnership & Collaboration)	5-5
5.3.5 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว (Event-Based Tourism Promotion)	5-6
5.4 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว (Local Touch Tourism)	5-6
5.4.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT)	5-6
5.4.2 การพัฒนาสินค้าและบริการท้องถิ่น	5-6
5.4.3 การพัฒนาที่พักและโครงสร้างพื้นฐานท้องถิ่น	5-7
5.4.4 การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวท้องถิ่น	5-7
5.4.5 การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอุทยาน ชุมชน และภาคเอกชน	5-7
5.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสิ่งแวดล้อม (Facility Designs & Waste Management)	5-7
5.5.1 ความปลอดภัย (Safety Standards)	5-7
5.5.2 สุขอนามัย (Hygiene Standards)	5-8
5.5.3 ความสะดวกสบาย (Comfort & Accessibility)	5-8
5.5.4 ความครอบคลุม (Universal Accessibility)	5-8
5.5.5 การใช้พลังงานสะอาด (Clean Energy Usage)	5-9
5.5.6 การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environmental Management)	5-9
5.6 ด้านความปลอดภัยและการตอบสนองเหตุฉุกเฉิน (Safety & Emergency Response)	5-10
5.6.1 การวางมาตรการป้องกันอุบัติเหตุและภัยธรรมชาติ	5-11
5.6.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านความปลอดภัย	5-11
5.6.3 การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และระบบตอบสนองเหตุฉุกเฉิน	5-11
5.6.4 การสร้างความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว	5-12
5.6.5 การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยและการตอบสนองเหตุฉุกเฉิน	5-12
บทที่ 6 การยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติสู่ระดับสากล	
6.1 การพัฒนาระบบประเมินผลและการรับรองมาตรฐานระดับสากล	6-1
6.1.1 การนำแนวทางจาก 7 Green Concept มาใช้	6-1
6.1.2 ระบบติดตามและวัดผลความยั่งยืนของการท่องเที่ยวพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	6-5
6.1.3 แนวทางการขึ้นทะเบียนมรดกโลก	6-25
6.2 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้	6-28
6.2.1 ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ	6-28

สารบัญ (ต่อ)

6.2.2 การบูรณาการกับภาคเอกชนและเครือข่ายนักวิจัย	6-31
6.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	6-33
6.3 การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว	6-34
6.3.1 การใช้ Big Data และ AI ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	6-35
6.3.2 การพัฒนา Smart Tourism Platform เพื่อการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ	6-38
6.3.3 แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำ	6-43
บทที่ 7 วิจัย สรุป และข้อเสนอแนะ	
7.1 สรุปผลการศึกษา	7-1
7.2 วิเคราะห์ความท้าทายและโอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ	7-4
7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ	7-4
บรรณานุกรม	Ref-1
ประวัติผู้วิจัย	CV-1

สารบัญรูป

รูปที่ 2-1	ผังกรอบแนวคิดการรากฐานและการยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยวที่ สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล	2-17
รูปที่ 3-1	ภาพรวมของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	3-44
รูปที่ 6-1	องค์ประกอบของการท่องเที่ยวตามหลักการ 7 Green Concept	6-1
รูปที่ 6-2	แผนภูมิแสดงขั้นตอนขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก	6-27
รูปที่ 6-3	เกรท สโมคกี้ แมนเทนในรัฐเทนเนสซีได้เซ็นสัญญาับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เข้าโครงการ "อุทยานพี่น้อง" เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2556 ซึ่งเป็นโครงการระหว่างอุทยานในสหรัฐและในประเทศต่างๆ โดยจับคู่อุทยานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้ช่วยกันแบ่งปันข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการอุทยาน	6-30
รูปที่ 6-4	แอปพลิเคชันมือถือที่พัฒนาขึ้นเพื่อเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ Thai-US Friendship Trail ในอุทยานฯ เขาใหญ่ ช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลความรู้ตลอดเส้นทางผ่านสมาร์ทโฟน เพิ่มทั้งความสะดวกและประสบการณ์เรียนรู้เชิงอนุรักษ์	6-33
รูปที่ 6-5	เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าในศูนย์ควบคุม กำลังใช้ระบบกล้องตรวจการณ์ที่ติดตั้ง AI เพื่อเฝ้าระวังการลักลอบล่าสัตว์ป่าแบบเรียลไทม์ในอุทยานแห่งชาติ (แซมเบีย) ระบบดังกล่าวผสานกล้องอินฟราเรด เซ็นเซอร์ และการวิเคราะห์ด้วยปัญญาประดิษฐ์ ทำให้การตรวจจับผู้บุกรุกและการตอบสนองของเจ้าหน้าที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น	6-37
รูปที่ 6-6	พิธีเปิดตัวแพลตฟอร์ม “เพลินไทย” (Ploen Thai) Smart Map โดยความร่วมมือระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและภาคเอกชน เมื่อปี 2563 ที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ แพลตฟอร์มนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Thailand Smart Tourism Platform ที่มุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวและความปลอดภัยในยุคหลังโควิด-19	6-39

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3-1	จำนวนและร้อยละของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ประกาศกำหนดแล้ว กำลังเตรียมการประกาศกำหนด และกำลังเตรียมการผนวกขยายพื้นที่	3--39
ตารางที่ 3-2	เกณฑ์ในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการ ท่องเที่ยว	3-62
ตารางที่ 3-3	เกณฑ์ในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว	3-62
ตารางที่ 3-4	ระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3-62
ตารางที่ 4-1	แสดงแข็งและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน	4-21
ตารางที่ 6-1	สรุปแนวคิดสีเขียว (7 GREEN CONCEPT)	6-3
ตารางที่ 6-2	เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC)	6-6

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานการศึกษาเชิงวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล” จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแนวทางบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของแนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคต วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในปัจจุบัน สภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยการบูรณาการของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน อาทิ ความแปรปรวนของสภาพแวดล้อม การบุกรุกพื้นที่ การใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัด และปัญหาด้านงบประมาณ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและมาตรฐานบริการที่สูงขึ้น อุทยานแห่งชาติจึงต้องพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รายงานฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาการพัฒนากลยุทธ์เพื่อยกระดับอุทยานแห่งชาติภายใต้แนวคิดสำคัญ ได้แก่ Conservation and Nature-based Tourism (CNT), Net Zero Tourism (NZT), Positive Tourism, Local Touch Tourism, Repossibility Tourism และ 7 Green Concept ซึ่งเป็นแนวทางสากลที่ช่วยให้เกิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยได้สรุปกลยุทธ์สำคัญที่สามารถนำไปใช้ได้จริงใน 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

(1) การยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นสากล การนำมาตรฐานการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น GSTC (Global Sustainable Tourism Council) มาใช้ และส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการท่องเที่ยวแบบ Net Zero Tourism

(2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติในการสร้างที่พักและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ปรับปรุงเส้นทางเดินป่าและทางศึกษาธรรมชาติให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศ

(3) การบริหารจัดการขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) ใช้เทคโนโลยี เช่น Big Data และ AI Monitoring ในการวิเคราะห์จำนวนผู้เข้าชมเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรให้เกิดความสมดุล

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้อย่างยั่งยืน พัฒนาโมเดลการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการอุทยานและเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์ ร้านค้าท้องถิ่น และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

(5) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอุทยาน พัฒนา Smart Tourism Platform เพื่อให้ข้อมูลแบบเรียลไทม์เกี่ยวกับสภาพอากาศ จำนวนผู้เข้าชม และการแจ้งเตือนภัยพิบัติ

นอกจากนี้ รายงานเล่มนี้ยังได้จัดทำข้อเสนอแนะด้านนโยบายที่สำคัญ อาทิ การปรับปรุงโครงสร้างงบประมาณให้สะท้อนรายได้ของอุทยานแต่ละแห่ง การนำระบบ Revenue Sharing มาใช้ และการสร้างกลไกสนับสนุนจากภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการลงทุนที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติ

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับนานาชาติ จำเป็นต้องดำเนินการตามแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่ได้เสนอไว้ พร้อมกับส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ และการสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ ทั้งนี้ หากสามารถดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดได้สำเร็จก็จะสามารถช่วยผลักดันให้อุทยานแห่งชาติของประเทศไทยสามารถเติบโตอย่างยั่งยืนและก้าวสู่มาตรฐานสากลได้ในอนาคต

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 โดยเมื่อปี ค.ศ. 1832 นักสำรวจและศิลปินชาวอเมริกันชื่อ จอร์จ แคทลิน เป็นคนแรกที่เสนอแนวคิดการปกป้องดินแดนเพื่อสาธารณชนและการอนุรักษ์ จนเมื่อปี ค.ศ. 1872 ได้มีการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของโลกขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาคือ อุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน (Yellowstone National Park) โดยประธานาธิบดียูลิสซิส เอส. แกรนต์ (Ulysses S. Grant) ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีน้ำพุร้อน ต่อมาปี ค.ศ. 1890 ได้จัดตั้งอุทยานแห่งชาติเพิ่มคือ อุทยานแห่งชาติโยเซมิตี (Yosemite National Park) ปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกามีอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น 63 แห่ง โดยอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานอุทยานแห่งชาติ (National Park Service – NPS) สำหรับในประเทศไทยนั้น มีอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น 156 แห่ง โดยแยกเป็นอุทยานที่ประกาศจัดตั้งแล้วจำนวน 133 แห่ง และอีกจำนวน 23 แห่ง เป็นอุทยานแห่งชาติเตรียมการ ซึ่งตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ได้นิยามความหมายของอุทยานแห่งชาติไว้ในมาตรา 4 หมายถึง พื้นที่ที่มีความโดดเด่นสวยงามทางธรรมชาติเป็นพิเศษ หรือมีความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสัตว์ป่าหรือพืชป่าประจำถิ่นที่หายาก หรือใกล้สูญพันธุ์ หรือโดดเด่นด้านธรณีวิทยา หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่สมควรสงวนหรืออนุรักษ์ไว้ เพื่อประโยชน์ของคนในชาติ หรือเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติ หรือนันทนาการของประชาชนอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย นับว่าเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวหลักและเป็นทางเลือกหนึ่งที่มีความนิยมอย่างมาก เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายและสวยงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้มาสัมผัสกับธรรมชาติ ทั้งในด้านความงดงาม และทางเลือกที่หลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น รวมไปถึงกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมาภายหลังวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมใหม่ ที่มีส่วนช่วยผลักดันให้นักท่องเที่ยวต้องปรับตัวอยู่เสมอ เกิดการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ เพื่อตามให้ทันกับความต้องการที่เปลี่ยนไป ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้มีการปรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ให้ได้รับความสนใจ มีการพัฒนาไปตามความนิยม และความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวที่เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติมากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่และท้าทาย มีความคาดหวังและตื่นตัวจากการทำกิจกรรม นอกจากนี้ยังเน้นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เข้าถึง

ประสบการณ์หรือการเรียนรู้ธรรมชาติ การผจญภัยที่ตื่นเต้นท้าทาย และรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ หรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ทำให้รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติมีความหลากหลายน่าสนใจ อีกทั้งในปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

จากแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสร้างประสบการณ์ใหม่ ในการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติจึงเป็นการดำเนินการที่สำคัญ เพื่อสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวและการให้บริการ รวมถึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ การวางมาตรการและควบคุมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ที่ไม่ขัดกับวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ การประเมินศักยภาพพื้นที่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ (Zoning) ที่ไม่กระทบต่อลักษณะพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ หรือพื้นที่เปราะบางของระบบนิเวศ การบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวให้ไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity : CC) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์ใหม่ การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ความตระหนัก และให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตนให้ไปตามกฎระเบียบ หรือข้อกำหนดต่างๆ การควบคุมดูแลนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ โดยเฉพาะมาตรการด้านความปลอดภัย การวางแผนรับมือกับภัยพิบัติและเหตุฉุกเฉิน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสิ่งแวดล้อมการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การเป็นนักสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติ การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น การสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจ้างงาน การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ เน้นการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่มาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแนวใหม่ และช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จากที่กล่าวมาข้างต้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสร้างประสบการณ์ใหม่ในการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและตอบโต้ภัยกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป และกระตุ้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถยกระดับมาตรฐานอุทยานแห่งชาติสู่สากล พร้อมสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เกิดประสบการณ์ที่มีคุณค่าและหลากหลาย เชื่อมโยง

ธรรมชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าด้วยกัน และช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุลและยั่งยืนต่อไป

แม้ว่าจะมีการพัฒนาหรือสร้างประสบการณ์ใหม่ในการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่แปลกใหม่ หรือการเปิดประสบการณ์ใหม่ๆ และสนใจการท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสใกล้ชิดธรรมชาติที่มีความสวยงาม อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในด้านต่างๆ หรือเกิดความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวได้ ยกตัวอย่างเช่น 1) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปเกินขีดความสามารถที่รองรับได้ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม และเป็นผลต่อเนื่องในหลายปัจจัย ทั้งการจัดสรรงบประมาณ การสนับสนุนด้านบุคลากร ความรู้ความสามารถ และความเหมาะสม 2) นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น การให้อาหารสัตว์ป่า การส่งเสียงดัง การทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 3) การประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อน เช่น การตั้งแคมป์ในอุทยานแห่งชาติ การใช้เชื้อเพลิง การปล่อยควัน และสารเคมี ส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ น้ำ และดิน 4) การพัฒนาปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว มีการขุดเจาะหรือจัดการหน้าดิน 5) การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อาจเป็นการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และพันธุ์พืช ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้ลดประสิทธิภาพในการดูดซับก๊าซเรือนกระจก 6) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้น ทำให้การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ต้องมีการปรับตัวอย่างรวดเร็ว 7) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตหรือประเพณีท้องถิ่น มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น 8) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชน ดังนั้น หากสามารถลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ จะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติ ให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล ซึ่งจำเป็นต้องมีการวางแผนดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยใช้กลยุทธ์การจัดการที่เหมาะสม และมีกลไกการร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

อุทยานแห่งชาตินอกจากมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นพื้นที่ต้นแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแล้ว ยังคงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีแนวทางการดำเนินการภายใต้เศรษฐกิจใหม่ (BCG Model) และสังคมคาร์บอนต่ำ ในสาขาท่องเที่ยวและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจไปพร้อมกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนและเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศ พร้อมทั้งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก โดยเฉพาะในช่วงหลายปีที่ผ่านมาการท่องเที่ยวใน

อุทยานแห่งชาติได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ จากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมผลักดันอุทยานแห่งชาติให้ก้าวไปสู่ความเป็นสากล ส่งผลให้อุทยานแห่งชาติหลายแห่งได้รับการประกาศ พื้นที่คุ้มครองเป็นอุทยานมรดกแห่งอาเซียน (ASEAN Heritage Parks) อุทยานธรณีโลก (UNESCO Global Geoparks) และมรดกโลกทางธรรมชาติ (World Heritage) อีกทั้งมีการดำเนินการภายใต้นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในการกำหนดกรอบและทิศทางการบริหารจัดการพื้นที่ในระบบอุทยานให้เป็นไปตามพันธกิจที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งสู่การสร้างอนาคตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และที่ผ่านมามีการนำแอปพลิเคชัน QueQ เข้ามาใช้ในการระบบการจองคิวเข้าอุทยานแห่งชาติ และการจำหน่ายบัตรในรูปแบบ e-ticket การออกแบบโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติภายใต้แนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) การส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การมอบรางวัล Green national park และ Green Hotel เพื่อกระตุ้นให้ภาคธุรกิจหันมาสนใจการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีข้อกำหนดที่ห้ามทำในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อให้ท่องเที่ยวได้รู้และเข้าใจ และกระตุ้นการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำให้เพิ่มมากขึ้น เช่น การงดใช้ถุงพลาสติกและโฟมในเขตอุทยานแห่งชาติ การห้ามสูบบุหรี่บนชายหาด ทั้งนี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นในมาตรฐานการให้บริการ และการจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความยั่งยืน ยั่งยืนความเป็นเอกลักษณ์ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสมดุล รวมถึงตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีการยกระดับเทียบเท่ามาตรฐานสากล

เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติ มีทิศทางการเติบโตที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีมาตรฐานและรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ จึงได้มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนสร้างการท่องเที่ยวที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน จนนำไปสู่การกำหนดทิศทางการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ตอบสนองต่อความต้องการเติบโตสู่ระดับสากล ทั้งนี้การกำหนดกลยุทธ์ต้องเชื่อมโยงกับนโยบายสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายในองค์กร และมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) “ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อย่างยั่งยืนมีสมดุล พร้อมทั้งฟื้นฟูใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ และ

สิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ อีกทั้งยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมบนหลักของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาล มีความเชื่อมโยงประเด็นที่สำคัญ ภายใต้แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566 - 2580) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) **ประเด็นที่ 18 การเติบโตอย่างยั่งยืน** เป้าหมาย : สภาพแวดล้อมของประเทศไทยมีคุณภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน และ**ประเด็นที่ 5 การท่องเที่ยว** เป้าหมาย : ความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยดีขึ้น แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย 1) ยกย่องมาตรฐานความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกมิติ รวมถึงคุณภาพมาตรฐานของสินค้าบริการและสิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคที่เกี่ยวข้องและอาสาสมัครด้านการท่องเที่ยวทั่วประเทศ และ 2) พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งชายหาด ชายฝั่งทะเล เกาะและหมู่เกาะ แหล่งวัฒนธรรม และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

(1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยว และศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สามารถรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนท้องถิ่น โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว

(2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ โดยสร้างความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้เรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมตระหนักถึงคุณค่าของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไทยให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล นำเสนอแนวทางหรือกลยุทธ์ในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการยกระดับอย่างต่อเนื่อง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

(1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

(1.1) ศึกษากลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ในอุทยานแห่งชาติของไทยในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience Design)

การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์ใหม่ : เน้นการเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า, การดูนก, การออกแบบเส้นทางเดินป่า หรือเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศต่างๆ หรือการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ เพื่อ

เสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์ (VR, AR) เพื่อเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยว เช่น การจำลองเส้นทางการเดินป่าในพื้นที่ที่เข้าถึงยาก หรือการดูสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่น การสร้างประสบการณ์ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่รอบๆ อุทยานแห่งชาติ เช่น การแสดงศิลปะพื้นบ้าน การเยี่ยมชมหรือการสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่

2) ด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว : การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity : CC) เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว การกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ (Zoning) เพื่อจำแนกเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่ การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการใช้พลังงานสะอาด (TEM) ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นการดูแลและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

3) ด้านการตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยว (Positive Tourism) : กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การสร้างการรับรู้และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียและสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มในการสื่อสารและจองบริการ พัฒนาเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันของอุทยานแห่งชาติให้มีข้อมูลถูกต้องครบถ้วน เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้ความรู้หรือประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการ การสร้างระบบการจองบริการออนไลน์ที่ง่ายต่อการใช้งาน มีการรองรับข้อมูลที่สะดวกและรวดเร็ว **การตลาดที่เน้นประสบการณ์เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย** ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย โดยควรคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรม

4) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว (Local Touch Tourism) : การสร้างผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและของที่ระลึกจากชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมกัน โดยชุมชนมีบทบาทในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชน **การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้** การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน การสร้างงาน สร้างรายได้ ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสิ่งแวดล้อม (Facility Designs & Waste) : การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว และคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว มีการเลือกใช้วัสดุที่ยั่งยืน การเลือกใช้พลังงานทดแทน ติดตั้งระบบไฟฟ้าที่ประหยัดพลังงาน การบริหารจัดการขยะและของเสียภายในอุทยานแห่งชาติ ตั้งจุดเก็บขยะที่มีการแยกประเภทอย่างชัดเจน และอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม มีระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดการขยะ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการขยะและของเสียภายในอุทยานแห่งชาติ

6) ด้านความปลอดภัยและการตอบสนองเหตุฉุกเฉิน (Safety & Emergency Response) : การวางแผนรับมือภัยธรรมชาติและเหตุฉุกเฉิน ระบบการแจ้งเตือนและการช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน พัฒนาแผนรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติที่สามารถใช้ได้ในทุกสถานการณ์ การฝึกอบรมและการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ใช้ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อแจ้งเตือนภัยและให้ข้อมูลสำคัญกับนักท่องเที่ยว จัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานและในกรณีมีเหตุฉุกเฉิน มีระบบการติดตามและประเมินผล

(1.2) การกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ให้สามารถครอบคลุมแนวคิดที่สำคัญ

การนำแนวคิดที่สำคัญต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ เพื่อการขับเคลื่อนและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสู่ระดับสากล เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตลอดจนมีการพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

(2) ขอบเขตด้านประชากร

โดยสามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มสำคัญ ดังนี้

- (2.1) **เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง** ได้แก่ เจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ภายในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคองค์กรชุมชน
- (2.2) **ผู้บริหารหน่วยงาน** ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหน่วยงานใกล้เคียง
- (2.3) **ผู้นำชุมชนรอบแนวเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ** ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้แทนชุมชน
- (2.4) **ผู้ประกอบการธุรกิจ** ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ หรือการบริการที่เกี่ยวข้อง
- (2.5) **ประชาชนในท้องถิ่น** ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยใกล้บริเวณแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ
- (2.6) **นักท่องเที่ยว** ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

1.4 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

(1) **กลยุทธ์ (Strategy)** การวางแผนหรือแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยในที่นี้หมายถึงการออกแบบและกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

(2) **การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ (National Park Management)** การวางแผนและการดำเนินการต่างๆ ในการดูแลและจัดการทรัพยากรภายในอุทยานแห่งชาติทั้งระบบ เช่น การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สัตว์ป่า พันธุ์พืช และระบบนิเวศ การ

พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการบริหารทรัพยากรบุคลากรและการจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

(3) **อุทยานแห่งชาติ (National Park)** อุทยานแห่งชาติในสังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า พืชพันธุ์ ที่ได้รับการคุ้มครอง เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น พืชพันธุ์ สัตว์ป่า และระบบนิเวศต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(4) **การอนุรักษ์ (Conservation)** การรักษาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ เช่น พืชพันธุ์ สัตว์ป่า และสิ่งแวดล้อม จากการถูกทำลาย เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นคงอยู่และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

(5) **ความยั่งยืน (Sustainability)** ความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการใช้ทรัพยากรนั้นๆ ในอนาคต ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนา มีความสมดุลและคงอยู่อย่างยั่งยืน

(6) **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism)** การท่องเที่ยวที่เน้นการสัมผัสธรรมชาติโดยไม่ทำลายความเสียหายแก่ธรรมชาติ มีการศึกษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีความรู้และรับผิดชอบ และเป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มักเกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่คุ้มครอง

(7) **การท่องเที่ยวแบบปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Tourism)** เป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่มุ่งลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (GHG) ให้น้อยที่สุด และชดเชยส่วนที่เหลือจนการปล่อยสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero) มุ่งเน้นการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ใกล้ศูนย์ที่สุด และใช้การชดเชยเป็นทางเลือกสุดท้าย

(8) **การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)** การท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่เน้นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม, สังคม, และเศรษฐกิจในระยะยาว ซึ่งมุ่งสร้างการพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

(9) **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)** การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความสามารถในการตอบสนองความต้องการในอนาคต โดยตระหนักถึงการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างสมดุลที่ยั่งยืน

(10) **การบริหารจัดการพื้นที่ (Area Management)** การวางแผนและควบคุมการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นการคุ้มครอง ดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(11) **การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)** กระบวนการที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยการมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(12) ประสบการณ์ท่องเที่ยว (Tourism Experience) ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเยี่ยมชมและสัมผัสธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอาจรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น

1.5 ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์

(1) แนวทางกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ

(1.1) มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพ

- การมีระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ : มีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน และมีการนำระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการควบคุมการดำเนินงานต่างๆ ภายในอุทยานแห่งชาติ

- การใช้เทคโนโลยีในการติดตามและดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ : การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในดูแลคุ้มครองพื้นที่ เช่น ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ การใช้โดรนหรือระบบ GPS ในการสำรวจพื้นที่ การพัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ ด้านอุทยานแห่งชาติ

- การฟื้นฟูและการจัดการความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติ : มีการศึกษาและประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมในอุทยานแห่งชาติที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา หรือศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

- ลดผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : การลดผลกระทบจากกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนอุทยานแห่งชาติ เช่น การบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวให้ไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity: CC) การควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการท่องเที่ยว

- การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและภาคส่วนต่างๆ : การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการร่วมวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้เกิดการรับรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์

(1.2) มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

- เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ : ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติจะได้รับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลายระบบนิเวศหรือความหลากหลายทางชีวภาพ

- การฟื้นฟูพื้นที่ที่เสื่อมโทรม : การฟื้นฟูพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่เคยถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน เช่น การปลูกป่า สร้างฝาย ฟื้นฟูสัตว์ป่า หรือการฟื้นฟูระบบนิเวศที่ได้รับผลกระทบ

- การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ : ความหลากหลายของพันธุ์พืช สัตว์ป่า และระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติ จะได้รับการคุ้มครอง รักษา ฟื้นฟู ให้มีความมั่นคงและสมบูรณ์

(1.3) มีการสนับสนุนเศรษฐกิจรากฐานและการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) : การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ
- การจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ : จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและช่วยให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน
- การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว : การพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบริการที่พัก ร้านอาหาร หรือกิจกรรมจากการท่องเที่ยว
- การสร้างงานและลดความยากจน : การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ จะช่วยสร้างงานในพื้นที่ เช่น งานด้านการดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ การเป็นไกด์นำเที่ยว หรือการขายสินค้าหัตถกรรมของชุมชน

(2) เกิดระบบการจัดการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

(2.1) มีการพัฒนาระบบประเมินผลและการรับรองมาตรฐานระดับสากล

- การนำแนวทางจาก 7 Green Concept ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มาใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในการลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อน และสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อเป้าหมายของการมีนักท่องเที่ยวคุณภาพเกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติ
- ระบบติดตามและวัดผลความยั่งยืนของการท่องเที่ยว : มีการติดตามและประเมินผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินการเป็นไปตามมาตรฐานความยั่งยืน และสามารถปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง

(2.2) มีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

- สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ : เพื่อยกระดับและการพัฒนาอุทยานแห่งชาติสู่ระดับสากล โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านการอนุรักษ์ เช่น การมีโครงการอนุรักษ์ร่วมกันในระดับภูมิภาคหรือระดับโลก การพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความเชื่อมั่นในมาตรฐานด้านการอนุรักษ์และด้านการบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติ มีมาตรฐานการบริหารจัดการที่มีการพัฒนาต่อเนื่อง ทำให้ได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศ สามารถช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก

- การบูรณาการกับภาคเอกชนและเครือข่ายนักวิจัย : การพัฒนาให้มีผลงานวิจัย โครงการหรือการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการด้าน การจัดการอุทยานแห่งชาติระหว่างหน่วยงานทางวิชาการ ทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

(2.3) มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- การใช้ Big Data และ AI ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ : โดยมีระบบการจัดการความรู้ ฐานข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีที่ทันสมัย เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เช่น มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน มีการถ่ายทอดความรู้และมอบหมายงานที่เป็นระบบ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือคอมพิวเตอร์ในการเก็บรักษาและปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย มีการศึกษาการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมใหม่ในอุทยานแห่งชาติ
- การพัฒนา Smart Tourism Platform : ทำให้เข้าถึงระบบฐานข้อมูลได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยว รองรับพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคปัจจุบัน

บทที่ 2

กรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินการศึกษา

การวางรากฐานและการยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล เป็นหัวข้อที่สำคัญในการพัฒนาระบบการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้มีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมประสบการณ์ที่ไม่ซ้ำใครแก่ผู้เยี่ยมชม และการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น

ในการวิเคราะห์บทบาทองค์กรและเครื่องมือการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการในอนาคต โดยมีกรอบแนวคิด ดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1.1 แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่

มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและน่าจดจำให้แก่นักท่องเที่ยว โดยไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอจุดท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ แต่ยังรวมถึงการดูแลและให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งในด้านการเรียนรู้วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ยั่งยืน การสร้างประสบการณ์ใหม่จึงเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในปัจจุบัน โดยมีแนวคิดการบริหารจัดการที่สำคัญดังนี้

(1) การเน้นประสบการณ์ที่ไม่ซ้ำใคร

การสร้างประสบการณ์ที่ไม่เหมือนใครเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม โดยอาจเป็นการผสมผสานกิจกรรมทางธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมสัตว์ป่า หรือกิจกรรมผจญภัยในอุทยานแห่งชาติ กับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อเสริมประสบการณ์ เช่น การใช้แอปพลิเคชันในการนำทางหรือแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวไปเยือน

(2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้พวกเขามีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการเรียนรู้จากผู้ที่มีความรู้เฉพาะทาง

ชุมชนท้องถิ่นจะมีบทบาทในการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงทักษะการทำงานฝีมือ การทำอาหารท้องถิ่น หรือการนำทางในพื้นที่ท่องเที่ยว

(3) การสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่ธรรมชาติ

การสร้างระบบการจัดการที่ช่วยควบคุมจำนวนผู้เยี่ยมชมในพื้นที่อุทยานหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่จำกัด เช่น การจัดการระบบการจองล่วงหน้าและการจำกัดจำนวนผู้เข้าชม

(4) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม

การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยว เช่น การใช้แอปพลิเคชันหรือระบบดิจิทัลในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ รวมถึงการพัฒนาแหล่งข้อมูลดิจิทัลเพื่อให้คำแนะนำการท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่ผู้เยี่ยมชม

เทคโนโลยีช่วยในการวางแผนและการควบคุมการเข้าถึงทรัพยากร เช่น การใช้เทคโนโลยี IoT (Internet of Things) ในการติดตามสภาพแวดล้อม หรือการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเพิ่มความสะดวกในการจองที่พักและบริการ

(5) การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสุขภาพและจิตใจ

การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตและร่างกายของนักท่องเที่ยว เช่น การฝึกโยคะกลางแจ้ง หรือการเดินป่าเพื่อผ่อนคลาย

การท่องเที่ยวในรูปแบบที่เชื่อมโยงกับการฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) ที่เน้นกิจกรรมที่ช่วยในการบำบัดและดูแลสุขภาพ

(6) การปรับตัวให้เหมาะสมกับแนวโน้มการท่องเที่ยวในยุคใหม่

การตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การสร้างแนวทางที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของแต่ละคน

(7) การพัฒนาเครือข่ายและการร่วมมือ

การสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

การร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นในหลายด้าน ทั้งในเชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการรักษาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การท่องเที่ยวสามารถเติบโตไปในทิศทางที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับทุกฝ่าย

2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (CNT, NZT, Positive Tourism ฯลฯ)

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่และมุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงแนวทางที่คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดหลักที่สามารถนำมาปรับใช้ ได้แก่

(1) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

แนวคิดนี้เน้นให้การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาว โดยมุ่งเน้น

การอนุรักษ์ – คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

การมีส่วนร่วมของชุมชน – ให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

เศรษฐกิจหมุนเวียน – ส่งเสริมธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

(2) การท่องเที่ยวคาร์บอนเป็นกลาง (Carbon Neutral Tourism - CNT)

แนวคิดนี้เน้นการลดและชดเชยการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ลดการใช้พลังงานฟอสซิล โดยส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด เช่น ไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ในอุทยานฯ การชดเชยคาร์บอน (Carbon Offset) ผ่านการปลูกป่า หรือสนับสนุนโครงการดูดซับคาร์บอน และส่งเสริมการเดินทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้จักรยานหรือรถโดยสารไฟฟ้าในพื้นที่อุทยานฯ เป็นต้น

(3) การท่องเที่ยวที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นศูนย์ (Net Zero Tourism - NZT)

เป็นแนวคิดที่ก้าวไปอีกขั้นจาก CNT โดยมุ่งสู่การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิให้เป็นศูนย์ ซึ่งสามารถทำได้โดยใช้เทคโนโลยีสีเขียว เช่น พลังงานหมุนเวียน ระบบบำบัดน้ำเสีย และการรีไซเคิลขยะ ออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติอัจฉริยะ หรือที่พักที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการวัดผลและติดตาม โดยใช้ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว

(4) การท่องเที่ยวเชิงบวก (Positive Tourism)

แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ลดผลกระทบเชิงลบ แต่ยังสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกให้กับชุมชนและธรรมชาติ เช่น

ฟื้นฟูระบบนิเวศ (Regenerative Tourism) – นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมในการปลูกป่าหรือฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ

พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน – สร้างโอกาสทางอาชีพและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การเรียนรู้และสร้างสรรค์ – ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ เช่น โปรแกรมนำเที่ยวโดยไกด์ท้องถิ่น

การยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นสากล

เพื่อให้การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตอบโจทย์การเติบโตอย่างยั่งยืนและแข่งขันในระดับนานาชาติ จำเป็นต้องดำเนินการดังนี้

1) พัฒนามาตรฐานสากล

นำแนวทางจากองค์กรอย่าง UNESCO, IUCN หรือ GSTC (Global Sustainable Tourism Council) มาประยุกต์ใช้จัดทำมาตรฐานสำหรับที่พัก ร้านอาหาร และกิจกรรมภายในอุทยานให้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2) นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ

ใช้ Smart Tourism เช่น แอปพลิเคชันนำทางเส้นทางธรรมชาติ หรือ AI วิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ใช้ Big Data วิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปพัฒนาแนวทางการจัดการ

3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการ และเชื่อมโยงกับองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาโครงการด้านสิ่งแวดล้อม

4) พัฒนาเส้นทางและกิจกรรมที่มุ่งเน้นประสบการณ์ใหม่

จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ประสบการณ์เชิงลึกกับนักท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนา Eco-Lodges หรือที่พักที่ออกแบบให้กลมกลืนกับธรรมชาติ

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้มุ่งสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเป็นสากลต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมตั้งแต่ Sustainable Tourism, Carbon Neutral Tourism (CNT), Net Zero Tourism (NZT), และ Positive Tourism โดยต้องผสมผสานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน เทคโนโลยีสมัยใหม่ และมาตรฐานสากลเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2.1.3 กรอบแนวคิดเชิงนโยบายและมาตรฐานระดับสากล

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลายองค์การระดับสากลได้กำหนดกรอบแนวคิด นโยบาย และมาตรฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(1) กรอบแนวคิดเชิงนโยบายระดับสากล

(1.1) องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO - United Nations World Tourism Organization)

UNWTO เป็นหน่วยงานหลักของสหประชาชาติที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบและยั่งยืน กรอบแนวคิดของ UNWTO มุ่งเน้นที่ 3 เสาหลัก ได้แก่

- เศรษฐกิจ – การท่องเที่ยวต้องส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ
- สังคมและวัฒนธรรม – เคารพและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับชุมชน
- สิ่งแวดล้อม – ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายสำคัญของ UNWTO

Global Code of Ethics for Tourism (GCET) – จริยธรรมด้านการท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และรัฐบาล

One Planet Sustainable Tourism Programme – สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Measuring the Sustainability of Tourism (MST) – ระบบตัวชี้วัดสำหรับการประเมินความยั่งยืนของภาคการท่องเที่ยว

(1.2) องค์การสหประชาชาติ (United Nations - UN) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) โดยเฉพาะ 3 ข้อสำคัญ ได้แก่

SDG 8: การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและการจ้างงานที่เป็นธรรม

SDG 12: การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

SDG 14: การปกป้องทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทรจากการท่องเที่ยวที่ไม่รับผิดชอบ

ตัวอย่างกรอบนโยบายของ UN ด้านการท่องเที่ยว

Transforming Tourism for Climate Action – การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Tourism and the 2030 Agenda – แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs

(1.3) องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN - International Union for Conservation of Nature)

- IUCN Green List of Protected and Conserved Areas – มาตรฐานสำหรับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ที่ยั่งยืน
- Nature-Based Solutions (NbS) for Tourism – การใช้แนวทางที่อิงธรรมชาติในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

(2) มาตรฐานระดับสากลด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(2.1) Global Sustainable Tourism Council (GSTC) – สภาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนระดับโลก

- GSTC เป็นองค์กรที่กำหนด มาตรฐานระดับสากลด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (GSTC Criteria) ซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วโลก โดยมี 2 กลุ่มหลัก ได้แก่
 - 1) GSTC Industry Criteria (GSTC-I) – สำหรับธุรกิจโรงแรม บริษัททัวร์ และผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว
 - 2) GSTC Destination Criteria (GSTC-D) – สำหรับเมือง แหล่งท่องเที่ยว และอุทยานแห่งชาติ
- 4 หลักการของ GSTC Criteria
 - 1) การบริหารจัดการที่ยั่งยืน – นโยบายและแนวทางการจัดการที่รับผิดชอบ
 - 2) เศรษฐกิจและสังคม – การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและเคารพสิทธิของชุมชน
 - 3) วัฒนธรรม – การอนุรักษ์วัฒนธรรมและส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น
 - 4) สิ่งแวดล้อม – การลดขยะ การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอนุรักษ์ระบบนิเวศ

(2.2) ISO 21401 และ ISO 14001 – มาตรฐานสากลสำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

- ISO 21401: Sustainable Accommodation – มาตรฐานสำหรับที่พักที่ยั่งยืน เช่น โรงแรมและรีสอร์ทที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
- ISO 14001: Environmental Management Systems – ระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว

(2.3) European Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)

- ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรป (EU) สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการลดผลกระทบต่อธรรมชาติ

(2.4) Green Destinations และ Earth Check

- Green Destinations – มาตรฐานสำหรับเมืองและแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการพัฒนาสู่การเป็น "Green Destination"
- Earth Check – โปรแกรมรับรองด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการยอมรับจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลก

กรอบแนวคิดเชิงนโยบายและมาตรฐานระดับสากลด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรระดับนานาชาติ เช่น UNWTO, UN, IUCN, GSTC และ ISO เพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวสามารถเติบโตได้อย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน แนวทางที่สำคัญ ได้แก่

- นโยบายของ UNWTO และ SDGs ที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
- มาตรฐาน GSTC ที่ใช้เป็นแนวทางสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยวและเมืองท่องเที่ยว
- ISO และ EMAS ที่ให้แนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- การรับรองด้านความยั่งยืน เช่น Green Destinations, EarthCheck ที่ช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ

หน่วยงานภาครัฐ อุทยานแห่งชาติ และธุรกิจการท่องเที่ยว ควรนำมาตรฐานเหล่านี้มาปรับใช้เพื่อสร้างความยั่งยืนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล

2.2 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษารอบแนวคิดเชิงนโยบายและมาตรฐานระดับสากลด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยสามารถดำเนินการศึกษาได้ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

2.2.1 การศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระดับสากล โดยสามารถดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

(1) แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาข้อมูลสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(1.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยต้นฉบับ เช่น

- รายงานจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO)

- รายงานนโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลประเทศต่าง ๆ
- รายงานจากองค์กรสิ่งแวดล้อม เช่น IUCN, UNEP
- กรณีศึกษาของเมืองและแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับมาตรฐานความยั่งยืน

(1.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เช่น

- งานวิจัยทางวิชาการจากวารสาร (Scopus, Web of Science, Google Scholar)
- หนังสือ ตำราด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- รายงานจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น World Economic Forum (WEF), World Bank
- บทความและเอกสารวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2) วิธีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2.1) การกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการทบทวนวรรณกรรม

- กำหนดประเด็นสำคัญในการศึกษา
- แนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- มาตรฐานระดับสากล เช่น GSTC, ISO 21401, Green Destinations
- การดำเนินงานของประเทศต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำมาตรฐานไปใช้
- ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ใช้กรอบวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มข้อมูล เช่น
 - นโยบายและมาตรฐานระดับสากล – ศึกษาจาก UNWTO, UN, GSTC
 - ตัวชี้วัดและแนวทางปฏิบัติ – ศึกษามาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและแนวทางการพัฒนา
 - กรณีศึกษา – ศึกษาประเทศหรือเมืองที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(2.2) การสืบค้นและคัดเลือกเอกสาร

- ช่องทางการสืบค้นข้อมูล
- ฐานข้อมูลวิชาการ: Scopus, Web of Science, ScienceDirect, Springer, Wiley, JSTOR
- ฐานข้อมูลเปิด (Open Access): Google Scholar, ResearchGate
- เว็บไซต์ขององค์การระหว่างประเทศ: UNWTO, UNEP, WTTC, IUCN, ISO
- การคัดเลือกเอกสาร ใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ในการคัดเลือกรงานวิจัย
- ความน่าเชื่อถือ – ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหรือองค์กรที่ได้รับการยอมรับ

ความทันสมัย – เน้นงานวิจัยในช่วง 5-10 ปีล่าสุด

ความเกี่ยวข้อง – เนื้อหาสอดคล้องกับหัวข้อที่ศึกษา

(2.3) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) ศึกษา หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เปรียบเทียบนโยบายและมาตรฐานที่แตกต่างกัน วิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และอุปสรรคของการนำมาตราฐานไปใช้
- การสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis)
- สรุปข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางที่เป็นระบบ
- นำเสนอ Best Practices หรือกรณีศึกษาที่สามารถนำไปปรับใช้

(3) ตัวอย่างเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- รายงานจากองค์การระหว่างประเทศ
- UNWTO (2023) – Sustainable Tourism Development Guidelines
- GSTC (2022) – Global Criteria for Sustainable Tourism
- World Economic Forum (2021) – Travel and Tourism Development Index
- WTTC (2023) – Sustainable Growth Report
- งานวิจัยทางวิชาการ
 - Gössling, S., & Hall, C. M. (2021) – Sustainable Tourism and Climate Change Mitigation
 - Bramwell, B., & Lane, B. (2019) – The Evolution of Sustainable Tourism Research
 - UNEP & WTTC (2020) – Towards a Green Tourism Economy
 - การจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ : ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งมีความสำคัญทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว
 - การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสัตว์ป่าในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ ดงพญาเย็น-เขาใหญ๋ : มุ่งเน้นการประเมินศักยภาพทรัพยากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวสัตว์ป่า และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
 - แนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : วิจัยถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว พร้อมเสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
 - การพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเกาะพะงัน: ศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่เกาะพะงัน

■ แนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อการยกระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ : วิจัยการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และเสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐาน

นอกจากนี้ แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น การศึกษาและนำแนวทางจากงานวิจัยเหล่านี้มาปรับใช้ จะช่วยในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสามารถแข่งขันในระดับสากลได้

- มาตรฐานและแนวทางการพัฒนา

- ISO 21401 – มาตรฐานที่พักที่ยั่งยืน
- GSTC Criteria – แนวทางสำหรับธุรกิจและแหล่งท่องเที่ยว
- Green Destinations – มาตรฐานสำหรับเมืองและแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(4) สรุปแนวทางการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย

กำหนดประเด็นสำคัญ – ศึกษาแนวคิด นโยบาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

สืบค้นข้อมูลจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ – ใช้ฐานข้อมูลวิชาการและรายงานจากองค์การระหว่างประเทศ

คัดเลือกและวิเคราะห์ข้อมูล – เปรียบเทียบแนวทางต่าง ๆ เพื่อหา

สังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อค้นพบ – นำเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยช่วยให้เข้าใจแนวโน้มและแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนานโยบายและมาตรการด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้อย่างเป็นระบบ

2.2.2 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่ช่วยให้เข้าใจความคิดเห็น ทศนคติ ประสพการณ์ และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(1) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูล

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่

(1.1) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ

เป้าหมาย : ศึกษา นโยบาย มาตรการ และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่าง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.)
- องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO)
- องค์การระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม เช่น UNEP, IUCN

(1.2) ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

เป้าหมาย : ศึกษาการนำมาตรฐานความยั่งยืนไปใช้ในธุรกิจ

กลุ่มตัวอย่าง

- โรงแรมและรีสอร์ทที่ได้รับมาตรฐานความยั่งยืน (ISO 21401, Green Globe)
- บริษัททัวร์ที่มีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ร้านอาหารและธุรกิจบริการที่ใช้แนวทาง Circular Economy

(1.3) ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

เป้าหมาย : ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มตัวอย่าง

- ชุมชนที่พัฒนา "การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)"
- องค์กรอนุรักษ์ที่ทำงานร่วมกับภาคการท่องเที่ยว
- สมาคมที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(1.4) นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป

เป้าหมาย : ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่าง

- นักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม (Eco-conscious Travelers)
- นักท่องเที่ยวที่เคยใช้บริการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

(2) รูปแบบการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่

(2.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เหมาะสำหรับ: เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ ผู้บริหารองค์กร

ลักษณะ:

- ถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบขยายความเห็นได้เต็มที่
- ใช้โครงสร้างคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured)

- มุ่งเน้นความลึกของเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงาน

(2.2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion - FGD)

เหมาะสำหรับ: ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ

ลักษณะ:

- ใช้กลุ่มตัวอย่าง 6-10 คน สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- กระตุ้นการอภิปรายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในบริบทของผู้เข้าร่วม
- บันทึกความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน

(2.3) การสัมภาษณ์ทางออนไลน์ (Online Interviews)

เหมาะสำหรับ: ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ นักท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ไกล

ลักษณะ:

- ใช้แพลตฟอร์มเช่น Zoom, Google Meet
- ส่งคำถามล่วงหน้าเพื่อให้ผู้ตอบเตรียมข้อมูล

(3) การออกแบบคำถามสัมภาษณ์

หลักการออกแบบคำถาม

- ใช้คำถามแบบเปิด (Open-ended Questions)
- หลีกเลี่ยงคำถามชี้นำ (Leading Questions)
- สร้างคำถามให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย
- ตัวอย่างคำถามสัมภาษณ์

(3.1) คำถามสำหรับหน่วยงานภาครัฐ

- องค์กรของท่านมีนโยบายหรือมาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างไร?
- ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านนี้คืออะไร?
- ท่านมองว่าประเทศไทยสามารถนำมาตรฐานสากล เช่น GSTC มาใช้ได้หรือไม่ อย่างไร?

(3.2) คำถามสำหรับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

- ธุรกิจของท่านได้นำแนวทางความยั่งยืนไปใช้ในด้านใดบ้าง?
- อะไรคือปัจจัยที่กระตุ้นให้ธุรกิจของท่านเลือกแนวทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม?
- อะไรคือความท้าทายที่พบในการดำเนินธุรกิจแบบยั่งยืน?

(3.3) คำถามสำหรับชุมชนท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน

- ชุมชนของท่านได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างไร?
- การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสามารถช่วยให้ชุมชนเติบโตได้อย่างไร?
- มีแนวทางใดที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว?

(3.4) คำถามสำหรับนักท่องเที่ยว

- อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ท่านเลือกการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม?
- ท่านคิดว่ามาตรการใดบ้างที่ควรนำมาใช้เพื่อให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากขึ้น?
- ท่านมีประสบการณ์ที่ดีหรือไม่ดีกับแหล่งท่องเที่ยวที่อ้างว่าเป็น "แหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน"?

(4) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

- (4.1) การถอดความ (Transcription) – แปลงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นข้อความ
- (4.2) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) – สรุปประเด็นสำคัญจากข้อมูล
- (4.3) การวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) – จัดกลุ่มแนวคิดและประเด็นหลัก
- (4.4) การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative Analysis) – วิเคราะห์ความแตกต่างของมุมมองจากกลุ่มเป้าหมาย

เครื่องมือช่วยวิเคราะห์ข้อมูล

- NVivo – วิเคราะห์ข้อความและระบุธีมหลัก
- Google Docs/Excel – จัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบ
- Mind Mapping – สร้างแผนภาพเพื่อเชื่อมโยงแนวคิด

(5) สรุปการดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- (5.1) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย – หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ ชุมชน นักท่องเที่ยว
- (5.2) เลือกวิธีสัมภาษณ์ที่เหมาะสม – สัมภาษณ์เชิงลึก, สทนากลุ่ม, ออนไลน์
- (5.3) ออกแบบคำถามที่ครอบคลุมและเป็นกลาง
- (5.4) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ธีมและเปรียบเทียบความคิดเห็น

การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับโอกาสและความท้าทายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางและนโยบายที่เหมาะสมในอนาคต

2.2.3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เป็นกระบวนการศึกษาความเหมือนและความแตกต่างของกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อระบุแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคของการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์ในอนาคต

- (1) กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ การวิเคราะห์จะพิจารณา กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้แก่

(1.1) ด้านนโยบายและมาตรฐาน

- นโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- การนำมาตรฐานระดับสากล เช่น GSTC, ISO 21401, Green Destinations มาใช้
- การสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNWTO, UNEP

(1.2) ด้านเศรษฐกิจ

- ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อ GDP, การจ้างงาน, รายได้ของชุมชน
- โมเดลทางเศรษฐกิจ เช่น Circular Economy, Community-Based Tourism (CBT)
- การดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ (High-Value Tourists)

(1.3) ด้านสิ่งแวดล้อม

- มาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะ, การใช้พลังงานหมุนเวียน
- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว
- การฟื้นฟูระบบนิเวศหลังจากได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

(1.4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- การอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม
- การลดผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว เช่น Overtourism, Gentrification

(2) วิธีการดำเนินการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เปรียบเทียบใช้แนวทางดังนี้

(2.1) คัดเลือกกรณีศึกษา

- เลือกอย่างน้อย 2-3 กรณีศึกษา จากต่างประเทศ และภายในประเทศ
- คัดเลือกจาก แหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ใช้หลักเกณฑ์ เช่น การได้รับรางวัลด้านความยั่งยืน, การบรรลุเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม, ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

(2.2) เก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาจากรายงานทางการ (UNWTO, WTTC, องค์กรท้องถิ่น)
- สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ภาครัฐ, ผู้ประกอบการ, ชุมชน)
- ใช้ข้อมูลเชิงสถิติ (รายได้จากการท่องเที่ยว, จำนวนผู้มาเยือน, การใช้ทรัพยากร)

(2.3) วิเคราะห์และเปรียบเทียบ

- ใช้ตารางเปรียบเทียบ เพื่อสรุปปัจจัยสำคัญ

- วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความท้าทาย (SWOT Analysis)
- ประเมิน บทเรียนที่สามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของไทย

(3) กรณีศึกษาตัวอย่าง

(3.1) กรณีศึกษาต่างประเทศ

1) เมืองลูเบค ประเทศเยอรมนี (Lübeck, Germany)

- แนวปฏิบัติที่ดี
- ได้รับการรับรอง UNESCO World Heritage
- จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อป้องกัน Overtourism
- มีมาตรการ ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน จากภาคการท่องเที่ยว
- อุปสรรคและข้อจำกัด
- ค่าใช้จ่ายสูงในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ต้องใช้มาตรการภาษีเพื่อควบคุมนักท่องเที่ยว

2) เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น (Kyoto, Japan)

- แนวปฏิบัติที่ดี
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามฤดูกาล (Seasonal Tourism) เพื่อลดความแออัด
- ใช้กฎระเบียบในการควบคุม Airbnb และโฮมสเตย์ เพื่อรักษาวรรณธรรมดั้งเดิม
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ
- อุปสรรคและข้อจำกัด
- การปรับตัวของคนท้องถิ่นที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ
- แรงกดดันจากธุรกิจท่องเที่ยวที่ต้องการขยายตัว

(3.2) กรณีศึกษาภายในประเทศ

1) เกาะหลีเป๊ะ ประเทศไทย

- แนวปฏิบัติที่ดี
- ใช้มาตรการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อลดผลกระทบต่อแนวปะการัง
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เพื่อกระจายรายได้
- อุปสรรคและข้อจำกัด
- การขยายตัวของรีสอร์ทและธุรกิจท่องเที่ยวที่ยังขาดการควบคุม
- ขยะพลาสติกและของเสียจากนักท่องเที่ยว

2) หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

- แนวปฏิบัติที่ดี
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- ควบคุมจำนวนผู้เข้าพัก และจำกัดขนาดของธุรกิจท่องเที่ยว
- อุปสรรคและข้อจำกัด

- ปัญหาความแออัดในช่วงวันหยุดยาว
- การขยายตัวของการพัฒนาที่พักที่อาจกระทบต่อวิถีชุมชน

(4) ตารางเปรียบเทียบกรณีศึกษา

(4.1) ประเด็นเปรียบเทียบเมืองลูเบค (เยอรมนี)เกียวโต (ญี่ปุ่น)หลีเป๊ะ (ไทย)

แม่กำปอง (ไทย)

(4.2) การจัดการนักท่องเที่ยวจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวกระจายการท่องเที่ยวตามฤดูกาล จำกัดนักท่องเที่ยวรายวัน จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพัก

(4.3) แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน ควบคุมการใช้ที่พักแบบโฮมสเตย์ ควบคุมขยะและมลพิษ ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบยั่งยืน

(4.4) การมีส่วนร่วมของชุมชน รัฐบาลท้องถิ่นนำการพัฒนา ผสมผสานการบริหารจากรัฐและเอกชนชุมชนมีบทบาทร่วม ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการหลัก

(4.5) ปัญหาที่พบ ค่าใช้จ่ายสูง ปรับตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเกินขีดจำกัดการท่องเที่ยวเกินขนาดในบางช่วงเวลา

(5) ข้อเสนอแนะจากการเปรียบเทียบ บทเรียนที่สามารถนำไปใช้ได้ในปีบริบทของไทย

(5.1) ใช้มาตรการ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกัน Over-tourism

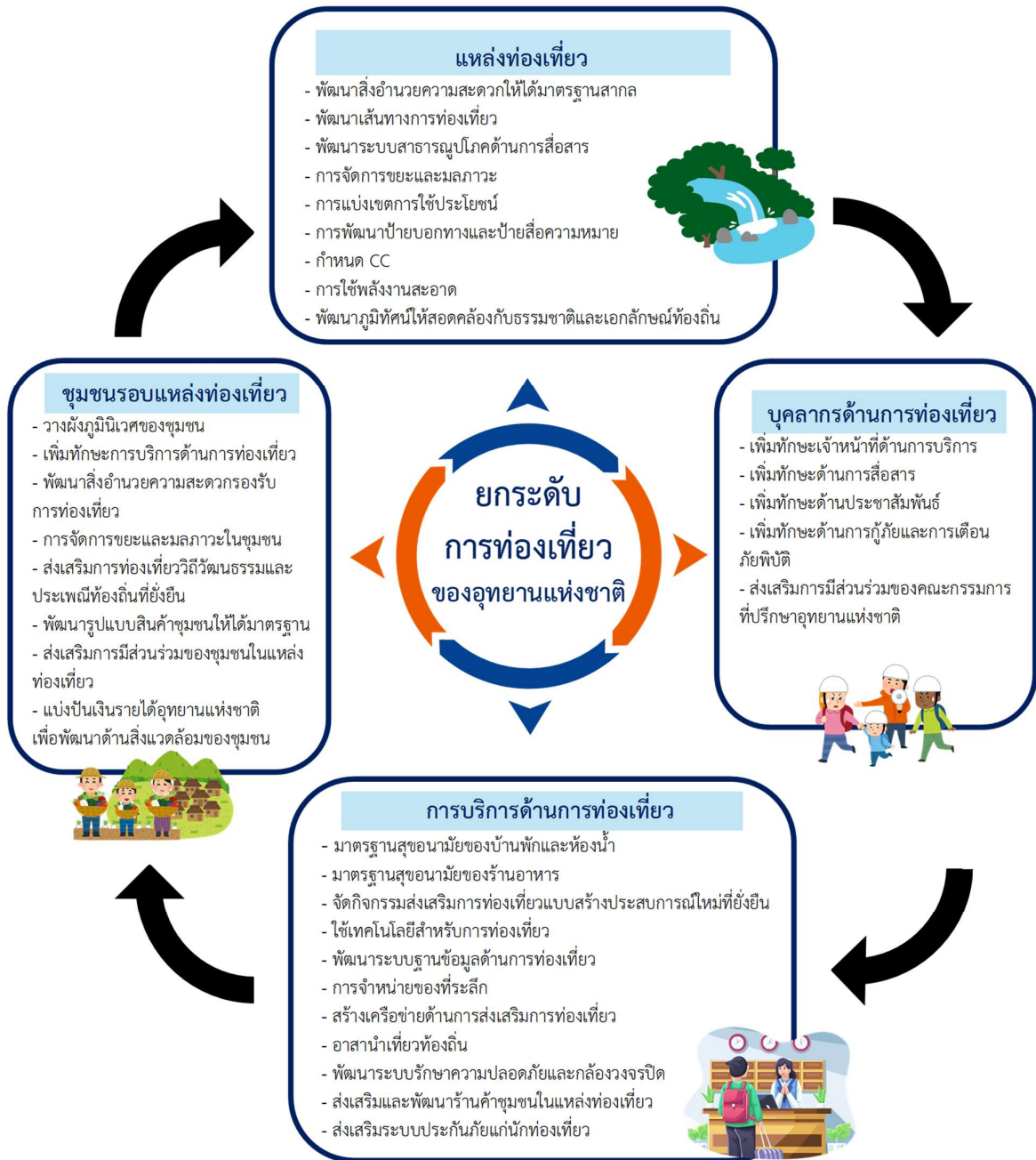
(5.2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม แบบเกียวโต

(5.3) ให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

(5.4) นำแนวคิด Carbon Neutral Tourism (CNT) และ Net Zero Tourism (NZT) มาใช้

การศึกษากรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศช่วยให้เห็นแนวทางที่เหมาะสมและอุปสรรคที่อาจต้องเผชิญ เพื่อพัฒนาแนวทาง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในประเทศไทย

การวางรากฐานยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล

รูปที่ 2-1 ผังกรอบแนวคิดการวางรากฐานและการยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล

บทที่ 3

นโยบาย กฎหมาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

3.1 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

3.1.1 นโยบายของรัฐบาล

(1) นโยบายรัฐบาล นางสาวแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2567 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีความสอดคล้องกับหมวด 5 หน้าที่ของรัฐและหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตลอดจนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) เรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีจึงขอแถลงนโยบายต่อรัฐสภาให้ทราบถึงเจตนารมณ์ยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งมั่นจะสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และการเมืองการปกครองของประเทศ ให้ก้าวหน้าเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทุกคน ทั้งนี้ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปได้ ดังนี้

(2) รัฐบาลจะส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy or Eco – friendly Economy) โดยอาศัยจุดแข็งของที่ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตรเข้าถึงพลังงานแสงอาทิตย์ได้ตลอดทั้งปีสนับสนุนให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตพลังงานสะอาด ทั้งพลังงานแสงอาทิตย์ เช่น การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์บนหลังคาและผิวน้ำ พลังงานน้ำ และพลังงานทางเลือกอื่น ๆ รวมทั้งพัฒนาตลาดซื้อขายไฟฟ้าเสรี และคาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) เพื่อความยั่งยืนและการเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานรูปแบบใหม่สำหรับทั้งการบริโภคภายในประเทศและการส่งออกพลังงานสู่ภูมิภาคอาเซียนรวมทั้งการปรับกระบวนการผลิตของภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมและภาคธุรกิจบริการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(3) รัฐบาลจะเร่งพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่มีคุณภาพ ครอบคลุมและเข้าถึงได้ทั้งในด้านพื้นที่และราคาสร้างความมั่นคงทางพลังงาน ส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่าสนับสนุนให้ประชาชนผลิตกระแสไฟฟ้าระบบโซลาร์เซลล์ใช้ในครัวเรือนและมีรายได้จากการจำหน่ายกระแสไฟฟ้าที่ผลิตเกินกว่าความต้องการคืนให้รัฐ และจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

(4) รัฐบาลจะเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดินของรัฐเร่งจัดทำแผนที่ที่ทันสมัย และใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐและแก้ปัญหาที่ดินทับซ้อนยุติความขัดแย้ง และแก้ไข

ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินทั้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกันเองและระหว่างภาครัฐและประชาชนเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิที่ดินที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น

(5) รัฐบาลจะให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศท้องถิ่น เพื่อให้เป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิต และเพิ่มขีดความสามารถของพื้นที่และชุมชนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รัฐบาลจะสร้างการมีส่วนร่วมในการรับมือกับภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะการแก้ปัญหา PM2.5 และการบริหารจัดการน้ำที่จะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลจะจัดการกับปัญหาการลักลอบกำจัดหรือฝังกลบกากอุตสาหกรรม/ของเสียอันตรายด้วยความเข้มงวดและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งรวมถึงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ

(6) รัฐบาลจะยกระดับการบริหารจัดการน้ำ จะจัดหาน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคให้ประชาชนทุกพื้นที่เข้าถึงได้ และจะเร่งให้น้ำถึงไร่นาด้วยการเพิ่มศักยภาพแหล่งเก็บกักน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพระบบกระจายน้ำควบคู่กับการขยายเขตชลประทาน พร้อมทั้งเพิ่มแหล่งน้ำเพื่อรองรับการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมนอกจากนี้ รัฐบาลจะแก้ปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง ร่วมกับทุกภาคส่วน โดยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับศักยภาพของกลุ่มน้ำ และความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ พื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

(7) รัฐบาลจะสานต่อนโยบายความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) เพื่อให้ประเทศไทยเป็นผู้นำของอาเซียนในด้านการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สู่ชั้นบรรยากาศ ซึ่งจะช่วยเปิดประตูบานใหญ่สู่การค้าโลก และช่วยสร้างข้อได้เปรียบให้ผู้ผลิตสินค้าและบริการในประเทศตลอดจนส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางด้านการซื้อขายคาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) ของอาเซียนผ่านตลาดหลักทรัพ์แห่งประเทศไทย

3.1.2 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นแผนระดับชาติหรือแผนระดับที่ 1 โดยพบว่าทุกยุทธศาสตร์ล้วนมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบพื้นที่อุทยานแห่งชาติแต่ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ทั้งในส่วนในพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ทรัพยากรน้ำที่ยังไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการได้อย่างเต็มศักยภาพและมีความเสี่ยงในการขาดแคลนในอนาคต ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายหลักซึ่งสอดคล้องกับ

นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ รวม 4 ข้อ ดังนี้ 1) อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อย่างยั่งยืน มีสมดุล 2) พัฒนาและสร้างฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ 3) ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายใต้ขีดความสามารถของระบบนิเวศ และ 4) ยกย่องระดับกระบวนทัศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาลแนวทางกำกับเพื่อบรรลุเป้าหมายได้กล่าวถึง การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจให้เติบโตและมีความเป็นธรรมบนความสมดุลของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วยเศรษฐกิจฐานชีวภาพ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม สามารถลดความเสี่ยงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและลดปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้ โดยมีเป้าหมายสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นแต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ลดลง โดยใช้แนวทางและมาตรการต่าง ๆ เช่น การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่สีเขียวและป่าไม้ รักษาฐานทรัพยากรสัตว์ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร และเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ ทั้งนี้ แนวทางที่สำคัญในยุทธศาสตร์นี้ได้ถูกสอดแทรกในนโยบายด้านต่าง ๆ ที่กำกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมาภิบาล และความเป็นหุ้นส่วนกันความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง ดังนี้

- (1) อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อย่างยั่งยืน มีสมดุล
- (2) พัฒนาและสร้างใหม่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ
- (3) ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ
- (4) ยกย่องระดับกระบวนทัศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมบนหลักของการมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว

มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจให้เติบโตและมีความเป็นธรรมบนความสมดุลของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วยเศรษฐกิจฐานชีวภาพ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม สามารถลดความเสี่ยงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและลดปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้ โดยมีเป้าหมายสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำลง ผ่านแนวทางและมาตรการต่างๆ เช่น การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มพื้นที่สีเขียวและป่าไม้ รักษาฐานทรัพยากรสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร และเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ

(1.1) เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

(1.2) อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในและนอกถิ่นกำเนิด

(1.3) อนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ

(1.4) รักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(1.5) ส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

(2) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล

มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการสร้างการเติบโตของประเทศจากกิจกรรมทางทะเลที่หลากหลายควบคู่ไปกับการดูแลฐานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งหมด ภายใต้อำนาจและสิทธิประโยชน์ของประเทศที่พึงมีพึงได้ เพื่อความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องทะเลที่ถูกต้องและเพียงพอ เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเลปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ พัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเล

(2.1) ปรับปรุง ฟื้นฟู และสร้างใหม่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ

(2.2) ฟื้นฟูชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชายฝั่งทะเลได้รับการป้องกันและแก้ไขทั้งระบบ และมีนโยบายการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม

(2.3) พัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(3) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

มุ่งเน้นลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ ปรับปรุงการบริหารจัดการภัยพิบัติทั้งระบบ และการสร้างขีดความสามารถของประชาชนในการรับมือและปรับตัวเพื่อลดความ

สูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อมทั้งสนับสนุนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

- (3.1) ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
- (3.2) มีการปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- (3.3) มุ่งเป้าสู่การลงทุนที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐและภาคเอกชน
- (3.4) พัฒนาและสร้างระบบรับมือปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

(4) พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

มีข้อกำหนด รูปแบบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้พื้นที่ตามศักยภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการพัฒนา “เมื่อนำอยู่ ชนบทมั่นคง เกษตรยั่งยืน อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ การพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศ พัฒนาพื้นที่ต้นแบบตามแผนผังภูมินิเวศ ในทุกจังหวัดอย่างยั่งยืน ลดการปลดปล่อยมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเกษตรอัจฉริยะ สงวนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุทยานธรณีวิทยา แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

- (4.1) จัดทำแผนผังภูมินิเวศเพื่อการพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศอย่างเป็นเอกภาพ
- (4.2) พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน
- (4.3) จัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสารเคมี ในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐานสากล
- (4.4) สงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- (4.5) พัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัครด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น

(4.6) เสริมสร้างระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ

(5) พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

มุ่งเน้นพัฒนาระบบจัดการน้ำทั้งระบบ เพื่อให้เกิดความมั่นคง เพิ่มผลิตผลในเรื่องการจัดการและการใช้น้ำทุกภาคส่วน ดูแลภัยพิบัติจากน้ำทั้งระบบ พัฒนาความมั่นคงทางพลังงานอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างเหมาะสม ให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มศักยภาพและการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาความมั่นคงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัยและเป็นฐานการผลิตที่มีผลิตภาพสูง

(5.1) พัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ

(5.2) เพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล

(5.3) พัฒนาความมั่นคงพลังงานของประเทศ และส่งเสริมการใช้พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(5.4) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานโดยลดความเข้มข้นของการใช้พลังงาน

(5.5) พัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชนในมิติปริมาณ คุณภาพ ราคา และการเข้าถึงอาหาร

(6) ยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ

มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมของคนไทยพัฒนาเครื่องมือและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ รองรับการเติบโตที่มีคุณภาพในอนาคต รวมทั้งจัดตั้งและพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้ง พัฒนาและดำเนินโครงการยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ

(6.1) ส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย

(6.2) พัฒนาเครื่องมือ กลไกและระบบยุติธรรม และระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม

(6.3) จัดโครงสร้างเชิงสถาบันเพื่อจัดการประเด็นร่วมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ

- (6.4) พัฒนาและดำเนินโครงการที่ยกระดับกระบวนการทศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล

3.1.3 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นแผนระดับที่ 2 โดยประเด็นที่สอดคล้องกับนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ คือ ประเด็นที่ 18 การเติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งในเป้าหมายที่ 1 ประเด็นนี้ ได้กำหนดไว้ว่าสภาพแวดล้อมของประเทศไทยต้องมีคุณภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน ทั้งระบบนิเวศทางบกและทางทะเล เป้าหมายสำคัญของประเด็นที่ 18 คือ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวทุกประเภท ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเล การปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง การจัดการน้ำ ทั้งระบบการจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตร ทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ประเด็นที่ 23 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อการประยุกต์ใช้ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น

3.1.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)

การพัฒนาเพื่อถ่ายทอดเป้าหมายหลักไปสู่ภาพของการขับเคลื่อนที่ชัดเจนในลักษณะของวาระการพัฒนาที่เอื้อให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลักดันการพัฒนาเรื่องนั้นๆ ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 13 หมายเหตุ และแบ่งออกเป็น 4 มิติ โดยมีหมายเหตุที่เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ จำนวน 4 หมายเหตุ ดังนี้

(1) หมายเหตุที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน มิติความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) หมายเหตุที่ 10 ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

เป้าหมายของการพัฒนาระดับหมายเหตุ

เป้าหมายที่ 1 การเพิ่มมูลค่าจากเศรษฐกิจหมุนเวียน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ 2 การอนุรักษ์ พื้นฟูและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 การสร้างสังคมคาร์บอนต่ำและยั่งยืน

1) กลยุทธ์การพัฒนา

1.1) การพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

1.1.1) เพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมและบริการ โดยการพัฒนาสินค้า บริการและตลาดที่สร้างมูลค่าเพิ่ม พัฒนาเครื่องมือและกลไก รวมถึงสนับสนุนการวิจัย การใช้อองค์ความรู้ เพื่อต่อยอดการใช้วัสดุหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับผลิตภาพการผลิตสู่การเพิ่มมูลค่า เศรษฐกิจหมุนเวียน

1.1.2) เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการตามแนวทาง เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ นำหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิตมาใช้ผลักดันให้ ภาคเอกชนมีการลงทุนเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตและการบริการให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการ ส่งเสริมให้เกิดการใช้ที่น้อยลง ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ และส่งเสริมให้นำหลักการลดของเสียให้เหลือน้อย ที่สุดมาใช้ในขั้นตอนการผลิตและบริการ การใช้พลังงานสีเขียว ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงกลไก สนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไปสู่การลดปริมาณการปล่อยคาร์บอน

1.1.3) สร้างความเชื่อมโยงกับสาขาเศรษฐกิจอื่น ได้แก่ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคการท่องเที่ยว โดยสร้างระบบการผลิตที่เชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ภาคการผลิตต้นน้ำ จนถึงภาคการผลิตและการบริโภคที่เป็นปลายน้ำตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

1.1.4) พัฒนาระบบรับรองมาตรฐานการผลิตสินค้าและบริการ จัดทำ มาตรฐานกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าและบริการ และแนวทางการ ปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

1.1.5) การใช้เครื่องมือและกลไกในตลาดเงินตลาดทุนและมาตรการทาง เศรษฐศาสตร์เพื่อการเจริญเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน ส่งเสริมมาตรการทางการเงินและการลงทุนสีเขียว ส่งเสริมและสนับสนุนมาตรฐานการรายงานแห่งความ ยั่งยืน มาตรฐานทางบัญชีความยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม

1.2) การสร้างรายได้สุทธิให้ชุมชน ท้องถิ่น และเกษตรกร จากเศรษฐกิจ หมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

1.2.1) เพิ่มรายได้ชุมชนจากแนวทางขยะสุทธิตั้งเป็นศูนย์ ทั้งจากขยะและ วัสดุทางการเกษตร ส่งเสริมให้ชุมชนนำขยะและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในชุมชนมาพัฒนาเป็นผลิต ภัณฑ์ชนิดใหม่ๆ ที่มีมูลค่า เพิ่มรายได้และลดรายจ่ายให้กับชุมชน สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับผู้ ประกอบการในพื้นที่ในการนำของเหลือในกระบวนการผลิตมาพัฒนาใช้ประโยชน์ในชุมชน

1.2.2) ส่งเสริมการสร้างรายได้ชุมชนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมพัฒนาขีดความสามารถคนในท้องถิ่นให้มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สืบทอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

1.2.3) ส่งเสริมและพัฒนาระบบตลาดคาร์บอนและการสร้างรายได้จากการเก็บกักคาร์บอนในภาคป่าไม้วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้จัดทำฐานข้อมูลสำหรับการซื้อขายคาร์บอน ได้แก่ ข้อมูลการตรวจวัดปริมาณคาร์บอนในการผลิตสินค้าและบริการ การประเมินขีดความสามารถในการกักเก็บคาร์บอนของภาคป่าไม้ และกิจกรรมการกักเก็บคาร์บอนอื่น ๆ พัฒนาระบบการรับรองปริมาณการปล่อยและกักเก็บคาร์บอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และส่งเสริมอำนวยความสะดวกในการเข้าซื้อขายในตลาดคาร์บอนของผู้ปล่อยและผู้กักเก็บคาร์บอน

1.2.4) เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบตลอดห่วงโซ่ในระดับชุมชน สนับสนุนการลดและคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดกลไกการคัดแยกขยะก่อนทิ้งเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการนำมาเป็นวัสดุในการผลิตในชุมชนและเป็นให้โรงงาน ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุเหลือทิ้งที่เกิดจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน สร้างชุมชนต้นแบบที่มีความสามารถในการคัดแยกขยะและนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สร้าง โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่

1.2.5) ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน สนับสนุนการสร้างชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ตอบรับกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนต่างๆ ให้ถอดบทเรียนจากชุมชนต้นแบบ รวมทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อขยายผลต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2.6) พัฒนาระบบและกลไกสร้างแรงจูงใจการเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเพื่อเศรษฐกิจชุมชนสร้างกลไกจูงใจให้มีการปลูกป่าในพื้นที่ที่ถูกทำลายหรือพื้นที่ว่าง ดำเนินโครงการธนาคารต้นไม้พัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับการผลิต การแปรรูปและการค้าตลอดห่วงโซ่การผลิตของอุตสาหกรรมไม้สนับสนุนการศึกษาวิจัย พัฒนาคุณภาพสายพันธุ์ พัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากไม้และสร้างมาตรการจูงใจในการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ

1.3) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3.1) สร้างฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตให้เพียงพอและมีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติโดยคำนึงถึงขีดจำกัดและขีดความสามารถในการฟื้นตัวสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน แบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่า

าเทียมและเป็นธรรม ดำเนินการประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.3.2) ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากส่วนเหลือของกระบวนการผลิตให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลายปราศจากเศษเหลือและของเสียจากอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และขยะอาหาร เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า ดำเนินการศึกษาวเคราะห์การไหลของวัสดุ เพื่อบริหารจัดการของเหลือจากการผลิตและการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาระบบกลไกหมุนเวียนใช้ประโยชน์เศษเหลือในภาคอุตสาหกรรมเศษวัสดุการเกษตรลดการสูญเสียที่เกิดขึ้นในขั้นตอนก่อนถึงผู้บริโภคและขยะอาหาร รวมถึงการพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการเศรษฐกิจหมุนเวียนให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ และนวัตกรรมตลอดจนปรับปรุงกฎระเบียบให้สนับสนุนการนำของเสียจากอุตสาหกรรมที่ยังมีประโยชน์ให้สามารถนำกลับมาใช้ได้

บริหารจัดการกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ บริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แก้ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสมกับศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการพื้นที่ พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.4) การพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรมและกลไกสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

1.4.1) ส่งเสริมงานวิจัยเทคโนโลยีและพัฒนาแพลตฟอร์มสนับสนุนธุรกิจรูปแบบเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ นำเทคโนโลยีนวัตกรรมที่ทันสมัย ความคิดสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและนวัตกรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและลดของเสียจากกระบวนการผลิต ส่งเสริมการพัฒนาแพลตฟอร์มบริหารจัดการข้อมูลและแพลตฟอร์มเสริมสร้างความสามารถในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ การบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาเทคโนโลยีการออกแบบเชิงนิเวศ การจัดการของเสีย การพัฒนาธุรกิจ และการแลกเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้ระหว่างธุรกิจและอุตสาหกรรม

1.4.2) พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต้นแบบโมเดลธุรกิจ และกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างครบวงจร นำหลักการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐมาใช้ประกอบธุรกิจส่งเสริมให้ผู้ประกอบการปรับรูปแบบธุรกิจตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน สร้างธุรกิจใหม่ที่มีการออกแบบสินค้าและบริการที่มีอายุการใช้งานยาวนาน เลือกใช้วัสดุที่สามารถใช้รีไซเคิลได้ ธุรกิจบริการในรูปแบบเช่าหรือจ่ายเมื่อใช้งานแทนการซื้อขาดใช้และแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน

1.4.3) พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการลดและหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรและเพิ่มมูลค่าของเสีย ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่ใช้วัสดุชนิดเดียว การใช้วัสดุรอบสอง การรีไซเคิล มาใช้ในการผลิตและใช้ประโยชน์ได้มากกว่าเดิม

1.4.4) ส่งเสริมเทคโนโลยีการดักจับ การใช้ประโยชน์ และการกักเก็บคาร์บอน ดักจับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในภาคพลังงานและภาคอุตสาหกรรม สนับสนุนเงินลงทุนด้านการวิจัย และการพัฒนาเพิ่มมาตรการจูงใจทั้งด้านการเงินและการคลังเพื่อดึงดูดการลงทุนจากภาคเอกชน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการขนส่งกักเก็บคาร์บอน

1.4.5) สร้างความร่วมมือถ่ายทอดเทคโนโลยีกับต่างประเทศ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งเสริมการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนและพัฒนาองค์ความรู้ด้านนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม ด้านการวิจัย และด้านการนำไปประยุกต์ใช้

1.4.6) พัฒนารฐานข้อมูล/องค์ความรู้/มาตรฐาน/กฎหมาย/มาตรการสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจ ปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคส่วน ใช้มาตรการทางการเงินและการคลัง เพื่อสนับสนุนกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานลดมลพิษ และใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ พัฒนาระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้และแนวปฏิบัติด้านเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรและหน่วยงานส่วนกลาง ท้องถิ่นและชุมชนในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการก่อมลพิษ และส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมที่ปล่อยคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.5) การปรับปรุงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่อย่างยั่งยืน

1.5.1) สร้างความตระหนักรู้ให้เกิดในสังคมดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลส่งเสริมการสร้างความตระหนัก จิตสำนึก ทักษะคิดแก่ทุกภาคส่วนให้คำนึงถึงความสำคัญของการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ เร่งผลักดันให้มีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในทุกภาคส่วนส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.5.2) สร้างแรงจูงใจ และทัศนคติในการดำรงชีวิตของผู้บริโภคเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การบริโภคที่ยั่งยืน พัฒนากลไก เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และไม่ใช้เศรษฐศาสตร์ เพื่อจูงใจและกระตุ้นให้ผู้บริโภคปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่วิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องเชื่อถือได้และมีความโปร่งใส ส่งเสริมแนวปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการรีไซเคิลขยะและบรรจุภัณฑ์ในบ้านเรือน ส่งเสริมการติดฉลากผลิตภัณฑ์ อาทิ ฉลากสีเขียวฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ ฉลากพลังงาน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริโภค

1.5.3) ส่งเสริมแพลตฟอร์มเศรษฐกิจแบ่งปันและตลาดสินค้ามือสองจัดทำระเบียบข้อบังคับ กฎหมายเพื่อส่งเสริมและกำกับดูแลธุรกิจประเภทเศรษฐกิจแบ่งปัน สร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค สร้างแพลตฟอร์มเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เพื่อหมุนเวียนและใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ

1.5.4) ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและนวัตกรรมประหยัดพลังงานในครัวเรือนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ข้อมูลการบริหารจัดการ การผลิตและการใช้พลังงานทดแทน สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานทดแทนที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมนวัตกรรมประหยัดพลังงานที่มีราคาที่เหมาะสมและผู้ใช้สามารถจ่ายได้ สร้างการรับรู้และให้ข้อมูลแก่ประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีที่มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยลดค่าใช้จ่ายในระยะยาว

1.5.5) ส่งเสริมการเดินทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชน พัฒนาโครงข่ายระบบขนส่งสาธารณะที่ปล่อยคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ และส่งเสริมการผลิตและการใช้ยานพาหนะที่ใช้พลังงานสะอาดและประหยัดพลังงาน

1.5.6) ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ส่งเสริมแนวคิดการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับชุมชน สนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดการพัฒนาสินค้าและบริการจากนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และยึดการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ พัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์ และรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน

(3) หมายเหตุที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เป้าหมายของการพัฒนาระดับหมายเหตุ

เป้าหมายที่ 1 ความเสียหายและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลดลง

เป้าหมายที่ 2 ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลดลง

เป้าหมายที่ 3 สังคมไทยมีภูมิคุ้มกันจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1) กลยุทธ์การพัฒนา

1.1) การป้องกันและลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่สำคัญ

1.2) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชน ในการรับมือกับภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.3) เพิ่มศักยภาพของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับมือกับภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะชุมชนพื้นที่เสี่ยงและกลุ่มคนเปราะบางทั่วประเทศ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายในการจัดการภัยพิบัติระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนและภาคประชาชน เพื่อให้ประชาชน และชุมชน สามารถป้องกันและบริหารจัดการผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ด้วยตนเองมากขึ้น

1.4) สนับสนุนมาตรการที่ไม่ใช่เชิงโครงสร้าง ในการบริหารจัดการภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิ การปรับปรุงกฎหมายให้มีประสิทธิภาพและรวบรวมจัดหมวดหมู่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ การส่งเสริมมาตรการจูงใจเพื่อรับมือภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดสร้างระบบประกันภัยและการจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมถึงการจัดทำแผนการบริหารความต่อเนื่องทางธุรกิจ เพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติ

1.5) การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.6) การอนุรักษ์พื้นที่พืชรพพยากรธรรมชาติระบบนิเวศเพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.7) การส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อบริหารจัดการ และลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(4) หมายเหตุที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน

เป้าหมายของการพัฒนาระดับหมายเหตุ

เป้าหมายที่ 1 การเปลี่ยนการท่องเที่ยวไทยเป็นการท่องเที่ยวคุณภาพสูงที่เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพอื่น

เป้าหมายที่ 2 การปรับโครงสร้างการท่องเที่ยวให้พึ่งพานักท่องเที่ยวในประเทศและมีการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น

เป้าหมายที่ 3 การท่องเที่ยวไทยต้องมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนในทุกมิติ

1) กลยุทธ์การพัฒนา

1.1) การส่งเสริมการพัฒนากิจกรรรม สินค้า และบริการการท่องเที่ยวมูลค่าเพิ่มสูง

1.2) ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพที่มีศักยภาพในการเติบโตสูง

1.3) การส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับ

นักท่องเที่ยวทั่วไป

1.4) การยกระดับบริการและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของตลาดสากล

1.5) การสนับสนุนการพัฒนาทักษะและศักยภาพของบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว

1.7) การพัฒนาระบบข้อมูลการท่องเที่ยวให้เป็นระบบการท่องเที่ยวอัจฉริยะที่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการ และภาครัฐ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย

3.1.5 แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแผนระดับที่ 2 ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ ปรากฏรายละเอียดในประเด็นการปฏิรูปที่ 1 ทรัพยากรทางบก ประเด็นการปฏิรูปที่ 3 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประเด็นการปฏิรูปที่ 4 ความหลากหลายทางชีวภาพ และประเด็นการปฏิรูปที่ 6 ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแต่ละ ประเด็นปฏิรูปมีเป้าหมายสำคัญ ดังนี้

ประเด็นการปฏิรูปที่ 1 ทรัพยากรทางบก มีเป้าหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ และ สัตว์ป่า โดยระบุให้ประเทศไทยต้องมีพื้นที่ป่าไม้ที่เหมาะสมกับความสมดุลของระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์ หยุดยั้งและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าของชาติอย่างยั่งยืน มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยคำนึงถึงดุลยภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ

ประเด็นการปฏิรูปที่ 3 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้ความสำคัญกับการรักษาฟื้นฟูทรัพยากรให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน เป็นฐานการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้รับการดูแลรักษาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพเพื่อลดมลพิษและผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนและระบบนิเวศ จัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ลดความขัดแย้งของการพัฒนาที่ใช้ฐานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง บรรเทาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมถึงมีระบบบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม

ประเด็นการปฏิรูปที่ 4 ความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ความสำคัญกับระบบการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ มีระบบการวิจัยและนวัตกรรมด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศที่มีทิศทางที่ชัดเจน ในการสร้างความสมดุลใน

การอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้ Thailand 4.0 และยกระดับการวิจัยและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียน

ประเด็นการปฏิรูปที่ 6 ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักธรรมาภิบาลและหลักนิติธรรม ลดและป้องกันความขัดแย้งระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา กับผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน และการคุ้มครองสิทธิ การสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทุกภาคส่วน และการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของประชาชน องค์กรชุมชน องค์กรภาคประชาสังคม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.1.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

ตัวบทกฎหมายหลักที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องยึดื่อนำมาใช้เป็นกรอบทิศทางและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการพื้นที่ต่าง ๆ ในระบบอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ **พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562** ซึ่งปรับปรุงมาจากพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทั้งนี้ เพื่อให้สะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทรัพยากรของประเทศในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต แต่เจตนารมณ์พื้นฐานอันทรงคุณค่ายังคงรักษาไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความมุ่งมั่นที่จะสงวนรักษาหรืออนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นพิเศษ

เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์เชิงนันทนาการและการศึกษาเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีกฎหมายฉบับอื่นที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์อันสามารถเอื้อให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช นำมาใช้สนับสนุนในการตัดสินใจเชิงนโยบายและ/หรือการปฏิบัติในเรื่องเฉพาะทางที่ไม่ปรากฏหรือระบุอยู่ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฉบับปัจจุบัน กฎหมายที่สนับสนุนการปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ ได้แก่

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- 2) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562
- 3) พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562
- 4) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559
- 5) พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562
- 6) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561
- 7) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560

- 8) พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551
- 9) พระราชบัญญัติสภาพาบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562
- 10) พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558
- 11) พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558
- 12) พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550

3.1.7 นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ

นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ตามบัญญัติในมาตรา 16 (1) ของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 เพื่อให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้เป็นกรอบและทิศทางการบริหารจัดการพื้นที่ในระบบอุทยาน ให้เป็นไปตามพันธกิจที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ในกรณีที่ต้องพิจารณาตัดสินใจเชิงนโยบายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานะความมั่นคงของอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งหรือทั้งระบบ รวมทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับภาคส่วนต่าง ๆ และสาธารณชนให้มีโอกาสรับรู้และตระหนักถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายรวมถึงทิศทางและการดำเนินงานในการคุ้มครองรักษาอุทยานแห่งชาติ เพื่อเอื้อให้ประชาชนของประเทศทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นหลังในอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน

“อุทยานแห่งชาติ” ในนโยบายฉบับนี้ นอกจากจะหมายถึงอุทยานแห่งชาติทางบกและอุทยานแห่งชาติทางทะเลแล้ว ยังหมายรวมถึงพื้นที่วนอุทยาน ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าและมีความโดดเด่นของธรรมชาติเพียงหนึ่งหรือสองอย่างเมื่อเปรียบเทียบกับอุทยานแห่งชาติ โดยสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (The International Union for Conservation of Nature - IUCN) ได้จัดให้อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่คุ้มครองประเภทที่ II (Category II: National Park) และวนอุทยานเป็นประเภทที่ III (Category III: Natural Monument or Feature) ด้วยเหตุผลของความแตกต่างทางภูมิเวศและขนาดพื้นที่ พื้นที่ระบบอุทยานของประเทศจึงประกอบด้วยพื้นที่ที่มีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ในถิ่น (In-situ conservation) ได้แก่ 1) อุทยานแห่งชาติ (ทางบกและทางทะเล) และ 2) วนอุทยาน ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ในถิ่น (In-situ conservation) ซึ่งสามารถใช้นโยบายฉบับนี้เป็นกรอบและทิศทางการบริหารจัดการพื้นที่ทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวโดยอนุโลม ยกเว้นในกรณีที่ระบุเป็นหมายเหตุหรือมีรายละเอียดอธิบายในนโยบายแต่ละด้าน และพื้นที่ที่มีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์นอกถิ่น (Ex-situ conservation) ได้แก่ พื้นที่สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ ซึ่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ แต่ไม่ได้รวมอยู่ในนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติด้วย ซึ่งนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติมีด้วยกัน 14 ด้าน ได้แก่

- 1) การป้องกันพื้นที่และทรัพยากร
- 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) การจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม
- 4) การจัดการไฟฟ้า และภัยธรรมชาติ
- 5) การสื่อความหมายและธรรมาธิบาล
- 6) การจัดการการใช้ประโยชน์นันทนาการและการท่องเที่ยว
- 7) การพัฒนากายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 8) การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม
- 9) การศึกษาวิจัยและนวัตกรรม
- 10) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบอื่น
- 11) การจัดทำแผนสำหรับพื้นที่ในระบบอุทยาน
- 12) การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่างๆ
- 13) การจัดการองค์กร
- 14) นโยบายอุทยานแห่งชาติทางทะเล

ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การป้องกันพื้นที่และทรัพยากร

การประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและทางทะเล ตลอดจนอุทยานในระบบอุทยาน เป็นแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้ในการจัดการเพื่อคุ้มครองปกป้องทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ในถิ่น (In-situ conservation) ตลอดจนสามารถดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น สามารถให้บริการทางสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนท้องถิ่นที่อยู่รอบพื้นที่และประชาชน ทัวไปที่อยู่ไกลออกไปได้เป็นอย่างดี การช่วยบรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งนันทนาการ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์และเป็นความสำคัญของพื้นที่ในระบบอุทยาน

เป้าหมายของนโยบาย

(1) เพิ่มพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางบกให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 12.5 ของเนื้อที่ประเทศ โดยประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และ/หรือ ผนวกพื้นที่เพิ่มเติม ให้ครอบคลุมตัวแทนของระบบนิเวศ และเป็นไปตามนิยามในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

(2) เพิ่มพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 2.3 ของเนื้อที่พื้นน้ำของประเทศ โดยประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และ/หรือ ผนวกพื้นที่เพิ่มเติม ให้ครอบคลุมตัวแทนของระบบนิเวศและเป็นไปตามนิยามในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

(3) รักษาพื้นที่วนอุทยานให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 0.2 ของเนื้อที่ประเทศ

(4) ขอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความชัดเจน โดยมีแผนที่แสดงแนวเขตด้วยระบบภูมิสารสนเทศ หรือระบบอื่นที่มีความใกล้เคียง

(5) ผู้บุกรุกและกระทำความผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ จะต้องถูกดำเนินคดีร้อยละ 100

2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและอุทยานแห่งชาติทางทะเล ประกอบด้วยแนวคิดและหลักการพื้นฐาน ดังนี้

(1) การคุ้มครอง บำรุง ดูแลรักษา และป้องกันทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ ไม่ให้เกิดความเสียหาย เป็นภารกิจหลักและสำคัญที่สุดของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

(2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะต้องไม่อนุญาตหรือไม่ยินยอมให้มีกิจกรรมที่สร้างผลกระทบในระดับรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติและหมายรวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จนทำให้เกิดความเสียหายจนยากที่จะฟื้นคืน

(3) ก่อนอนุญาตกิจกรรมใด ๆ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ผู้รับผิดชอบในระดับบริหารและระดับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องพิจารณารายงานและข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรว่ากิจกรรมที่จะเข้าดำเนินการในอุทยานแห่งชาตินั้น จะสร้างผลเสียหายนรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ นอกจากนั้นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ จะต้องกำหนดมาตรการที่มั่นใจได้ว่ากิจกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ได้สร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ ในกรณีที่เกิดความไม่แน่ใจว่าผลกระทบจะเกิดขึ้นรุนแรงในระดับไหน ต้องให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองป้องกันทรัพยากรธรรมชาติก่อนเป็นลำดับแรกเสมอ และอุทยานแห่งชาติจะศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจต้องมีการปรึกษาหารือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และมีประสบการณ์สูงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง และ/หรือ นำผลงานวิจัยที่น่าเชื่อถือทางวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์ประกอบการพิจารณาเสมอจนกระทั่งมีความกระจ่างขึ้นก่อนตัดสินใจดำเนินการใด ๆ ที่อาจสร้างผลกระทบ (ตามหลักการเฝ้าระวังไว้ก่อนของแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564)

(4) สำหรับกิจกรรมภายนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทั้งที่มีการดำเนินการไปแล้วและอยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการที่มีแนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อนทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติประสานขอข้อมูลและจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมเสนอความเห็นต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อพิจารณาดัดสันใจในการดำเนินการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุม และจัดการผลกระทบดังกล่าวต่อไป

(5) การดำเนินการใด ๆ ในอุทยานแห่งชาติ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยหน่วยงานใด รวมทั้งหน่วยงานภายในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องประสานขอข้อมูลและจัดทำรายงานเสนอต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อพิจารณาว่ากิจกรรมที่จะเข้าดำเนินการในอุทยานแห่งชาตินั้นจะสร้างผลเสียหายนรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ ทั้งนี้ กรม

อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะไม่อนุญาตหรือไม่ยินยอมให้มีกิจกรรมที่สร้างผลกระทบในระดับรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ

(6) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งสามระดับ กล่าวคือ ระดับระบบนิเวศ ระดับชนิดพันธุ์ และระดับพันธุกรรม รวมไปถึงทรัพยากรทางกายภาพที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศและมีผลต่อการดำรงชีวิตของพืช/สัตว์ ตลอดจนกิจกรรมและหน้าที่ของระบบนิเวศในการคงความสมบูรณ์ของระบบไว้ได้และสมรรถนะในการให้บริการทางนิเวศ ซึ่งต้องให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและกระบวนการทั้งหมดในภาพรวมของระบบนิเวศ อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อการเชื่อมต่อพื้นที่เพื่อให้เกิดความมั่นคงของระบบนิเวศ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และการให้บริการทางระบบนิเวศ

(7) สนับสนุนการเสนอรายชื่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หรือกลุ่มระบบพื้นที่คุ้มครองที่มีศักยภาพให้เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ มรดกอาเซียน หรือการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่คุ้มครองที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ อื่น ๆ เพื่อยกระดับการคุ้มครองและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่ระดับสากล

(8) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ดีที่ได้จากการสำรวจ รวบรวม และการศึกษาที่เป็นมาตรฐานตามหลักวิชาการที่กำหนดไว้ในนโยบายการศึกษาวิจัยมีการจัดการระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์สถานภาพ และการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ในประเด็นศักยภาพ ความอ่อนไหวของทรัพยากร ภัยคุกคาม และมีการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้ในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต่อไป

(9) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะต้องเป็นไปตามเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติจะต้องแสวงหาโอกาสความร่วมมือและการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ตลอดจนกลไกทางเศรษฐศาสตร์ และกลไกอื่น ๆ เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

(10) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

เกณฑ์เชิงพื้นที่

- เป็นพื้นที่ที่มีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน และจำเป็นต้องกำจัดออกจากพื้นที่
- เป็นพื้นที่เสื่อมโทรมที่มีความสำคัญต่อการเป็นตัวแทนระบบนิเวศ และ/หรือเป็นระบบนิเวศที่เปราะบาง หรือแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ
- พื้นที่ที่เคยมีการใช้ประโยชน์เข้มข้นจนกระทั่งสภาพนิเวศเดิมมีการเปลี่ยนแปลงจนเสื่อมโทรม เช่น เหมืองแร่ บ่อขุด พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ที่มีการรื้อถอนสิ่งก่อสร้าง กำแพงกันคลื่น เป็นต้น
- พื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติหรือกิจกรรมของมนุษย์
- พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเชื่อมต่อบริเวณ ทั้งในอุทยานแห่งชาติและพื้นที่

เชื่อมโยง

เกณฑ์ด้านวิธีการฟื้นฟู

- ในพื้นที่เสื่อมโทรมจากภัยธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ การฟื้นฟูควรพิจารณาปล่อยให้เป็นไปตามกระบวนการทางธรรมชาติ โดยมีมาตรการควบคุมผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ เช่น การปิดพื้นที่การกำหนดช่วงเวลาการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดการรบกวนพื้นที่และให้ระบบนิเวศสามารถฟื้นฟูได้ด้วยตัวเอง
- ในพื้นที่เสื่อมโทรมจากภัยธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ หากไม่สามารถฟื้นฟูตามธรรมชาติด้วยตัวเองได้ ให้ทำการฟื้นฟูโดยใช้แนวคิดการเลียนแบบระบบนิเวศเดิมของพื้นที่นั้น โดยใช้หลักการทดแทนตามธรรมชาติของระบบนิเวศที่มุ่งเน้นให้มีสภาพตามระบบนิเวศเดิม
- ในการคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้เพื่อปลูกทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมต้องเลือกชนิดพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่อนุรักษ์ดินและน้ำ หรือเป็นพืชอาหารของสัตว์ป่า
- ในการฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ต้องใช้วิธีการปิดบังทัศนียภาพ โดยใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่เหมาะสม และไม่ใช้สิ่งก่อสร้างโดยไม่จำเป็น

นโยบาย

- (1) คงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและกระบวนการทางนิเวศวิทยา
- (2) เชื่อมต่อผืนป่าระหว่างอุทยานแห่งชาติกับพื้นที่คุ้มครองอื่นเพื่อให้เกิดการจัดการพื้นที่คุ้มครองเชิงระบบนิเวศ
- (3) การจัดการสัตว์ป่าเพื่อคุ้มครอง รักษา พันธุ์ถิ่นที่อยู่อาศัยและชนิดพันธุ์สัตว์ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์ และ/หรือ สัตว์ป่าเฉพาะถิ่น
- (4) การจัดการเพื่อคุ้มครอง รักษา พันธุ์ พืชป่าหายาก ใกล้สูญพันธุ์ และ/หรือ พืชเฉพาะถิ่น
- (5) ควบคุมผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และ/หรือ ภัยคุกคามที่มีต่อพืชและสัตว์ป่า ตลอดจนระบบนิเวศและกระบวนการทางธรรมชาติให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้
- (6) การควบคุมพืชและสัตว์ต่างถิ่นรุกรานไม่ให้ระบาดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- (7) การให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สามารถเก็บกักน้ำไว้ตามธรรมชาติ
- (8) ดำรงบทบาทสำคัญในการให้น้ำที่มีคุณภาพดีและมีปริมาณการให้น้ำตามระยะเวลาที่เหมาะสมกับศักยภาพตามธรรมชาติของพื้นที่ เพื่อเอื้อประโยชน์ แก่ประชาชน
- (9) การเป็นแหล่งป้องกันภัยพิบัติ

3) นโยบายการจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาของมนุษย์ในอดีต ความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด การดำรงชีวิต ซึ่งคนในยุคปัจจุบันสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ด้วยเหตุนี้ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณคดี จึงถูกจัดไว้เป็นทรัพยากรประวัติศาสตร์ หรือมรดกทางวัฒนธรรมด้วยอีกประการหนึ่ง ซึ่งตกทอดกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน การจัดการทรัพยากร ประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการดูแลอย่างเป็นระบบ

ที่นำมาใช้จัดการเพื่อดำรงรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสำหรับคนในยุคปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเน้นการรักษาซ่อมแซมให้คงสภาพความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดการจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย แนวคิดและหลักการพื้นฐาน ดังนี้

(1) การคุ้มครอง บำรุง ดูแลรักษาทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏชัดเจนในอุทยานแห่งชาติ เป็นภารกิจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

(2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะไม่อนุญาตหรือไม่ยินยอมให้มี กิจกรรมที่สร้างผลกระทบในระดับรุนแรงต่อทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมของอุทยาน แห่งชาติและหมายรวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จนทำให้เกิดความเสียหายจนยากที่จะฟื้นคืน

(3) ก่อนอนุญาตกิจกรรมใด ๆ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติผู้รับผิดชอบในระดับบริหาร และระดับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องพิจารณารายงานและข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ว่ากิจกรรมที่จะ เข้าดำเนินการในอุทยานแห่งชาตินั้น จะสร้างผลเสียหายรุนแรงต่อทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทาง วัฒนธรรมหรือไม่ นอกจากนั้นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติจะต้องกำหนดมาตรการที่มั่นใจได้ว่ากิจกรรมที่มีอยู่ ในปัจจุบันไม่ได้สร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากร ในกรณีที่เกิดความไม่แน่ใจว่าผลกระทบจะเกิดขึ้น รุนแรงในระดับไหน การให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองป้องกันทรัพยากรจะมาก่อนเป็นลำดับแรกเสมอ และอุทยานแห่งชาติจะศึกษา ทำความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติและผลกระทบที่ เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจต้องมีการปรึกษาหารือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และมีประสบการณ์สูงในการจัดการ ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ก่อนตัดสินใจดำเนินการใด ๆ ที่อาจสร้างผลกระทบ

(4) สำหรับกิจกรรมภายนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทั้งที่มีการดำเนินการไปแล้วและ อยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการที่มีแนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทรัพยากรประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมในอุทยานแห่งชาติ ให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติประสานขอข้อมูลและจัดทำ รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมเสนอความเห็นต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อ พิจารณาดัดสันใจในการดำเนินการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมและจัดการผลกระทบ ดังกล่าวต่อไป

(5) การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทาง วัฒนธรรมในอุทยานแห่งชาติ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยหน่วยงานใด รวมทั้งหน่วยงานภายในกรมอุทยาน แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องประสานขอข้อมูลและจัดทำรายงานเสนอต่อ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อพิจารณาว่ากิจกรรมที่จะเข้า ดำเนินการในอุทยานแห่งชาตินั้นจะสร้างผลเสียหายรุนแรงต่อทรัพยากรหรือไม่ ทั้งนี้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะไม่อนุญาตหรือไม่ยินยอมให้มีกิจกรรมที่สร้างผลกระทบในระดับรุนแรงต่อ ทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติ

(6) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะในการดำเนินการดังกล่าว และสนับสนุนการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร

(7) การจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่เชื่อถือได้จากการสำรวจ

(8) การจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมจะต้องเป็นไปตามเขตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(9) การจัดการทรัพยากรประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมในอุทยานแห่งชาติจะต้องแสวงหากลไกความร่วมมือและการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ตลอดจนกลไกทางเศรษฐศาสตร์และกลไกอื่น ๆ เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

4) นโยบายจัดการไฟป่าและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

(1) การจัดการไฟป่า

ความแปรปรวนของภูมิอากาศของโลกอันเกิดจากความแห้งแล้งที่ผิดปกติจากปรากฏการณ์ El Nino-Southern Oscillation (ENSO) มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้นจนง่ายที่จะทำให้เกิดไฟป่าทั้งในพื้นที่ป่าและบริเวณข้างเคียง เพราะการเกิดไฟป่าแต่ละครั้ง นอกจากจะทำลายหรือสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ ชีวิต และสินทรัพย์ของมนุษย์แล้วยังทำให้เกิดการปลดปล่อยคาร์บอนที่ถูกกักเก็บไว้ในส่วนต่าง ๆ ของพืชและระบบนิเวศในรูปของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซเรือนกระจกอื่น ๆ รวมทั้งหมอกควันและอนุภาคขนาดเล็กที่ปลิวกระจายอยู่ในชั้นบรรยากาศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของโลกในภาพรวม จากการใช้โมเดลทางคณิตศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์ในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ได้คาดคะเนและมีผลสรุปตรงกันว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะส่งผลให้ไฟป่าที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงและความถี่มากขึ้นกว่าในอดีต และมีโอกาสเกิดไฟจากสาเหตุธรรมชาติมากขึ้น รวมทั้งการควบคุมไฟป่าจะมีความยากลำบากมากขึ้นจนส่งผลกระทบไม่เฉพาะต่อความมั่นคงสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าไม้โดยตรง แต่จะรวมถึงสุขภาพของประชาชน และระบบเศรษฐกิจโดยรวม

สำหรับแผนปฏิบัติการจัดการไฟป่าระดับหน่วยพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จำเป็นจะต้องจัดทำให้แล้วเสร็จก่อนถึงฤดูแล้งของปี ในกรณีที่อุทยานแห่งชาติมีแผนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติแล้ว แต่ไม่มีประเด็นการจัดการไฟป่าเลยหรือไม่สมบูรณ์ ก็จะต้องจัดเตรียมให้มีความครบถ้วนกรณีที่อุทยานแห่งชาติอยู่ระหว่างการจัดทำแผนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติต้องบรรจุแผนการจัดการเกี่ยวกับไฟป่าเข้าไปด้วย โดยในแผนการจัดการไฟป่าควรประกอบด้วยโครงการและ/หรือกิจกรรมที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือตอบสนองเจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์หลักของการคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ (รวมถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรม ถ้ามี) สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และความโดดเด่นเฉพาะตัวของอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วย การป้องกันไฟป่า การควบคุมไฟป่า การจัดการไฟในบริเวณที่มีระบบนิเวศพึ่งไฟหรือทนไฟการเผาตามกำหนด (prescribed burning)

ในบริเวณที่จำเป็นเพื่อการสืบต่อพันธุ์ของพืชหรือใช้เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และเพื่อลดปริมาณเชื้อเพลิงอันเป็นความเสี่ยงต่อการเกิดไฟไหม้รุนแรงสร้างความเสียหาย

มาตรการรักษาความปลอดภัยแก่ผู้มาเยือนอุทยานแห่งชาติทุกกลุ่ม พนักงานเจ้าหน้าที่ และครอบครัว และสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภททุกชนิดที่จัดสร้างขึ้น

เครื่องมือวิธีหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากไฟป่าต่อชีวิต และทรัพย์สินของชุมชนและส่วนบุคคลในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติด้วยความเป็นธรรม โดยการมุ่งเน้นการจัดการไฟอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนและหน่วยงาน โดยรอบพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมตามหลักการของ Community-Based Fire Management (CBFiM) และการบูรณาการจัดการไฟป่า (Integrated Forest Fire Management: IFFM) ที่เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการไฟที่มุ่งจัดการที่มูลเหตุของปัญหาไฟป่าซึ่งก็คือมนุษย์คุ้มครองป้องกันสุขภาวะสาธารณะจากเขม่าและควันไฟที่ถูกพัดพาออกจากอุทยานแห่งชาติรวมถึงจากพื้นที่รายรอบที่มีบริบทการจัดการผลกระทบจากไฟที่ต่อเนื่อง กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(2) การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ภัยพิบัติทางธรรมชาติเกิดขึ้นบ่อยครั้งขึ้นในปัจจุบันและทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ ซึ่งสามารถสร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินการให้ความมั่นใจต่อความปลอดภัยของผู้มาเยือน การป้องกัน และการรับมือต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติ จึงเป็นเรื่องสำคัญในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติต้องมีแนวทางในการป้องกันเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุภัยพิบัติที่เกิดขึ้นและบรรเทาความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้มาเยือนอุทยานแห่งชาติและเจ้าหน้าที่

หลักการของการเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่สำคัญคือ ต้องเตรียมให้พร้อมก่อนภัยพิบัติจะมา โดยการสร้างแผนฉุกเฉินเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือ การติดตามข่าวสารภัยพิบัติจากทางราชการ การเฝ้าระวังการเกิดน้ำป่าและการเกิดไฟป่า การตรวจสอบอุปกรณ์ให้พร้อมใช้อยู่เสมอ การจัดตั้งหน่วยกู้ภัยและมีการฝึกอบรม เพื่อให้การช่วยเหลือกู้ภัยเป็นไปตามมาตรฐาน เจ้าหน้าที่มีทักษะและความพร้อมอยู่เสมอ การซักซ้อมจำลองเหตุการณ์เกิดอุบัติเหตุรูปแบบต่าง ๆ มีการกำหนดรูปแบบการสื่อสารที่รวดเร็วและวิธีการแจ้งเหตุ การกระจายข่าว การขอรับความช่วยเหลือ เส้นทางอพยพจุดปลอดภัย และการบัญชาการเพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่ชัดเจน เป็นต้น

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดทำแผนเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเหตุภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้น ประกอบด้วย แผนการเฝ้าระวัง แผนป้องกันเตือนภัย และแผนกู้ภัยในอุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน

- ในกรณีเกิดภัยพิบัติต้องมีการประเมินสถานการณ์ ประเมินความต้องการการรายงานสถานการณ์ และอำนวยความสะดวกกรณีอพยพช่วยเหลือประชาชนและเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เสี่ยงภัย โดยจัดตั้งศูนย์บัญชาการและจัดตั้งผู้บัญชาการแบบรวมศูนย์ (single command)

- จัดทำมาตรการกำกับดูแลความปลอดภัยด้านต่าง ๆ ที่รองรับเหตุภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติ

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือในการเผชิญเหตุที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน พร้อมมีการตรวจสอบความพร้อมในการใช้งานอยู่เสมอ
- มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย และนวัตกรรมต่าง ๆ ด้านการเฝ้าระวังและการแจ้งเตือนภัยมาใช้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- จัดให้มีการฝึกอบรม ฝึกซ้อม ฝึกปฏิบัติในการป้องกันและเผชิญเหตุให้เป็นมาตรฐานสากล ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปี
- จัดให้มีการประสานงานการปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การปฏิบัติการเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบของอาสาสมัคร
- จัดให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้มาเยือนและเจ้าหน้าที่เมื่อต้องเผชิญเหตุภัยพิบัติ

5) นโยบายการสื่อความหมายและธรรมชาติศึกษา

การวางแผนและออกแบบโปรแกรมสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติต้องตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้มาเยือนและฐานทรัพยากร ผู้มาเยือนอุทยานแห่งชาติมีภูมิหลังที่หลากหลาย ทั้งเพศ อายุ ระดับการศึกษา เชื้อชาติ รวมไปถึงความสนใจ และแรงจูงใจในการมาเยือนพื้นที่เป็นความแตกต่างส่วนบุคคล ตามหลักการพื้นฐานทางจิตวิทยาที่นักวางแผนและออกแบบโปรแกรมสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติจะต้องทำความเข้าใจ นอกจากนี้ ทรัพยากรที่มีคุณค่าในอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งก็มีลักษณะเฉพาะมีอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดเค้าโครงสื่อความหมาย (interpretive theme) ที่มีความเฉพาะเจาะจง แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน เค้าโครงสื่อความหมายควรเป็นสิ่งที่ผู้มาเยือนสามารถจดจำและระลึกถึงเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติที่พวกเขาได้ไปเยือนการพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมายจึงไม่สามารถคัดลอกเค้าโครงของอุทยานแห่งชาติหนึ่งไปใช้กับอีกอุทยานแห่งชาติหนึ่ง โดยไม่ให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันของทรัพยากรและคุณค่าที่แท้จริงที่ควรอนุรักษ์ของแต่ละพื้นที่เค้าโครงสื่อความหมายอาจมีมากกว่า 1 รายการได้ในแต่ละอุทยานแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีคุณค่าในอุทยานแห่งชาติ นอกจากนี้ เทคโนโลยีในการสื่อสารในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบและตัวกลางในการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้รับสื่อในปัจจุบันอาจจะแตกต่างไปจากอดีต นักจัดการอุทยานควรจะต้องใช้ตัวกลางที่หลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสารผ่านตัวกลางที่ส่งถึงผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำกัดอยู่เพียงการสื่อความหมายในพื้นที่ประกอบกิจกรรมแต่จะรวมถึงการสื่อความหมาย นอกพื้นที่ประกอบกิจกรรมผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน การสื่อความหมายนอกพื้นที่ ประกอบกิจกรรมจะช่วยให้ข้อมูลในการตัดสินใจไปเยือนพื้นที่ ช่วยให้ผู้มาเยือนในอนาคตมีความคาดหวังที่ถูกต้องเกี่ยวกับประสบการณ์ที่จะได้รับจากพื้นที่ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมก่อนการไปเยือน รวมถึงมีส่วนช่วยกระตุ้นความรู้สึกที่จะปกป้องรักษาทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนในหมู่ประชาชนในท้องถิ่นและสาธารณชนผู้รับสื่อ

6) นโยบายการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว

นันทนาการและการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะในบริบทที่สอดคล้องกับ ข้อกำหนดที่กำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จัดเป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติแบบไม่สิ้นเปลือง (non-consumptive resource utilization) โดยผู้ใช้ประโยชน์หรือผู้ประกอบการกระทำเพียงการเข้าไปสัมผัส เยี่ยมชมอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ หรือใช้ฐานทรัพยากรเป็นองค์ประกอบหลักของการทำกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ (recreation resource potential) และขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) เป็นอีกหนึ่งหลักการที่สำคัญ ศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการเป็นคุณสมบัติเฉพาะของตัวฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่จะกำหนดให้เป็นบริเวณพื้นที่รองรับกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งแต่ละบริเวณในอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งจะมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการเป็นการดำเนินการเพื่อค้นหาจุดเด่นหรือจุดดึงดูดที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งนันทนาการแต่ละแห่ง รวมถึงบ่งชี้ความเหมาะสมของฐานทรัพยากรต่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรม และบ่งชี้ข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ การจัดการด้านนันทนาการในอุทยานแห่งชาติต้องตอบสนองต่อความหลากหลายทางนันทนาการ (recreation diversity) สำหรับช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum) เป็นการจำแนกแหล่งนันทนาการออกตามปัจจัยแวดล้อมด้านนันทนาการ 3 ด้าน คือ “ปัจจัยแวดล้อมด้านกายภาพ” ได้แก่ ที่ตั้ง ความห่างไกล การเข้าถึงพื้นที่ ความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ “ปัจจัยแวดล้อมด้านสังคม” ได้แก่ โอกาสในการพบปะผู้คน/ผู้มาเยือนกลุ่มอื่น ร่องรอยผลกระทบจากการประกอบกิจกรรม และ “ปัจจัยแวดล้อมด้านการจัดการ” ได้แก่ ระดับการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่การควบคุมและจัดการผู้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

(1) สร้างโอกาสในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรนันทนาการในอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

(2) สร้างสมดุลระหว่างคุณภาพของฐานทรัพยากรและคุณภาพประสบการณ์นันทนาการที่ผู้มาเยือนจะได้รับ

(3) ยกระดับมาตรฐานการจัดการด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของประเทศสู่สากล

(4) ส่งเสริมให้นันทนาการและการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้กับสังคมไทยในทุกระดับเพิ่มขึ้น

(5) การวิจัยและประเมินประสิทธิผลการจัดการด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว

(6) การจัดเก็บค่าธรรมเนียม ค่าบริการหรือค่าตอบแทน

7) นโยบายการพัฒนาทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก

ในการกำหนดนโยบายด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการพัฒนาทางกายภาพในอุทยานแห่งชาติ จะต้องกำหนดกรอบของประเภท ขนาด และรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถดำเนินการได้ชัดเจน โดยใช้หลักคิดของการวางแผนและการออกแบบอย่างยั่งยืน (sustainable design concept) เป็นพื้นฐาน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการพัฒนาทางกายภาพเป็นการปรับเปลี่ยนพื้นที่อุทยานแห่งชาติไปจากระบบนิเวศดั้งเดิม ตามหลักการวางแผนและออกแบบอย่างยั่งยืน “สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทอาคาร” ควรให้ความสำคัญกับเรื่องแสงสว่าง การถ่ายเทของอากาศ ทิศทางลม และความผสมกลมกลืนของแบบสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมในแหล่งนั้นๆ การ “ระบบคมนาคมและการหมุนเวียน (circulation) ภายในแหล่งนั้นๆ” ควรจะต้องให้ความสำคัญกับเส้นทางคมนาคมทางเลือก “ระบบสาธารณูปโภค” ควรเน้นระบบที่ใช้พลังงานสะอาด แบบประหยัดและมีประสิทธิภาพมีส่วนช่วยอนุรักษ์น้ำ กำจัดน้ำเสียและของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีการนำกลับมาใช้ใหม่ในบางส่วนรวมทั้งการนำแนวคิดการออกแบบในแหล่งธรรมชาติ “มองเห็นโดย ไม่ถูกเห็น” (Seeing without being seen) โดยการซ่อนตัว ซมวิว ด้วยการถอยร่นหลังกลุ่มต้นไม้ ใช้สีหลังคา และผนังภายนอกกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม จำกัดความสูงของอาคารให้เหมาะสม เป็นต้น

หลักการสากลที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาในการกำหนดนโยบายด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติ คือ หลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (universal design) ซึ่งให้ความสำคัญกับการออกแบบที่คนทุกกลุ่ม แม้ผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ผู้สูงอายุ และผู้พิการ สามารถใช้ประโยชน์ สิ่งอำนวยความสะดวกได้ โดยพื้นฐานของการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลใช้หลัก 7 ประการ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (equitable use) มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ (flexible use) ใช้งานง่าย (simple and intuitive use) ข้อมูลที่ต้องการสื่อความหมายสามารถรับรู้และเข้าใจได้ง่าย (perceptible information) มีการออกแบบที่เผื่อการใช้งานที่ผิดพลาดได้ (tolerance for error) การใช้สิ่งอำนวยความสะดวก ใช้แรงน้อย (low physical effort) และมีขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้งาน (size and space for approach and use)

- (1) การวางแผนและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติ
- (2) การก่อสร้างและพัฒนาทางกายภาพในอุทยานแห่งชาติ
- (3) ระบบถนนและเส้นทางสัญจร
- (4) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาเยือน
- (5) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
- (6) สาธารณูปโภคพื้นฐาน
- (7) การตกแต่งภูมิทัศน์ในอุทยานแห่งชาติ
- (8) การบำรุงรักษาและบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก
- (9) การยกเลิกการใช้งานและรื้อถอนสิ่งอำนวยความสะดวก
- (10) การเปิดให้เอกชนเข้ามาพัฒนาและบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

8) นโยบายการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

- (1) การจัดการน้ำอุปโภค-บริโภค
- (2) การจัดการน้ำทิ้ง
- (3) การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล
- (4) การจัดการมลพิษ

9) นโยบายการศึกษาวิจัยและนวัตกรรมทางวิชาการ

- (1) การจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาวิจัยสำหรับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- (2) การสังเคราะห์และการถอดบทเรียนจากงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์
- (3) การจัดทำฐานข้อมูลสถานภาพทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน
- (4) สร้างเครือข่ายการวิจัยกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกทั้งในและต่างประเทศเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน
- (5) สร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากรด้านการศึกษาวิจัย
- (6) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สำหรับการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

10) นโยบายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบอื่น

- (1) การใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการอยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ตามมาตรา 64

(1.1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะต้องทำการสำรวจการถือครองที่ดินของประชาชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานแห่งชาติทั้ง 133 แห่ง ให้เสร็จภายในวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 (นับระยะเวลา 240 วัน จากวันที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้) เมื่อพ้นระยะเวลาดังกล่าว และรัฐบาลมีแผนงานหรือนโยบายในการช่วยเหลือให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ จัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ เสนอคณะรัฐมนตรี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ซึ่งมีกรอบแนวทางดังนี้

- กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาและคุณสมบัติของบุคคลที่เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีที่ทำกินและได้อยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานแห่งชาติภายใต้กรอบเวลาตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าไม้ หรือตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 66/2557 เพื่อเพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวการณ์ปัจจุบัน ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557

- กำหนดให้มีการจัดทำแผนที่แสดงแนวเขตโครงการ ด้วยระบบภูมิสารสนเทศหรือระบบอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแนบท้ายพระราชกฤษฎีกา กำหนดหน้าที่ของบุคคลที่อยู่อาศัย หรือทำกินในชุมชนในการอนุรักษ์ ป่าไม้ ดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ

- กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกินและการสิ้นสุดการอนุญาตให้อยู่อาศัยหรือทำกิน
- กำหนดมาตรการควบคุม กำกับดูแล ติดตาม ประเมินผลที่ชัดเจน สามารถควบคุมดูแลให้เป็นไปตามโครงการที่กำหนดไว้
- ในการอยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่ดำเนินโครงการ หากบุคคลหรือประชาชนที่อยู่อาศัย หรือทำกินในลักษณะเป็นไปเพื่อการดำรงชีพที่เป็นปกติธรรมา เพื่อการยังชีพที่เป็นปกติทั่วไป ให้สามารถทำได้ แต่ที่ดินทั้งหมดยังคงเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- ภาครัฐจะให้การสนับสนุนการดำเนินการยังชีพตามปกติธรรมาของประชาชนตามสมควร
- ประชาชนที่ได้อยู่อาศัยหรือทำกินตามบทบัญญัติมาตรา 64 นี้ จะต้องไม่บุกรุกแผ้วถาง หรือกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 นอกพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตโดยเด็ดขาด

(1.2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องกำหนดให้มีแนวทางปฏิบัติของโครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ โดยมีได้สิทธิ์ในที่ดินนั้น ตามแนวทางดังนี้

- โครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติโดยมีได้สิทธิ์ในที่ดินนั้น มีระยะเวลาการบังคับใช้คราวละไม่เกิน 20 ปี ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้โครงการดังกล่าวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายนอกพื้นที่โครงการ และต้องมีการติดตามตรวจสอบผลกระทบโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้งอย่างต่อเนื่อง
- โครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติโดยมีได้สิทธิ์ในที่ดินนั้น ต้องมีการจัดทำแผนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับประชาชนในโครงการให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี หลังจากประกาศพระราชกฤษฎีกาแล้ว โดยในแผนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติต้องมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดินที่เหมาะสม สอดคล้องกับมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำของกรมพัฒนาที่ดิน เช่น พื้นที่ที่มีความลาดชัน มากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ต้องมีมาตรการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน พื้นที่จากสองฝั่ง ลำน้ำข้างละไม่น้อยกว่า 50 เมตร ต้องกำหนดให้เป็นพื้นที่รักษาระบบนิเวศริมฝั่งน้ำ โดยไม่อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในโครงการฯ ทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์/สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีปลูกไม้ยืนต้น เพื่อแสดงแนวเขตพื้นที่โครงการฯ เป็นต้น
- อุทยานแห่งชาติ ต้องจัดให้มีการประเมินผลและปรับปรุงแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในโครงการอย่างมีส่วนร่วมทุก 5 ปี และจัดทำรายงานเพื่อนำเสนอกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชต่อไป รวมทั้งพิจารณาความสอดคล้องต่อเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกินและการสิ้นสุดการอนุญาตให้อยู่อาศัยหรือทำกิน ตามที่ระบุไว้ในระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

(1.3) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะต้องกำหนดระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการโครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติโดยมิได้สิทธิ์ในที่ดินนั้น เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุเป้าหมาย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- อุทยานแห่งชาติมีหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและประชาชนเพื่อจัดทำแผนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติตามหลักวิชาการอย่างมีส่วนร่วม ภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยให้คณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครองเป็นที่ปรึกษาการจัดทำแผนการใช้ที่ดินดังกล่าว

- อุทยานแห่งชาติและคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง ร่วมกันกำหนดมาตรการ ควบคุม กำกับ ดูแล และติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในโครงการฯ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(2) การใช้ประโยชน์ตามโครงการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นใหม่ทดแทนได้อย่างยั่งยืน ตามมาตรา 65

(2.1) เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์บางประการของทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้อย่างยั่งยืน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประเภทและชนิดของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ในอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้งแล้ว จำนวน 133 แห่ง ทั้งนี้ กำหนดให้ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐานให้แล้วเสร็จก่อนวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 (ภายใน 240 วัน นับจากวันที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ใช้บังคับ) ทั้งนี้ ต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาการดำรงชีพตามวิถีชุมชน หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมที่อยู่โดยรอบบริเวณอุทยานแห่งชาติ เท่านั้น

(2.2) กรณีอุทยานแห่งชาติใด เห็นว่า ในพื้นที่อุทยานชาตินั้นมีทรัพยากรที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ตามฤดูกาล และมีศักยภาพเหมาะสมและเพียงพอ ทั้งนี้ การเก็บหาหรือการใช้ประโยชน์จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติสัตว์ป่า ระบบนิเวศ และความหลากหลาย ทางชีวภาพ อุทยานแห่งชาติจะต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องมีการศึกษาทางวิชาการในการกำหนด ประเภท ชนิด และจำนวนของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ตามฤดูกาล เพื่อประเมินกำลังการผลิตและอัตราการทดแทนของทรัพยากร พร้อมทั้งกำหนด สถานที่ ช่วงระยะเวลาดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่มีผลกระทบต่อฐานความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดทำโครงการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติ เพื่อขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ก่อนเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี แล้วจึงดำเนินการออกประกาศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแผนที่แสดงแนวเขตโครงการด้วย ระบบภูมิสารสนเทศแนบท้ายประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- โครงการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติต้องมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย

○ การจัดทำแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้อย่างยั่งยืนแบบมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายในการลดการพึ่งพิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ทั้งนี้ แผนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ (Park Policy) และแผนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ (National Park Management Plan)

○ ในแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้อย่างยั่งยืนแบบมีส่วนร่วม ต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอนุญาตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ตามที่ได้มีการศึกษาทางวิชาการ และกำหนดให้มีการขออนุญาตเป็นรายปีตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดไว้ รวมทั้ง กำหนดมาตรการในการตรวจตรา กำกับดูแล การตรวจสอบ การติดตาม การควบคุม ผลกระทบ ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพพื้นที่หรือทรัพยากรธรรมชาติ และต้องมีแนวทาง ในการลดการพึ่งพิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ โดยส่งเสริมให้มีการปรับปรุงและขยายพันธุ์นอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ให้เป็นแหล่งทดแทนการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ตลอดจนกำหนดบริเวณที่อนุญาต ให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ให้เป็นเขตกิจกรรมพิเศษประเภท 2 พร้อมแผนที่แสดงขอบเขตให้ชัดเจน

○ อุทยานแห่งชาติ ต้องจัดให้มีการประเมินผลและปรับปรุงแผนการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ในโครงการอย่างมีส่วนร่วมทุก 2 ปี โดยทำการติดตามประเมินการเปลี่ยนแปลงอัตราการผลิตของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ทดแทนได้ และจัดทำรายงานเพื่อนำเสนอกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต่อไป รวมทั้งพิจารณาความสอดคล้องต่อเงื่อนไขการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ตามที่ระบุไว้ในระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

○ กำหนดหลักเกณฑ์ และคุณสมบัติของบุคคลที่ขออนุญาตภายใต้โครงการต้องเป็นประชาชนในท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน และมีการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับอุทยานแห่งชาตินั้น ๆ อย่างเสมอ และยินยอมในการปฏิบัติตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กำหนด และหากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดได้ให้สามารถยกเลิกการเข้าร่วมโครงการได้

○ บุคคลที่ได้รับอนุญาตต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล

○ รักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และหากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดได้ ให้สามารถยกเลิกการเข้าร่วมโครงการได้

○ บุคคลที่ได้รับอนุญาตเก็บหาหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถ เกิดใหม่ทดแทนได้ตามฤดูกาล ต้องเป็นการดำเนินการเพื่อการดำรงชีพอย่างเป็นปกติธุระ

○ กำหนดเงื่อนไขในการฟื้นฟูสภาพพื้นที่หรือทรัพยากรธรรมชาติที่

เหมาะสม

(3) การใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ความมั่นคงทางพลังงาน และการท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์

การใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อการบำรุงรักษาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เจตนารมณ์จำกัดไว้เพียงแค่การบำรุงรักษาเท่านั้น หากจะขออนุญาตเพื่อการสร้างใหม่จะต้องดำเนินการโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ดูแลรักษา หรือบำรุงอุทยานแห่งชาติ หรือการสำรวจ การศึกษา การวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนา หรือการพักผ่อนเป็นการชั่วคราว หรือเพื่ออำนวยความสะดวก หรือให้ความรู้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในอุทยานแห่งชาติ ตามระเบียบ กฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2550 เรื่อง แนวทางการพิจารณาการก่อสร้างถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ลงมติว่า (1) ห้ามมิให้ตัดถนนเพื่อเป็นทางสัญจรสาธารณะขึ้นใหม่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ (2) เส้นทางสาธารณะเดิมที่มี อยู่แล้วไม่ให้ขยายช่องจราจร แต่ให้ปรับปรุงผิวจราจรหรือชะลอความเร็วแทน (3) การปรับปรุงผิวจราจรให้ทำเพื่อความปลอดภัยในการจราจรเป็นหลักและให้พิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป และ (4) การพัฒนาถนนเพื่อประโยชน์ ในการคุ้มครอง ดูแลรักษาพื้นที่หรือการศึกษา หรือการวิจัย หรือการท่องเที่ยวให้ทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยคำนึงถึงผลกระทบและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(4) การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเชิงพาณิชย์

ตามมาตรา 59 และมาตรา 60 ระบุให้ บรรดาอาชญาบัตร ประทานบัตร ใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยแร่และสัมปทานใบอนุญาต และหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งได้ออกให้แก่บุคคลใดไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ใช้บังคับให้สามารถใช้ต่อไปเพียงเท่าที่กำหนดอายุเท่านั้น รวมทั้งบรรดาใบอนุญาตหรือหนังสืออนุญาตที่ออกให้แก่บุคคลตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้ได้ต่อไปจนสิ้นอายุ ทั้งนี้ ในบรรดาการที่เคยอนุญาตไว้แล้ว ตามเงื่อนไขมาตรา 59 จากการสำรวจข้อมูลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ไม่พบการอนุญาตดังกล่าว แต่เป็นการบัญญัติไว้ตามกฎหมาย

(5) การใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ

กิจกรรมการถ่ายทำภาพยนตร์ วิดิทัศน์ หรือสารคดี การอนุญาตแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ กรณีที่ 1 การถ่ายทำภาพยนตร์สั้น วิดิทัศน์ หรือสารคดี เพื่อบันทึกความสวยงามในอุทยานแห่งชาติไว้เพื่อส่วนตัว กรณีที่ 2 การถ่ายทำภาพยนตร์ วิดิทัศน์ หรือสารคดีธรรมชาติ เพื่อการเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นประโยชน์สาธารณะ กรณีที่ 3 การถ่ายทำภาพยนตร์ วิดิทัศน์ หรือสารคดี เพื่อประโยชน์ทางการค้า หรือเพื่อความบันเทิง ดังนั้นการให้อนุญาตในกรณีใด ควรมิขึ้นตอนหรือมาตรการในการควบคุม ดูแล เผยแพร่ ตาม ความเหมาะสมเท่าที่จำเป็น

- จัดทำข้อเสนอโครงการเพื่อแสดงรายละเอียดของกิจกรรมลักษณะของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นความรุนแรงของผลกระทบมาตรการป้องกันและลดผลกระทบ

- โดยให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเป็นผู้ประเมินผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและผู้ใช้ประโยชน์กลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งจัดทำข้อมูลและรายงานเพื่อเสนอความเห็นไปยังกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เพื่อขออนุญาตตามระเบียบ

11) นโยบายการจัดทำแผนสำหรับพื้นที่ในระบบอุทยาน

(1) ต้องมีแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้บรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์การกำหนดอุทยานแห่งชาติ

(1.1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะใช้การวางแผนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่ โดยแผนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย แนวทาง และลำดับ ความสำคัญของกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ทั้งนี้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะมีการจัดทำแผนให้ครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบายซึ่งเป็นการกำหนดกรอบและ ทิศทางอย่างกว้าง ๆ แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติซึ่งเป็นแผนระดับพื้นที่ไป จนกระทั่งถึงแผนงานประจำปี แผนปฏิบัติงาน และแผนเฉพาะเรื่องแผนจะใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารความคิด วิธีการ และการตัดสินใจที่เกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติระหว่างหัวหน้าอุทยานแห่งชาติกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และสาธารณชน

(1.2) หากอุทยานแห่งชาติยังอยู่ระหว่างการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือมีแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่หมดอายุไปแล้ว การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น ๆ ให้อนุโลมใช้แนวทางจากแผนเบื้องต้นหรือแผนอื่นใดที่ได้รับการอนุมัติแล้ว แต่ห้ามการพัฒนาหรือการจัดการที่มีผลเปลี่ยนแปลงสำคัญต่อทรัพยากรหรือ ประสพการณ์นันทนาการหรือต้องชะลอไว้ก่อน จนกว่าจะมีแผนบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติฉบับใหม่ที่ได้รับการอนุมัติแล้วจากอธิบดี

(2) การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติและการติดตามการดำเนินการต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล หลักการทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม

(2.1) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องมีการนำเสนอ ปรึกษาหรือความมุ่งมั่นตั้งใจในการจัดการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอุทยานแห่งชาติ โดยสะท้อนถึง แก่นแท้และ คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติ ทรัพยากรและระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติ ที่ต้องมีการปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาในรูปแบบอุทยานแห่งชาติ ซึ่งแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามฐาน ทรัพยากรและบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คุณค่า ความสำคัญนี้จะนำไปสู่การกำหนด เป้าหมายและแนวทางการบริหารจัดการในการรักษา คุณค่าความสำคัญนั้นไว้ให้คงความสมบูรณ์พร้อม หรืออยู่ในระดับของการเปลี่ยนแปลง ที่ยอมรับได้

(2.2) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องได้มาจาก กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

และการยอมรับ นำไปสู่ความร่วมมือในการนำแผนไปปฏิบัติ ทั้งนี้ ควรมีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นการจำแนกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของหลักผู้ได้รับผลประโยชน์และผู้ได้รับผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติโดยตรง

(2.3) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติภายใต้หลักการ “การจัดการโดยมีวัตถุประสงค์ เป็นกรอบการดำเนินงานและการประเมินผล” ต้องสามารถระบุถึง (1) สภาพ/ลักษณะของทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติในอันที่จะรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและบทบาทหน้าที่ของระบบนิเวศตามที่ควรจะเป็น (เป้าหมายที่ต้องการในมิติด้านทรัพยากรและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ) (2) ลักษณะของทรัพยากรนั้นธนาคาร และการสื่อความหมายที่สร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับผู้มาเยือน ทำให้ผู้มาเยือนเกิดความเพลิดเพลิน รื่นรมย์ ตลอดจนตระหนักถึงทรัพยากรที่มีคุณค่าสำคัญของอุทยานแห่งชาติ (เป้าหมายด้านคุณภาพของประสบการณ์นั้นธนาคารที่ผู้มาเยือนควรได้รับ) (3) ระดับและประเภทของการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม การพัฒนาและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมในการรักษาสถานภาพของทรัพยากรตามที่กำหนดไว้ และนำมาซึ่งประสบการณ์นั้นธนาคารที่ต้องการได้รับ (4) ตัวชี้วัดและเกณฑ์กำหนดเพื่อรักษาทรัพยากร ให้อยู่ในสภาพที่ต้องการ (5) แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติเพื่อบรรลุเป้าหมาย

(2.4) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องกำหนดเป้าหมายของการดำเนินการ วิธีการดำเนินการ และแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างน้อยในระยะ 5 ปี โดยต้องระบุถึงเป้าหมายที่ต้องการในมิติด้านทรัพยากร และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นธนาคารที่ผู้มาเยือนควรได้รับ ซึ่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องรับผิดชอบในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามเป้าหมาย และต้องจัดทำรายงานสถานภาพของอุทยานแห่งชาติตามเป้าหมายเหล่านี้เป็นประจำทุกปี (Annual park report) การกำหนดเป้าหมายเหล่านี้ต้องพิจารณาถึงคุณค่าสำคัญของทรัพยากร ประสบการณ์ที่ต้องการให้ผู้มาเยือนได้รับ และสมรรถนะหรือศักยภาพด้านการบริหารของ อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง (บุคลากร งบประมาณ และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ)

(2.5) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้องมีการติดตามประเมินผล เพื่อติดตามผลสำเร็จของการบริหารจัดการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีการติดตามความสำเร็จตามตัวชี้วัด ในแผนงานและโครงการรวมถึงประเมินการตอบสนองต่อเป้าหมายของการบริหารจัดการในภาพรวมเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอกที่เป็นกลางจะเป็นผู้ประเมินและติดตามสภาพของทรัพยากรประสบการณ์นั้นธนาคารของผู้มาเยือน ระดับการใช้ประโยชน์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น และหากไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติต้องประเมินถึงสาเหตุและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมาย เป้าหมายเหล่านี้จะมีการทบทวนเป็นระยะ โดยให้ความสำคัญกับความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และ/หรือ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้เกิดการเริ่มต้นอีกครั้งของวงจรการวางแผน และทำให้แผนการบริหารจัดการมีการปรับปรุงอยู่เสมอ อันเป็นไป

ตามหลักการของการจัดการแบบยืดหยุ่นมีการปรับตัว (adaptive management) เพื่อให้ตอบสนองต่อสถานการณ์และข้อมูล/ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไป

(2.6) การใช้องค์ความรู้กับข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่ดีที่สุด นักวางแผนและผู้บริหารจะใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และข้อมูลเชิงเทคนิคที่ดีที่สุด พร้อมการวิเคราะห์อย่างถูกต้องทางวิชาการและมีเหตุผล เพื่อให้ข้อเสนอแนะถึงแนวทางการจัดการที่เหมาะสม สำหรับการคุ้มครอง ดูแล บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติ การวิเคราะห์ควรใช้ศาสตร์ที่เป็นสหวิทยาการ และวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกัน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ในภาพรวมแล้วลงรายละเอียดในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ อุทยานแห่งชาติต้องสามารถระบุแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่รับผิดชอบได้ ซึ่งต้องสอดคล้องกับกฎหมายแผนนโยบายอุทยานแห่งชาติ วัตถุประสงค์ และหลักการของอุทยานแห่งชาติ โดยคำนึงถึงต้นทุนการดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งในและพื้นที่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ

(2.7) แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตการจัดการพื้นที่และคำอธิบายถึงวัตถุประสงค์/เป้าหมาย ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขการใช้ที่ดินและข้อจำกัดในการพัฒนาของแต่ละเขตการจัดการ ตลอดจนกิจกรรมที่จะดำเนินการในแต่ละเขตการจัดการ โดยต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหลักที่กำหนดไว้ในแผน ซึ่งแนวทางการจัดการรวมถึงสถานที่ ดำเนินการตามระบุไว้ในแผนงานและโครงการที่นำเสนอในแผนก็ต้องสอดคล้องกับเขตการจัดการเช่นกัน ทั้งนี้ การแบ่งเขตการจัดการพื้นที่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในคู่มือ การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยต้องไม่กระทบต่อลักษณะพื้นที่ที่ต้องการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือเป็นพื้นที่เปราะบางของระบบนิเวศ

(3) เนื้อหาและสาระสำคัญของแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติควรประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

(3.1) คุณค่าความสำคัญ ของอุทยานแห่งชาติ

(3.2) ข้อมูลสำคัญ เช่น ข้อมูลฐานทรัพยากร ลักษณะและระดับการใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติ ทั้งด้านนันทนาการการศึกษาวิจัย และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ตามฤดูกาลสภาพของทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ

(3.3) สถานภาพของอุทยานแห่งชาติ ภัยคุกคามและ ประเด็นปัญหา (3.4) วิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์

(3.5) แผนงานและโครงการตามวัตถุประสงค์

(3.6) เขตการจัดการพื้นที่ภายในอุทยานแห่งชาติ

(3.7) แนวทางการจัดการและการกำกับดูแลการใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติ

(4) กระบวนการจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และแผนอื่น ๆ ของอุทยานแห่งชาติ ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตลอดจนชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นถึงข้อห่วงใยในการจัดทำแผน

(4.1) การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติควรระบุให้ชัดเจนถึงขั้นตอนของการวางแผนที่จะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงระดับและวิธีการมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผลของการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม ให้นำมาประกอบการพิจารณาในการดำเนินการจัดทำแผน

(4.2) คณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ (Protected Area Advisory Committee, PAC) ต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ความเห็น และมีส่วนร่วมในแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ตั้งแต่การจัดทำแผนการนำแผนไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลของการนำแผนไปปฏิบัติ

12) นโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและภาคส่วนต่าง ๆ

การกำหนดให้มีนโยบายการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและภาคส่วนต่าง ๆ ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และมีนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(1) แผนกลยุทธ์การมีส่วนร่วม

(1.1) สำนักอุทยานแห่งชาติศึกษา และพัฒนากระบวนการจัดการอุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับกฎหมาย และสถานการณ์ปัจจุบัน และจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติ การส่งเสริม และพัฒนาการมีส่วนร่วม เพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

(1.2) มีการแปลงแผนกลยุทธ์สู่แผนปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม มีการดำเนินงานตามแผนการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามเป้าหมาย โดยให้มีการรายงานผลในรายงานสถานภาพอุทยานแห่งชาติประจำปี

(2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและสาธารณชน

(2.1) เก็บรวบรวมข้อมูลของประชาชนด้านต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของประชากรในการวางแผนการสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการอุทยานแห่งชาติด้านอื่น ๆ เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ ระดับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติระดับการมีส่วนร่วม ในการจัดการอุทยานแห่งชาติปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถาม แบบสำรวจ เป็นต้น

(2.2) จัดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรภาคเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- จัดให้กลุ่มต่าง ๆ ได้รับทราบข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ เช่น กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ กิจกรรมการอนุรักษ์ข้ามพรมแดน การเผยแพร่

ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมค่ายเยาวชนฝึกอบรมประชาชน ฯลฯ

- จัดรูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่ออำนวยความสะดวกและให้ความรู้แก่ประชาชน ในการกำหนดให้พื้นที่บริเวณใดเป็นอุทยานแห่งชาติ การขยายอุทยานแห่งชาติ หรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9

- สนับสนุนให้มีอาสาสมัครอุทยานแห่งชาติ โดยให้เป็นไปตามความสมัครใจ

- จัดให้มีเวทีหรือช่องทางอื่น ๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

- การจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น สามารถดำเนินการได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็นผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของกรม การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น การสัมภาษณ์ หรือการเชิญให้เข้าร่วมชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น เป็นต้น

- จัดให้มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

○ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ให้ข้อมูลข่าวสาร และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ต่ำ เปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมจัดทำแผนการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ โดยคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การป้องกันผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว และการกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม การสนับสนุน การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการในชุมชน เพื่อให้บริการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

○ การให้สิทธิแก่คนในท้องถิ่นเพื่อทำงานเป็นพนักงานหรือลูกจ้างในอุทยานแห่งชาติ

○ การจัดให้มีโครงการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพเสริมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนเพื่อลดการพึ่งพิงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

- จัดให้มีส่วนร่วมเพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

- จัดให้สาธารณชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

- ในประเด็นที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการจัดการผลประโยชน์ให้มีการพิจารณาจัดการความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

(3) จัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

(3.1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภายในอุทยานแห่งชาติ ตามมาตรา 64

(3.2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ตามมาตรา 65

(4) กำหนดแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการพัฒนาศักยภาพการทำงานของคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง

(4.1) กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง และมีการรับรอง อำนาจตามกฎหมาย

(4.2) จัดตั้งหน่วยงานภายใต้ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์เพื่อประสานการทำงานจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนให้แก่คณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง

(4.3) คัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครองในแต่ละอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปตามระเบียบที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กำหนด

(4.4) กำหนดระบบการติดตามและประเมินผลประสิทธิภาพการดำเนินงานตามขอบเขตอำนาจ หน้าที่ของคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง

(4.5) กำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง ดังนี้

- จัดให้มีการให้ความรู้และฝึกอบรมเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการความขัดแย้ง

- จัดให้มีการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครอง

- จัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติงานของคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง

(4.6) สร้างเครือข่ายคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง

(5) มีฐานข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการความขัดแย้งสำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

(5.1) กำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ โดยประกอบด้วยความรู้ย่อยด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ด้านชุมชนศึกษาเป็นการศึกษาด้านกายภาพและภูมินิเวศของชุมชน การศึกษาเศรษฐกิจ ชุมชน และการศึกษาสังคมของชุมชน ความรู้ด้านการมีส่วนร่วม ความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้ง ความรู้ด้านวนศาสตร์ชุมชน ความรู้ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ ความรู้ในการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง เป็นต้น

(5.2) รวบรวมความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เรียบเรียง และจัดระบบความรู้ วิเคราะห์และประมวลผล ความรู้เพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริม และพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน เผยแพร่ความรู้ โดยการใช้ระบบสารสนเทศ และช่องทางการประชาสัมพันธ์ ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ได้รับความรู้ใหม่ที่สามารถช่วยพัฒนาการดำเนินงาน การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาของหน่วยงานผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มผ่านทาง การพูดคุยแลกเปลี่ยนการแลกเปลี่ยนแผน เอกสาร และเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

(5.3) บูรณาการความรู้สู่การทำงาน เมื่อมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบแล้ว ต้องมีการจัดการข้อมูลอย่างต่อเนื่องโดยการฝึกสร้างความรู้ นำความรู้ไปใช้ แลกเปลี่ยนความรู้ และเกิดความรู้ใหม่ให้เป็นวัฏจักรและวิถีแห่งการเรียนรู้

(5.4) จัดทำทำเนียบปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติ และรายชื่อสมาชิกในเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

13) นโยบายการจัดการองค์กร

การบริหารจัดการองค์กรมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ ผู้นำองค์กร ทรัพยากรบุคคล โครงสร้างหน่วยงาน การบริหารการเงินการคลัง และการจัดการความรู้ ซึ่งการบริหารจัดการองค์กรเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการองค์ประกอบเหล่านี้ให้มีความเป็นเลิศอย่างมีธรรมาภิบาล และทันกับกระแสของโลกและของประเทศ

(1) การนำองค์กรอย่างมีวิสัยทัศน์

(2) การพัฒนาโครงสร้างหน่วยงานอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทของ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีความเป็นเลิศอย่างมีธรรมาภิบาล ก็จำเป็นต้องพิจารณา สิ่งต่อไปนี้

(3) การกำหนดบทบาท ภารกิจ และยุทธศาสตร์

(4) การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) การบริหารการเงินการคลังในอุทยานแห่งชาติ

(6) การจัดการความรู้ ฐานข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

14) นโยบายอุทยานแห่งชาติทางทะเล

อุทยานแห่งชาติทางทะเล (Marine National Park) จัดเป็นพื้นที่หนึ่งภายใต้ระบบพื้นที่คุ้มครองของ IUCN ประเภทที่ II อุทยานแห่งชาติ และยังจัดเป็นประเภทหนึ่งของพื้นที่คุ้มครองทางทะเล ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ครอบคลุมพื้นดิน ผืนน้ำที่อยู่บนบก (inland water) ทะเล และชายฝั่ง หรือมีองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ประการข้างต้น ทั้งนี้ “พื้นที่” ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลพิจารณา ใน 3 มิติ คือ บนอากาศเหนือพื้นดินหรือพื้นน้ำส่วนที่เป็นน้ำหรือทะเลอันเป็นผืนน้ำ ซึ่งรวมความลึกของน้ำในระดับที่กำหนด (certain water depth) และพื้นใต้ทะเล (sea bed) อุทยานแห่งชาติ

ทางทะเลมีการกำหนด เขตการจัดการภายในอุทยานแห่งชาติทางทะเลตามประเภทของพื้นที่คุ้มครองที่กำหนดโดย IUCN เช่น เขตสงวนธรรมชาติเข้มงวดตามประเภทที่ Ia หลักคิดในการประกาศกำหนดอุทยานแห่งชาติทางทะเลมีความแตกต่างไปจากอุทยานแห่งชาติทางบก แต่เป้าหมายสำคัญหรือเจตนารมณ์ยังคงเหมือนกัน โดยเน้นการจัดการเพื่อให้ทรัพยากร ระบบนิเวศและกระบวนการทางนิเวศได้รับการปกป้องคุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู และมีการใช้ประโยชน์เพื่อศึกษาวิจัยและนันทนาการที่สมดุลยั่งยืน ต้องพึงตระหนักด้วยว่าองค์ความรู้ของบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล ยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด รวมถึงการดำเนินการต่าง ๆ จะมีความยากลำบากและมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าอุทยานแห่งชาติทางบก

การประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในระบบอุทยานเป็นแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้ในการจัดการเพื่อคุ้มครองปกป้องทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ในถิ่น (In-situ conservation) ของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ตลอดจนสามารถดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล รวมถึงการขยายหรือเพิกถอนอุทยานแห่งชาติกระทำ โดยพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9

อุทยานแห่งชาติของประเทศไทยมีการประกาศกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการแล้ว มีอยู่ทั้งสิ้น 133 แห่ง พื้นที่รวมประมาณ 63,532.49 ตารางกิโลเมตร โดยเป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเล 23 แห่ง ขนาดเนื้อที่ 7,644.08 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 2.18 ของพื้นที่พื้นน้ำของประเทศ และกำลังอยู่ในขั้นตอนการเตรียมการประกาศกำหนดอุทยานแห่งชาติทางทะเลเพิ่มเติมอีก 3 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 348.27 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.10 ของพื้นที่พื้นน้ำของประเทศ และกำลังดำเนินการสำรวจเพื่อเตรียมการผนวกขยายพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่คาดว่าจะมีศักยภาพอีก 170.79 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.05 โดยเป็นระบบนิเวศบก ระบบนิเวศชายฝั่ง และแนวปะการังที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 จำนวนและร้อยละของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ประกาศกำหนดแล้ว

กำลังเตรียมการประกาศกำหนด และกำลังเตรียมการผนวกขยายพื้นที่

ระบบอุทยาน	ประกาศกำหนดแล้ว		กำลังเตรียมการประกาศกำหนด		พื้นที่เตรียมผนวกเพิ่มฯ	รวม	
	จำนวน	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)
อุทยานแห่งชาติทางทะเล	23	7,644.08	3	348.27	170.76	26	8,163.14

ที่มา : สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563

โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กำหนดเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 2.3 ของเนื้อที่พื้นน้ำของประเทศ โดยประกาศกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และ/หรือผนวกพื้นที่เพิ่มเติม ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในนโยบายและปฏิบัติตามนิยามในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และการกำหนดนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลจะใช้แนวทางเดียวกันกับนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติทางบก

3.2 แนวปฏิบัติระดับสากลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและคุณค่านิเวศบริการของอุทยานแห่งชาติ

3.2.1 แนวปฏิบัติระดับสากลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นและรองรับสถานะในอนาคตทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างสมเหตุสมผล และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตตะลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และสุนทรียภาพ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน(องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2564)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง เป็นรูปแบบสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทางสังคมที่ได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวโดยการสร้างความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างรูปแบบทั้งสามมิติของสิ่งแวดล้อมระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรับรองความยั่งยืนในระยะยาวของการพัฒนาการท่องเที่ยว (องค์การสิ่งแวดล้อมโลก, 2009)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2552) ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในปัจจุบันและช่วยปกป้องและส่งเสริมโอกาสในอนาคต นอกจากนี้จะเป็นรูปแบบของประเภทสินค้ายังหมายความรวมถึงลักษณะขั้นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบทั้งหมดของการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะเป็นส่วนประกอบเพิ่มเติม วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การรักษาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันเป็นการลดหรือบรรเทาผลกระทบที่ไม่ต้องการที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสำเร็จได้โดยการสร้างความสมดุลให้มีความต้องการของนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความต้องการด้านสุนทรียภาพ ขณะเดียวกันยังคงรักษาความบูรภาพของวัฒนธรรม กระบวนการนิเวศวิทยาขั้นพื้นฐาน ความหลากหลายทางชีววิทยา และระบบการส่งเสริมวิถีชีวิต หากแยกความหมายของคำว่าที่ยั่งยืนออกการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะหมายถึงกระบวนการซึ่งตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในปัจจุบันขณะที่ช่วยปกป้องและส่งเสริมความต้องการในอนาคต

จากการศึกษาของ สวาร์บรูค (Swarbrooke, 2554) พบว่า ขอบเขตการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ทำให้ทราบว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าแนวปฏิบัติขององค์การการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว หน่วยงานภาคเอกชน นโยบายสาธารณะ นโยบายและแนวปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ ตลอดจนปัญหามลภาวะ ซึ่งทุกสิ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งสิ้น ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะนำไปสู่ความยอมรับด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพสูงความเป็นอยู่ของมนุษย์สามารถใช้และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวกและด้านลบ โดย เอดเกิล (Edgell, 2549) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย วันหยุดเพื่อการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงมรดก

ลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย” จากการศึกษานี้ของ ไพริน เวชัญญกุล และคณะ, 2558 พบว่า รูปแบบจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขื่อนประเทศไทย จะต้องได้รับความร่วมมือที่ดึงดูดกลุ่มพันธมิตรการท่องเที่ยว (GBTCA) คือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคธุรกิจ นักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) การบริหารจัดการพัฒนาท่องเที่ยวด้วยการพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวในแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยวคุณภาพ และส่งเสริมการเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวโดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สมบูรณ์และเป็นเอกลักษณ์เป็นตัวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเหล่านี้

(2) การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจัดทำประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์และแผ่นพับประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับฤดูกาลท่องเที่ยวความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวความรู้ความเข้าใจในการสร้างภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว คู่มือแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ และคู่มือนำเที่ยว คู่มือเส้นทางท่องเที่ยว คู่มือกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว การสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว

(3) การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกในด้านการบริการที่ได้มาตรฐาน เพื่อรองรับและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ เช่น ทักษะด้านการให้บริการทักษะการพูดภาษาต่างประเทศการติดต่อนักท่องเที่ยวทักษะการอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

(4) การบริหารจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลในพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

(5) การบริหารจัดการระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานเช่นระบบไฟฟ้าระบบน้ำ เพื่อความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

(6) การส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยการจัดสร้างตลาดชุมชนเพื่อเป็นแหล่งขายสินค้าของท้องถิ่นและการส่งเสริมการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมาขาย

(7) การจัดทำคู่มือเพื่อให้ความรู้กับประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวในเรื่องของการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเขตแหล่งท่องเที่ยว

(8) การติดตั้งป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในบริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ และการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางเดินในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

(9) การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและแนะนำแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อลดความแออัดของจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

Shirley Eber, 2535 อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนาและเพ็ญศิริ ศรีคาภา, 2557 ได้อธิบายหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using resource sustainable) เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัดเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ได้อย่างยาวนานขึ้น

(2) การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing over consumption and waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินไปความจำเป็นและการลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสีงแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

(3) การรักษาความหลากหลาย (Maintaining diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานการท่องเที่ยวด้วย

(4) การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating tourism in to planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติ และพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment-EIA) ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหมายถึงการใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นน้อยสุดอันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

(5) การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting local economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัดแต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย

(6) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving local communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนแก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรวมแต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวด้วย

(7) การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน (Consulting stakeholders and the public) เป็นการปรึกษารื้อกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาลกับผู้ประกอบการประชาชน

ท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันในทิศทางเดียวกันร่วมทำร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์

(8) การฝึกอบรมบุคลากร (Training staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว

(9) การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) เป็นการเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูล เพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวที่เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

(10) การมีวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking research) เป็นการวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อใช้แก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

แนวปฏิบัติระดับสากลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง ข้อกำหนดสำหรับเป็นขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การวางแผน การนำไปปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้องค์กรที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทุกประเภทและทุกขนาดสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน มีแนวคิดกระบวนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวขององค์กรให้มุ่งไปสู่ “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” บนพื้นฐานแนวคิดของวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) หรือ วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารจัดการดียิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยค้นหาปัญหาและอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน รายละเอียดโดยสังเขปมีดังนี้

วางแผน (Plan): การกำหนดวัตถุประสงค์ กระบวนการ และทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปฏิบัติ (Do): การนำระบบไปปฏิบัติ การเก็บรวบรวมและบันทึกผลการดำเนินงานเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการติดตามผล

ตรวจสอบ (Check): การติดตามผลการดำเนินงานเทียบกับวัตถุประสงค์และความคาดหวัง ตามแผนการดำเนินงาน

ปรับปรุง (Act): การดำเนินการปรับปรุงเมื่อผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความคาดหวัง หรือมีแนวโน้มไม่เป็นไปตามความคาดหวัง รวมทั้งนำผลที่ได้จากการติดตามผลการดำเนินงานไปพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการดำเนินงานครั้งต่อไป ภาพรวมของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังแสดงในรูปที่ 3-1

ข้อกำหนด

รูปที่ 3-1 ภาพรวมของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(1) ขอบข่ายการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง

แนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คำนึงถึงประเด็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยประเด็นดังกล่าวนี้ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อยกระดับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองให้เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการนำมาตรฐานนี้ไปปฏิบัติ องค์กรควรคำนึงถึงหลากหลายทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม สภาพทางสังคม การใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดสรรและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หน่วยงานจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดจนใส่ใจในคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนควบคู่ไปด้วย เพื่อยกระดับการดำเนินงานเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(2) ข้อกำหนด

(2.1) การกำกับดูแล

1) คณะกรรมการกำกับดูแล

องค์กรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสำหรับกำกับดูแลการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจว่าองค์กรสามารถดำเนินงานได้สอดคล้องกับทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ โดยจำนวนของคณะกรรมการขึ้นอยู่กับปริมาณงานและขนาดของพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำกับดูแล โดย

1.1) กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการหรือบูรณาการเข้ากับคณะกรรมการที่มีอยู่เดิม ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม อาจได้แก่

ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กร ผู้แทนของชุมชนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านความยั่งยืน และผู้แทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งภาคเอกชน

1.2) กำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบตามโครงสร้างที่กำหนดไว้

1.2.1) กำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2.2) พิจารณาแผนการดำเนินงาน และสนับสนุนทรัพยากรให้

เพียงพอต่อการดำเนินงาน

1.2.3) กำกับดูแล และตรวจสอบ ความสามารถในการดำเนินงาน

บริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติตามหลักการของความยั่งยืนและความโปร่งใสในการดำเนินงานและธรรมาภิบาล

1.3) สื่อสารโครงสร้างคณะกรรมการ บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องภายในและภายนอกองค์กรทราบ

2) ทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์กรมีทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางการวางแผนกฎระเบียบและนโยบายในการควบคุมพื้นที่และลักษณะการพัฒนา มีความเหมาะสมกับประเด็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สันติภาพทางการท่องเที่ยว ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น นโยบายภาครัฐและแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการ และเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกหน่วยงานในองค์กรเข้าใจถึงเป้าหมายในการดำเนินงานที่ตรงกัน เพื่อสนับสนุนการประเมิน พื้นฟู และอนุรักษ์สันติภาพทางการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และเกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดย

2.1) ศึกษาสภาพภูมิศาสตร์และสังคม สันติภาพทางการท่องเที่ยว ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น นโยบายภาครัฐ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้อง สำหรับเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่เหมาะสมกับขนาดและพื้นที่ที่กำหนด

2.2) กำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักความยั่งยืนและกฎระเบียบ มีความเหมาะสมกับขนาด และพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2.3) สื่อสารจากผู้บริหารสู่บุคลากรขององค์กรผ่านช่องทางที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการปฏิบัติ

2.4) สื่อสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ผ่านช่องทางที่เหมาะสม

2.5) จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร

3) คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์กรมีการมอบหมายความรับผิดชอบ และกำหนดบทบาทหน้าที่ รับผิดชอบให้กับบุคลากรขององค์กร เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรเป็นไปอย่าง

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง องค์กรให้การสนับสนุนอย่างเพียงพอ สำหรับทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งมีบุคลากรที่เพียงพอ โดย

3.1) กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งอาจกำหนดขึ้นมาใหม่หรือบูรณาการเข้ากับโครงสร้างการบริหารขององค์กรที่มีอยู่เดิม

3.2) กำหนดบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรตามโครงสร้างคณะกรรมการสำหรับดำเนินงานตามข้อกำหนดของมาตรฐาน

3.3) สื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องภายในองค์กรทราบ

4) แผนการดำเนินงาน

องค์กรมีการจัดทำแผนการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลักการความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแผนการดำเนินงานมีความต่อเนื่องหลายปีและสอดคล้องกับทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดย

- รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ และชุมชนท้องถิ่น

- กำหนดระยะเวลาของแผนการดำเนินงาน ทั้งระยะสั้นและระยะกลาง

- กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและตัวชี้วัดที่สามารถวัดผลการดำเนินงานได้

- กำหนดวิธีการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ และทรัพยากรที่จำเป็น

- สื่อสารไปยังผู้รับผิดชอบ และเปิดเผยต่อสาธารณะ

5) การนำไปปฏิบัติ

5.1) การสนับสนุนการมีส่วนร่วม

องค์กรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้อง ดูแล และพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตตะลักษณ์ท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับท้องถิ่น

5.2) เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดการอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินงานคำนึงถึงความมุ่งหมาย ความกังวล และความพึงพอใจของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วยความยั่งยืน และมีการติดตามและรายงานต่อสาธารณะเป็นระยะ รวมทั้งมีการสร้างความเข้าใจถึงโอกาสและความท้าทายจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น

5.3) สนับสนุน ยกย่อง และปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมถึงประเพณีท้องถิ่น ศิลปะ ดนตรี ภาษา อาหาร และอัตตะลักษณ์ท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นอื่นๆ โดยการ

นำเสนอ การจำลอง และการสื่อความหมาย ของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีที่มีความอ่อนไหวและจะต้องเป็นไปด้วยความเคารพ และเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งมอบประสบการณ์ที่แท้จริงให้กับนักท่องเที่ยว

5.3) กฎหมายและข้อบังคับการได้มาและสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินมีการจัดทำเป็นเอกสารและบังคับใช้ โดยคำนึงถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่นและชนพื้นเมือง มีการรับฟังความคิดเห็น ได้รับความยินยอมในการตั้งถิ่นฐาน และจ่ายค่าชดเชยอย่างเป็นธรรมและสมเหตุสมผล ทั้งนี้กฎหมายและข้อบังคับจะต้องคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญ

5.4) นำเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตตะลักษณ์ ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของท้องถิ่นมาใช้ในการออกแบบ ตกแต่ง สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์ อย่างเหมาะสม และคำนึงถึงสุนทรียภาพ

6) การสนับสนุนศักยภาพชุมชน

องค์กรมีการพัฒนาชุมชนควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีอาชีพและมีรายได้ในการเลี้ยงชีพที่เป็นธรรมกับชุมชน ตามความสามารถขององค์กร

6.1) สนับสนุนการพัฒนาทักษะ การฝึกอบรมในการประกอบอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น

6.2) ส่งเสริมคนในชุมชนให้เกิดการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ โดยพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาหรือความสามารถของคนในชุมชน

6.3) ส่งเสริมผู้ประกอบการในท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุนผลิตภัณฑ์และบริการตามหลักการค่าที่เป็นธรรมและยั่งยืน ที่สะท้อนถึงธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ รวมถึงอาหารพื้นบ้าน เครื่องดื่ม หัตถกรรม ศิลปะการแสดง สินค้าการเกษตร และบริการต่างๆ

6.4) ส่งเสริม และเปิดโอกาสในการจ้างงาน การฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มุ่งมั่นที่จะให้โอกาสอย่างเท่าเทียมสำหรับการจ้างงานในท้องถิ่น การฝึกอบรมและความก้าวหน้า สภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย และมีค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมกับค่าครองชีพ

6.5) สนับสนุนการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการในท้องถิ่นให้สามารถผลิตหรือให้บริการที่มีคุณภาพและได้รับการรับรองมาตรฐานมากขึ้น

6.6) จัดให้มีระบบที่สนับสนุนให้องค์กรในพื้นที่ นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมอย่างมีความรับผิดชอบในการสนับสนุนโครงการของชุมชนและโครงการด้านความยั่งยืน

6.7) จัดให้มีระบบเพื่อการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองและรักษาทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนและบุคคล

(3) การจัดการสิ่งแวดล้อม

องค์กรมีการกำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรสำหรับดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และกำหนดมาตรการในการจัดการมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามกฎหมาย กำหนดมาตรการจัดการทรัพยากรและการจัดการมลพิษที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับสิ่งมีชีวิต แต่ละพื้นที่ท่องเที่ยวมีการระบุความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว องค์กรควรพยายามอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ของพื้นที่ท่องเที่ยว องค์กรที่ดูแลพื้นที่ท่องเที่ยวมีการตรวจวัด ติดตาม และรายงานสภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งมลภาวะต่อสาธารณชน ซึ่งรวมถึงการใช้พลังงาน การผลิตของเสีย และการใช้น้ำ องค์กรควรสนับสนุนภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ ให้ปฏิบัติตามแนวทางและกฎระเบียบเพื่อลดมลพิษ โดย

1) กำหนดเป้าหมายการลดและการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้พลังงาน รวมทั้งเพิ่มการใช้พลังงานหมุนเวียน องค์กรควรจัดให้มีระบบที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการร่วมกันอนุรักษ์พลังงาน วัดติดตามผล และรายงานผลการร่วมดำเนินงานต่อสาธารณะ

2) ติดตาม วัดผล จัดทำเป็นเอกสาร และรายงานต่อสาธารณะ ถึงการใช้น้ำ มีการประเมินความเสี่ยงในการใช้น้ำ ในกรณีที่มีความเสี่ยงสูงให้มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อพิทักษ์แหล่งน้ำ โดยดำเนินงานร่วมกับผู้ประกอบการและองค์กรท้องถิ่นอย่างจริงจังเพื่อให้มั่นใจว่าการใช้น้ำเพื่อการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและระบบนิเวศ

3) ตรวจวัดคุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ในการสันทนาการ และน้ำในระบบนิเวศ ให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำ และรายงานผลต่อสาธารณะ รวมทั้งมีระบบที่ตอบสนองอย่างทันท่วงทีเมื่อพบว่าคุณภาพน้ำไม่เป็นไปตามมาตรฐาน

4) กำหนดมาตรการลดมลพิษ ที่แหล่งกำเนิด หรือมีระบบการจัดการด้านมลพิษที่เกิดขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยวตามหลักวิชาการ โดยครอบคลุมถึง กลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สารพิษ การสั่นสะเทือน เขม่า ควัน

5) กำหนดแนวทางที่ชัดเจน และบังคับใช้ในพื้นที่ รวมทั้งบำรุงรักษา และตรวจวัดคุณภาพน้ำที่ปล่อยออกจากถังบำบัดน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อให้มั่นใจได้ว่าน้ำเสียได้รับการบำบัดอย่างเหมาะสมและมีการนำกลับมาใช้หรือปล่อยออกอย่างปลอดภัยโดยไม่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

6) วัดผลรายงานปริมาณของเสียที่เกิดขึ้น และกำหนดเป้าหมายในการลดของเสีย เพื่อให้มั่นใจได้ว่าของเสียได้รับการบำบัดอย่างเหมาะสมและลดปริมาณของเสียที่ต้องไปฝังกลบ มีระบบรวบรวมของเสียที่แยกประเภทและนำกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและองค์กรในท้องถิ่นหลีกเลี่ยง ลด ใช้ซ้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่ ของเสียรวมถึงเศษอาหาร และสิ่งที่ใช้เพียงครั้งเดียวโดยเฉพาะพลาสติก โดยของเสียที่ไม่สามารถนำมาใช้ซ้ำหรือนำกลับมาใช้ใหม่มีการกำจัดอย่างปลอดภัยและยั่งยืน

7) กำหนดเป้าหมายและดำเนินการในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก พร้อมรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ สนับสนุนให้ผู้ประกอบการและองค์กรในท้องถิ่นให้มีการตรวจวัดติดตามและรายงานผลการลดก๊าซเรือนกระจกในทุกกิจกรรมการดำเนินงาน (รวมถึงผู้ผลิตและผู้ให้บริการ) รวมทั้งสนับสนุนให้ชดเชยการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในส่วนที่ไม่สามารถลดได้

8) ลดหรือทดแทนการใช้สารอันตรายและวัตถุอันตรายด้วยสารสกัดจากธรรมชาติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

9) มีระบบในการตรวจสอบ วัดผล และตอบสนองต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์ระบบนิเวศ และการป้องกันการนำเข้าและการแพร่กระจายของสายพันธุ์ที่รุกราน

10) กำหนดเป้าหมาย และดำเนินการลดการปล่อยมลพิษจากการขนส่งของการเดินทางมายังและภายในพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อลดมลพิษทางอากาศ ความแออัด และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากการท่องเที่ยว ด้วยการเพิ่มการขนส่งที่ยั่งยืน การใช้นานพาหนะที่มีมลพิษต่ำ การขนส่งสาธารณะ และการเดินทางที่แอคทีฟ (เช่น การเดิน การขี่จักรยาน)

11) มีระบบที่มั่นใจได้ว่ามาตรการด้านสัตว์ป่า สอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล โดยมาตรการให้ความสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างอิสระของสัตว์ป่า และคำนึงถึงผลกระทบสะสมที่ไม่รู้กันและมีการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและพฤติกรรมของสัตว์

12) มีระบบที่มั่นใจได้ว่าสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล ที่พยายามคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ และการอนุรักษ์สายพันธุ์ (สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด) ซึ่งรวมถึงการเก็บหรือการจับ การค้า การจัดแสดง และการขายสัตว์ป่ารวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มีสัตว์ป่าชนิดใดถูกนำมาเพาะพันธุ์หรือกักขัง ยกเว้นบุคคลและกิจกรรมที่ได้รับอนุญาต และมีการควบคุมอย่างเหมาะสม ที่อยู่อาศัย การดูแล และการจัดการสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงทั้งหมดเป็นไปตามมาตรฐานสูงสุดของการคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์

(4) การจัดการด้านความปลอดภัย

องค์กรมีการดำเนินงานโดยคำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่กำกับดูแลขององค์กร โดย

1) พัฒนาระบบในการตรวจสอบ ป้องกัน รายงานต่อสาธารณะ และตอบสนองต่ออาชญากรรม ความปลอดภัย และสุขภาพอนามัย ที่ครอบคลุมทั้งต่อนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

2) มีแผนที่เหมาะสมในการลดความเสี่ยง การจัดการในสภาวะวิกฤติ และตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมีการสื่อสารข้อมูลกับชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และองค์กรในพื้นที่ รวมทั้งแผนมีการกำหนดขั้นตอนและทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินการและมีการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

3) มีการชี้แจงความเสี่ยงและโอกาสที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีกลยุทธ์ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้เหมาะสมกับการจัดสรร การออกแบบ การพัฒนา และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว และมีการจัดเตรียมข้อมูลการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเสี่ยง และเงื่อนไขที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตไว้สำหรับ ชุมชนท้องถิ่น ผู้มาทำธุรกิจ และนักท่องเที่ยว

(5) การจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก

องค์กรมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความต้องการของคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกสภาพร่างกาย โดย

1) จัดเตรียมหรือสนับสนุนให้มีเส้นทางเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย มีป้ายบอกทางหรือคำแนะนำสำหรับการเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวที่ถูกต้อง ชัดเจน

2) กำหนดข้อปฏิบัติ และกฎระเบียบเข้าใช้พื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตตะลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ไม่ให้ถูกบุกรุกหรือถูกทำลาย

3) บังคับใช้กฎหมายในการซื้อ ขาย จัดแสดง หรือการมอบ ของโบราณวัตถุทั้งทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างเหมาะสม และมีการสื่อสารผ่านสาธารณะ ซึ่งครอบคลุมทั้งองค์กรท่องเที่ยวในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว

4) บังคับใช้และสื่อสารผ่านสาธารณะ ถึงกฎหมาย แนวทางปฏิบัติ หรือจรรยาบรรณอย่างชัดเจน โดยยึดถือมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อป้องกันและรายงานเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ การค้าแรงงานทาสยุคใหม่ และการค้าบริการทางเพศ หรือการแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบอื่น การเลือกปฏิบัติและการล่วงละเมิดต่อบุคคลโดยเฉพาะเด็ก วัยรุ่น สตรี เพศทางเลือก ชนกลุ่มน้อยอื่น

5) มีระบบที่มีการทบทวนอยู่เสมอสำหรับการจัดการนักท่องเที่ยวมีการติดตามและจัดการรวมทั้งลดหรือเพิ่มปริมาณและกิจกรรมของนักท่องเที่ยวตามความจำเป็นของช่วงเวลาและพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการด้านเศรษฐกิจ ชุมชนท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

6) มีการจัดการนักท่องเที่ยวทั้งภายในและรอบพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงลักษณะ ความสามารถ และความอ่อนไหวของพื้นที่ท่องเที่ยว รวมทั้งพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงพื้นที่ของนักท่องเที่ยวและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น มีการจัดทำแนวทางปฏิบัติที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับการเข้าถึงพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ ทั้งก่อนและขณะอยู่ในพื้นที่

7) มีห้องสุขาที่สะอาด ปลอดภัยและเพียงพอต่อความต้องการ

8) มีถังขยะที่ออกแบบให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์ของพื้นที่ท่องเที่ยวและมีปริมาณเหมาะสม

9) มีการสื่อสารข้อมูลเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยข้อมูลมีความถูกต้องและเหมาะสมกับ

วัฒนธรรม และจัดทำขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยว รวมทั้งมีการสื่อสารด้วยภาษาที่ชัดเจน ตรงประเด็น ทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

10) จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในการเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยต้องมีการเปิดเผยข้อมูลการเข้าถึง เพื่อให้ทุกคนซึ่งครอบคลุมผู้ทุพพลภาพ ผู้ที่มีข้อจำกัดทางด้านสภาพร่างกาย และผู้ที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเข้าถึงได้ ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการได้ในทันทีให้จัดทำแนวทางและรูปแบบอื่นที่เหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการในการเข้าถึง

11) จัดเตรียมหรือสนับสนุนให้มีบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ รวมทั้งสถานที่จำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือสินค้าหัตถกรรมชุมชน

(6) การส่งเสริมการตลาด

องค์กรมีการส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว โดย

1) จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย และฤดูกาลการท่องเที่ยว

2) ส่งเสริมและสื่อสารข้อมูลการท่องเที่ยวที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์บริการและการอ้างสิทธิ์ที่ยั่งยืน ข้อความทางการตลาดและการสื่อสารอื่นสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน การปฏิบัติต่อชุมชนท้องถิ่น สันติภาพทางธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วยความเคารพ

3) เผยแพร่ข้อมูล เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(7) การติดตามความเปลี่ยนแปลง

องค์กรมีการติดตามความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวนั้น โดย

1) มีระบบติดตามและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยผลของการติดตามความเปลี่ยนแปลงให้มีการตอบสนอง รายงานต่อสาธารณะและทบทวนเป็นระยะ

2) ประเมิน ปกป้อง และพักฟื้นหรือฟื้นฟูการเข้าถึงแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น

3) มีแนวทาง กฎระเบียบในการควบคุมและการพัฒนาพื้นที่ โดยต้องมีการประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน การออกแบบ การก่อสร้าง และการรื้อถอนอย่างยั่งยืน และครอบคลุมการให้เช่าอสังหาริมทรัพย์และการให้สัมปทานเพื่อดำเนินการทางการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทาง กฎระเบียบจะต้องมาจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีการเผยแพร่และบังคับใช้ในวงกว้าง

4) ประเมินความพึงพอใจนักท่องเที่ยว และรายงานต่อสาธารณะ ถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทั้งด้านคุณภาพและความยั่งยืน และดำเนินการตอบกลับหากจำเป็น รวมทั้งมีการแจ้งนักท่องเที่ยวถึงปัญหาความยั่งยืนที่พบจากการท่องเที่ยวและการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข

5) ติดตามและรายงานต่อสาธารณะ ถึงผลการสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยว โดยมีการติดตามข้อมูลอย่างเหมาะสม อาจพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว การจ้างงานและการลงทุน และข้อมูลหลักฐานการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

6) กำหนดนโยบายและระบบเพื่อประเมินพื้นที่ฟูและอนุรักษ์สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งมรดกสิ่งก่อสร้างและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

(8) การส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์กรมีการสนับสนุนและเผยแพร่ให้องค์กรอื่นนำแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปดำเนินงาน โดย

1) แจ้าง ส่งเสริม และสนับสนุน ผู้ประกอบการและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการนำมาตรฐานด้านความยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ และขอการรับรองมาตรฐานด้านความยั่งยืน รวมทั้งเผยแพร่รายชื่อองค์กรในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานอย่างยั่งยืน และองค์กรที่ได้รับการรับรอง

2) สร้างเครือข่ายและเชิญชวนองค์กรอื่นให้มาเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) กำหนดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่กำหนดไว้ โดย

(9) การสนับสนุน

1) การเสริมสร้างความรู้ความสามารถและความตระหนัก

องค์กรมีการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และความตระหนักให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวขององค์กรในทุกระดับ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจได้ว่าบุคลากรเหล่านั้นมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพตามทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กำหนดไว้ โดย

1.1) จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาบุคลากรตามบทบาทหน้าที่ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และความตระหนักให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวขององค์กรในทุกระดับ ดังนี้

- ทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กร
- แผนการดำเนินงาน
- ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินงานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- การฝึกอบรมประจำปีเพื่อตอบสนองต่อแผนรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินและสภาวะวิกฤต

- อื่นๆ ที่จำเป็น

1.2) พัฒนาระบบการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ และความตระหนักให้กับบุคลากรใหม่ เมื่อมีการสับเปลี่ยนตำแหน่งหรือบุคลากรใหม่

2) การสื่อสารและการตอบสนองต่อข้อร้องเรียน

2.1) การสื่อสาร

องค์กรมีการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กรในเรื่องการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้นได้รับข้อมูลและข่าวสารที่จำเป็น ถูกต้อง และเหมาะสม โดย

(1) กำหนดช่องทางและวิธีการสื่อสารตามความเหมาะสมและความพร้อมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(2) จัดเตรียมข้อมูลและข่าวสารที่มีลักษณะที่เข้าใจง่าย ถูกต้อง เป็นกลาง ตรงต่อความต้องการ และทันต่อเหตุการณ์

(3) สื่อสารในประเด็นดังต่อไปนี้

(3.1) ทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กร

(3.2) แผนการดำเนินงาน

(3.3) ข้อมูลขององค์กร

(3.4) ข่าวสารความเคลื่อนไหวขององค์กรด้านการท่องเที่ยว

(3.5) ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวขององค์กร และผลการติดตามความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ท่องเที่ยว

(3.6) ช่องทางในการติดต่อสื่อสาร

(3.7) กฎระเบียบ ข้อกำหนด หรือข้อบังคับในการเข้าใช้พื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อรักษาพื้นที่ทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น

(3.8) อื่นๆ ที่จำเป็น

2.2) การตอบสนองต่อข้อร้องเรียน

องค์กรมีการตอบสนองต่อข้อร้องเรียนด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้มั่นใจได้ว่ากระบวนการดังกล่าวมีความโปร่งใส สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีกรอบเวลาในการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีการรายงานผลการแก้ไขไปยังผู้เกี่ยวข้อง โดย

- กำหนดแนวทางตอบสนองต่อข้อร้องเรียนให้ครอบคลุมถึงการรับข้อร้องเรียน การค้นหาสาเหตุของข้อร้องเรียน การดำเนินการแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำ รวมทั้งการแจ้งผลการดำเนินการกลับไปยังผู้ร้องเรียน

- จัดเก็บผลการดำเนินการจัดการข้อร้องเรียนตามระยะเวลาที่เหมาะสม

3) การติดตามเฝ้าระวังและวัดผลการดำเนินงาน

องค์กรมีการติดตาม เฝ้าระวัง และวัดผลการดำเนินงาน เพื่อให้มั่นใจได้ว่า องค์กรมีการดำเนินงานเป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้อย่างจริงจัง โดย

3.1) ติดตาม เฝ้าระวัง และวัดผลการดำเนินงานเป็นระยะ

3.2) ตอบสนองต่อประเด็นปัญหาที่พบจากการติดตาม ตรวจสอบ และ ประเมินผล

3.3) จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้

4) การทบทวนผลการดำเนินงาน

องค์กรมีการทบทวนผลการดำเนินงานตามช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม รวมทั้ง ต้องมีการตัดสินใจแก้ไขการดำเนินงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าองค์กรมีการดำเนินงานเป็นไปตามทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดย

4.1) จัดประชุมคณะกรรมการกำกับดูแลอย่างน้อยทุก 6 เดือน

4.2) ทบทวนผลการดำเนินงานในประเด็นดังต่อไปนี้

- ผลการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน
- ผลการตอบสนองต่อข้อร้องเรียน
- ผลการติดตาม เฝ้าระวัง และวัดผลการดำเนินงาน
- ความเหมาะสมของทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน
- การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงาน
- ความเหมาะสมของแผนการดำเนินงาน
- การทบทวนผลการติดตามการดำเนินงานประจำปี
- อื่นๆ ที่จำเป็น

3.2.2 คุณค่านิเวศบริการของอุทยานแห่งชาติ

การบริการทางระบบนิเวศ (Ecosystem Services) หมายถึง ประโยชน์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ ได้รับจากระบบนิเวศธรรมชาติ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่

(1) บริการจัดหา (Provisioning Services): การจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำสะอาด ไม้ และสมุนไพร

(2) บริการสนับสนุน (Supporting Services): กระบวนการที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของระบบนิเวศ เช่น วัฏจักรสารอาหาร และการสร้างดิน

(3) บริการควบคุม (Regulating Services): การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น การดูดซับคาร์บอน การควบคุมน้ำท่วม และการกรองมลพิษ

(4) บริการทางวัฒนธรรม (Cultural Services): คุณค่าทางจิตใจและสังคม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษา

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีบทบาทในการให้บริการทางระบบนิเวศดังกล่าวอย่างครบถ้วน การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของบริการเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจถึงคุณค่าแท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น การศึกษามูลค่านิเวศบริการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่าการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีคุณค่าทางธรรมชาติสูง

นอกจากนี้ การนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาประเมินคุณค่าของระบบนิเวศยังช่วยสร้างความเข้าใจในมูลค่าเศรษฐกิจที่แท้จริงของความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนามาตรการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้น การตระหนักถึงคุณค่าของบริการทางระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การจ่ายค่าตอบแทนการให้บริการของระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Services: PES) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการให้มูลค่าแก่บริการที่ได้รับจากระบบนิเวศ เช่น อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยผู้ที่ได้รับประโยชน์จากบริการเหล่านี้จะจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ที่ดูแลหรืออนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อสนับสนุนการดำรงอยู่และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ในบริบทของอุทยานแห่งชาติ PES สามารถนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่อุทยาน ตัวอย่างเช่น การเก็บค่าธรรมเนียมจากนักท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการที่ได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรในอุทยาน และนำรายได้นั้นกลับมาใช้ในการบำรุงรักษาและอนุรักษ์พื้นที่ นอกจากนี้ การนำ PES มาใช้ในอุทยานแห่งชาติยังสามารถช่วยสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการจ่ายค่าตอบแทนให้กับชุมชนที่ช่วยดูแลและรักษาพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน การนำ PES มาใช้ในอุทยานแห่งชาติไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ แต่ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

European Environmental Agency ให้คำจำกัดความว่า PES คือการจัดสรรเงินค่าตอบแทนให้กับชุมชนหรือผู้ที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นหลักประกันความยั่งยืนของฐานทรัพยากร และประโยชน์หรือบริการที่มนุษย์จะได้จากระบบนิเวศ ซึ่งประโยชน์จากระบบนิเวศนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเป็น สินค้าที่มีการซื้อขายกันในตลาด และอาจเป็นมูลค่าที่เกิดจากประโยชน์ทางอ้อม (Indirect Used) และมูลค่าที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ด้วย (Non-used Value) แต่เป็นบริการที่จำเป็นต่อการอยู่รอดของมนุษย์

GIZ ประเทศไทย ให้คำจำกัดความว่า PES หมายถึง ข้อตกลงที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ เพื่อนำเข้าสู่พันธสัญญาตามข้อกำหนดใด ๆ ภายใต้ความประสงค์ของผู้ซื้อหนึ่งรายหรือมากกว่าที่ตกลงจะจ่ายให้โดยมีสิ่งจูงใจทั้งในรูปตัวเงินหรืออื่น ๆ เพื่อให้ผู้ขายหนึ่งรายหรือมากกว่า ทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเฉพาะแบบ เพื่อให้ระบบนิเวศที่ระบุขอบเขตไว้อย่างชัดเจนตามข้อตกลง สามารถคงไว้ซึ่งผลประโยชน์จากระบบนิเวศนั้น ในระดับที่สองฝ่ายตกลงร่วมกันไว้

ดร.อรพรรณ ณ บางช้าง ได้นำเสนอหลักการของ PES ที่สำคัญ คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่ดูแลรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติจะได้ค่าชดเชย (Compensation) หรือ ผลตอบแทน (Reward) และบุคคลหรือกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากระบบนิเวศ ควรจะต้องจ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ได้รับ รูปแบบการได้ผลตอบแทนหรือการชดเชย คือ เงิน หรือการลดหย่อนภาษีค่าธรรมเนียม หรือความมั่นคงในการถือครองที่ดิน หรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี

มูลนิธิโลกสีเขียว จาก <https://greenworld.or.th> ระบุว่า PES หรือ การจ่ายค่าตอบแทนคุณค่าระบบนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม หรือ (Payment for Ecosystem Services) ถูกทดสอบและพัฒนาจากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแถบละตินอเมริกา โดยภูมิภาคเอเชียเพิ่งมีการนำมาต่อยอดพัฒนาในประเทศเวียดนามให้เป็นประเทศนำร่องในการจัดทำนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ PES เป็นกลไกสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้กับ 1) ผู้ที่มีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 2) ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และ 3) ผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีความเชื่อว่าระบบนิเวศที่เสื่อมลง จะทำให้มนุษย์ได้รับประโยชน์น้อยลง และย่อมส่งผลให้ต้นทุนทางสังคมเพิ่มสูงขึ้น

หลักการของ PES คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่ดูแลรักษาระบบนิเวศและธรรมชาติควรจะได้รับค่าชดเชย (compensation) หรือผลตอบแทน (reward) และบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากระบบนิเวศควรจะต้องจ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ได้รับ โดยรูปแบบของการชดเชยหรือการให้ผลตอบแทนอาจอยู่ในรูปของตัวเงิน การลดหย่อนภาษีหรือค่าธรรมเนียม ความมั่นคงในการถือครองที่ดิน หรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี

การจ่ายค่าตอบแทนชดเชยคุณค่าของระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service, PES) เป็นวิธีการหรือกลุ่มของวิธีการต่าง ๆ ที่วางอยู่บนหลักการ “ผู้ที่ได้รับประโยชน์เป็นผู้จ่าย” ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน โดยให้ผู้ที่ได้รับบริการจากระบบนิเวศจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้ทำหน้าที่อนุรักษ์ ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ชุมชน กลไก PES จึงเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันก็ช่วยสนับสนุนชุมชนหรือเกษตรกรในชนบทให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเชื่อมโยงกับนักลงทุนจากภายนอก

ปัจจัยที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินงาน PES ประกอบด้วย

1) ผู้ปกป้องระบบนิเวศและผู้สนับสนุนนิเวศบริการ

(1) ผู้ปกป้องระบบนิเวศ หรือผู้ดูแลรักษาบริการของระบบนิเวศ ได้แก่ ชุมชนต่าง ๆ ซึ่งควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

- ผู้นำชุมชนที่มีความสนใจอย่างต่อเนื่อง มีศักยภาพและสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนโดยประยุกต์ใช้กลไก PES
- ชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานที่ชัดเจน พิจารณาผ่านการเขียนแผนชุมชนที่มีรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ สามารถนำเสนอและแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- มีทรัพยากรธรรมชาติที่ให้บริการของระบบนิเวศที่ชุมชนต้องพึ่งพิง และมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์จัดการอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง
- สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้กลไก PES ร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พัฒนาความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ประกอบการภาคเอกชนที่จะมาสนับสนุน
- ไม่มีความขัดแย้งรุนแรงกับชุมชน หน่วยงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ

(2) ผู้สนับสนุนระบบนิเวศบริการ หรือผู้ได้รับประโยชน์จากบริการของระบบนิเวศ ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น เกษตรกร ผู้ประกอบการ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐ-ภาคท้องถิ่นที่ได้รับประโยชน์จากบริการของระบบนิเวศ ซึ่งจะใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของการสนับสนุนที่จะเกิดขึ้น

2) รูปแบบความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบทางการเงินเพื่อสนับสนุนกลไก PES ประกอบด้วย

(1) การวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศ เช่น ประเด็นสำคัญในพื้นที่ นิเวศบริการที่สำคัญ ผลประโยชน์ที่ได้รับที่ต้องแลกด้วยความเสื่อมโทรม ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียต่อระบบนิเวศ ต้นทุนที่เกิดกับผู้ดูแลรักษาบริการของระบบนิเวศ การจ่ายผลตอบแทนจากผู้ได้รับประโยชน์จากบริการของระบบนิเวศ ผลกระทบที่มีต่อผู้ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรม

(2) การวิเคราะห์โอกาสในการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการระบบนิเวศ เช่น ความจำเป็นที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ปัญหา โอกาสความน่าจะเป็นที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียต่อระบบนิเวศ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่ทำให้เปลี่ยนแปลง

ในการพัฒนารูปแบบทางการเงินเพื่อสนับสนุนกลไก PES อาจดำเนินการในรูปแบบ “กองทุนตอบแทนคุณค่าระบบนิเวศ” เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการขับเคลื่อน ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแนวทางการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการกองทุน โดยมีแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ เช่น การใช้เงินจากกองทุนเพื่อสนับสนุน MOU ระหว่างชุมชนผู้ปกป้อง

ระบบนิเวศกับผู้สนับสนุนนิเวศบริการ การสนับสนุนนวัตกรรมใหม่ ๆ การสนับสนุนเวทีในการแก้ปัญหา และการประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนการระดมทุน

3) ศักยภาพและความพร้อมในปัจจุบันต่าง ๆ ในการดำเนินงาน

ต้องมีหน่วยงานเป็นตัวกลางประสานงานที่ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบการดำเนินการโดยประยุกต์ใช้กลไก PES ในการอำนวยความสะดวกให้เกิดการเจรจาระหว่างผู้ซื้อ - ผู้ขาย บริการของระบบนิเวศจนได้รูปแบบข้อตกลงที่สามารถร่วมดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการวางโครงสร้างบริหารจัดการในรูปของคณะทำงาน และ/หรือ คณะกรรมการ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ สามารถเป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้ซื้อ-ผู้ขาย เพื่อให้การดำเนินงาน PES เกิดความยั่งยืน ตลอดจนสร้างความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินงาน PES ต่อไปได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ตัวกลางประสานงานในการดำเนินกลไก PES มีบทบาทและความสำคัญ ดังนี้

(1) เป็นผู้แนะนำ เผยแพร่แนวคิด PES ทำให้ความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่มีเป้าหมายในการดำเนินงาน PES ผ่านการประชุม การอบรมเชิงปฏิบัติการ

(2) เป็นผู้ประสานงานเบื้องต้นให้เกิดการเจรจาระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก เพื่อคัดเลือกผู้ซื้อ-ผู้ขาย และหน่วยงานในพื้นที่ซึ่งจะเป็นกลไกการประสานงานการดำเนินงาน PES ในระยะยาว

(3) เป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาข้อตกลงในการดำเนินงาน PES จนได้รับการเห็นชอบ ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงาน PES เกิดขึ้นชัดเจนมีการพัฒนารูปแบบการชดเชยตอบแทน กลไกการติดตามและประเมินผลเพื่อให้การดำเนินงานมีความเป็นธรรม โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

(4) เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการปรับปรุงบริการของระบบนิเวศในข้อตกลง PES เช่น ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ ประเมินผลที่ได้จากการดำเนินงาน PES

(5) ตัวกลางประสานงานในระยะแรกของการดำเนินงาน PES สามารถเป็นผู้สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

4) ปัญหาและข้อจำกัดจากการดำเนินงาน เช่น ปัญหาและข้อจำกัดจากโครงสร้างการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาและข้อจำกัดจากความพร้อมของหน่วยปฏิบัติงานโครงการ ปัญหาและข้อจำกัดจากผู้ปฏิบัติงานโครงการ

นอกจากนั้น PES ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเกิดผลระยะยาวต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตด้านต่าง ๆ เนื่องจาก PES ยังเป็นแนวคิดใหม่สำหรับประเทศไทย คำนิยามที่กำหนดขึ้น อาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง

3.3 ระบบการประเมินมาตรฐานอุทยานแห่งชาติ

3.3.1 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction Standard)

อุทยานแห่งชาติ (National Park) ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแห่งหนึ่ง โดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้นิยามของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดเพื่อใช้การท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ หลักฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยา และภูมิศาสตร์ อันเป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environment Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ เมื่อถูกทำลายแล้วก็จะหมดสภาพไปไม่สามารถฟื้นฟูให้คืนสภาพเดิมโดยง่าย หรือไม่อาจคืนสภาพเดิมได้ ฉะนั้น สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว จึงกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction Standard) ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้นักท่องเที่ยวใช้ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ โดยมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction Standard) เป็นการประเมิน 3 องค์ประกอบดังนี้

(1) คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ปัจจัยคุณค่าของแหล่งธรรมชาติ ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ

(1.1) คุณค่าทางด้านชีวภาพ ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- ความหลากหลายของระบบนิเวศในแหล่งธรรมชาติ
- ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- ความเป็นแหล่งรวมพืชหรือสัตว์ที่มีลักษณะโดดเด่นหายาก ใกล้สูญพันธุ์

หรือมีจำนวนมาก

- ความโดดเด่นเฉพาะตัวของระบบนิเวศในแหล่งธรรมชาติ

(1.2) คุณค่าทางกายภาพ ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- จำนวนประเภทของแหล่งธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว
- ขนาดของแหล่งธรรมชาติ
- สภาพความสวยงามทางกายภาพ และสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งธรรมชาติ

- ความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น เฉพาะตัวทางกายของพื้นที่

(1.3) คุณค่าทางสังคม ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- คุณค่าต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น
- คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม

ปัจจัยความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย คือ ภาวะปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้านใดด้านหนึ่ง ประกอบด้วยดัชนีชี้วัด ได้แก่

- ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายโดยมนุษย์
- ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ

(2) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว มีดัชนีชี้วัดที่ใช้พิจารณา 5 ด้าน ดังนี้

(2.1) ศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

(2.2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

(2.3) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว

(2.4) ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

(2.5) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

(3) การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(3.1) การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

- การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ
- การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม
- การจัดการด้านการท่องเที่ยว

(3.2) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

- นักท่องเที่ยว
- เจ้าหน้าที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- ผู้ประกอบการ
- ชุมชนท้องถิ่นที่อยู่รอบแหล่งท่องเที่ยว

(3.3) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

- เปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การกระจายรายได้ หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

หลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่

1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด

- 1.1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- 1.2) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว
- 1.3) การจัดการของเสียและสภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
- 1.4) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
- 1.5) การให้ความรู้ถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์กับพนักงาน

นำเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่

2) การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 2.1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว
- 2.2) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- 2.3) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ ให้บริการด้าน

ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนโดยรอบ

2.4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี ตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เป็นแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว หรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพหรือความดึงดูดใจในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือไม่ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณา 4 ด้าน ดังตารางที่ 3-2

ตารางที่ 3-2 เกณฑ์ในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

เกณฑ์	คะแนน
1. คุณค่าทางด้านชีวภาพ	10
2. คุณค่าทางกายภาพ	10
3. คุณค่าทางสังคม	10
4. ความเสี่ยงต่อการทำลาย	10
รวม	40

หากแหล่งธรรมชาติ ได้คะแนน ต่ำกว่า 20 คะแนน แสดงว่าพื้นที่นั้นขาดความดึงดูดใจ หรือมีศักยภาพต่ำในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

มีการประเมินมาตรฐานคุณภาพทั้ง 3 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด ดังตารางที่ 3-3

ตารางที่ 3-3 เกณฑ์ในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

องค์ประกอบในการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	คะแนนเต็ม
1. คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย	40
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว	25
3. การบริหารจัดการ	35
รวม	100

โดยนำคะแนนที่ได้รับมาเทียบระดับมาตรฐาน ดังตารางที่ 3-4

ตารางที่ 3-4 ระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ค่าคะแนน	ระดับมาตรฐาน	สัญลักษณ์
81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม	★ ★ ★ ★ ★
71 - 80	ดีมาก	★ ★ ★ ★
61 - 70	ดี	★ ★ ★
51-60	ปานกลาง	★ ★
50 หรือน้อยกว่า	ต่ำ	★

3.3.2 มาตรฐานอุทยานแห่งชาติสีเขียว (Green National Park)

อุทยานแห่งชาติสีเขียว (Green National Park) เป็นหลักเกณฑ์ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดำเนินการพัฒนาขึ้นเพื่อตรวจประเมินและคัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการบริการที่ดี เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการยกระดับอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล อันจะนำไปสู่เป้าประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสื่อสารให้นักท่องเที่ยว ประชาชนที่เข้ามาใช้บริการด้านนันทนาการเกิดความเชื่อมั่นในมาตรฐานการให้บริการ และมั่นใจในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ส่งผลกระทบย้อนหลังต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การตรวจประเมินอุทยานแห่งชาติสีเขียว ได้ดำเนินการอยู่บนพื้นฐาน วิธีการอย่างมีเหตุผล มีหลักฐานที่เชื่อถือได้ สามารถตรวจสอบย้อนกลับและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถจับต้องและเห็นได้ (หลักฐานเชิงประจักษ์ : authentic assessment) ภายใต้กรอบเวลาและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งผู้ประเมินเป็นบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา องค์กรอิสระ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติสีเขียว ประกอบด้วย คณะกรรมการ 2 ชุด คือ

(1) คณะกรรมการอำนวยการอุทยานแห่งชาติสีเขียว โดยมีปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน มีหน้าที่กำกับดูแล ติดตามการดำเนินงาน พิจารณาเงื่อนไขการดำเนินงานให้การรับรองผล และให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงเกณฑ์การประเมิน

(2) คณะกรรมการตรวจประเมินอุทยานแห่งชาติสีเขียว มีหน้าที่พิจารณาและปรับปรุงข้อกำหนดและเกณฑ์การประเมิน คัดเลือก คัดสรร ลงพื้นที่ตรวจประเมิน และรายงานผลการตรวจประเมินต่อคณะกรรมการอำนวยการอุทยานแห่งชาติสีเขียว

หลักเกณฑ์การตรวจประเมินอุทยานแห่งชาติสีเขียว ประกอบไปด้วย 18 ประเด็น แบ่งออกเป็น 3 หมวด ทำการประเมินใน 2 รูปแบบ คือ ตรวจประเมินในภาพรวมของอุทยานแห่งชาติ และตรวจประเมินรายแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ มีค่าคะแนนการตรวจประเมินแต่ละประเด็นเท่ากับ 0-4 คะแนน โดยอุทยานแห่งชาติที่เข้าร่วมโครงการ ต้องมีการดำเนินงานในประเด็นที่ 12-18 อย่างน้อย 3 ประเด็น ขึ้นไป ส่วนประเด็นที่ไม่มีการดำเนินงานให้ยกเว้นการตรวจประเมินในประเด็นนั้น และไม่นำมาคิดเป็นคะแนน โดยแบ่งระดับผลการประเมินเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับเหรียญทอง ค่าคะแนนตั้งแต่ 80% ขึ้นไป
2. ระดับเหรียญเงิน ค่าคะแนนตั้งแต่ 70% ขึ้นไป
3. ระดับเหรียญทองแดง ค่าคะแนนตั้งแต่ 60% ขึ้นไป

โดยมีอายุการรับรอง 3 ปี

3.3.3 เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โลกสำหรับแหล่งท่องเที่ยว (Global Sustainable Tourism Council – Destination)

มาตรฐานระดับโลกสำหรับการเดินทางและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก (Global Sustainable Tourism Council – GSTC) ได้กำหนดขึ้น โดยมีผลบังคับใช้กับภาคการท่องเที่ยวทั้งหมด โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้เป็นแนวทางสำหรับธุรกิจและแหล่งท่องเที่ยวทุกขนาดและทั่วโลก เพื่อความยั่งยืนมากขึ้น
- (2) ให้คำแนะนำสำหรับนักเดินทางและผู้ให้บริการด้านการเดินทางในการเลือกซัพพลายเออร์ และโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (3) จัดให้มีพื้นที่สัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับออกสื่อ เพื่อผู้ให้บริการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นที่จดจำ
- (4) ช่วยให้การรับรองและโครงการที่เข้าร่วมโดยสมัครใจอื่น ๆ มั่นใจได้ว่ามาตรฐานของผู้ที่เข้าร่วมเป็นไปตามพื้นฐานที่ยอมรับในวงกว้าง
- (5) โครงการของภาครัฐและภาคเอกชน โดยที่ภาคเอกชนมีกรอบในการพัฒนาข้อกำหนดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

โดยแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการบริหารจัดการอย่างบูรณาการและมองภาพรวมที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ

- (1) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน
- (2) เพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น
- (3) เพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชน และนักท่องเที่ยว
- (4) เพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบด้านลบทางสิ่งแวดล้อม

3.3.4 Green Destinations Story Awards

เป็นธุรกิจที่จัดการแข่งขัน Top 100 Destinations Story ที่จัดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2014 โดยองค์กร Green Destinations Foundation ซึ่งเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรของประเทศเนเธอร์แลนด์ ร่วมกับองค์กร International Travel Trade Show Berlin : ITB เพื่อส่งเสริมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ข้ามพรมแดน รวมถึงการประเมินความยั่งยืน นวัตกรรม และความมีเอกลักษณ์ของแต่ละสถานที่ด้วย แบ่งเป็น 6 หมวดหมู่ (Category)

- (1) การจัดการจุดหมายปลายทาง (Destinations Management)
- (2) ธรรมชาติและทิวทัศน์ (Nature & Scenery)
- (3) สิ่งแวดล้อมและภูมิอากาศ (Environment & Climate)

(4) วัฒนธรรมและประเพณี (Culture & Tradition)

(5) ชุมชนที่เจริญรุ่งเรือง (Thriving Communities)

(6) ธุรกิจและการตลาด (Business & Marketing)

โดยมีหลักเกณฑ์ทั้งสิ้น 30 ข้อ โดยจะพิจารณาจากผลการดำเนินการตามเกณฑ์ข้อ 15-30 ตามมาตรฐานของ Green Destinations ซึ่งเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อประเมินความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมด้วยเรื่องราวแนวปฏิบัติที่ดี ทำให้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวมีบทเรียน และนำเสนอสู่ประชาคมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโลก ดังนี้

(1) ผู้ประสานงานของแหล่งท่องเที่ยว (Sustainable destination Coordinator)

(2) รายชื่อหรือรายการของต้นทุนพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว (Inventory of destinations assets)

(3) นโยบายหรือยุทธศาสตร์ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Destination management policy or strategy)

(4) การตอบสนองต่อผลกระทบทางธรรมชาติอันเกิดจากการท่องเที่ยว (Tourism Impacts on nature)

(5) ภูมิทัศน์และทัศนียภาพ (Landscape & Scenery)

(6) การลดปริมาณขยะ (Solid waste reduction)

(7) การลดการปล่อยมลพิษจากการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว (Reducing transport emission from travel)

(8) การลดใช้พลังงาน (Reducing energy Consumption)

(9) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible heritage)

(10) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible heritage)

(11) ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมในการวางแผน (Community involvement in Planning)

(12) การสนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น (Supporting local entrepreneur)

(13) การส่งเสริมสินค้าและบริการท้องถิ่น (Promoting local Products and Service)

(14) สุขภาพและความปลอดภัย (Health & Safety)

(15) การส่งเสริมความยั่งยืนในหมู่ผู้ประกอบการ (Promoting Sustainability among enterprises)

(16) การจัดการแรงกดดันที่เกิดจากการท่องเที่ยว (Managing visitor Pressure)

(17) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง (Visitor behavior of Sensitive sites)

(18) การอนุรักษ์ธรรมชาติ (Nature conservation)

- (19) สวัสดิภาพของสัตว์ (Captive Animal welfare)
- (20) เสียง (Noise)
- (21) มลภาวะทางแสง (Light pollution)
- (22) การบำบัดน้ำเสีย (Waste water treatment)
- (23) การคัดแยกและรีไซเคิลขยะ (Waste Separation & recycling)
- (24) พลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy)
- (25) การตอบสนองต่อความเสี่ยงจากสภาพอากาศ (Responding to climate risks)
- (26) การจัดการผลกระทบทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการท่องเที่ยว (Managing tourism impact on culture)
- (27) สิทธิมนุษยชน (Human rights)
- (28) ความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัย (Inhabitant Satisfaction)
- (29) การใช้อสังหาริมทรัพย์โดยมิชอบ (Property exploitation)
- (30) มาตรฐานความยั่งยืน (Sustainability Standards)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ อพท. เป็นหน่วยงานของประเทศไทยในการขับเคลื่อนและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ บูรณาการร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่าย และชุมชนในพื้นที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานสากล ชูความโดดเด่นด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Destinations Management) สู่สากล

3.4 บทบาทของภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเจริญเติบโต และมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน และนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้นและสนับสนุนการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือแบบพหุภาคีอันนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งภูมิภาคเอเชียที่ยั่งยืน (เทิดชาย, 2552)

จากการวิจัยความร่วมมือของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด(พระครูสุตวรธรรมกิจ, 2564) พบว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนเพื่อการส่งเสริมท่องเที่ยวประเพณีบุญผะเหวด

จังหวัดร้อยเอ็ด มีรูปแบบความร่วมมือที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญผะเหวด รวมประสานทั้ง 3 องค์การ ได้แก่ 1) ธุรกิจภาคเอกชน จะต้องมีการรวมกลุ่มของธุรกิจ เพื่อเป็นประโยชน์ในการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ จะต้องบริหารจัดการองค์กรที่เอื้อต่อการประสานความร่วมมือ รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงธุรกิจด้านการท่องเที่ยว 2) องค์กรภาครัฐ เป็นติดต่อประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนให้มีประสิทธิภาพ มีความชัดเจนและจริงจังมากขึ้น รวมถึงส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ผนวกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับประชาชนให้เข้าใจ 3) ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ ร่วมกันตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติและตรวจสอบ ตลอดจนการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน สำหรับข้อเสนอแนะเชิงแนวทางการร่วมมือของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งเป็นการวางยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยว 4 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวทางการประชาสัมพันธ์ 2) แนวทางการจัดการท่องเที่ยว 3) แนวทางการการอนุรักษ์ การฟื้นฟูวัฒนธรรม 4) แนวทางการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้ความภาคภูมิใจและหวงแหนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

สุเทพ สิงห์มาพะ ,2560 ได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในมุมมองของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลกมลา จังหวัดภูเก็ต โดยข้อเสนอแนะของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าประชาชนในท้องถิ่นต้องเป็นผู้ริเริ่มกำหนดแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยขอความร่วมมือกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล ภาครัฐ และภาคส่วนอื่นๆเพื่อประสานการพัฒนาด้านต่างๆ ที่รองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นรวมถึงช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ตในส่วนของผู้ประกอบการธุรกิจที่พักแรม ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนันทนาการ และที่เป็นตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆจัดให้มีการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยวทางสื่อ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆจัดนิทรรศการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว

จากการวิจัยแนวทางการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พบว่า สถานประกอบการ หรือภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เช่น การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมปลูกป่า ทำฝายชะลอน้ำ การคัดแยกและการจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสียโดยติดตั้งท่อดักไขมันและกรองเศษ

อาหาร และลดของเสียก่อนทิ้ง ซึ่งอยู่ในขอบข่ายแนวคิด การเป็นอุทยานสีเขียว (ณัฐนันท์ และคณะ ,2558)

ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยทั้งสามฝ่ายมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแค่สร้างรายได้ แต่ยังคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนท้องถิ่น (Open AI ,2025)

3.4.1 บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เพื่อเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐต้องดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 2) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน 3) การควบคุมและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 4) การสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม รายละเอียดดังนี้

(1) กำหนดนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(1.1) นโยบายการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์

1) การสร้างแบรนด์และโปรโมตแหล่งท่องเที่ยว: การพัฒนาและโปรโมตแบรนด์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น การสร้างแคมเปญโฆษณาทางสื่อมวลชนทั้งในและต่างประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

2) การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์: การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก หรืออินสตาแกรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก รวมถึงการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยว

3) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่: การค้นหาหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพเพื่อกระจายการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ

(1.2) นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1) การพัฒนาระบบขนส่ง: การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานการขนส่ง เช่น สนามบิน รถไฟ และถนน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและปลอดภัย

2) การปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว: การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทั้งในด้านความสะดวกสบายและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การสร้างโรงแรม ร้านอาหาร และบริการต่างๆ ที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

3) การสร้างความยั่งยืนในการจัดการน้ำและพลังงาน: การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

(1.3) นโยบายด้านการพัฒนาและสนับสนุนธุรกิจท่องเที่ยว

- 1) การส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว: การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการลงทุนจากภาครัฐ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี หรือการลดอุปสรรคในการขอใบอนุญาต
- 2) การส่งเสริมการพัฒนาทักษะในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว: การจัดอบรมและการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการในอุตสาหกรรมนี้
- 3) การสนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs): สนับสนุนธุรกิจท่องเที่ยวที่เป็นของท้องถิ่น เช่น โรงแรมขนาดเล็ก ร้านอาหาร หรือกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน

(1.4) นโยบายด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 1) การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) และการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- 2) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีมูลค่าทางธรรมชาติ: การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น สวนสาธารณะ หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อป้องกันการทำลายและการเสื่อมโทรมของทรัพยากร
- 3) การให้ความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน: การให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว

(1.5) นโยบายด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- 1) การพัฒนาทักษะของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว: การฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น คนขับรถทัวร์ พนักงานโรงแรม หรือมัคคุเทศก์
- 2) การส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว: การพัฒนาหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับสูง และการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ

(1.6) นโยบายด้านการบริหารจัดการความปลอดภัย

- 1) การสร้างความมั่นใจในด้านความปลอดภัย: การพัฒนามาตรการความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การตรวจสอบสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัย และการให้ความสำคัญกับการป้องกันอุบัติเหตุหรือภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้น

2) การป้องกันและควบคุมโรคระบาด: การมีมาตรการในการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคที่อาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น การตรวจสอบสุขภาพและการคัดกรองนักท่องเที่ยว

(1.7) นโยบายด้านการสนับสนุนการท่องเที่ยวในช่วงเศรษฐกิจหรือสถานการณ์วิกฤต

1) การส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงวิกฤต: ในกรณีที่มีสถานการณ์วิกฤต เช่น โรคระบาดหรือภัยพิบัติ ภาครัฐสามารถกำหนดนโยบายเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว เช่น การให้ส่วนลดหรือมาตรการพิเศษ เพื่อช่วยให้ธุรกิจท่องเที่ยวกลับมาฟื้นตัว

2) การพัฒนาแคมเปญท่องเที่ยวในช่วงเศรษฐกิจถดถอย: การสนับสนุนแคมเปญที่ช่วยเพิ่มความสนใจในการท่องเที่ยวในประเทศหรือภูมิภาคที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ

การกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวมีหลายมิติ โดยรวมถึงการส่งเสริมการตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างความปลอดภัยในการท่องเที่ยว นโยบายที่มีความสมดุลและยั่งยืน จะช่วยให้การท่องเที่ยวเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

(2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

(2.1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ

- การคมนาคมและขนส่ง: ปรับปรุงและพัฒนาเส้นทางถนน ทางรถไฟ สนามบิน และท่าเรือ เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเดินทางได้อย่างปลอดภัยและสะดวกสบาย
- ระบบสาธารณูปโภค: การพัฒนาน้ำประปา ไฟฟ้า ระบบกำจัดขยะ และการจัดการน้ำเสีย เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- การสร้างจุดบริการนักท่องเที่ยว: เช่น ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อน ห้องน้ำสาธารณะ และป้ายบอกทางที่ชัดเจน

(2.2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

- สนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น: อำนวยความสะดวกให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นสามารถเข้าถึงแหล่งทุนหรือเงินกู้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการ
- ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และสร้างอาชีพในท้องถิ่น
- พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว: อบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ เจ้าของกิจการ และชาวบ้านในชุมชน

(2.3) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล

- โครงข่ายอินเทอร์เน็ตและดิจิทัล: การติดตั้ง Wi-Fi ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
- แอปพลิเคชันนำเที่ยว: พัฒนาแอปหรือเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวเส้นทาง และบริการที่เกี่ยวข้อง
- ระบบข้อมูลการท่องเที่ยวอัจฉริยะ (Smart Tourism): การใช้ Big Data และ AI เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และนำไปใช้วางแผนพัฒนาอย่างเหมาะสม

(2.4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ออกกฎหมายและมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ ป่าชายเลน อุทยานแห่งชาติ และแนวปะการัง
- ระบบการจัดการขยะและมลพิษ: พัฒนาระบบการคัดแยกขยะ การรีไซเคิล และการใช้พลังงานหมุนเวียนในสถานที่ท่องเที่ยว
- การออกแบบเมืองและแหล่งท่องเที่ยวสีเขียว: เช่น การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การใช้พลังงานสะอาด และการส่งเสริมการเดินทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น จักรยานหรือรถโดยสารไฟฟ้า

(3) การควบคุมและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

(3.1) การกำหนดนโยบายและกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์

- ออกกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ เพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ และเขตอนุรักษ์
- จัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล
- ควบคุมการใช้พื้นที่ทางธรรมชาติ โดยการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Zone) และเขตที่สามารถพัฒนาได้

(3.2) การบริหารจัดการพื้นที่ธรรมชาติและอุทยาน

- การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวันในอุทยานแห่งชาติ
- ฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศ เช่น การปลูกป่าทดแทน การฟื้นฟูแนวปะการัง และการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เพื่อสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาสีเขียว

(3.3) การจัดการขยะและของเสียในแหล่งท่องเที่ยว

- ควบคุมการทิ้งขยะในพื้นที่ธรรมชาติ โดยการติดตั้งจุดคัดแยกขยะและจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแล
- ส่งเสริมมาตรการลดขยะพลาสติก เช่น การรณรงค์ลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว และการสนับสนุนบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- พัฒนาระบบบำบัดน้ำเสีย ในโรงแรม รีสอร์ท และชุมชนใกล้แหล่งท่องเที่ยว เพื่อป้องกันมลพิษที่อาจกระทบต่อธรรมชาติ

(3.4) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการทรัพยากร

- การใช้ระบบตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ
- การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในการติดตามและบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การใช้โดรนตรวจสอบการบุกรุกป่า
- การพัฒนาระบบ Smart Tourism เพื่อลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์และระบบขนส่งอัจฉริยะ

(3.5) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน

- สนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT)
- จัดทำโครงการอนุรักษ์ร่วมกับภาคเอกชน เช่น โครงการรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในการปลูกป่าหรือฟื้นฟูระบบนิเวศ
- สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยว ผ่านโครงการรณรงค์และกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมไกด์ท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์

(4) การสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม

(4.1) การจัดหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- บรรจุเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ไปจนถึงอุดมศึกษา
- จัดตั้งศูนย์วิจัยด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อศึกษาแนวทางและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย
- สนับสนุนทุนการศึกษาและการวิจัย ให้กับนักศึกษาและนักวิจัยที่ศึกษาด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(4.2) การฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

- อบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- พัฒนาทักษะให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวท้องถิ่น เช่น การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยว การตลาดออนไลน์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism - CBT) ผ่านการอบรมให้ชาวบ้านสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองได้
- สนับสนุนการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเรียนรู้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจากแหล่งท่องเที่ยวตัวอย่าง
- จัดโครงการแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรระดับนานาชาติ เช่น องค์กรการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO)
- สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ภาครัฐ และเอกชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและการวิจัยด้านการท่องเที่ยว

(4.3) การส่งเสริมโครงการแลกเปลี่ยนและศึกษาดูงาน

- สนับสนุนการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเรียนรู้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจากแหล่งท่องเที่ยวตัวอย่าง
- จัดโครงการแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรระดับนานาชาติ เช่น องค์กรการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO)
- สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ภาครัฐ และเอกชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและการวิจัยด้านการท่องเที่ยว

(4.4) การใช้เทคโนโลยีในการให้ความรู้และฝึกอบรม

- พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ (E-Learning) สำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เช่น หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้แบบอินเทอร์แอคทีฟ เช่น แอปพลิเคชันสำหรับมัคคุเทศก์ หรือ VR เพื่อจำลองสถานการณ์การท่องเที่ยว
- จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และแคมเปญรณรงค์ เกี่ยวกับแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น วิดีโอสารคดี คู่มือ หรืออินโฟกราฟิก

(4.5) การให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว

- รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น โครงการ “นักท่องเที่ยวรับผิดชอบ” หรือ “ท่องเที่ยวสีเขียว”

- จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะพลาสติก การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- สนับสนุนให้เกิดอาสาสมัครท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น โครงการปลูกป่า ปลูกปะการัง หรือช่วยฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

3.4.2 บทบาทของเอกชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยสามารถดำเนินการในหลายด้าน ดังนี้

- (1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
 - (1.1) การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุรีไซเคิล
 - (1.2) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (Local Products) เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน และลดการใช้ทรัพยากรที่ต้องนำเข้า
 - (1.3) พัฒนาสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-friendly Travel Kits) เช่น ขวดน้ำแบบใช้ซ้ำ ผลิตภัณฑ์ดูแลผิวที่ไม่ทำลายแนวปะการัง
- (2) การให้บริการที่คำนึงถึงความยั่งยืน
 - (2.1) โรงแรมและที่พักแบบยั่งยืน
 - (2.2) ใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น แผงโซลาร์เซลล์
 - (2.3) ใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
 - (2.4) มีมาตรการลดการใช้พลาสติก เช่น แทนที่ขวดน้ำพลาสติกด้วยขวดแก้ว
 - (2.5) ร้านอาหารและการบริการอาหารที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
 - (2.6) ใช้วัตถุดิบจากเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรในท้องถิ่น
 - (2.7) ลดปริมาณขยะอาหาร (Food Waste) ผ่านมาตรการรีไซเคิลหรือบริจาคอาหาร
 - (2.8) ส่งเสริมเมนูอาหารที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น อาหารจากพืช (Plant-based Menu)
- (3) การส่งเสริมการเดินทางและขนส่งที่ยั่งยืน
 - (3.1) การใช้อยานพาหนะพลังงานสะอาด เช่น รถไฟฟ้า รถแท็กซี่พลังงานแสงอาทิตย์ หรือจักรยานให้เช่า
 - (3.2) พัฒนาเส้นทางเดินและจักรยานในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการเดินทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(3.3) ร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนาโครงข่ายขนส่งมวลชน เช่น ระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายธรรมชาติ

(4) การจัดกิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(4.1) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(4.2) ออกแบบแพ็คเกจท่องเที่ยวที่สนับสนุนชุมชน เช่น การพักในโฮมสเตย์ การร่วมทำกิจกรรมกับคนในท้องถิ่น

(4.3) จัดกิจกรรมอนุรักษ์สำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การปลูกป่า การเก็บขยะชายหาด และการปลูกปะการัง

(5) การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ

(5.1) พัฒนาแอปพลิเคชันท่องเที่ยวสีเขียว เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(5.2) ใช้ AI และ Big Data เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและพัฒนาแผนการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

(5.3) ส่งเสริมการใช้ E-Ticket และ Digital Payment เพื่อลดการใช้กระดาษและลดขยะจากตัวโดยสาร

(5.4) การสร้างมาตรฐานและรับรองความยั่งยืนในธุรกิจการท่องเที่ยว

- ขอรับรองมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น Green Leaf Certification, GSTC (Global Sustainable Tourism Council)

- พัฒนานโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ขององค์กร เช่น การสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น หรือการมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- ใช้ฉลากสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจเรื่องความยั่งยืน

(5.5) การฝึกอบรมมัคคุเทศก์และพนักงานบริการท่องเที่ยว

- อบรมแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น

- ฝึกอบรมการสื่อสารที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้พนักงานสามารถถ่ายทอดความรู้และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- สอนเทคนิคการบริหารจัดการภาวะฉุกเฉิน เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การจัดการกับภัยธรรมชาติ หรือสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว

(5.6) การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

- ฝึกอบรมการบริหารจัดการโรงแรมและที่พักแบบยั่งยืน เช่น การใช้พลังงานสะอาด ระบบบำบัดน้ำเสีย และมาตรการลดขยะ
- อบรมการพัฒนากิจกรรมและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การออกแบบทริปท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการจัดทัวร์ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อธรรมชาติ
- สอนเทคนิคการตลาดสีเขียว (Green Marketing) เพื่อช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถโปรโมตการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

(5.7) การฝึกอบรมทักษะเฉพาะด้านสำหรับบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

- ฝึกอบรมพ่อครัวและพนักงานร้านอาหาร
- การใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นและเกษตรอินทรีย์
- การลดขยะอาหาร (Food Waste) และใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- อบรมพนักงานโรงแรมเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน
- เทคนิคการลดการใช้พลังงานและน้ำ
- การจัดการขยะและของเสียภายในโรงแรม
- ฝึกอบรมพนักงานขนส่งและไกด์นำเที่ยว
- การให้บริการขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขับรถไฟฟ้า

การส่งเสริมการใช้จักรยาน

- การให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเดินทางที่ลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์

(5.8) การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากร

- พัฒนาแพลตฟอร์ม E-Learning สำหรับการเรียนรู้ออนไลน์เกี่ยวกับแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ใช้ AI และ Big Data เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและออกแบบหลักสูตรอบรมที่เหมาะสม
- ส่งเสริมการใช้ VR และ AR ในการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และพนักงานบริการ เช่น การจำลองสถานการณ์ท่องเที่ยวเสมือนจริง

3.4.3 บทบาทของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (1.1) ฟื้นฟูและดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า การฟื้นฟูแนวปะการัง และการจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว

(1.2) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เช่น การใช้น้ำอย่างประหยัด ลดการใช้พลาสติก และส่งเสริมการรีไซเคิลในชุมชน

(1.3) จัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ โดยชาวบ้านช่วยกัน สอดส่องดูแลไม่ให้มีการบุกรุกป่า ทำลายระบบนิเวศ หรือใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัด

(2) การพัฒนาสินค้าและบริการท้องถิ่น

(2.1) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP และหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา และอาหารพื้นเมือง

(2.2) พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำขนมไทย การย้อมผ้าธรรมชาติ และการแกะสลักไม้

(2.3) สนับสนุนการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นในการให้บริการท่องเที่ยว เช่น การใช้ วัตถุดิบจากเกษตรอินทรีย์ในร้านอาหารและที่พักของชุมชน

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

(3.1) จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมใน การกำหนดแนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยว

(3.2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เพื่อสนับสนุน งบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาการท่องเที่ยว

(3.3) พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง เช่น โฮมสเตย์ การ ท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism - CBT)

(4) การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

(4.1) ฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เช่น การละเล่นพื้นเมือง การรำ และดนตรีท้องถิ่น

(4.2) ส่งเสริมเทศกาลและงานประเพณีของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา สัมผัสวัฒนธรรมที่แท้จริง

(4.3) พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ชุมชน ศาสนา และความเชื่อของคนในพื้นที่

(5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(5.1) ให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะพลาสติก และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

(5.2) ปลูกฝังแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การเคารพกฎของชุมชน และการช่วยสนับสนุนสินค้าหรือบริการจากคนในท้องถิ่น

(5.3) พัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมให้กับคนในชุมชน เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

(6) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

(6.1) พัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อโปรโมตการท่องเที่ยวชุมชน เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือโซเชียลมีเดีย

(6.2) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสีเขียว เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในที่พัก และ การใช้จักรยานไฟฟ้าเพื่อการเดินทางในชุมชน

(6.3) ใช้ QR Code หรือ AR (Augmented Reality) เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ของชุมชน

(7) การพัฒนาโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism - CBT)

(7.1) เปิดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนจริง ๆ เช่น การพักบ้านชาวประมง หรือชุมชนเกษตรอินทรีย์

(7.2) ออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การทำอาหารพื้นเมือง การเรียนรู้หัตถกรรมท้องถิ่น และการทดลองทำเกษตรแบบดั้งเดิม

(7.3) ให้บริการโดยคนในชุมชนเอง เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่เป็นชาวบ้าน จะช่วยสร้างมิติของความเป็นกันเอง และให้ความรู้เชิงลึก

(8) การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(8.1) จัดแสดงศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เช่น การรำพื้นเมือง การเล่นดนตรีท้องถิ่น หรือการแสดงโขน

(8.2) ให้โอกาสนักท่องเที่ยวเข้าร่วมเทศกาลประจำปี เช่น ประเพณีสงกรานต์ เทศกาลลอยกระทง หรือพิธีกรรมทางศาสนา

(8.3) เปิดเวิร์กช็อปให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำงานฝีมือ เช่น การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าไหม หรือการทำพวงมาลัย

(9) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism)

(9.1) จัดกิจกรรมสอนทำอาหารท้องถิ่น เช่น การทำขนมไทยสูตรโบราณ หรือการตำส้มตำแบบดั้งเดิม

(9.2) เปิดตลาดชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำ ตลาดนัดสินค้าพื้นเมือง ที่ขายวัตถุดิบจากเกษตรกรในท้องถิ่น

(9.3) สร้างประสบการณ์พิเศษในการรับประทานอาหาร เช่น การรับประทานอาหารเย็นใต้แสงเทียนในสวนผลไม้ หรือโต๊ะอาหารริมทะเลที่ใช้ภาชนะจากธรรมชาติ

(10) การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(10.1) จัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การพายเรือคายัคสำรวจป่าชายเลน หรือการดูนกในเขตอนุรักษ์

(10.2) เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่าชายเลน การปลูกปะการัง หรือการเก็บขยะชายหาด

(10.3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบโลว์คาร์บอน เช่น การใช้จักรยานหรือรถม้าในการเดินทางภายในชุมชน

(11) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น

(11.1) จัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การเยี่ยมชมโบราณสถาน วัดเก่า หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน

(11.2) นำเสนอเรื่องราวท้องถิ่นผ่านไกด์ท้องถิ่น เช่น ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชน หรือเรื่องราวของบุคคลสำคัญในอดีต

(11.3) สร้างกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ เช่น การแต่งกายย้อนยุค หรือการจัดแสดงจำลองเหตุการณ์ในอดีต

(12) การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยว

(12.1) พัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ท่องเที่ยวของชุมชน ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญกิจกรรม และบริการในชุมชน

(12.2) ใช้ QR Code และ AR (Augmented Reality) เพื่อให้ข้อมูลเสริมเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวแบบอินเทอร์แอคทีฟ

(12.3) สร้างแพลตฟอร์มรีวิวและการจองกิจกรรมออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและกระตุ้นการตลาด

(13) การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

(13.1) ร่วมมือกับภาคเอกชนและหน่วยงานรัฐ เพื่อสนับสนุนงบประมาณ และช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

(13.2) เชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนกับเส้นทางท่องเที่ยวระดับประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างพื้นที่

(13.3) ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วม เช่น โครงการเยาวชนมัคคุเทศก์ หรือการให้เด็กนักเรียนเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการดูแลนักท่องเที่ยว

(14) การจัดตั้งองค์กรบริหารการท่องเที่ยวชุมชน

(14.1) จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน ที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชาวบ้าน และเยาวชน

(14.2) วางแผนและกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน เช่น การกำหนดขอบเขตพื้นที่ท่องเที่ยว การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว และการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์

(14.3) บริหารรายได้จากการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เช่น การนำรายได้ไปพัฒนาสาธารณูปโภค การศึกษา หรือโครงการอนุรักษ์

(15) การพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

(15.1) วางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม

(15.2) ส่งเสริมการดูแลและบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว เช่น การทำความสะอาดพื้นที่ การซ่อมแซมเส้นทางท่องเที่ยว และการควบคุมขยะ

(15.3) ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ หรือเส้นทางปั่นจักรยานชมวิถีชุมชน

(16) การสร้างรายได้และการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้ชุมชน

(16.1) ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว เช่น เปิดโฮมสเตย์ ร้านอาหารพื้นบ้าน หรือกิจกรรมเวิร์กช็อป

(16.2) สนับสนุนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสินค้าหัตถกรรม โดยให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่น

(16.3) กระจายรายได้สู่คนในชุมชน เช่น จัดตั้งกองทุนชุมชนจากรายได้การท่องเที่ยว เพื่อนำไปพัฒนาสาธารณูปโภค หรือสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน

(17) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(17.1) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาคุณภาพบริการ การตลาดออนไลน์ และการบริหารการเงิน

(17.2) สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว เช่น การรณรงค์ลดขยะพลาสติก การใช้พลังงานหมุนเวียน และการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน

(17.3) ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น ให้เป็นมัคคุเทศก์เยาวชน หรือร่วมเป็นอาสาสมัครดูแลแหล่งท่องเที่ยว

(18) การส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน

(18.1) ใช้เทคโนโลยีและโซเชียลมีเดียในการโปรโมตการท่องเที่ยว เช่น สร้างเพจ Facebook, เว็บไซต์ หรือแพลตฟอร์มรีวิวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

(18.2) ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการโปรโมตการท่องเที่ยวชุมชน เช่น การเข้าร่วมงานแฟร์ด้านการท่องเที่ยว หรือการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

(18.3) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(19) การควบคุมและติดตามผลกระทบจากการท่องเที่ยว

(19.1) กำหนดแนวทางป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน หรือการจำกัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

(19.2) ติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นระยะ เช่น สำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน

(19.3) ปรับปรุงและพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ ศักยภาพ ช่องว่าง และโอกาส ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย

4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพ ช่องว่าง ข้อจำกัด และโอกาสของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

4.1.1 ศักยภาพ

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยมีศักยภาพสูงทั้งในด้านความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์พืช และสัตว์ป่า ซึ่งในประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติมากกว่า 150 แห่ง ครอบคลุมภูมิประเทศที่หลากหลาย เช่น ป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าสนเขา และแนวปะการัง ทำให้เป็นจุดหมายสำคัญของนักวิจัยและนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก และในพื้นที่อุทยานแห่งชาติยังประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติระดับโลกหลายอุทยาน เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสมิหลัน เป็นที่รู้จักในระดับสากล ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ อุทยานแห่งชาติเองก็มีระบบบริหารจัดการที่มีโครงสร้างชัดเจน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีการกำหนดนโยบายการจัดการ มีเจ้าหน้าที่ประจำ และมีมาตรการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ มีโครงการอนุรักษ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรระดับโลก เช่น UNESCO, WWF และ IUCN

4.1.2 ช่องว่าง (ข้อจำกัดและปัญหาในการบริหารจัดการ)

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย มีการกระจายทั่วทุกภูมิภาค มีความหลากหลายทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกัน มีชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆ และในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่หลากหลายเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดช่องว่าง หรือข้อจำกัดในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยปัญหาที่พบคือ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดจำกัด พื้นที่บางแห่งถูกบุกรุกเพื่อทำเกษตรกรรม รีสอร์ท และธุรกิจท่องเที่ยวที่ไม่ยั่งยืน ส่งผลต่อระบบนิเวศ ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณและบุคลากร งบประมาณจำกัดทำให้ขาดเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน อุปกรณ์เฝ้าระวัง และการพัฒนาสาธารณูปโภคที่จำเป็น ปัญหาขยะและผลกระทบจากนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่มากเกินไปทำให้เกิดขยะ น้ำเสีย และการรบกวนสัตว์ป่า โดยเฉพาะในอุทยานแห่งชาติยอดนันทน์ ปัญหาระบบการบริหารจัดการที่ขาดความยืดหยุ่น การบริหารมักขึ้นอยู่กับนโยบายภาครัฐเป็นหลัก ทำให้การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ทำได้ช้า และปัญหาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ แม้ว่าจะมีโครงการร่วมกับชุมชน แต่ยังไม่สามารถลดความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากรได้ทั้งหมด

4.1.3 โอกาสในการพัฒนา

โอกาสในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย เป็นไปได้ค่อนข้างสูง เนื่องจากศักยภาพของพื้นที่ที่มีความโดดเด่นหลายด้าน อาทิเช่น การพัฒนา “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” อย่างยั่งยืน มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ใช้ระบบจองล่วงหน้า และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อธรรมชาติ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการดูแลบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ใช้โดรนและ AI วิเคราะห์ข้อมูลสัตว์ป่า ระบบติดตาม GPS และกล้องดักถ่ายภาพเพื่อป้องกันการลักลอบกระทำผิดกฎหมายด้านป่าไม้ การเพิ่มรายได้จากกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น ค่ายอนุรักษ์ และทัวร์นำชมสัตว์ป่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชนและประชาชน การส่งเสริมโครงการ CSR ให้องค์กรธุรกิจช่วยส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของอุทยานแห่งชาติ และให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น การออกกฎหมายและนโยบายที่เข้มแข็งขึ้น การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ และบทลงโทษที่รุนแรงขึ้นต่อผู้บุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

4.2 บทบาทของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ช่วยส่งเสริม และสร้างโอกาสในการบริหารจัดการ

อุทยานแห่งชาติของประเทศไทย รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ในการบริหารจัดการ

4.2.1 โอกาส

(1) เป็นผู้พิทักษ์ป่าตามธรรมชาติ ชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานานมักมีความรู้เรื่องป่าไม้ สัตว์ป่า และระบบนิเวศในท้องถิ่นดีอยู่แล้ว หากได้รับการสนับสนุน พวกเขาสามารถเป็นผู้ช่วยดูแลป่าได้ เช่น การเป็น อาสาสมัครลาดตระเวนป่า (Forest Ranger) หรือ เจ้าหน้าที่นำทางท้องถิ่น

(2) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หากมีการจัดการที่เหมาะสม ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เช่นการเป็น ไกด์ท้องถิ่น พานักท่องเที่ยวเดินป่าทำ โฮมสเตย์ และขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น จัดกิจกรรมวัฒนธรรมและการเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น การสาธิตวิถีการใช้สมุนไพร หรือการทำเครื่องจักสาน

(3) ช่วยป้องกันการบุกรุกและล่าสัตว์ หากชุมชนมีส่วนร่วมในอุทยาน พวกเขาจะช่วยเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับผู้บุกรุกหรือผู้ล่าสัตว์ผิดกฎหมาย เพราะพวกเขาอยู่ในพื้นที่และสามารถสังเกตความเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าหน่วยงานภาครัฐ

(4) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลป่า หลายชุมชนดั้งเดิมมีวิธีการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน เช่น การทำไร่หมุนเวียนแบบดั้งเดิม หรือ การจัดการป่าสามอย่างประโยชน์สื้ออย่าง ซึ่งอาจเป็นแนวทางที่สามารถผสมผสานเข้ากับการบริหารอุทยานแห่งชาติได้

4.2.2 อุปสรรคหรือความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น

- (1) ข้อพิพาทเรื่องที่ดินและสิทธิในการอยู่อาศัย บางชุมชนดั้งเดิมอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านกฎหมายและความขัดแย้งกับภาครัฐ หากไม่มีการแก้ไขอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่การบุกรุกป่าเพิ่มเติม หรือความขัดแย้งรุนแรง
- (2) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ขัดแย้งกับแนวทางอนุรักษ์ แม้ว่าบางชุมชนจะใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่บางแห่งก็อาจมีการ ล่าสัตว์ จับปลา หรือใช้พื้นที่ป่าทำการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ หากไม่มีมาตรการควบคุมที่ดี อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อป่าไม้และสัตว์ป่าในระยะยาว
- (3) การท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการจัดการที่ดี หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการของชุมชนจำนวนมากโดยไม่มีการวางแผน อาจเกิดปัญหาขยะ น้ำเสีย หรือมลภาวะทางเสียงที่กระทบต่อสัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม
- (4) ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ในหลายกรณี นโยบายอุทยานแห่งชาติถูกกำหนดจากส่วนกลางโดยไม่มีการปรึกษาชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ และทำให้ชุมชนรู้สึกถูกกีดกันจากทรัพยากรที่พวกเขาเคยพึ่งพา

4.2.3 แนวทางแก้ไขและการส่งเสริมบทบาทของชุมชน

- (1) ส่งเสริม “อุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วม” (Co-management) ให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในการบริหารอุทยาน เช่น การจัดโซนสำหรับการเกษตรอย่างยั่งยืน การทำป่าสามอย่าง ประโยชน์สั้อย่าง หรือการให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่ชุมชนดั้งเดิมที่พิสูจน์แล้วว่าอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ดี
- (2) ให้ความรู้และสนับสนุนทางเศรษฐกิจ อบรมชุมชนเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้พวกเขาสามารถหารายได้จากอุทยานแห่งชาติโดยไม่ทำลายระบบนิเวศ
- (3) จัดทำระบบโควตาและกฎระเบียบที่ชัดเจน กำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากร เช่น โควตาการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรที่สามารถทดแทนได้ แบบดั้งเดิม (สำหรับบางกลุ่มชนพื้นเมือง)
- (4) สร้างข้อตกลงร่วมระหว่างชุมชนและภาครัฐ สร้าง MOU (ข้อตกลงความร่วมมือ) ระหว่างอุทยานกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดสิทธิ หน้าที่ และเงื่อนไขการอยู่ร่วมกัน
- (5) สนับสนุน “นักพิทักษ์ป่าชุมชน” จ้างชาวบ้านที่มีความรู้ด้านป่าไม้และสัตว์ป่าเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่อุทยาน หรือสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังป่า

4.3 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติของไทย: ศักยภาพ โอกาส และปัญหาที่เกิดขึ้น

การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติสามารถส่งผลต่อโอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในหลายแง่มุม หากพิจารณาตามเกณฑ์ต่างๆ เช่น (1) ทางบกและทางทะเล (2) ปริมาณการจัดเก็บรายได้ (3) คุณค่าความสำคัญของพื้นที่ แต่ละแนวทางมีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน รายละเอียดดังนี้

4.3.1 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามลักษณะภูมิประเทศ

แนวคิด: แบ่งเป็น อุทยานแห่งชาติทางบก และ อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้การจัดการเป็นไปตามลักษณะของระบบนิเวศ

โอกาสที่เกิดขึ้น: การบริหารจัดการเฉพาะทาง จะสามารถแยกการจัดการได้ง่ายเพราะมีความแตกต่างกันชัดเจนในทุกๆด้าน การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล เช่น แนวปะการัง การฟื้นฟูทรัพยากรประมง และผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางน้ำ จะมีแนวทางเฉพาะที่แตกต่างจากอุทยานแห่งชาติบนบก อุทยานแห่งชาติทางบกสามารถเน้นการดูแลป่าไม้ การป้องกันไฟป่า และการจัดโซนสำหรับสัตว์ป่าได้ดีขึ้น

การจัดสรรงบประมาณและบุคลากรที่เหมาะสม: อุทยานแห่งชาติทางทะเลอาจได้รับบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน เช่น นักชีววิทยาทางทะเล ขณะที่อุทยานแห่งชาติทางบกอาจมุ่งเน้นนักวนศาสตร์และนักอนุรักษ์สัตว์ป่า

อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น: ความซับซ้อนในการกำหนดกฎหมายและนโยบาย บางอุทยานแห่งชาติมีพื้นที่ครอบคลุมทั้งบกและทะเล เช่น อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ซึ่งอาจเกิดความซับซ้อนในการกำกับดูแล ความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรงบประมาณ อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีชื่อเสียง เช่น หมู่เกาะสิมิลัน อาจได้รับงบประมาณกว่าอุทยานแห่งชาติบนบกที่มีปัญหาบุกรุกป่าแต่ไม่ได้สร้างรายได้มาก

4.3.2 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามปริมาณรายได้ที่จัดเก็บได้

แนวคิด: จัดประเภทตามรายได้ เช่น อุทยานแห่งชาติที่เก็บเงินรายได้สูง (>100 ล้านบาท/ปี) เช่น ดอยอินทนนท์ สิมิลัน และเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติที่เก็บเงินรายได้ปานกลาง (10-100 ล้านบาท/ปี) และ อุทยานแห่งชาติที่เก็บเงินรายได้น้อย (<10 ล้านบาท/ปี)

โอกาสที่เกิดขึ้น: ใช้ข้อมูลรายได้เป็นแนวทางในการวางแผนงบประมาณ อุทยานแห่งชาติที่มีรายได้สูงสามารถพึ่งพาตนเองได้ และอาจนำรายได้บางส่วนไปสนับสนุนอุทยานแห่งชาติที่ขาดแคลนงบประมาณ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานที่มีรายได้น้อยอาจมีนโยบายส่งเสริมให้อุทยานแห่งชาติรายได้น้อยสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม เช่น การปรับปรุงเส้นทางเดินป่า หรือการพัฒนาโฮมสเตย์ในชุมชนใกล้เคียง

อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น: อาจเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้มากเกินไป ทำให้บางอุทยานแห่งชาติกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์จนกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น การเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าใช้พื้นที่มากเกินไป อุทยานแห่งชาติที่มีรายได้น้อยอาจถูกกลืนเลย บางอุทยานแห่งชาติที่มีความสำคัญทางนิเวศวิทยาสูงแต่ไม่มีนักท่องเที่ยว อาจไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐ

4.3.3 การแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติตามหลักสากล

แนวคิด: อุทยานแห่งชาติทั่วโลกได้รับการจำแนกโดยอิงตามหลักเกณฑ์ของ สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature – IUCN) ซึ่งเป็นองค์กรที่กำหนด ระบบการจัดประเภทพื้นที่คุ้มครอง เพื่อช่วยให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจำแนกอุทยานแห่งชาติ ตาม IUCN Protected Area Categories กำหนดพื้นที่คุ้มครองเป็น 6 ประเภทหลัก ซึ่ง "อุทยานแห่งชาติ" มักจะถูกจัดอยู่ใน ประเภทที่ 2 (Category II: National Park) แต่ในบางกรณีอาจจัดอยู่ในประเภทอื่นได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับนโยบายและลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ รายละเอียดดังนี้

1. เขตอนุรักษ์เข้มงวด (Strictly Protected Areas) Category Ia: Strict Nature Reserve พื้นที่คุ้มครองอย่างเข้มงวดเพื่อการอนุรักษ์ทางวิทยาศาสตร์ไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมของมนุษย์ ยกเว้นงานวิจัย ตัวอย่าง: เขตอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์หายาก Category Ib: Wilderness Area พื้นที่ป่าธรรมชาติที่ยังคงสภาพดั้งเดิม อนุญาตให้มีกิจกรรมแบบไม่รบกวน เช่น การเดินป่าธรรมชาติ ตัวอย่าง: เขตป่าสงวนธรรมชาติที่ไม่ถูกรบกวน

2. อุทยานแห่งชาติ (National Park) - Category II วัตถุประสงค์: อนุรักษ์ระบบนิเวศขนาดใหญ่และความหลากหลายทางชีวภาพ เปิดให้มีการท่องเที่ยวและนันทนาการแบบยั่งยืน ห้ามกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำลายระบบนิเวศ ลักษณะสำคัญ: มีขนาดใหญ่พอที่จะรักษาระบบนิเวศได้ อนุญาตให้มีการศึกษา วิจัย และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ห้ามการทำเหมือง ตัดไม้เชิงพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมหนัก ตัวอย่างอุทยานแห่งชาติที่เข้าข่าย IUCN Category II: อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (ไทย) Yellowstone National Park (สหรัฐอเมริกา) Banff National Park (แคนาดา) และ Serengeti National Park (แทนซาเนีย)

3. อนุสรณ์สถานทางธรรมชาติ (Natural Monument) - Category III พื้นที่ที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่โดดเด่น เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก มีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตัวอย่าง: อุทยานแห่งชาติอ่าวฮาลอง (เวียดนาม) อุทยานแห่งชาติโยเซมิตี (สหรัฐฯ)

4. เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า (Habitat/Species Management Area) - Category IV พื้นที่ที่เน้นการคุ้มครองสัตว์ป่าและแหล่งที่อยู่อาศัยเฉพาะ อาจมีมาตรการจัดการเพื่อฟื้นฟูประชากรสัตว์ป่า ตัวอย่าง: เขตอนุรักษ์นก เขตอนุรักษ์สัตว์ป่าหายาก

5. พื้นที่คุ้มครองภูมิทัศน์/ทะเล (Protected Landscape/Seascape) - Category V พื้นที่ธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน อนุญาตให้มีการเกษตร ปศุสัตว์ และการดำรงชีวิตที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ตัวอย่าง: อุทยานแห่งชาติโบโรโม-เตงเกอร์-เซเมรุ (อินโดนีเซีย) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในยุโรป

6. เขตใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Category VI: Protected Area with Sustainable Use of Natural Resources) พื้นที่ที่อนุญาตให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจำกัด มุ่งเน้นการอนุรักษ์ร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ตัวอย่าง: เขตอนุรักษ์ชุมชนที่มีการทำประมงหรือเกษตรกรรมเชิงอนุรักษ์

โอกาสที่เกิดขึ้น: เน้นการอนุรักษ์ในพื้นที่สำคัญจริงๆ อุทยานแห่งชาติที่มีความสำคัญทางระบบนิเวศสูง เช่น เขาใหญ่ เขาสกก อาจได้รับการคุ้มครองเข้มงวดมากขึ้น ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับเป้าหมาย อุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจได้รับงบประมาณโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่อุทยานแห่งชาติที่มีสัตว์ป่าหายากอาจได้รับงบประมาณสำหรับงานวิจัย

อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น: การกำหนดระดับความสำคัญอาจเป็นเรื่องยากและเกิดข้อขัดแย้ง หากอุทยานแห่งชาติบางแห่งไม่ได้รับการจัดประเภทเป็น "พื้นที่สำคัญ" อาจถูกมองข้ามและไม่ได้รับการพัฒนา อาจเกิดความไม่สมดุลในการจัดสรรทรัพยากร หากงบประมาณเน้นไปที่อุทยานแห่งชาติมรดกโลกหรืออุทยานแห่งชาติที่มีสัตว์หายาก อุทยานแห่งชาติขนาดเล็กที่ยังต้องการการดูแลอาจไม่ได้รับความสนใจ

ทั้งนี้ การแบ่งประเภทที่เหมาะสมควรเป็นแบบ "ผสมผสาน" เนื่องจากแต่ละแนวทางมีทั้งข้อดีและข้อเสีย การจัดประเภทที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงทั้งลักษณะภูมิประเทศ รายได้ และคุณค่าของพื้นที่ ตัวอย่างแนวทางที่สมดุล ได้แก่ แบ่งอุทยานแห่งชาติเป็น "ทางบก" และ "ทางทะเล" เพื่อให้การจัดการทรัพยากรมีความชัดเจน กำหนดระดับความสำคัญของพื้นที่ เช่น อุทยานแห่งชาติมรดกโลก อุทยานแห่งชาติอนุรักษ์สัตว์หายาก และอุทยานแห่งชาติท่องเที่ยว ใช้รายได้เป็นตัวเสริม ไม่ใช่ตัวแบ่งหลัก โดยจัดสรรรายได้จากอุทยานแห่งชาติที่ทำเงินได้มากไปสนับสนุนอุทยานที่ขาดแคลนแนวทางที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม สร้างกลไกบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น ให้แต่ละอุทยานแห่งชาติมีอิสระในการบริหารจัดการตามประเภทของตน ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชุมชนและองค์กรอนุรักษ์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางการพัฒนาใช้เทคโนโลยีและข้อมูลในการบริหารจัดการ เช่น AI, GPS และภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อติดตามผลกระทบจากการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการแบ่งประเภทอุทยานแห่งชาติสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพและโอกาสในการบริหารจัดการ แต่หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี อาจกลายเป็นอุปสรรคที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติได้

4.4 วิเคราะห์ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยรายภูมิภาค

4.4.1 การกระจายตัว ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติทั้งหมด กว่า 150 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งทางบกและทางทะเล โดยกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ภูมิภาคหลัก ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และระบบนิเวศ ดังนี้

(1) **ภาคเหนือ** พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ป่าดิบเขา และป่าสนมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของประเทศ ตัวอย่างอุทยานที่สำคัญ: อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ (เชียงใหม่) – ยอดเขาสูงที่สุดในประเทศไทย อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ (กำแพงเพชร-นครสวรรค์) – มีสัตว์ป่าหายาก เช่น เสือโคร่ง อุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า (เชียงราย) – จุดชมทะเลหมอกที่สวยงาม ทั้งนี้ภาคเหนือมีความสำคัญคือเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของความหลากหลายทางชีวภาพ

(2) **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)** พื้นที่มีทั้งที่ราบสูง ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง และแม่น้ำสำคัญ เช่น แม่น้ำโขง มีอุทยานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรณีวิทยามาก ตัวอย่างอุทยานที่สำคัญ: อุทยานแห่งชาติภูกระดึง (เลย) – จุดหมายปลายทางยอดนิยมของนักเดินป่า อุทยานแห่งชาติผาแต้ม (อุบลราชธานี) – ภาพเขียนสีโบราณริมแม่น้ำโขง อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (นครราชสีมา-ปราจีนบุรี-สระบุรี-นครนายก) – มรดกโลก UNESCO ทั้งนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสำคัญคือมีอุทยานแห่งชาติที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และธรณีวิทยา เช่น ภาพเขียนสีโบราณ น้ำตก และภูเขาไฟเก่า

(3) **ภาคกลาง** พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มกับภูเขา มีป่าดิบชื้นและป่าผสมผลัดใบ เป็นแหล่งรวมของอุทยานที่อยู่ใกล้เมืองใหญ่ และเป็นจุดท่องเที่ยวที่เข้าถึงง่าย ตัวอย่างอุทยานที่สำคัญ: อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (เพชรบุรี-ประจวบคีรีขันธ์) – อุทยานที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ (กาญจนบุรี) – มีเขื่อนขนาดใหญ่และถ้ำที่สวยงาม อุทยานแห่งชาติเอราวัณ (กาญจนบุรี) – มีน้ำตกเอราวัณที่โด่งดัง โดยภาคกลางมีความสำคัญคือมีอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งต้นน้ำและพื้นที่อนุรักษ์ใกล้เขตเมือง

(4) **ภาคตะวันออก** พื้นที่มีทั้งป่าภูเขาและพื้นที่ชายฝั่งทะเล รวมถึงหมู่เกาะที่มีแนวปะการังสวยงาม มีอุทยานที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวทางทะเล ตัวอย่างอุทยานที่สำคัญ: อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (นครนายก-ปราจีนบุรี-สระบุรี-นครราชสีมา) – ครอบคลุมหลายจังหวัด อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น (จันทบุรี) – มีป่าดิบชื้นและน้ำตกสวยงาม อุทยานแห่งชาติเกาะช้าง (ตราด) – หมู่เกาะที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ โดยภาคตะวันออกมีความสำคัญคือมีอุทยานแห่งชาติที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ทางทะเล ทำให้มีศักยภาพด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางน้ำ

(5) **ภาคใต้** พื้นที่มีทั้งป่าฝนเขตร้อน ภูเขาหินปูน และอุทยานทางทะเล เป็นภูมิภาคที่มีอุทยานทางทะเลมากที่สุด ตัวอย่างอุทยานที่สำคัญ: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน (พังงา) – จุดดำน้ำที่มีชื่อเสียงระดับโลก อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี (กระบี่) – แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่ได้รับความนิยม อุทยานแห่งชาติเขาสก (สุราษฎร์ธานี) – มีป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ โดยภาคใต้มีความสำคัญคือมีอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก โดยเฉพาะทางทะเล

สรุปการกระจายตัวของอุทยานแห่งชาติในไทย ภาคเหนือ – เน้นอุทยานแห่งชาติที่เป็นป่าต้นน้ำและภูเขาสูง ภาคอีสาน – มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญทางธรณีวิทยาและวัฒนธรรม ภาคกลาง – มีอุทยานแห่งชาติที่เป็นจุดท่องเที่ยวที่เข้าถึงง่าย ภาคตะวันออก – มีทั้งอุทยานแห่งชาติภูเขาและอุทยานแห่งชาติทางทะเล และภาคใต้ – มีอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่สำคัญที่สุดของประเทศ

4.4.2 ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

การกระจายตัวของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย และผลกระทบต่อการบริหารจัดการประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติที่กระจายตัวใน 5 ภูมิภาค โดยแต่ละพื้นที่มี ลักษณะภูมิประเทศ ระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติดังนี้

(1) **ภาคเหนือ, ลักษณะเด่น:** มีเทือกเขาสูง เช่น ดอยอินทนนท์ ดอยสุเทพ ดอยผ้าห่มปก เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยา มีป่าดิบเขา ป่าสน และป่าเบญจพรรณ **ศักยภาพ:** เป็นพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากและสัตว์ป่าพิเศษ เช่น เลียงผา เก้งหม้อ เสือโคร่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เดินป่า ดูนก ชมทะเลหมอก ช่วยรักษาสมดุลระบบนิเวศต้นน้ำ **โอกาส:** สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาธรรมชาติ มีโอกาสในการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในโครงการฟื้นฟูป่า **ความเสี่ยง:** ไฟป่าจากการเผาป่าเพื่อการเกษตร (เช่นในพื้นที่แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่) การบุกรุกพื้นที่ป่าจากการขยายตัวของชุมชนและการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

(2) **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน), ลักษณะเด่น:** เป็นที่ราบสูง มีเทือกเขาสลับที่ราบ เช่น ภูกระดึง ภูเรือ มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งพรมแดนและแหล่งน้ำสำคัญ มีป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ และป่าดิบแล้ง **ศักยภาพ:** มีพื้นที่สำคัญทางธรณีวิทยา เช่น ผาแต้ม แหล่งฟอสซิลไดโนเสาร์ที่ภูเวียง มีจุดชมวิวยุทธศาสตร์ที่โดดเด่น เช่น ภูกระดึง ภูผาม่าน **โอกาส:** สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและวัฒนธรรม มีศักยภาพในการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับวัดและโบราณสถาน **ความเสี่ยง:** การบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำเกษตรและขยายพื้นที่เลี้ยงสัตว์ การล่าสัตว์ป่า โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ติดชายแดน

(3) **ภาคกลาง, ลักษณะเด่น:** มีที่ราบสลับกับภูเขา เช่น แก่งกระจาน เขาใหญ่ เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของแม่น้ำแม่กลอง และเจ้าพระยา มีป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ และป่าชายเลน **ศักยภาพ:** มีอุทยานที่เข้าถึงง่าย และเหมาะสำหรับการศึกษาธรรมชาติ เช่น เขาใหญ่ แก่งกระจาน มีแหล่งน้ำสำคัญ เช่น อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และน้ำตก **โอกาส:** สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ นครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการศึกษาวิจัยทางนิเวศวิทยาและสัตว์ป่า **ความเสี่ยง:** การท่องเที่ยวที่มากเกินไปส่งผลต่อระบบนิเวศ (Overtourism) การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อแหล่งน้ำและสัตว์ป่า

(4) **ภาคตะวันออก, ลักษณะเด่น:** มีทั้งป่าเขา และพื้นที่ชายฝั่ง เช่น เขาใหญ่ อ่าวคุ้งกระเบน เกาะช้าง มีป่าชายเลนและแนวปะการังที่สมบูรณ์ **ศักยภาพ:** เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญ เช่น เกาะช้าง เกาะเสม็ด มีป่าชายเลนที่ช่วยป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง **โอกาส:** สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวทางทะเลที่ยั่งยืนส่งเสริมโครงการฟื้นฟูแนวปะการัง **ความเสี่ยง:** มลภาวะทางทะเลจากขยะพลาสติกและการประมงเกินขนาดผลกระทบจากการท่องเที่ยว เช่น น้ำเสียจากรีสอร์ต

(5) **ภาคใต้, ลักษณะเด่น:** มีเทือกเขาสูง ป่าดิบชื้น และแนวชายฝั่งทะเลที่ยาว มีหมู่เกาะและแนวปะการังที่อุดมสมบูรณ์ เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ มีป่าพรุและป่าชายเลน เช่น ป่าพรุโต๊ะแดง **ศักยภาพ:** เป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เช่น เสือโคร่ง สมเสร็จ โลมาสีชมพู **โอกาส:** มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและดำน้ำ สามารถร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าและปะการัง **ความเสี่ยง:** ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ปะการังฟอกขาว การท่องเที่ยวที่มากเกินไปทำให้ระบบนิเวศเสียหาย

สรุปภาพรวมของการวิเคราะห์ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยง ของอุทยานแห่งชาติได้ว่า **ศักยภาพโดยรวมของอุทยานแห่งชาติไทย:** มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ครอบคลุมทั้งป่า ภูเขา ทะเล และแหล่งน้ำ มีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งต้นน้ำและอนุรักษ์สัตว์ป่าหายาก **โอกาสที่เกิดจากการกระจายตัวของอุทยานแห่งชาติ:** สามารถพัฒนาอุทยานให้เหมาะกับการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การเป็นไกด์นำเที่ยว การปลูกป่า **ความเสี่ยงและปัญหาหลัก:** การบุกรุกป่าเพื่อการเกษตร ในภาคเหนือและอีสาน มลภาวะทางทะเล และปัญหาขยะพลาสติกในภาคตะวันออกและภาคใต้ การบริหารจัดการนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ในอุทยานแห่งชาติยอดนิยม **แนวทางแก้ไข:** ต้องใช้ การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

4.5 การจัดเก็บและบริหารจัดการเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ กับศักยภาพ โอกาส และช่องโหว่ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

4.5.1 **แหล่งที่มาของเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ** เงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

(1) เงินรายได้จากค่าบริการต่าง ดังนี้ ค่าบริการสำหรับบุคคลในการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ค่าบริการในการนำยานพาหนะเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ค่าบริการในการใช้บริการนำเที่ยว หรือการนำศึกษารธรรมชาติ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์นันทนาการและกิจกรรม ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดไว้ในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ

(2) เงินรายได้จากค่าตอบแทน ดังนี้ ค่าตอบแทนการใช้บริการสถานที่ หรือที่พัก ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดไว้ในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ค่าตอบแทนในการอนุญาตตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้กระทำการในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ และสวนรุกขชาติ ตามมาตรา 22 วรรคสอง มาตรา 27 วรรคสาม และมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พ.ศ. 2564

4.5.2 การใช้จ่ายและบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ เงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และมีระเบียบว่าด้วยการใช้จ่ายเงินรายได้ที่ชัดเจน ซึ่งโดยหลักแล้ว เงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติสามารถนำไปใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ได้ตามระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางการใช้จ่ายหลัก ๆ ดังนี้

(1) เพื่อการคุ้มครอง ดูแล บำรุงรักษา หรือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ หรือพื้นที่ที่ซึ่งคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเห็นชอบให้เตรียมการกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนเป็นเงินช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใดที่เกี่ยวกับการสนับสนุน ส่งเสริม และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตนั้น

(2) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำลาย รื้อถอน หรือย้ายสิ่งปลูกสร้างหรือต้นไม้ที่มีผู้กระทำความผิดตามมาตรา 35 (3)

(3) เป็นเงินสวัสดิการหรือเงินช่วยเหลือให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ หรืออาสาสมัครที่ได้รับอันตราย บาดเจ็บ เสียชีวิต ให้เป็นไปตามประกาศที่กรมกำหนด หรือเป็นเงินช่วยเหลือในการต่อสู้คดีจากการปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครอง ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ หรือพื้นที่ที่ซึ่งคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเห็นชอบให้เตรียมการกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ

(4) เพื่อบำรุงรักษาสถานที่ หรือจัดการหาสิ่งที่เป็นหรือเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย การใช้ความรู้ การท่องเที่ยว หรือการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว

(5) การฝึกอบรม การศึกษา หรือการวิจัยของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ

(6) ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติที่คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติกำหนดตามมาตรา 16(1) และได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ

(7) สนับสนุน ส่งเสริม การให้การศึกษา การพัฒนาอาชีพของราษฎรทั้งในอุทยานแห่งชาติ และโดยรอบอุทยานแห่งชาติ เพื่อลดการพึ่งพิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ

4.5.3 ปัญหาและข้อจำกัดในการบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ เงินรายได้จากการเก็บค่าบริการและค่าตอบแทนต่างๆ ของอุทยานแห่งชาติจะเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดูแลรักษาพื้นที่อนุรักษ์ แต่ก็ยังมีปัญหาและข้อจำกัดที่ต้องเผชิญ และมีความท้าทายในการบริหารจัดการให้เกิดความโปร่งใส และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีประเด็นช่องโหว่ และแนวทางจัดการดังนี้

(1) ความไม่สมดุลของการกระจายรายได้ระหว่างอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติบางแห่ง เช่น เขาใหญ่ สิมิлян ดอยอินทนนท์ มีรายได้สูงมากจากนักท่องเที่ยว แต่อุทยานแห่งชาติบางแห่งที่ห่างไกล เช่น อุทยานแห่งชาติลำคลองงู หรือแม่วงค์ มีรายได้ต่ำ เนื่องจากการท่องเที่ยวมากพอ การกระจายรายได้ยังไม่เป็นระบบ ทำให้อุทยานแห่งชาติที่มีรายได้ต่ำขาดงบประมาณในการดูแลพื้นที่

(2) การรั่วไหลและการทุจริตในระบบการเก็บเงิน การใช้เงินสดในอดีตทำให้เกิดปัญหาการรั่วไหลของรายได้ ปัจจุบันมีการนำ E-Ticket (ระบบตั๋วอิเล็กทรอนิกส์) มาใช้เพื่อลดปัญหานี้ แต่ยังต้องพัฒนาให้ครอบคลุมมากขึ้น

(3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ เงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติอาจไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมต้องใช้งบประมาณสูง เช่น การปลูกป่า หรือฟื้นฟูปะการัง การจ้างงานและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ต้องใช้งบประมาณเพิ่มเติม

(4) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของจำนวนนักท่องเที่ยว ในช่วงโควิด-19 รายได้ของอุทยานแห่งชาติลดลงอย่างมาก เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ในบางช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมากเกินไป อาจเกิดปัญหาการจัดการ เช่น ขยะล้น และการพังทลายของเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

4.5.4 แนวทางแก้ไขและปรับปรุงระบบเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติ

(1) ปรับปรุงระบบ E-Ticket และระบบการเก็บเงินให้โปร่งใส ขยายการใช้ E-Ticket ให้ครอบคลุมอุทยานแห่งชาติทุกแห่ง พัฒนาแอปพลิเคชันให้สามารถซื้อตั๋วออนไลน์และติดตามรายรับของอุทยานแห่งชาติได้ตลอดเวลา

(2) ปรับปรุงการกระจายรายได้ระหว่างอุทยานแห่งชาติ จัดตั้งกองทุนกลาง เพื่อกระจายรายได้จากอุทยานที่มีรายได้สูงไปยังอุทยานแห่งชาติที่ขาดแคลน สนับสนุนอุทยานแห่งชาติที่ไม่มีนักท่องเที่ยวให้สามารถพัฒนาโครงการอนุรักษ์ร่วมกับชุมชน

(3) เพิ่มแหล่งรายได้เพิ่มเติม ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และชุมชนมีส่วนร่วม จัดทำโครงการระดมทุนจากองค์กรภาคเอกชน เช่น CSR จากบริษัทที่ต้องการสนับสนุนการอนุรักษ์

(4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวให้สมดุล ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติให้ทันต่อการใช้งานระยะยาว

4.5.5 แนวทางและระบบการจัดเก็บเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติที่ทันสมัย โปร่งใส และสะดวกต่อการบริการนักท่องเที่ยว

เพื่อให้การบริหารจัดการเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการรั่วไหล และอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ระบบการจัดเก็บเงินควรปรับให้เป็นดิจิทัล โปร่งใส ตรวจสอบได้ง่าย และรองรับการท่องเที่ยวที่ทันสมัย โดยสามารถนำแนวทางและเทคโนโลยีต่างๆมาใช้นี้

(1) ระบบ E-Ticket และ Online Payment

(1.1) ระบบจำหน่ายบัตรผ่านอุทยานแบบออนไลน์ (E-Ticketing System) นักท่องเที่ยวสามารถซื้อตั๋วเข้าชมอุทยานแห่งชาติผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน ใช้ QR Code หรือบาร์โค้ด ในการสแกนเข้าสู่พื้นที่ป้องกันการรั่วไหลของเงินสด และลดความแออัดที่จุดขายบัตร

(1.2) รองรับการชำระเงินแบบดิจิทัล (Digital Payment) รองรับการชำระเงินผ่าน Mobile Banking, QR Code, บัตรเครดิต, e-Wallets (เช่น TrueMoney, PromptPay, PayPal) ลดการใช้เงินสด เพิ่มความปลอดภัยและความโปร่งใสในการจัดเก็บรายได้ ตัวอย่าง: อุทยานแห่งชาติสิมิลัน ได้นำระบบจองตั๋วออนไลน์มาใช้ และลดปัญหาการขายบัตรเกินโควตา

(2) ระบบจัดเก็บค่าธรรมเนียมแบบอัตโนมัติ (Automated Fee Collection)

(2.1) ประตูทางเข้าด้วยเทคโนโลยี RFID หรือ AI Camera ติดตั้ง Smart Gate ที่สามารถอ่านป้ายทะเบียนรถหรือตั๋ว E-Ticket อัตโนมัติ ลดความจำเป็นในการใช้พนักงานจัดเก็บค่าผ่านทาง

(2.2) จุดชำระเงินแบบ Self-Service Kiosk ตั้งตู้ Kiosk ไว้ที่จุดสำคัญ เช่น ด้านเก็บเงิน ที่พัก ร้านอาหาร นักท่องเที่ยวสามารถจ่ายค่าธรรมเนียมเองโดยไม่ต้องผ่านเจ้าหน้าที่ ตัวอย่าง: อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กำลังพัฒนา Smart Entrance Gate เพื่อลดปัญหาการติดและลดภาระของเจ้าหน้าที่

(3) การบันทึกข้อมูลและตรวจสอบรายได้แบบเรียลไทม์ (Real-Time Revenue Monitoring)

(3.1) ระบบบันทึกและติดตามเงินรายได้แบบดิจิทัล ใช้ Blockchain หรือ Cloud Accounting System ในการบันทึกธุรกรรมการเงิน ตรวจสอบรายได้จากค่าธรรมเนียมต่างๆ ได้แบบเรียลไทม์ ลดโอกาสในการทุจริตหรือรายได้รั่วไหล

(3.2) ระบบ AI และ Big Data สำหรับวิเคราะห์แนวโน้มรายได้ วิเคราะห์แนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ในแต่ละช่วงเวลา ใช้ข้อมูลเพื่อกำหนดค่าธรรมเนียมตามฤดูกาล หรือจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่าง: ในประเทศญี่ปุ่นมีการใช้ AI วิเคราะห์แนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวและปรับอัตราค่าธรรมเนียมอัตโนมัติ

(4) การใช้แอปพลิเคชันเพื่อเพิ่มความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

(4.1) แอปพลิเคชันสำหรับซื้อตั๋วและจองบริการภายในอุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยวสามารถจอง บ้านพัก เต็นท์ ไกด์นำเที่ยว และกิจกรรมต่างๆ ผ่านแอปเดียว ระบบแสดงสถานะจุดท่องเที่ยวแบบเรียลไทม์ เช่น คนแน่นหรือโล่ง

(4.2) ระบบแจ้งเตือนและให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวส่ง Notification แจ้งเตือนกฎระเบียบ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ หรือการปิดเส้นทางเดินป่า มี Chatbot ให้ข้อมูลและตอบคำถามเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ ตัวอย่าง: อุทยานแห่งชาติ Yellowstone ในสหรัฐฯ มีแอปพลิเคชันที่ช่วยนักท่องเที่ยววางแผนการเดินทางล่วงหน้า

(5) การพัฒนาโมเดลการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism & Revenue Management)

(5.1) ระบบ Dynamic Pricing (ค่าธรรมเนียมแปรผันตามปริมาณนักท่องเที่ยว) ปรับราคาค่าเข้าอุทยานแห่งชาติตามฤดูกาล เช่น ฤดูกาลท่องเที่ยวเก็บแพงขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากนักท่องเที่ยวจำนวนมากเก็บค่าธรรมเนียมตาม เวลาและช่วงวัน เช่น วันหยุดราคาแพงกว่าวันธรรมดา

(5.2) ระบบ Membership สำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบ่อยสามารถสมัครสมาชิกอุทยานแห่งชาติ ได้รับสิทธิพิเศษ เช่น ส่วนลด ค่าเข้าชม และกิจกรรมพิเศษ ตัวอย่าง: ประเทศสวิตเซอร์แลนด์มี Swiss Travel Pass ที่ให้ส่วนลดค่าเข้าอุทยานและการเดินทางข้ามพื้นที่

4.5.6 บทวิเคราะห์ "ระบบ" กับ "คน" อะไรมีผลต่อความโปร่งใสในการจัดเก็บเงินรายได้อุทยานแห่งชาติมากกว่ากัน

การบริหารจัดเก็บเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติให้ โปร่งใส ขึ้นอยู่กับทั้ง ระบบ และ คน โดยทั้งสองปัจจัยมีความสำคัญและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน หากระบบดีแต่คนไม่มีวินัย ก็เกิดการทุจริตได้ หรือหากคนดีแต่ระบบหละหลวม ก็เกิดช่องโหว่ในการรั่วไหลของเงิน

(1) ระบบ (System): ลดช่องโหว่ เพิ่มความโปร่งใส "ระบบที่ดี ช่วยลดโอกาสทุจริตและเพิ่มความโปร่งใส"

จุดแข็งของระบบที่ดี

- ลดการใช้เงินสด (Cashless Payment) → ลดการโกงหรือเก็บเงินเกินราคา
- ระบบ E-Ticket / Digital Payment → ตรวจสอบได้แบบเรียลไทม์
- บันทึกข้อมูลอัตโนมัติ (Real-Time Revenue Monitoring) → ไม่สามารถแก้ไขหรือปลอมแปลงข้อมูลได้ง่าย
- AI & Big Data ตรวจสอบความผิดปกติ → วิเคราะห์พฤติกรรมทุจริตที่อาจเกิดขึ้น

ข้อจำกัดของระบบ

- หากออกแบบไม่ดี อาจเกิดช่องโหว่ เช่น ระบบขัดข้องแล้วต้องกลับมาใช้เงินสด
- คนที่ดูแลระบบยังสามารถหาวิธีเลี่ยงกฎได้ เช่น รับเงินสดแทนให้โอนเข้าบัญชีส่วนตัว
- หากไม่มี การตรวจสอบภายในที่เข้มงวด อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเลขภายหลัง
- ตัวอย่างที่ดีของระบบที่ช่วยป้องกันทุจริต

(2) คน (People): วินัยและจริยธรรมเป็นหัวใจของความโปร่งใส "แม้ระบบจะดีแค่ไหน ถ้าคนโกง ระบบก็เอาไม่อยู่"

คนที่มีจริยธรรมช่วยให้ระบบโปร่งใสขึ้น

- เจ้าหน้าที่ที่มีความซื่อสัตย์ → ปฏิบัติตามระเบียบ และไม่หาช่องโหว่เพื่อหาผลประโยชน์
- ประชาชนและนักท่งเที่ยวมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ → ช่วยแจ้งเบาะแสเมื่อพบการทุจริต
- การอบรมจริยธรรมและบทลงโทษที่ชัดเจน → ป้องกันเจ้าหน้าที่หาประโยชน์จากช่องว่างของระบบ

ปัญหาที่เกิดจากคน

- เจ้าหน้าที่บางคนอาจหาวิธีเลี่ยงระบบ เช่น ไม่ออกใบเสร็จ หรือเรียกเก็บเงินนอกระบบ
- นักท่องเที่ยวบางส่วนอาจสมรู้ร่วมคิด เช่น จ่ายเงินใต้โต๊ะเพื่อให้ได้รับสิทธิพิเศษ
- การขาดการตรวจสอบภายใน ทำให้พฤติกรรมทุจริตสะสมเป็นระบบ ตัวอย่างที่เกิดจากปัญหาคือ เช่น การขายตั๋วเกินโควตาในอุทยานบางแห่ง ที่แม้จะมีระบบกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว แต่เจ้าหน้าที่กลับปลอมแปลงตั๋ว การไม่ออกใบเสร็จค่าบริการ เช่น ค่าเช่าที่พักหรือไกด์นำเที่ยว แล้วเก็บเงินเข้ากระเป๋าตัวเอง

(3) ระบบที่ดี + คนที่ดี = โปร่งใสอย่างแท้จริง

การให้ความสำคัญกับ "ระบบ" และ "คน" ควบคู่กัน จะช่วยสร้างการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่โปร่งใสได้อย่างแท้จริง

(4) ข้อสรุป: ระบบ vs คน อะไรสำคัญกว่ากัน

"ระบบ" มีความสำคัญมากในการลดช่องว่างของการทุจริต แต่หากไม่มี "คนที่ดี" ระบบก็สามารถถูกบิดเบือนได้ ส่วน "คน" เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ระบบมีประสิทธิภาพ ถ้าคนมีวินัยและซื่อสัตย์ ระบบก็จะทำงานได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นต้องพัฒนาทั้งสองด้านควบคู่กัน → ระบบต้องแข็งแกร่ง โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคนต้องมีจริยธรรมและยึดถือความซื่อสัตย์

- ถ้ามีระบบดี + คนดี = อุทยานแห่งชาติที่โปร่งใสและยั่งยืน
- ถ้ามีระบบดี แต่คนโกง = ระบบล่มและเกิดการรั่วไหล
- ถ้าคนดี แต่ระบบแย่ = คนทำงานลำบาก โอกาสเกิดทุจริตสูง

(5) แนวทางคัดเลือกบุคคลที่ซื่อสัตย์ ไม่ทุจริต ในการบริหารอุทยานแห่งชาติ การคัดเลือกบุคคลที่มีความซื่อสัตย์เพื่อเข้ามาบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นเรื่องที่ท้าทาย เพราะความสุจริตไม่ได้วัดกันง่ายๆ แค่จากคุณสมบัติภายนอก แต่ต้องมีกลไกในการคัดเลือก ตรวจสอบ และส่งเสริมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

(5.1) ใช้เกณฑ์การคัดเลือกที่มุ่งเน้นคุณธรรมและจริยธรรม

- คัดเลือกจากคุณสมบัติทางคุณธรรม (Integrity-Based Selection)
 - ตรวจสอบประวัติและพฤติกรรมการทำงานย้อนหลัง → เคยมีพฤติกรรมไม่โปร่งใสหรือไม่?
 - พิจารณาประสบการณ์ด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรที่มีธรรมาภิบาลสูง
 - ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่ใช่แค่ผลงานที่เกี่ยวกับงบประมาณ
- ใช้เครื่องมือทางจิตวิทยาในการประเมินจริยธรรม
 - ใช้แบบทดสอบ Ethical Decision-Making Test เพื่อประเมินแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
 - ทำแบบสอบถาม Situational Judgment Test (SJT) โดยให้จำลองสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น เช่น มีนักท่องเที่ยวเสนอสินบน จะตัดสินใจอย่างไร?
 - ตัวอย่าง: ในบางประเทศ เช่น สิงคโปร์ ใช้แบบทดสอบจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการสอบคัดเลือกข้าราชการ

(5.2) มีกระบวนการตรวจสอบและคัดกรองที่เข้มงวด

- ตรวจสอบทรัพย์สินและผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest Check)
 - กำหนดให้มีการแสดงบัญชีทรัพย์สิน ก่อนและหลังเข้ารับตำแหน่ง
 - ตรวจสอบว่าผู้สมัครมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจหรือครอบครัวกับผู้ประกอบการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือไม่
- ใช้ระบบคัดเลือกแบบเปิด (Transparent Recruitment)

- เปิดโอกาสให้ประชาชนและหน่วยงานอิสระมีส่วนร่วมในการตรวจสอบกระบวนการคัดเลือก
- ให้มี Public Hearing หรือการสัมภาษณ์สาธารณะ สำหรับตำแหน่งสำคัญ
- ตัวอย่าง: ในหลายประเทศใช้แนวทางให้ชุมชนและนักอนุรักษ์มีส่วนร่วมในการเสนอชื่อผู้บริหารอุทยานแห่งชาติ

(5.3) ใช้ระบบ Mentor & Training สร้างคนดีให้คงอยู่ อบรมด้านจริยธรรมและความโปร่งใสตั้งแต่ต้น ต้องมีหลักสูตรด้านจริยธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เจ้าหน้าที่ใหม่ทำงานร่วมกับ Mentor ที่มีประวัติการทำงานที่ดี สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส ให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีส่วนร่วมในการตรวจสอบกันเอง (Peer Review System) กำหนดรางวัลสำหรับผู้แจ้งเบาะแสการทุจริต (Whistleblower Protection & Reward System) ตัวอย่าง: ในองค์กรระดับโลก เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN) ใช้ระบบ "Ethical Leadership Mentorship" เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมความโปร่งใส

(5.4) สร้างแรงจูงใจให้คนดีอยู่ในระบบ ให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมเพื่อลดแรงจูงใจในการทุจริต เพิ่มค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับความรับผิดชอบและความเสี่ยงของงาน สร้างกองทุนสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานดี ให้โอกาสความก้าวหน้าในสายงานแก่คนที่ซื่อสัตย์ ผู้ที่มีพฤติกรรมดีมีคุณธรรม ควรได้รับโอกาสในการเติบโตในหน้าที่การงาน ใช้ระบบ 360-Degree Feedback ที่ให้เพื่อนร่วมงานและชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมิน ตัวอย่าง: ในสวีเดนมีระบบให้ เจ้าหน้าที่ที่มีความซื่อสัตย์ได้รับทุนศึกษาต่อ หรืออบรมเพิ่มทักษะ

(5.5) มีระบบติดตามและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ใช้ระบบ IT และ AI เพื่อตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ ใช้ระบบวิเคราะห์พฤติกรรมการทำธุรกรรมทางการเงิน ของเจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ ใช้ AI วิเคราะห์แนวโน้มความผิดปกติ เช่น การเปลี่ยนแปลงบัญชีทรัพย์สินอย่างรวดเร็ว ส่งเสริมให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ใช้แอปพลิเคชันให้ประชาชนแจ้งเบาะแสหักพบพฤติกรรมไม่โปร่งใสมีกลไกให้ NGO และหน่วยงานอิสระเข้ามาตรวจสอบรายได้ของอุทยานแห่งชาติ ตัวอย่าง: ในเกาหลีใต้ใช้แอป "CleanGov" ให้ประชาชนแจ้งพฤติกรรมทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ

สรุป: วิธีคัดเลือกคนดีที่ไม่ทุจริต "คนดีอยู่ได้ คนโกงอยู่ยาก ระบบแข็งแกร่งอุทยานแห่งชาติจึงจะโปร่งใสและยั่งยืน"

- คัดเลือกจากคุณธรรมและการตัดสินใจทางจริยธรรม
- ใช้ระบบตรวจสอบที่เข้มงวดและเปิดเผย
- สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสผ่านการอบรมและที่ปรึกษา (Mentorship)
- ให้แรงจูงใจที่เหมาะสมเพื่อให้คนดีอยากอยู่ในระบบ

- ใช้เทคโนโลยี AI & IT ในการตรวจสอบและป้องกันการทุจริต

4.5.7 การจัดสรรเงินรายได้อุทยานแห่งชาติ และในการบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติอย่างเป็นธรรม

(1) การจัดสรรเงินรายได้ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช การใช้จ่ายเงินอุทยานแห่งชาติมีหลักเกณฑ์การจัดสรร ดังนี้

ประเภท ก จำนวนร้อยละห้า แบ่งเงินให้แก่เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล อันเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติแห่งนั้น

ประเภท ข จำนวนร้อยละยี่สิบ จัดสรรเป็นงบบริหารจัดการ จัดสรรให้หน่วยงานที่จัดเก็บเงินของทั้งหมด แต่ไม่เกินสามสิบล้านบาทต่อปี

ประเภท ค จำนวนร้อยละหกสิบ จัดสรรเป็นงบบำรุงรักษา

ประเภท ง จำนวนร้อยละสิบห้า จัดสรรเป็นงบสำรอง ใช้กรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรือมีเหตุฉุกเฉิน

(2) แนวทางการบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติอย่างเป็นธรรม

การจัดสรรเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติต้องยึดหลัก ความโปร่งใส ยุติธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีแนวทางดังนี้:

(3) การกระจายเงินรายได้ระหว่างอุทยานแห่งชาติที่มีรายได้สูงและต่ำ

อุทยานแห่งชาติที่มีรายได้สูง (เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ดอยอินทนนท์) ควรถูกจัดสรรงบประมาณให้ดูแลโครงสร้างพื้นฐานและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของตนเองก่อน ส่วนหนึ่งของรายได้จากอุทยานที่มีนักท่องเที่ยวมากควรนำไปสนับสนุนอุทยานที่มีความสำคัญทางระบบนิเวศแต่มีรายได้น้อย เพื่อให้เกิดความสมดุล

(4) การกำหนดสัดส่วนการใช้จ่ายเงินรายได้ การใช้เงินรายได้ของอุทยานควรจัดสรรตามสัดส่วนที่กำหนด อาทิ

40% เพื่อการบำรุงรักษาและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

30% เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

20% เพื่อสนับสนุนเจ้าหน้าที่และบุคลากร

10% เพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยาน

(5) การจัดสรรเงินให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ของประเทศ ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ทางนโยบาย เช่น การเพิ่มพื้นที่ป่าคุ้มครอง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการรับมือกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ใช้เงินเพื่อสนับสนุนโครงการที่ช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากนักท่องเที่ยว

(6) การกำหนดเกณฑ์การใช้จ่ายเงินรายได้อย่างโปร่งใส ทุกอุทยานต้องจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินรายได้ล่วงหน้า และต้องผ่านการอนุมัติจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีการตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะโดยหน่วยงานอิสระ เพื่อป้องกันการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสม

(7) การเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนตรวจสอบได้ อุทยานแต่ละแห่งควรเปิดเผยข้อมูลรายได้และการใช้จ่ายให้ประชาชนรับทราบผ่านเว็บไซต์ หรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรอนุรักษ์ในการตรวจสอบการใช้จ่าย

4.5.8 บทวิเคราะห์การบริหารจัดการเงินรายได้อุทยานแห่งชาติให้มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการเงินรายได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส สามารถเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้ดียิ่งขึ้น แต่ก็ต้องระมัดระวังในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ เพื่อหลีกเลี่ยงช่องโหว่ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการดำเนินงาน รูปแบบการบริหารเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติสามารถมีผลต่อการจัดการอุทยานได้หลายด้าน ดังนี้

(1) การใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ : หากมีระบบการบริหารเงินที่ชัดเจนและโปร่งใส จะช่วยให้การใช้จ่ายเงินในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หรือการพัฒนาบริการต่าง ๆ ภายในอุทยาน สามารถทำได้ตามแผนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การตอบสนองความต้องการของอุทยาน: หากมีการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจริงของอุทยานแต่ละแห่ง เช่น อุทยานที่มีการท่องเที่ยวมากอาจต้องการการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ในขณะที่อุทยานที่เน้นการอนุรักษ์อาจต้องการงบประมาณสำหรับการฟื้นฟูทรัพยากร

(2) ความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ : การบริหารเงินรายได้ในรูปแบบที่ยืดหยุ่น สามารถเปิดโอกาสให้อุทยานแห่งชาติลงทุนในกิจกรรมใหม่ ๆ หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น การสร้างเส้นทางเดินป่าใหม่หรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว การสนับสนุนโปรแกรมอนุรักษ์: หากเงินที่ได้จากการบริหารจัดการรายได้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานดีขึ้น

(3) ความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ : หากรูปแบบการบริหารจัดการเงินรายได้มีการควบคุมที่เข้มงวดและตรวจสอบได้ จะช่วยลดปัญหาการทุจริตและการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของอุทยานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ จะช่วยสร้างความไว้วางใจจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

(4) ผลต่อการพัฒนาและความยั่งยืน : การบริหารเงินรายได้ที่ดีสามารถสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการใช้รายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งรูปแบบการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้มีการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและกิจกรรม

อื่น ๆ จะส่งผลให้มีการจ้างงานในพื้นที่และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของอุทยาน

(5) ผลต่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ : รูปแบบการบริหารเงินรายได้ที่ดีสามารถช่วยให้ผู้บริหารอุทยานสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาสำหรับนักท่องเที่ยว การบริหารเงินรายได้ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสถานการณ์เฉพาะจะช่วยให้อุทยานสามารถปรับตัวได้ดีในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม

4.6 ขีดความสามารถขององค์กรในการกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

4.6.1 การบริหารจัดการและกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อให้การดำเนินงานของอุทยานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอุทยานให้มีความยั่งยืน ดังนั้น การบริหารจัดการและกำกับดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่เหมาะสมจึงควรประกอบด้วยแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

(1) การวางแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างมีระบบ ทั้งนี้ อุทยานแต่ละแห่งควรมีแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยต้องมีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม ซึ่งการติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผลของแผนที่วางไว้จะช่วยให้การบริหารจัดการมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความจำเป็น

(2) การเสริมสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งนี้ การพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่อุทยานไม่สามารถทำได้เพียงลำพังจากกรมอุทยานฯ ต้องมีความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และองค์กรเอกชน เช่น องค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ การใช้เทคโนโลยี GIS ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พื้นที่ที่สามารถช่วยในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในอุทยาน การติดตามสถานะของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการตรวจสอบการละเมิดกฎหมายในพื้นที่ รวมทั้งการใช้โดรนในการเฝ้าระวังพื้นที่อุทยานเพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้หรือการล่าสัตว์โดยผิดกฎหมาย จะช่วยให้การดูแลพื้นที่ที่มีความแม่นยำและทันสมัย

(4) การอบรมและพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ โดยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานทั้งด้านการอนุรักษ์และการบริการนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มี

ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูพื้นที่เสียหาย และการบริหารจัดการภาวะวิกฤติ เช่น ภัยพิบัติธรรมชาติ

(5) การส่งเสริมและพัฒนากองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดทำเส้นทางเดินป่าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการสร้างความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาระบบนิเวศ การจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยวในรูปแบบที่โปร่งใสและนำไปใช้ในการพัฒนาอุทยาน เช่น การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากร หรือการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนท้องถิ่น

(6) การดูแลและป้องกันการละเมิดกฎหมาย เช่น การดำเนินการเฝ้าระวังและตรวจสอบการลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ โดยใช้เจ้าหน้าที่และเทคโนโลยี เช่น กล้องวงจรปิด หรือโดรน รวมทั้งการมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดจะช่วยลดการละเมิดและทำให้การบริหารพื้นที่อุทยานมีประสิทธิภาพ

(7) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ เช่น การดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ที่เสียหายจากการทำลาย หรือจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น การปลูกต้นไม้ การฟื้นฟูแหล่งน้ำ อีกทั้งยังรวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการพัฒนาแผนการอนุรักษ์และสนับสนุนโครงการฟื้นฟูสัตว์ป่าหรือพันธุ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์

4.6.2 ชีตความสามารถในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เกี่ยวกับบุคลากร ระบบติดตามและประเมินผล และการขาดการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยี ที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

(1) ทักษะด้านการจัดการท่องเที่ยวของบุคลากร: หากบุคลากรขาดทักษะในด้านการจัดการท่องเที่ยว เช่น การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว การให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เยี่ยมชม หรือการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว จะส่งผลให้บริการที่อุทยานแห่งชาติมีคุณภาพต่ำ ลดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และอาจทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระเบียบหรือไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มาเยือน อีกทั้งบุคลากรที่ขาดทักษะในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอาจไม่สามารถควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในอุทยาน เช่น การบุกรุกพื้นที่ การสร้างมลพิษ หรือการทำลายแหล่งธรรมชาติ

(2) ระบบติดตามและประเมินผล: หากไม่มีระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้การวางแผนการจัดการอุทยานเป็นไปได้อย่างขึ้น การประเมินผลการดำเนินงานอาจขาดความถูกต้องและการปรับปรุงที่จำเป็น ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถปรับตัวและปรับปรุงการดำเนินงานได้ตามสถานการณ์จริง อีกทั้งระบบติดตามและประเมินผลที่ไม่ครบถ้วนหรือไม่ทันสมัยจะทำให้ขาดข้อมูลที่

สำคัญเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การขาดข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำในการดำเนินการที่เหมาะสมต่อการรักษาความยั่งยืนของอุทยาน

(3) การขาดการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยี: การที่ข้อมูลและเทคโนโลยีไม่ได้รับการบูรณาการหรือไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวกจะทำให้การตัดสินใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการทรัพยากร การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว หรือการป้องกันภัยพิบัติธรรมชาติ ขาดความแม่นยำและประสิทธิภาพ โดยข้อมูลที่ไม่ได้รับการบูรณาการอาจทำให้ขาดการตรวจสอบและเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพในเรื่องการละเมิดกฎหมาย การลักลอบตัดไม้ การล่าสัตว์ หรือการบุกรุกพื้นที่ ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่ออนุรักษ์และความปลอดภัยของอุทยาน

(4) ผลกระทบโดยรวมต่อขีดความสามารถขององค์กร: หากไม่มีทักษะในการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ และไม่มีเครื่องมือที่สามารถติดตามและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอกอุทยานเป็นไปได้ยาก ขาดการบูรณาการข้อมูลและการแลกเปลี่ยนความรู้ที่จำเป็น ทั้งนี้ เมื่อขาดการติดตามประเมินผลที่เหมาะสมและการบูรณาการข้อมูลอย่างครบถ้วน จะส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอุทยานไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง อาจทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน และไม่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4.6.3 จุดแข็งและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน แสดงดังตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 แสดงจุดแข็งและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน

ประเด็น	จุดแข็ง	ข้อจำกัด
1) ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	กรมอุทยานฯ มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในด้านการปกป้องสัตว์ป่า พืชพันธุ์ และแหล่งน้ำ ซึ่งสามารถดำเนินงานได้ในระดับที่มีผลสัมฤทธิ์ เช่น การอนุรักษ์พื้นที่อุทยานและการสร้างพื้นที่ป่าฟื้นฟู	การควบคุมและป้องกันการลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ และการบุกรุกพื้นที่บางแห่งยังคงมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการเข้าถึงยากลำบากหรือพื้นที่ที่มีการละเมิดกฎหมายสูง
2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก	กรมอุทยานฯ สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในอุทยาน เช่น เส้นทางเดินป่า ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	ข้อจำกัดด้านงบประมาณและการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้ตามที่ต้องการ หรือไม่สามารถปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้

ประเด็น	จุดแข็ง	ข้อจำกัด
		ทันสมัยและเพียงพอสำหรับจำนวนผู้เข้าชมที่เพิ่มขึ้น
3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว	การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เน้นการเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ มีผลต่อการสร้างรายได้ให้กับอุทยานและชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ	ขาดการฝึกอบรมบุคลากรด้านการจัดการท่องเที่ยวที่มีทักษะสูง รวมถึงการจัดการจำนวนผู้เข้าชมที่เหมาะสม อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบุกรุกพื้นที่หรือการสร้างมลพิษ
4) การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์	กรมอุทยานฯ มีเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหลายพันคน ซึ่งสามารถดำเนินการป้องกันและดูแลพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง	ขาดทักษะและการอบรมที่เหมาะสมในด้านการจัดการอุทยานบางประการ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้เทคโนโลยีในงานต่าง ๆ และการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
5) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน	กรมอุทยานฯ ใช้ระบบข้อมูลต่าง ๆ ในการติดตามการบริหารจัดการ เช่น การเฝ้าระวังและการติดตามสถานการณ์ภัยพิบัติและการละเมิดกฎหมาย	ระบบการติดตามและประเมินผลยังขาดความครบถ้วนและแม่นยำ โดยเฉพาะในด้านการประเมินผลการอนุรักษ์หรือการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนหรือไม่ทันสมัยอาจทำให้การตัดสินใจและการปรับปรุงแผนการดำเนินงานไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง
6) การบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยี	กรมอุทยานฯ มีการใช้เทคโนโลยีบางประการ เช่น ระบบ GIS และโดรน ในการเฝ้าระวังและการบริหารจัดการพื้นที่อุทยาน	การบูรณาการข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และข้อมูลจากชุมชนท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ ขาดการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
7) การสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ	กรมอุทยานฯ มีการร่วมมือกับหลายภาคส่วน เช่น หน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยาน	บางครั้งการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกันหรือขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

4.7 การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติ

4.7.1 บทบาทของชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชน และองค์กรอนุรักษ์ (NGO) ต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติ

การบริหารจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะ ชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชน และองค์กรอนุรักษ์ (NGO) ที่เป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน

(1) บทบาทของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่รอบอุทยานแห่งชาติ และมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

- การเป็นผู้พิทักษ์และเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้ล่าสัตว์ หรือบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าและฟื้นฟูป่า ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่
- การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำเสนอแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น โฮมสเตย์ การนำเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและของที่ระลึกจากวัสดุธรรมชาติ เป็นไกด์ท้องถิ่น นำเสนอวัฒนธรรม วิถีชีวิต และประวัติศาสตร์ของพื้นที่
- การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเข้าร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ (NPAC) ร่วมกับหน่วยงานรัฐในการกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างสมดุล

(2) บทบาทของภาคเอกชน ภาคเอกชนเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณ เทคโนโลยี และแนวความคิดการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

- การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากร ให้ทุนสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่าและฟื้นฟูป่าระบบนิเวศ สนับสนุนอุปกรณ์สำหรับเจ้าหน้าที่อุทยาน เช่น กล้องดักถ่ายสัตว์ป่า และ ระบบเฝ้าระวังไฟป่า ส่งเสริมโครงการ CSR (Corporate Social Responsibility) ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
- การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ลงทุนในโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น รีสอร์ทสีเขียว (Green Resort) และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมมือกับอุทยานในการกำหนดแนวปฏิบัติด้านการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อธรรมชาติ สร้างโอกาสในการจ้างงานให้กับชุมชนท้องถิ่น เช่น ไกด์ท้องถิ่น พนักงานรีสอร์ท
- การส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา แอปพลิเคชัน หรือ แพลตฟอร์มดิจิทัล สำหรับการจองที่พักและติดตามข้อมูลอุทยานแห่งชาติ สนับสนุนการใช้พลังงานสะอาดในพื้นที่

อุทยาน เช่น โซลาร์เซลล์สำหรับที่พักนักท่องเที่ยว สนับสนุนการใช้เทคโนโลยี GIS และโดรนสำหรับการสำรวจพื้นที่ป่า

(3) บทบาทขององค์กรอนุรักษ์ (NGO) องค์กรอนุรักษ์ (NGO) มีบทบาทสำคัญในการศึกษาวิจัย ส่งเสริมการอนุรักษ์และเป็นตัวกลางระหว่างรัฐ ชุมชน และภาคเอกชน

- การศึกษาวิจัยและพัฒนานโยบายการอนุรักษ์ ทำงานวิจัยด้านระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ร่วมมือกับภาครัฐในการออกแบบนโยบายการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ให้คำแนะนำด้านการพัฒนาแนวปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

- การรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้ความรู้ เช่น ค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ และโครงการเยาวชนพิทักษ์ป่า สร้างเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อร่วมดูแลอุทยานแห่งชาติ ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

- การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จัดโครงการปลูกป่า ฟื้นฟูแหล่งน้ำ และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับป่า ติดตามและประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

สรุปปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

(1) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การที่ชุมชน ภาคเอกชน และ NGO ทำงานร่วมกัน จะช่วยให้การอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน

(2) การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวควรมีแนวทางที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ลดขยะ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

(3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่จะช่วยดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเข้มแข็ง

(4) เทคโนโลยีและนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยี เช่น AI, GIS, แอปพลิเคชันติดตามสัตว์ป่า จะช่วยให้การบริหารอุทยานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(5) นโยบายและกฎหมายที่เข้มแข็ง ภาครัฐต้องสนับสนุนมาตรการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด

การที่ทุกฝ่ายมีบทบาทร่วมกันอย่างสมดุล จะช่วยให้ อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งในด้านนิเวศวิทยา

4.7.2 การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน/ไม่มีชุมชน

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน (Community-based Ecotourism) ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม

ของชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะแตกต่างจากการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทั่วไป ในหลายด้าน ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในกรณีอุทยานแห่งชาติทั่วไป การบริหารจัดการมักจะดำเนินการโดยหน่วยงานราชการหรือภาครัฐที่มีอำนาจเหนือการตัดสินใจในด้านนโยบายและการจัดการพื้นที่ โดยอาจไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวในอุทยานทั่วไป อาจเน้นไปที่การสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่ค่อยมีการเชื่อมโยงกับชุมชนโดยตรง ในกรณีของอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการโฮมสเตย์ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมช่วยให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งในแง่ของรายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ชุมชนสามารถช่วยเฝ้าระวังการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม และเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกันและอนุรักษ์พื้นที่

(2) แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน ในกรณีของอุทยานแห่งชาติทั่วไป: การอนุรักษ์มักจะเน้นการควบคุมและจำกัดการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ เพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้น บางอุทยานอาจมุ่งเน้นแค่การรักษาธรรมชาติ โดยไม่มีการเชื่อมโยงการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น ส่วนในกรณีอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนจะมีการพัฒนาไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ชุมชนจะได้รับการฝึกฝนให้รู้จักการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดการขยะ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน และนักท่องเที่ยว

(3) รายได้และประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในกรณีของอุทยานแห่งชาติทั่วไป: การจัดการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการเก็บค่าธรรมเนียมจากนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากแหล่งท่องเที่ยวหลักในอุทยานแห่งชาติ รายได้จากการท่องเที่ยวมักจะไหลเข้าสู่หน่วยงานรัฐ หรือองค์กรที่ดูแลอุทยาน โดยมีการกระจายรายได้ไปยังชุมชนท้องถิ่นน้อย ส่วนในกรณีของอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนรายได้จากการท่องเที่ยวถูกแบ่งปันไปยังชุมชนท้องถิ่นโดยตรง เช่น ผ่านการจัดกิจกรรม การให้บริการ เช่น การเดินป่าท้องถิ่น การขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หรือการให้บริการโฮมสเตย์ การสร้างรายได้แบบนี้ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและช่วยให้พวกเขามีแรงจูงใจในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

(4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลพื้นที่ ในกรณีอุทยานแห่งชาติทั่วไปการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่อุทยานจะถูกดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐหรือองค์กรที่รับผิดชอบ โดยการควบคุมการเข้าถึงพื้นที่และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะค่อนข้างเคร่งครัด พื้นที่อุทยานบางแห่งอาจมีการปิดหรือจำกัดการเข้าถึงพื้นที่บางส่วนเพื่อการอนุรักษ์ ส่วนในกรณีอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับ

ชุมชน: ชุมชนจะมีบทบาทในการดูแลและอนุรักษ์พื้นที่ ด้วยการเป็น "เจ้าของ" ในกระบวนการอนุรักษ์ ซึ่งจะช่วยสร้างความยั่งยืนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนท้องถิ่นสามารถช่วยในการควบคุมการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น การควบคุมจำนวนคนเข้าเยี่ยมชมเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่มากเกินไป

(5) การส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ในกรณีของอุทยานแห่งชาติทั่วไป: การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมมักจะเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมที่จัดโดยหน่วยงานรัฐ เช่น การให้ความรู้ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หรือการจัดทัวร์ศึกษาธรรมชาติ การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และความสำคัญของธรรมชาติอาจมีจำกัด ส่วนในกรณีของอุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน: การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สรุปความแตกต่าง อุทยานแห่งชาติที่มีการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาที่ยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น โดยชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการดูแลพื้นที่และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่อุทยานทั่วไป อาจมุ่งเน้นไปที่การอนุรักษ์ธรรมชาติและการจัดการที่มีภาครัฐเป็นหลัก โดยอาจไม่ได้มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นในระดับลึกนัก การร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนในการบริหารจัดการอุทยานสามารถนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และสร้างความเป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในท้องถิ่น

4.7.3 บทบาทของชุมชนพื้นถิ่น เช่น ชาวเล อูรักลาโว้ย มอแกน ต่อการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติโดยชุมชน (CBT - Community-Based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เป็นแนวทางที่ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืนชุมชนพื้นถิ่น เช่น ชาวเล มอแกน อูรักลาโว้ย จามูญู ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลของไทย (เช่น หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน และเกาะหลีเป๊ะ) มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนในหลายด้าน

(1) เป็นผู้นำในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจวัฒนธรรมดั้งเดิมและวิถีชีวิตของชาวเล ชุมชนสามารถเป็นเจ้าบ้านที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีตัวอย่างกิจกรรมดังนี้

- การสาธิตการจับปลาแบบดั้งเดิมของชาวเล เช่น การใช้แหหรืออวนแบบโบราณ
- การเล่าเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องทะเลของชาวเล เช่น พิธีลอยเรือ (Pee Boon

Luea)**

- การแสดงดนตรีและการเต้นรำพื้นบ้านของชาวเล

(2) เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ชาวเลเป็นผู้ที่พึ่งพาธรรมชาติมานานหลายชั่วอายุคน ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศทางทะเลเป็นอย่างดี การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องมีแนวทางที่ยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีตัวอย่างกิจกรรมดังนี้

- นำเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การพาดำน้ำดูปะการัง โดยให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ
- สอนวิธีจับสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน เช่น การใช้เครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายปะการัง
- ทำกิจกรรมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บขยะทะเล และการปลูกปะการัง

(3) ส่งเสริมเศรษฐกิจและการจ้างงานในท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างโอกาสในการทำงาน และเพิ่มรายได้ให้กับชาวเล โดยไม่ต้องอพยพออกจากถิ่นฐาน นักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ที่ไม่เหมือนใคร เช่น การใช้ชีวิตร่วมกับชาวเล โดยมีตัวอย่างกิจกรรมที่สร้างรายได้ ดังนี้

- การเป็นไกด์ท้องถิ่นพานักท่องเที่ยวล่องเรือชมธรรมชาติ
- การทำโฮมสเตย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวให้มาพักร่วมกับชุมชน
- การขายสินค้าพื้นเมือง เช่น เครื่องประดับจากเปลือกหอย งานฝีมือของชาวเล

(4) ช่วยลดผลกระทบของการท่องเที่ยวมวลชน (Mass Tourism) การท่องเที่ยวมวลชนมักก่อให้เกิด ผลกระทบด้านลบ เช่น การทำลายปะการัง ปัญหาขยะ และความแออัดของนักท่องเที่ยว การให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการควบคุมการท่องเที่ยวช่วยให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวอย่างมาตรการจากชุมชนดังนี้

- การกำหนด จำนวนสูงสุดของนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน
- การให้ความรู้เกี่ยวกับ พฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามสัมผัสปะการัง
- การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ เช่น การใช้เรือที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

(5) เป็นผู้รักษาและปกป้องทรัพยากรของพื้นที่ ชุมชนพื้นถิ่นเป็นผู้ดูแลทะเลมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้มีบทบาทสำคัญในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยลด การลักลอบจับสัตว์น้ำผิดกฎหมาย การทำลายปะการัง และการบุกรุกพื้นที่อุทยาน โดยมีตัวอย่างโครงการอนุรักษ์ที่ชุมชนมีส่วนร่วมดังนี้

- โครงการฟื้นฟูปะการัง โดยใช้เทคนิคดั้งเดิมของชุมชน
- โครงการลาดตระเวนทางทะเล โดยชาวเลร่วมกับอุทยาน
- โครงการฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น การเพาะพันธุ์เต่าทะเลและปล่อยลูกเต่าคืนสู่

ธรรมชาติ

(6) ความท้าทายที่ชุมชนพื้นถิ่นต้องเผชิญแม้ชุมชนพื้นถิ่นจะมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ยังมีอุปสรรคที่ต้องแก้ไข เช่น

- ปัญหาทางกฎหมายและสิทธิในที่ดิน – บางชุมชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ขาดสิทธิ์บริหารการท่องเที่ยว
- ปัญหาการท่องเที่ยวที่ไม่ได้วางแผนอย่างดี – นักท่องเที่ยวจำนวนมากอาจส่งผลเสียต่อวัฒนธรรมและทรัพยากร
- ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ – ชุมชนหลายแห่งไม่มีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ท่าเรือ ระบบบำบัดน้ำเสีย

(7) แนวทางสนับสนุนบทบาทของชุมชนพื้นถิ่นใน CBT

- สนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารการท่องเที่ยว – ให้ชุมชนมีสิทธิ์ในการกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวของตนเอง
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ – เน้นกิจกรรมที่ให้คุณค่าแก่ชุมชนและลดผลกระทบต่อธรรมชาติ
- สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน – ให้ชุมชนต่างๆ สามารถแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ในการบริหารการท่องเที่ยว
- พัฒนาศักยภาพชุมชน – ฝึกอบรมชาวเล ให้เป็นไกด์ท้องถิ่นและพัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.8 ข้อจำกัดด้านแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติเชิงพื้นที่และกลไกงบประมาณ

4.8.1 แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ

แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีจุดมุ่งหมายเพื่อบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยแผนการจัการนี้สามารถอธิบายเป็นภาพรวมตามองค์ประกอบสำคัญดังนี้:

(1) หลักการและแนวทางการจัดการ

- การคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ
- การใช้ประโยชน์จากพื้นที่อุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน
- การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- การพัฒนาและปรับปรุงแผนจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

(2) องค์ประกอบของแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่:

- ด้านที่ 1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ ป่าไม้ สัตว์ป่า และทรัพยากรน้ำในอุทยาน ฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมและระบบนิเวศให้กลับมาสมบูรณ์ ป้องกัน การลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ และบุกรุกพื้นที่
- ด้านที่ 2 การควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ แบ่งโซนการใช้พื้นที่ภายในอุทยาน (เช่น โซนอุทยานธรรมชาติ, โซนกิจกรรมท่องเที่ยว, โซนบริการ ฯลฯ) ควบคุมและออกใบอนุญาตให้ทำ กิจกรรมภายในอุทยาน เช่น การท่องเที่ยว การศึกษาวิจัย กำหนดมาตรการลดผลกระทบจากกิจกรรม มนุษย์
- ด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลและป้องกันอุทยาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และองค์กร อนุรักษ์พัฒนาโครงการที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ของชุมชนรอบอุทยาน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ด้านที่ 4 การบริหารจัดการและบังคับใช้กฎหมาย จัดตั้งคณะกรรมการที่ รับผิดชอบในการดูแลอุทยานแห่งชาติ กำหนดมาตรการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิด เช่น การลักลอบ บุกรุกพื้นที่ ใช้เทคโนโลยี เช่น ดาวเทียมและโดรน ในการติดตามและเฝ้าระวังพื้นที่อุทยาน

(3) เครื่องมือสำคัญในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

- แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติ: เป็นแนวทางหลักในการจัดการอุทยานในระยะยาว
- แผนปฏิบัติการประจำปี: กำหนดรายละเอียดการดำเนินงานแต่ละปี
- ระบบการติดตามและประเมินผล: ตรวจสอบและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์

(4) ผลที่คาดหวังจากแผนการจัดการ

- อุทยานแห่งชาติมีความสมบูรณ์และเกิดการฟื้นฟูทางธรรมชาติ
- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สร้างรายได้ให้ชุมชนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลอุทยานมากขึ้น
- ลดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าและการใช้ทรัพยากรอย่างผิดกฎหมาย

4.8.2 ข้อจำกัดของกลไกด้านงบประมาณและการจัดการเชิงพื้นที่ในการจัดทำแผนการ จัดการอุทยานแห่งชาติ มีหลายประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้านหลัก ดังนี้

(1) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่ข้อจำกัดต่างๆ อาจทำให้แผนการจัดการอุทยานดำเนินไปได้ไม่เต็มที่

- ขาดงบประมาณที่เพียงพอ งบประมาณที่จัดสรรไม่เพียงพอต่อการกิจของอุทยาน โดยเฉพาะอุทยานที่มีขนาดใหญ่หรือมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ งบประมาณส่วนใหญ่เน้นไปที่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ถนน ทางเดิน) มากกว่าการอนุรักษ์ ขาดงบประมาณสำหรับการวิจัยและฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น การปลูกป่า การดูแลสัตว์ป่า หรือการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยว

- ข้อจำกัดด้านแหล่งรายได้ของอุทยานแห่งชาติ รายได้จากค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานแห่งชาติและกิจกรรมท่องเที่ยวบางครั้ง ไม่เพียงพอ ต่อการบริหารจัดการการจัดเก็บค่าธรรมเนียมจากนักท่องเที่ยว ไม่ได้ถูกนำกลับมาใช้ในพื้นที่อุทยานโดยตรง แต่ต้องส่งเข้ากองทุนรวมของรัฐก่อน ขาดกลไกในการดึงภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่น เข้ามาสสนับสนุนด้านงบประมาณ

- ปัญหาการบริหารงบประมาณ ระบบการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐมี ความล่าช้าและไม่ยืดหยุ่น ทำให้การดำเนินโครงการบางอย่างไม่ทันตามแผน งบประมาณมักถูกจัดสรรเป็นรายปี ทำให้ แผนระยะยาวต้องพึ่งพางบประมาณต่อเนื่อง ซึ่งอาจได้รับการอนุมัติไม่ครบถ้วน

(2) ข้อจำกัดด้านการจัดการเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานต้องคำนึงถึงปัจจัยทางกายภาพ ระบบนิเวศ และความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ ข้อจำกัดที่สำคัญ ได้แก่

- ความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ พื้นที่อุทยานบางแห่งถูก บุกรุกโดยชุมชนหรือเกษตรกรรม มาก่อนการประกาศเป็นอุทยาน ทำให้เกิดข้อพิพาท การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นฟู เขตหวงห้ามพิเศษ มักเผชิญกับแรงต่อต้านจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กฎหมายอุทยาน บางครั้ง ไม่เอื้อต่อการบริหารร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับชาวบ้าน

- ขาดบุคลากรและอุปกรณ์ในการบริหารพื้นที่ เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่ามี จำนวนน้อย เมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่อุทยาน ทำให้การดูแลพื้นที่และการลาดตระเวนป้องกันการล่าสัตว์และบุกรุกป่ามี ข้อจำกัด ขาดเทคโนโลยีสนับสนุน เช่น โดรน กล้องตรวจการณ์ ดาวเทียม เพื่อช่วยเฝ้าระวังพื้นที่ขนาดใหญ่ ขาดงบประมาณสำหรับ การฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่

- ปัญหาด้านการวางแผนการใช้พื้นที่ การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ (เช่น เขตอนุรักษ์ เขตนันทนาการ) อาจไม่มีความชัดเจนหรือไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทำให้การกำหนดแผนการใช้ที่ดินขาดความแม่นยำ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เช่น อุทกภัย ไฟป่า และภัยธรรมชาติอื่นๆ อาจส่งผลกระทบต่อแผนการใช้พื้นที่ที่วางไว้

- การบริหารจัดการนักท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติบางแห่ง มีนักท่องเที่ยวเข้าเยอะมาก เช่น ดอยอินทนนท์ หมู่เกาะสิมิลัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขาดมาตรการควบคุมและบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยว เช่น ระบบจองล่วงหน้า หรือการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ปัญหาขยะและมลพิษจากนักท่องเที่ยวยังเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการจัดการที่ดีขึ้น

(3) แนวทางแก้ไขข้อจำกัด แม้ว่าจะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและการจัดการเชิงพื้นที่ แต่สามารถใช้แนวทางต่อไปนี้เพื่อลดปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพของแผนการจัดการอุทยาน

- ปรับปรุงกลไกงบประมาณ เพิ่มงบประมาณสำหรับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศ ควบคู่ไปกับงบประมาณโครงสร้างพื้นฐาน ปรับระบบให้ รายได้จากการท่องเที่ยวสามารถนำกลับมาใช้บริหารอุทยานโดยตรง สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรอนุรักษ์ให้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ
- การใช้เทคโนโลยีช่วยในการจัดการพื้นที่ ใช้ระบบ GIS และดาวเทียมเพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของป่า ใช้โดรนและกล้องตรวจการณ์ ในการลาดตระเวนและป้องกันการล่าสัตว์
- การจัดการร่วมกับชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน เช่น โฮมสเตย์ ทัวร์เชิงวัฒนธรรม ให้ชุมชนมีบทบาทในการดูแลอุทยาน เช่น โครงการเฝ้าระวังไฟป่าโดยชุมชน แก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่โดยใช้แนวทางที่เป็นมิตร เช่น โชนการเกษตรยั่งยืน
- ควบคุมและบริหารนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม กำหนดจำนวนเข้าชม ในอุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น พัฒนาระบบ จองล่วงหน้าออนไลน์ เพื่อจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ห้องน้ำระบบบำบัดธรรมชาติ

4.8.3 ข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับภาคเอกชนและชุมชน

ความเข้มงวดของกฎหมายต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความยืดหยุ่นของแผนในการปฏิบัติ และงบประมาณไม่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ ในการจัดทำแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย โดยสามารถอธิบายรายละเอียดของแต่ละข้อจำกัดได้ดังนี้

(1) ความเข้มงวดของกฎหมายต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว: กฎหมายเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีข้อจำกัดที่เข้มงวดต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เช่น ห้ามการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างถาวรในเขตอุทยาน การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานภาครัฐ ข้อจำกัดเกี่ยวกับการให้สัมปทานหรืออนุญาตให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุน อุทยานแห่งชาติบางแห่งต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักทางเดินศึกษาธรรมชาติ ศูนย์บริการ แต่ติดข้อจำกัดทางกฎหมาย ข้อจำกัดนี้อาจทำให้การท่องเที่ยว ขาดการพัฒนา และอาจส่งผลให้มีการลักลอบทำสิ่งผิดกฎหมาย เช่น การตั้งแคมป์นอกพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขคือการปรับปรุงกฎหมายให้สามารถรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น อนุญาตให้มีโครงสร้างชั่วคราวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศส่งเสริมให้มี Public-Private Partnership (PPP) หรือความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการบริหารการท่องเที่ยวในอุทยาน

(2) ความยืดหยุ่นของแผนในการปฏิบัติ (Rigidity of Management Plans): แผนการจัดการอุทยานมักถูกกำหนดเป็นกรอบระยะยาว ทำให้ ขาดความยืดหยุ่น ในการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์

เช่น หากเกิดภัยพิบัติ เช่น ไฟป่า น้ำท่วม หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาจจำเป็นต้องปรับแผน แต่โครงสร้างแผนที่เข้มงวดอาจทำให้แก้ไขได้ล่าช้า กรณีที่มีโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ (เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติแห่งใหม่) แผนอาจไม่มีมาตรการรองรับทำให้ต้องผ่านกระบวนการแก้ไขแผนที่ใช้เวลานาน ระบบราชการของไทยมักเป็นระบบรวมศูนย์ การอนุมัติแผนและโครงการต้องผ่านหลายขั้นตอน ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความคล่องตัว ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขคือการใช้ Adaptive Management Approach หรือแนวทางการบริหารที่สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ได้ เปิดโอกาสให้แต่ละอุทยานสามารถปรับเปลี่ยนแผนการบริหารได้เองภายใต้กรอบนโยบายที่กำหนด ลดกระบวนการราชการที่ยุ่งยากและกระจายอำนาจให้หัวหน้าอุทยานสามารถตัดสินใจได้มากขึ้น

(3) งบประมาณไม่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่: งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากภาครัฐมักเป็น งบประมาณรวมระดับประเทศ ซึ่งไม่ได้สะท้อนความต้องการเฉพาะของแต่ละอุทยานแห่งชาติ งบประมาณมักถูกจัดสรรให้กับโครงการพื้นฐาน เช่น การซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐาน แต่ขาดงบสำหรับการลาดตระเวนป้องกันการบุกรุกและล่าสัตว์ การฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม การพัฒนากิจการรมเชิงนิเวศที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน อุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ หรือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสมิหลัน ต้องการงบประมาณมากกว่าที่ได้รับขณะที่อุทยานที่แห่งชาติมีนักท่องเที่ยวน้อยอาจไม่ได้รับการพัฒนาเพียงพอ ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขคือปรับปรุงระบบการจัดสรรงบประมาณโดยให้อุทยานแต่ละแห่งสามารถบริหารรายได้ของตนเองได้มากขึ้น ส่งเสริมโครงการที่อุทยานสามารถหารายได้ด้วยตนเอง เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานและนำกลับมาใช้พัฒนาพื้นที่ จัดทำแผนงบประมาณที่สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้แนวทางจัดสรรแบบรวมศูนย์

ข้อจำกัดทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติไทย เพราะ 1. กฎหมายที่เข้มงวดมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ 2. แผนที่ขาดความยืดหยุ่น ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที และ 3. งบประมาณที่ไม่ตรงกับความต้องการของพื้นที่ทำให้บางอุทยานไม่ได้รับการพัฒนาเพียงพอ ในขณะที่บางอุทยานต้องรับภาระหนักเกินไป หากต้องการให้แผนการจัดการอุทยานมีประสิทธิภาพและเป็นไปได้จริง ก็ควรมีการปรับปรุงให้กฎหมายอนุรักษ์สามารถรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จัดทำแผนการบริหารให้มีความยืดหยุ่นเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และระบบงบประมาณสามารถสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของอุทยานแต่ละแห่ง โดยการแก้ไขปัญหาล่าช้าจะช่วยให้ การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในอุทยานสามารถดำเนินไปพร้อมกันได้อย่างสมดุล

4.9 ความพร้อมและข้อจำกัดการให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ

4.9.1 การบริการด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ

การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย จะประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ หลากหลายประเภท และกิจกรรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยมุ่งเน้นทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างสมดุล ซึ่งมีรูปแบบการให้บริการต่างๆ ดังนี้

(1) บริการด้านการเข้าชมและข้อมูล

- ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว – ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ แผนที่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ
- การจำหน่ายบัตรเข้าชม – นักท่องเที่ยวต้องซื้อบัตรเข้าชม ซึ่งอาจมี อัตราค่าธรรมเนียมต่างกัน ระหว่างคนไทยและชาวต่างชาติ
- บริการเจ้าหน้าที่แนะนำเส้นทาง (Park Rangers & Guides) – มีเจ้าหน้าที่นำเที่ยวและแนะนำจุดชมวิว เส้นทางเดินป่า
- ป้ายสื่อความหมายและแผนที่อุทยานแห่งชาติ – ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดท่องเที่ยว เส้นทางเดินป่า พืชพรรณและสัตว์ป่า

(2) บริการที่พักและที่กางเต็นท์

- บ้านพักอุทยานแห่งชาติแห่งชาติ – มีบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวให้เข้าพักภายในเขตอุทยาน (จองผ่านเว็บไซต์ของกรมอุทยานฯ)
- ลานกางเต็นท์ – บริการพื้นที่สำหรับกางเต็นท์ พร้อมให้เช่าอุปกรณ์ เช่น เต็นท์ แผ่นรองนอน ถุงนอน
- ห้องน้ำและจุดให้บริการน้ำสะอาด – รองรับนักท่องเที่ยวที่พักแรม

(3) บริการด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ – เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติที่มีป้ายอธิบายพืชพรรณ สัตว์ป่า ระบบนิเวศ
- จุดชมวิวและถ่ายภาพ – เช่น ดอยอินทนนท์ ผาห่มหัด ภูกระตัง
- จุดดำนํ้าตื้น-ดำนํ้าลึก – ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์
- พายเรือแคนู คายัค ล่องแก่ง – ในอุทยานแห่งชาติที่มีแม่น้ำ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาสก อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

- ดูนกและสัตว์ป่า – บริการพาไปดูนก เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

- เส้นทางซึ่จักรยานและกิจกรรมกลางแจ้ง – เช่น อุทยานแห่งชาติศรีลานนา

(4) บริการอาหารและเครื่องดื่ม

- ร้านอาหารในอุทยานแห่งชาติ – บริการอาหารและเครื่องดื่มในจุดท่องเที่ยวบางแห่ง
- ตลาดชุมชน – อุทยานแห่งชาติบางแห่งร่วมมือกับชุมชนให้มีตลาดสินค้าท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นเมือง ของฝาก

(5) บริการด้านความปลอดภัยและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

- หน่วยกู้ภัยและพยาบาลเบื้องต้น – มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลความปลอดภัย
- จุดเผ่าระวังไฟฟ้าและสัตว์ป่าดุร้าย – คอยแจ้งเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความเสี่ยงในพื้นที่

- ระบบเตือนภัยและแนวทางปฏิบัติในกรณีฉุกเฉิน – เช่น ระบบเตือนภัยสึนามิในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

(6) บริการจองออนไลน์และแอปพลิเคชัน

- ระบบจองบ้านพักและกางเต็นท์ออนไลน์ – นักท่องเที่ยวสามารถจองที่พักผ่านเว็บไซต์กรมอุทยานฯ
- แอปพลิเคชันสำหรับนักท่องเที่ยว – เช่น แอป DNP ที่ให้ข้อมูลอุทยานแห่งชาติ

4.9.2 บทวิเคราะห์ ความพร้อมและข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติของไทยในการให้บริการอย่างมืออาชีพ

อุทยานแห่งชาติของไทยมีศักยภาพสูงในการให้บริการการท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้การบริการยังไม่สามารถเทียบเท่ามาตรฐานสากลในบางแง่มุม

(1) ความพร้อมของอุทยานแห่งชาติ

- ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ไทยมีอุทยานแห่งชาติ กว่า 150 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ป่าเขาและทะเลที่โดดเด่น มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักระดับโลก เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ หมู่เกาะสิมิลัน ภูกระดึง ระบบนิเวศหลากหลาย รองรับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น เดินป่า ดำน้ำ พายเรือ ล่องแก่ง

- การพัฒนาระบบบริการและโครงสร้างพื้นฐาน มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ให้ข้อมูลและแนะนำเส้นทาง มีการพัฒนาระบบ จองที่พักและกางเต็นท์ออนไลน์ (ผ่านเว็บไซต์กรมอุทยานฯ) อุทยานแห่งชาติบางแห่งเริ่มนำ เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชัน DNP เข้ามาใช้ในการให้ข้อมูล

- การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) หลายอุทยานแห่งชาติร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตพื้นถิ่น เช่น การทำประมงของชาวเล การเรียนรู้วัฒนธรรมกะเหรี่ยง

- การพัฒนามาตรการด้านความปลอดภัย มีหน่วยกู้ภัยและเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนคอยดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว บางอุทยานแห่งชาติมี จุดเฝ้าระวังภัยธรรมชาติ เช่น ระบบเตือนภัยสึนามิและไฟป่า

(2) ข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติ

- ปัญหาด้านบุคลากรและการบริหาร จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ เมื่อเทียบกับพื้นที่ที่ต้องดูแล ขาดการฝึกอบรมด้านการให้บริการ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวระดับสากล ระบบราชการที่รวมศูนย์ทำให้การตัดสินใจล่าช้า และขาดความยืดหยุ่น

- ข้อจำกัดด้านงบประมาณ งบประมาณจำกัด และถูกจัดสรรไม่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละอุทยานแห่งชาติ รายได้จากค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานแห่งชาติ ต้องส่งเข้ารัฐส่วนกลางก่อน ทำให้แต่ละอุทยานแห่งชาติไม่สามารถนำรายได้มาใช้ในการจัดการโดยตรง ขาดงบประมาณบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางเดินศึกษาธรรมชาติ ห้องน้ำ จุดชมวิว

- โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และโครงสร้างพื้นฐานของอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง เก่าและไม่ได้รับการดูแล บางแห่งไม่มีบริการที่ทันสมัย เช่น ฟรี Wi-Fi ระบบจองที่พักแบบเรียลไทม์ ระบบขนส่งไปยังอุทยานแห่งชาติบางแห่งยังไม่สะดวก เช่น ไม่มีขนส่งสาธารณะเข้าถึงต้องใช้รถส่วนตัว

- การบริหารจัดการนักท่องเที่ยวและปัญหาสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติบางแห่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป เช่น ดอยอินทนนท์ ภูกระดึง หมู่เกาะสิมิลัน ขาดมาตรการควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย และการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ระบบการจองออนไลน์ ไม่รองรับการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่เปราะบาง

(3) อุทยานแห่งชาติไทยพร้อมแค่ไหน

จุดแข็ง: มีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลก เริ่มมีการพัฒนาระบบบริการ เช่น การจองออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยี การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีบทบาทมากขึ้น

ข้อจำกัด: ขาดบุคลากรและงบประมาณที่เพียงพอ การบริหารจัดการยังรวมศูนย์ ทำให้ขาดความยืดหยุ่น โครงสร้างพื้นฐานบางส่วนยังไม่ได้มาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา: เพิ่มความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ กระจายอำนาจให้แต่ละอุทยานมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ในการใช้รายได้และบริหารจัดการ ปรับปรุงระบบขนส่งและการเข้าถึงอุทยานแห่งชาติให้สะดวกขึ้น และส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรให้มีมาตรฐานระดับ

สากล หากมีการพัฒนาในจุดที่เป็นข้อจำกัด อุทยานแห่งชาติของไทยจะสามารถให้บริการที่เป็นมืออาชีพและยั่งยืนได้มากขึ้น

4.9.3 แนวคิดและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย

จากปัญหาด้านบุคลากร ขาดมาตรฐานการบริการ การให้ข้อมูลดิจิทัล และโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่รองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก สามารถจัดการด้วยแนวทางดังต่อไปนี้

(1) พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- จัดอบรมหลักสูตรเฉพาะทางให้เจ้าหน้าที่อุทยาน ฝึกอบรมเกี่ยวกับ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ให้บุคลากรเข้าใจเรื่องการรักษาสีงแวดล้อม ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว อบรมเรื่อง การบริหารจัดการนักท่องเที่ยว เช่น การสื่อสาร การดูแลนักท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพิ่มทักษะด้าน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการให้ข้อมูล เช่น การใช้แอปพลิเคชัน การจัดทำระบบจองออนไลน์

- พัฒนา "อาสาสมัครพิทักษ์อุทยาน" และร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น สร้างเครือข่ายอาสาสมัครจากชุมชนและนักวิชาการเพื่อช่วยสนับสนุนการดูแลอุทยานแห่งชาติให้ชุมชนมีบทบาทเป็น ไกด์ท้องถิ่น ช่วยนำทางและให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศและวัฒนธรรม

- ส่งเสริมระบบแลกเปลี่ยนบุคลากรกับอุทยานระดับนานาชาติ นำเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมในต่างประเทศเพื่อเรียนรู้มาตรฐานการจัดการที่เป็นสากล

(2) ยกระดับมาตรฐานการให้บริการให้เท่ากันทุกอุทยานแห่งชาติ

- จัดทำ "มาตรฐานบริการของอุทยานแห่งชาติไทย" กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว (เช่น ขั้นตอนให้ข้อมูล การจัดโซนนิ่ง) สิ่งอำนวยความสะดวก (ห้องน้ำ จุดชมวิว เส้นทางเดิน) มาตรการรักษาความปลอดภัย (ระบบแจ้งเตือนภัย การช่วยเหลือฉุกเฉิน)

- ใช้ระบบตรวจสอบคุณภาพการให้บริการ (Quality Audit) มีหน่วยงานกลางคอยตรวจสอบและให้คะแนนด้านคุณภาพการให้บริการของอุทยานแต่ละแห่ง ใช้การให้ Rating จากนักท่องเที่ยว ผ่านแอปพลิเคชัน เพื่อปรับปรุงการให้บริการ

- ส่งเสริมการพัฒนาอุทยานต้นแบบ คัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีการจัดการที่ดีเป็น "ต้นแบบการพัฒนา" แล้วนำแนวทางนี้ไปขยายผลในอุทยานอื่นๆ

(3) พัฒนาระบบการให้ข้อมูลและการสื่อสารดิจิทัล

- พัฒนา "แอปพลิเคชันกลาง" สำหรับอุทยานแห่งชาติ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ แผนที่จุดท่องเที่ยว เส้นทางเดิน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จัดทำ ระบบจองออนไลน์ สำหรับที่พักและกิจกรรม เปิดช่องทางให้ นักท่องเที่ยวให้คะแนนรีวิว เพื่อนำไปปรับปรุงการให้บริการ

- ติดตั้ง Wi-Fi และระบบแจ้งเตือนภัยในอุทยานหลัก ติดตั้ง Free Wi-Fi ในจุดบริการสำคัญ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และจุดพัก ใช้ระบบแจ้งเตือนภัยผ่านมือถือ ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น ไฟป่า น้ำท่วม

- ใช้ QR Code แทนเอกสารกระดาษ ติดตั้งป้าย QR Code ตามจุดท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสแกนเพื่ออ่านข้อมูลโดยไม่ต้องใช้แผ่นพับ

(4) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

- สร้างโซนนิ่ง (Zoning) และจำกัดนักท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง กำหนดโซนท่องเที่ยว-อนุรักษ์-ฟื้นฟูให้ชัดเจน ใช้ระบบ Quota Booking ให้นักท่องเที่ยวจองล่วงหน้าในพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยวได้จำกัด เช่น หมู่เกาะสิมิลัน

- ปรับปรุงเส้นทางเดิน ศูนย์บริการ และห้องน้ำ สร้างเส้นทางเดินป่าที่ปลอดภัย และลดผลกระทบต่อธรรมชาติ เช่น ทางเดินลอยฟ้า (Canopy Walkway) ติดตั้ง ห้องน้ำระบบบำบัดธรรมชาติในจุดท่องเที่ยวสำคัญ เพื่อลดปัญหาน้ำเสีย

- เพิ่มระบบขนส่งมวลชนเข้าถึงอุทยานแห่งชาติ จัดทำ Shuttle Bus หรือ EV Bus ในอุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น เช่น ดอยอินทนนท์

- ใช้พลังงานสะอาดและระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ติดตั้ง โซลาร์เซลล์ ในอุทยาน เพื่อลดการใช้พลังงานฟอสซิล ใช้ระบบ Zero Waste Tourism ลดการใช้พลาสติกและจัดการขยะอย่างเป็นระบบ

(5) สรุปวิธีจัดการเพื่อให้บริการอุทยานแห่งชาติอย่างมืออาชีพ

- พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผ่านการอบรมและใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นไกด์

- สร้างมาตรฐานการให้บริการที่สม่ำเสมอ และมีระบบตรวจสอบคุณภาพ
- ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ข้อมูลและบริหารจัดการนักท่องเที่ยวได้มีประสิทธิภาพ
- ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ให้รองรับจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

หากดำเนินการตามแนวทางนี้ อุทยานแห่งชาติของไทยจะสามารถให้บริการที่เป็นมืออาชีพมากขึ้น และรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 5

กลยุทธ์เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

เพื่อให้การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเติบโตอย่างยั่งยืนและได้รับการยอมรับในระดับสากล จำเป็นต้องมีการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สร้างคุณค่า และส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติไปพร้อมกัน การออกแบบประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างธรรมชาติ นักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น

5.1 ด้านการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience Design)

การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ดีต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมประสบการณ์ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเพิ่มความยั่งยืน

5.1.1 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์ใหม่

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการสร้างประสบการณ์ที่มีเอกลักษณ์และเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมประเภทของเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาได้ ดังนี้

(1) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Trails) ตัวอย่างได้แก่ เส้นทางเดินป่าระดับยาก เช่น เส้นทางพิชิตยอดภูกระดึง การเดินป่าผ่านเส้นทางอันซีน เช่น เส้นทางน้ำตกเปโตรเตลอซู อัมผาง การพายเรือคายัค หรือแคนูในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา

(2) เส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Nature Learning Trails) ตัวอย่างได้แก่ เส้นทางชมพรรณไม้หายาก เช่น เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม การส่องสัตว์กลางคืน เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เส้นทางสำรวจถ้ำ เช่น ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

(3) เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Wellness & Eco Trails) ตัวอย่างได้แก่ การอาบป่า (Forest Bathing) เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เส้นทางโยคะและสมาธิกลางป่า การเดินเท้าเปล่าในป่าขึ้นเพื่อสัมผัสพลังธรรมชาติ

(4) แนวทางพัฒนาเพิ่มเติม: พัฒนาเส้นทางแบบ "Low Impact Trails" โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ออกแบบเส้นทางที่มี โซนพักเหนื่อย และจุดชมวิวยุคใหม่ที่จัดระเบียบดีเพื่อลดความแออัด

5.1.2 การใช้เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์ (VR, AR)

เทคโนโลยีสามารถช่วยให้การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติมีความทันสมัยและน่าตื่นเต้นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เข้าถึงยาก หรือมีข้อจำกัดในการท่องเที่ยว โดยมีเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ได้ ดังนี้

(1) Augmented Reality (AR) เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถใช้แอปพลิเคชันเพื่อส่องกล้องดูพืชและสัตว์ พร้อมรับข้อมูลเชิงลึก ตัวอย่าง: AR Interactive Map ในอุทยานแห่งชาติ Yellowstone สหรัฐอเมริกา

(2) Virtual Reality (VR) เพื่อเข้าถึงพื้นที่พิเศษ นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสธรรมชาติผ่าน VR เช่น การดำน้ำเสมือนจริงในแนวปะการัง ตัวอย่าง: "Great Barrier Reef VR Experience" ที่ออสเตรเลีย

(3) AI & Chatbot ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว ใช้ Chatbot ตอบคำถามอัตโนมัติเกี่ยวกับเส้นทางและกฎระเบียบของอุทยาน แอปพลิเคชัน AI นำเที่ยวแบบมัลติคัลเลอร์

(4) แนวทางพัฒนาเพิ่มเติม: Gamification เช่น การสะสมแต้มจากการเดินทางสำรวจธรรมชาติ แล้วแลกรับรางวัล การใช้เซ็นเซอร์ IoT ในเส้นทางเดินป่า เพื่อแจ้งเตือนสภาพอากาศ หรือภัยอันตราย

5.1.3 การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่น

การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นช่วยกระจายรายได้ให้แก่คนในพื้นที่และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การพัฒนาโฮมสเตย์และที่พักเชิงอนุรักษ์ ตัวอย่างได้แก่ ชุมชนสามารถเปิดบ้านให้เป็นโฮมสเตย์ เช่น ชุมชนบ้านแม่กำปอง (เชียงใหม่) หรือที่พักแบบ "Eco-Lodge" ที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติ

(2) กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวอย่างได้แก่ การเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น แกงฮังเล หรือ ข้าวแรมพิน และการทดลองทำเครื่องจักสาน เช่น กระติบข้าวเหนียวจากใบตาล

(3) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างได้แก่ การปลูกข้าวแบบดั้งเดิมในนา เช่น ชุมชนป่าคา ดอยอินทนนท์ และการเยี่ยมชมสวนกาแฟออร์แกนิกที่เป็นมิตรกับป่า

(4) แนวทางพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ การส่งเสริมให้มี Local Guides ที่เป็นคนในพื้นที่นำเที่ยวและเล่าเรื่องราว สนับสนุนให้ชุมชน และมี "Eco-Tourism Marketplace" เพื่อขายสินค้าท้องถิ่นผ่านช่องทางออนไลน์

5.2 ด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว (CNT, NZT)

การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถนำแนวคิด CNT (Conservation and Nature-based Tourism) และ NZT (Net Zero Tourism) มาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

5.2.1 การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวคิด CNT (Conservation and Nature-based Tourism)

แนวทางนี้เน้นให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกสนับสนุนการอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ และให้ผู้มาเยือนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การกำหนด Carrying Capacity ของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการศึกษาความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่อุทยานฯ เพื่อป้องกันผลกระทบจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป นำระบบจองล่วงหน้า (Booking System) มาใช้เพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

(2) การจัดโซนนิ่งพื้นที่ท่องเที่ยวตามหลักการอนุรักษ์ เพื่อควบคุมและจำกัดกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีแนวทางจัดโซนนิ่งที่แนะนำคือ

(2.1) โซนอนุรักษ์เข้มข้น (Core Zone) ซึ่งการตรงกับการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย

- เขตธรรมชาติหวงห้าม (Strict Nature Reserve Zone) เป็นเขตที่มีสภาพธรรมชาติที่เปราะบาง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าชนิดสำคัญและหายาก เป็นแหล่งสังคมพืชที่เป็นตัวอย่างที่สำคัญ ซึ่งเมื่อเสื่อมโทรมแล้วยากที่จะทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ หรือ่ายต่อการถูกทำลายมากที่สุด จึงควรอนุรักษ์ไว้ด้วยความเข้มงวดกวดขันอย่างที่สุด โดยไม่ให้มีกิจกรรมของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องในเขตนี้ ห้ามการพัฒนาใด ๆ ในเขตนี้

- เขตรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิม (Primitive zone) เป็นบริเวณที่มีสภาพธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อการบริการทางนิเวศ และรักษากระบวนการทางธรรมชาติไว้ เช่น พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยหากินของสัตว์ป่า สัตว์น้ำทั่วไป เป็นพื้นที่คุ้มครองรักษากินที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และระบบนิเวศที่สำคัญ

(2.2) โซนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism Zone) ซึ่งการตรงกับการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

- เขตนันทนาการกลางแจ้ง (Outdoor Recreation zone) เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นและสิ่งที่น่าสนใจตามธรรมชาติของพื้นที่ มีทัศนียภาพสวยงาม สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งนันทนาการหรือแหล่งท่องเที่ยวได้แต่ไม่สนับสนุนกิจกรรมนันทนาการที่รองรับคนหมู่มาก ปัจจัยหลักที่ใช้ในการพิจารณากำหนดเขตนี้ คือ ศักยภาพของพื้นที่และช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ จุดเด่นและสิ่งที่น่าสนใจตามธรรมชาติของพื้นที่ ความเป็นไปได้ในการเข้าถึง การพัฒนาเส้นทางเข้าถึงในรูปแบบที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ความปลอดภัยของพื้นที่ และความคงทนทางด้านนิเวศวิทยาของพื้นที่ (ในระดับปานกลาง) เขตนี้จะอนุญาตให้มีการพัฒนาเส้นทางเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ หากแต่การพัฒนาไม่ควรเข้มข้นเท่าเขตบริการ เปิดโอกาสให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการในลักษณะไปกลับ ต้องมีการควบคุมตรวจสอบผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการอย่างต่อเนื่อง

(2.3) โซนบริการสาธารณะ (Public Use Zone) ซึ่งการตรงกับการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

- เขตบริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ และเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการพักอาศัยของเจ้าหน้าที่ เป็นเขตที่มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น เป็นพื้นที่ที่มีความคงทนทางนิเวศสูงถึงปานกลาง ไม่เป็นแหล่งที่อาศัยของพืช/สัตว์ที่หายาก มีสภาพธรรมชาติที่งดงาม ดังนั้น

เขตบริการจึงกำหนดให้มีองค์ประกอบ เช่น เป็นพื้นที่รพทพากรในพื้นที่ที่มีความสามารถในการรองรับสูง มีผลกระทบต่อทรัพยากรชนิดอื่นน้อย และมีปริมาณน้ำใช้สมบูรณ์ โดยทั่วไปเขตนี้ควรอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมหลัก เพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงเขตบริการ ยอมให้มีการพัฒนาได้แต่ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม สามารถควบคุมผลกระทบจากการพัฒนาได้

(3) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tourism Activities) ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมดูนก และโปรแกรมอาสาสมัคร สนับสนุนการใช้ไกด์ท้องถิ่นที่มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.2.2 การลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด NZT (Net Zero Tourism)

แนวทางนี้มุ่งลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์จากการท่องเที่ยวและใช้พลังงานสะอาด เพื่อให้การท่องเที่ยวในอุทยานเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การลดของเสียและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ: เป็นกรนำหลักการ “Zero Waste” มาใช้ โดยลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว และส่งเสริมการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จัดการขยะในพื้นที่อุทยานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบคัดแยกขยะและการนำกลับมาใช้ใหม่

(2) การใช้พลังงานสะอาดและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม: เป็นกรสนับสนุนการใช้พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติใช้ระบบขนส่งสีเขียว เช่น รถพลังงานไฟฟ้า (EV) หรือจักรยาน สำหรับการเดินทางภายในอุทยาน

(3) การลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์จากนักท่องเที่ยว: เป็นกรกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยคาร์บอน เช่น การปลูกต้นไม้เพื่อชดเชยคาร์บอน ส่งเสริมแนวทาง “Slow Travel” ลดการใช้ยานพาหนะที่ก่อมลพิษ และสนับสนุนเส้นทางเดินป่า

5.2.3 การส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติ ชุมชนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และนักวิจัย เพื่อพัฒนาระบบการจัดการที่ยั่งยืน จัดทำโครงการ CSR ร่วมกับภาคเอกชนในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสนับสนุนการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อธรรมชาติและปลูกฝังแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่ประชาชนผ่านแคมเปญสื่อสารสาธารณะ

5.3 ด้านการตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยว (Positive Tourism)

การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างมูลค่าและประสบการณ์เชิงบวกให้กับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน แนวคิด “Positive Tourism” เป็นแนวทางที่ช่วยให้การท่องเที่ยวเป็นพลังขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน และตัวนักท่องเที่ยวเอง แนวทางการตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ประกอบไปด้วยแนวทางดังนี้

5.3.1 การสร้างแบรนด์และภาพลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติ (National Park Branding & Image Building) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การพัฒนาอัตลักษณ์ของอุทยาน (Identity Development): สร้างแบรนด์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของแต่ละอุทยาน เช่น “อุทยานแห่งชาติสีเขียวไร้ขยะ” หรือ “อุทยานแห่งการผจญภัยเชิงนิเวศ” ออกแบบโลโก้ สโลแกน และฉีกรายการท่องเที่ยวที่จดจำง่ายและสื่อถึงความยั่งยืน

(2) การตลาดผ่านเรื่องราว (Storytelling Marketing): ใช้เรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวสร้างคอนเทนต์ที่บอกเล่าความสำคัญของอุทยาน เช่น วิดีโอสารคดี บทความออนไลน์ และโซเชียลมีเดีย

5.3.2 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อโปรโมตการท่องเที่ยว (Digital Tourism Marketing) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล (Website & Mobile App): สร้างเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุทยาน เช่น แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว ข้อมูลสัตว์ป่า และมาตรการอนุรักษ์ ใช้ระบบจองตั๋วออนไลน์ (E-Ticketing) เพื่ออำนวยความสะดวกและบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยว

(2) การตลาดผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media Marketing): โปรโมตกิจกรรมผ่านแพลตฟอร์มยอดนิยม เช่น Facebook, Instagram, TikTok และ YouTube ใช้แคมเปญ #เที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ #รักษ์อุทยาน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแชร์ประสบการณ์ที่ดี

(3) การใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR & AR Marketing): พัฒนา Virtual Tour ให้ผู้คนสามารถสัมผัสประสบการณ์ธรรมชาติผ่านออนไลน์ก่อนเดินทาง ใช้ AR (Augmented Reality) สร้างจุดเรียนรู้แบบอินเทอร์แอคทีฟในอุทยาน

5.3.3 การพัฒนากิจกรรมและแพ็คเกจท่องเที่ยวที่หลากหลาย (Tourism Product Development) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-Tourism): พัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมดูนก และโครงการฟื้นฟูป่า

(2) สร้างแพ็คเกจท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism): ออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ปลูกป่า เรียนรู้การใช้ชีวิตแบบชาวบ้าน และทำกิจกรรมกลางแจ้ง

(3) สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism): จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสายลุย เช่น ปีนเขา ล่องแก่ง ขับจักรยานเสือภูเขา และดำน้ำเชิงอนุรักษ์

5.3.4 การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว (Partnership & Collaboration) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ความร่วมมือกับชุมชนและภาคธุรกิจ (Community & Business Collaboration): ทำงานร่วมกับชุมชนในการออกแบบกิจกรรมและบริการ เช่น โฮมสเตย์ อาหารพื้นเมือง และไกด์ท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับรีสอร์ท โรงแรม และบริษัทนำเที่ยวเพื่อส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(2) จับมือกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรนานาชาติ: พัฒนาโครงการร่วมกับกระทรวงการท่องเที่ยว หน่วยงานอนุรักษ์ และองค์กรต่างประเทศที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงยั่งยืน

5.3.5 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว (Event-Based Tourism Promotion) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) จัดเทศกาลเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ: เช่น งาน “วันอุทยานแห่งชาติ” เทศกาลเดินป่า เทศกาลดูดาว หรือการแข่งขันถ่ายภาพธรรมชาติ

(2) กิจกรรม CSR สำหรับนักท่องเที่ยว: เช่น โครงการ “นักท่องเที่ยวอาสา” ที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเก็บขยะ ปลูกป่า หรือฟื้นฟูแหล่งน้ำ

5.4 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว (Local Touch Tourism)

การพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติควรมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิด Local Touch Tourism หรือการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรของตนเอง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วยแนวทางดังนี้

5.4.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: ให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น การจัดโปรแกรมนำเที่ยว การให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ และการทำกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

(2) พัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Local Tour Guides): ฝึกอบรมคนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง สนับสนุนให้มี Eco-Guides ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศและการอนุรักษ์

(3) ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมท้องถิ่น: จัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรม เช่น การทำเครื่องจักสาน การทำอาหารพื้นเมือง การแสดงศิลปะพื้นบ้าน

5.4.2 การพัฒนาสินค้าและบริการท้องถิ่น โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมและอาหารพื้นเมือง: พัฒนาสินค้าของที่ระลึกที่ผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ผลิตภัณฑ์จักสาน ผ้าทอมือ สมุนไพร และเครื่องปั้นดินเผา พัฒนาและส่งเสริมอาหารพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่อุทยาน

(2) ตลาดสินค้าชุมชนภายในอุทยาน (Local Market in Park): จัดตั้งโซนจำหน่ายสินค้าและอาหารท้องถิ่นภายในอุทยานเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน ให้สิทธิพิเศษแก่ชุมชนท้องถิ่นในการจำหน่ายสินค้า

(3) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม: สนับสนุนการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ ลดการใช้พลาสติก และส่งเสริมแนวคิด Zero-Waste Tourism

5.4.3 การพัฒนาที่พักและโครงสร้างพื้นฐานท้องถิ่น โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- (1) โฮมสเตย์มาตรฐาน (Certified Homestays): สนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาโฮมสเตย์ให้ได้มาตรฐานด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย สร้างแนวทาง Eco-Homestay ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานสะอาดและการจัดการขยะอย่างยั่งยืน
- (2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน: ปรับปรุงเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างอุทยานและหมู่บ้านชุมชนให้สะดวกและปลอดภัย พัฒนาพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น จุดจอดรถที่มีร้านค้าชุมชน

5.4.4 การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวท้องถิ่น

- (1) สร้างตราสินค้า (Branding) ของการท่องเที่ยวท้องถิ่น: พัฒนาเอกลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติโดยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้แนวคิด "เที่ยวอุทยาน สัมผัสวิถีชุมชน" เป็นจุดขาย
- (2) ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการโปรโมต (Digital Marketing): สร้างแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน และโซเชียลมีเดีย ใช้ระบบรีวิวและแนะนำจากนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างการรับรู้และความน่าเชื่อถือ
- (3) จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว: จัดเทศกาลหรืออีเวนต์ประจำปีที่เชื่อมโยงธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น เทศกาลอาหารพื้นเมือง เทศกาลท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5.4.5 การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอุทยาน ชุมชน และภาคเอกชน

- (1) ความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น (Co-Management with Communities): สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและการบริหารจัดการอุทยาน
- (2) การทำงานร่วมกับธุรกิจเอกชนและหน่วยงานรัฐ: เชื่อมโยงอุทยานแห่งชาติกับธุรกิจท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม และสายการบิน ร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และมหาวิทยาลัยในการวิจัยและพัฒนาแผนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

5.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสิ่งแวดล้อม (Facility Designs & Waste Management)

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากล การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติต้องคำนึงถึง ความปลอดภัย (Safety) สุขอนามัย (Hygiene) ความสะดวกสบาย (Comfort) และ ความครอบคลุม (Universal Accessibility) ตามแนวคิด Universal Design เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้อย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ ควรมีการออกแบบที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว มีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 ความปลอดภัย (Safety Standards) การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต้องให้

ความสำคัญกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและบุคลากรภายในอุทยาน โดยมีมาตรการประกอบด้วย

- (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่แข็งแรงและปลอดภัย: ตรวจสอบและบำรุงรักษาสะพาน ทางเดิน จุดชมวิว และพื้นที่เสี่ยงอันตรายอย่างสม่ำเสมอ วัสดุที่ทนทานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้าง

(2) ระบบแจ้งเหตุฉุกเฉินและป้ายสัญลักษณ์ที่ชัดเจน: ติดตั้งป้ายเตือนอันตรายและป้ายแนะนำเส้นทางที่เข้าใจง่าย จัดทำระบบแจ้งเหตุฉุกเฉิน (Emergency Call Points) และหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉิน มีเจ้าหน้าที่กู้ภัยและอุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำพื้นที่สำคัญ

(3) มาตรการป้องกันภัยธรรมชาติ: ติดตั้งระบบเตือนภัยล่วงหน้า เช่น เตือนภัยน้ำท่วม ไฟป่า และดินถล่ม อบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน

5.5.2 สุขอนามัย (Hygiene Standards) มาตรฐานสุขอนามัยที่ดีจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวและลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรค โดยมีแนวทางดังนี้

(1) การจัดการห้องน้ำให้สะอาดและเพียงพอ: พัฒนาห้องน้ำให้ได้มาตรฐานสากล มีระบบระบายอากาศที่ดี และติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ ใช้ระบบบำบัดน้ำเสียที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(2) จุดให้บริการน้ำดื่มสะอาด: ติดตั้งสถานีเติมน้ำดื่มฟรีเพื่อลดการใช้ขวดพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

(3) มาตรการควบคุมคุณภาพอาหารและเครื่องดื่มในอุทยาน: ควบคุมร้านอาหารและแผงลอยให้เป็นไปตามมาตรฐานสุขาภิบาล ส่งเสริมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้

(4) มาตรการป้องกันโรคและความสะอาดในพื้นที่สาธารณะ: มีการทำความสะอาดพื้นที่ส่วนกลางอย่างสม่ำเสมอ จัดหาจุดบริการเจลแอลกอฮอล์ในจุดที่มีการสัมผัสร่วม

5.5.3 ความสะดวกสบาย (Comfort & Accessibility) การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม โดยมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังนี้

(1) ที่พักและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่สะดวกสบาย ออกแบบที่พักให้กลมกลืนกับธรรมชาติและใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีจุดให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เข้าใจง่าย พร้อมบริการแอปพลิเคชันให้ข้อมูลแบบเรียลไทม์

(2) การขนส่งและการเดินทางภายในอุทยาน จัดให้มีรถพลังงานสะอาด เช่น รถไฟฟ้า หรือรถบัสพลังงานแสงอาทิตย์ มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับผู้เดินเท้าและจักรยาน

(3) สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยว ติดตั้งศาลาพัก ม้านั่ง และจุดชมวิวที่รองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม มีระบบไฟฟ้าส่องสว่างพลังงานแสงอาทิตย์ตามเส้นทางเดิน

5.5.4 ความครอบคลุม (Universal Accessibility) เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและเพลิดเพลินกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย รวมถึงผู้พิการ มีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังนี้

(1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามหลัก Universal Design: ติดตั้งทางลาด ราวจับ และลิฟต์สำหรับผู้พิการ ออกแบบป้ายข้อมูลที่ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่และมีอักษรเบรลล์สำหรับผู้พิการทางสายตา จัดทำไกด์นำเที่ยวแบบเสียง และให้บริการล่ามภาษามือ

(2) การพัฒนาเส้นทางเดินธรรมชาติที่เข้าถึงได้ง่าย: มีทางเดินที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุและรถเข็น ติดตั้งจุดพักที่เหมาะสมตลอดเส้นทาง

5.5.5 การใช้พลังงานสะอาด (Clean Energy Usage) การใช้พลังงานสะอาดเป็นแนวทางสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติ โดยการนำเทคโนโลยีและแหล่งพลังงานที่เป็นมิตรกับธรรมชาติมาใช้ จะช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและลดการใช้พลังงานฟอสซิล แนวทางการใช้พลังงานสะอาดในอุทยานแห่งชาติ ดังนี้

(1) การใช้พลังงานหมุนเวียนภายในอุทยาน

- แสงโซลาร์เซลล์ (Solar Energy): ติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ในพื้นที่ที่มีแสงแดดเพียงพอ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โรงแรมเชิงอนุรักษ์ จุดบริการน้ำดื่ม และที่พักนักท่องเที่ยว นำพลังงานจากโซลาร์เซลล์มาใช้กับระบบไฟฟ้าส่องสว่างในทางเดินธรรมชาติและจุดชมวิว
- พลังงานลม (Wind Energy): ศึกษาความเหมาะสมในการติดตั้งกังหันลมขนาดเล็กในพื้นที่ที่มีลมแรง เช่น พื้นที่สูงหรือชายฝั่งทะเล
- พลังงานชีวมวล (Biomass Energy): นำขยะอินทรีย์จากร้านอาหารและที่พักมาผลิตพลังงานชีวมวลเพื่อลดปริมาณขยะและสร้างพลังงานใช้ภายในอุทยาน
- พลังงานน้ำ (Hydropower): ศึกษาการพัฒนาไมโครไฮโดรพาวเวอร์ (Micro Hydropower) ในพื้นที่ที่มีลำธารไหลตลอดปี

(2) ระบบขนส่งที่ใช้พลังงานสะอาด

- รถไฟฟ้าและรถพลังงานแสงอาทิตย์: พัฒนาและส่งเสริมการใช้รถไฟฟ้า รถบัสไฟฟ้า และจักรยานไฟฟ้าสำหรับการเดินทางภายในอุทยาน
- เรือพลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานแสงอาทิตย์: ใช้เรือไฟฟ้าหรือเรือพลังงานแสงอาทิตย์ในอุทยานที่มีแหล่งน้ำ เช่น อุทยานที่มีทะเลสาบหรือแม่น้ำ
- จุดชาร์จพลังงานสำหรับยานพาหนะไฟฟ้า: ติดตั้งสถานีชาร์จแบตเตอรี่พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับรถยนต์ไฟฟ้าและจักรยานไฟฟ้า

(3) การใช้พลังงานสะอาดในสิ่งอำนวยความสะดวก

- ไฟส่องสว่างพลังงานแสงอาทิตย์: ติดตั้งไฟพลังงานแสงอาทิตย์ในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ทางเดินไปยังน้ำตก จุดชมวิว และบริเวณที่พักแรม
- อาคารอนุรักษ์พลังงาน: ออกแบบอาคารในอุทยานให้ลดการใช้พลังงาน โดยใช้วัสดุที่ช่วยรักษาอุณหภูมิ ลดความร้อน และระบายอากาศตามธรรมชาติ
- ระบบบำบัดน้ำเสียพลังงานต่ำ: นำเทคโนโลยีบำบัดน้ำเสียที่ใช้พลังงานต่ำมาใช้ เช่น ระบบบำบัดชีวภาพ หรือระบบบำบัดน้ำเสียจากพืชพรรณธรรมชาติ

5.5.6 การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environmental Management) การจัดการสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติต้องมุ่งเน้นการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศ พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและลดของเสียให้มากที่สุด มีแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ดังนี้

(1) การจัดการขยะและของเสีย (Waste Management)

- การลดขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว (Plastic-Free Policy): ห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เช่น ถ้วยพลาสติก ขวดน้ำพลาสติก และหลอดพลาสติกภายในอุทยานแห่งชาติ ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวพกภาชนะและขวดน้ำส่วนตัว
- จุดคัดแยกขยะ (Waste Separation Stations): ติดตั้งถังขยะคัดแยกประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะพลาสติก ขยะกระดาษ และขยะโลหะ สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น โปรแกรมแลกขยะเป็นส่วนลดค่าธรรมเนียม
- การนำขยะมารีไซเคิล (Recycling Program): จัดตั้งศูนย์รีไซเคิลภายในอุทยานแห่งชาติ เพื่อบริหารจัดการขยะจากนักท่องเที่ยวและชุมชนใกล้เคียง

(2) การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (Water Conservation)

- การลดการใช้น้ำในสิ่งอำนวยความสะดวก: ติดตั้งอุปกรณ์ประหยัดน้ำในห้องน้ำและที่พักรัก เช่น ฝักบัวประหยัดน้ำ ก๊อกน้ำอัตโนมัติ
- การบำบัดและนำกลับมาใช้ใหม่: ใช้ระบบบำบัดน้ำเสียจากธรรมชาติ เช่น บ่อพืชพรรณกรองน้ำ เพื่อนำกลับมาใช้รดน้ำต้นไม้หรือทำความสะอาด

(3) การควบคุมผลกระทบทางระบบนิเวศ (Ecosystem Impact Control)

- การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity Control): กำหนดจำนวนผู้เข้าชมสูงสุดในแต่ละวัน เพื่อลดความหนาแน่นและผลกระทบต่อธรรมชาติ ใช้ระบบจองล่วงหน้า (Online Booking System) เพื่อกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว
- การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ไม่รบกวนสิ่งแวดล้อม: ออกแบบเส้นทางเดินธรรมชาติที่ลดการบุกรุกถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า ใช้วัสดุจากธรรมชาติที่สามารถย่อยสลายได้ในการสร้างสะพานและทางเดิน

(4) การลดมลพิษทางอากาศและเสียง (Air & Noise Pollution Reduction)

- ควบคุมยานพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล: กำหนดให้ใช้เฉพาะรถพลังงานไฟฟ้าหรือจักรยานภายในอุทยาน
- ใช้วัสดุดูดซับเสียงในจุดชมวิวและสถานที่พักรัก: ออกแบบสิ่งปลูกสร้างให้ดูดซับเสียงรบกวนเพื่อรักษาความเงียบของธรรมชาติ

5.6 ด้านความปลอดภัยและการตอบสนองเหตุฉุกเฉิน (Safety & Emergency Response)

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพ การป้องกันอุบัติเหตุและการมีระบบตอบสนองเหตุฉุกเฉินที่รวดเร็วจะช่วยลดความเสี่ยงและเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงแนวทางการพัฒนากลยุทธ์เพื่อเพิ่มความปลอดภัยและระบบตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินในอุทยานแห่งชาติ มีแนวทางประกอบด้วย

5.6.1 การวางมาตรการป้องกันอุบัติเหตุและภัยธรรมชาติ มีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

(1) การประเมินความเสี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ สำรวจและประเมินจุดเสี่ยง เช่น หน้าผาสูง น้ำตก เส้นทางเดินป่า และพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ จัดทำแผนที่ความเสี่ยง (Risk Map) สำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมป้ายแจ้งเตือนที่มองเห็นได้ชัดเจน กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ปลอดภัยในแต่ละจุดเสี่ยง เช่น กำหนดโซนที่ไม่อนุญาตให้ลงเล่นน้ำ หรือโซนที่ต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแล

(2) การติดตั้งระบบแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า ใช้เทคโนโลยีเซนเซอร์ตรวจจับภัยธรรมชาติ เช่น ระบบตรวจจับระดับน้ำฝน หินถล่ม หรือสภาพอากาศแปรปรวน ติดตั้งป้ายไฟแจ้งเตือนอัตโนมัติและส่งการแจ้งเตือนผ่านแอปพลิเคชันของอุทยานแห่งชาติ จัดทำคู่มือปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวกรณีเกิดภัยธรรมชาติ เช่น พายุ น้ำป่าไหลหลาก หรือสัตว์ป่าทำร้าย

(3) การพัฒนามาตรฐานความปลอดภัยในกิจกรรมท่องเที่ยว กำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัยสำหรับกิจกรรม เช่น ปีนหน้าผา พายเรือคายัค หรือเดินป่าระยะไกล กำหนดให้มีอุปกรณ์นิรภัย เช่น เสื้อชูชีพ เชือกนิรภัย และหมวกกันน็อกสำหรับกิจกรรมที่มีความเสี่ยง กำกับดูแลผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ให้บริการภายในอุทยานแห่งชาติให้ปฏิบัติตามมาตรฐานความปลอดภัย

5.6.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านความปลอดภัย มีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

(1) การติดตั้งอุปกรณ์ช่วยชีวิตและระบบสื่อสารฉุกเฉิน ติดตั้งโทรศัพท์ฉุกเฉินหรือระบบสื่อสารผ่านดาวเทียมในจุดท่องเที่ยวสำคัญ จัดตั้งจุดให้ความช่วยเหลือ (Rescue Point) ที่มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลและอุปกรณ์ช่วยชีวิต เช่น เปลสนาม ชุดปฐมพยาบาล และอุปกรณ์ดับเพลิง ติดตั้งกล้องวงจรปิดและระบบ AI วิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อแจ้งเตือนกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน

(2) การจัดทำเส้นทางหนีภัยและแผนการอพยพ จัดทำป้ายบอกทางหนีภัยในจุดเสี่ยง เช่น พื้นที่เสี่ยงน้ำป่าไหลหลากหรือไฟป่า ฝึกซ้อมแผนอพยพนักท่องเที่ยวเป็นประจำ โดยให้เจ้าหน้าที่และชุมชนมีส่วนร่วม กำหนดจุดรวมพลที่ปลอดภัยและจัดเตรียมพาหนะฉุกเฉินสำหรับการอพยพ

5.6.3 การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และระบบตอบสนองเหตุฉุกเฉิน มีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

(1) การอบรมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติด้านการกู้ภัยและปฐมพยาบาล ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความสามารถด้านการช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน (CPR) และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ฝึกซ้อมสถานการณ์จำลอง เช่น การค้นหาและกู้ภัยในป่า การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวจมน้ำ หรือการควบคุมไฟป่าประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยแพทย์ฉุกเฉิน กู้ภัย และตำรวจท่องเที่ยว

(2) การจัดตั้งทีมกู้ภัยเฉพาะทาง (Rescue Team) จัดตั้งทีมเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น กู้ภัยทางน้ำ กู้ภัยบนภูเขา หรือการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ห่างไกล จัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยชีวิตขั้นสูง เช่น โดรนค้นหาผู้สูญหาย เปลเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บ และเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้า (AED) ประสานงานกับเฮลิคอปเตอร์กู้ภัยสำหรับเหตุฉุกเฉินที่ต้องส่งตัวผู้บาดเจ็บอย่างเร่งด่วน

5.6.4 การสร้างความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว มีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

(1) การให้ข้อมูลความปลอดภัยก่อนเข้าสู่อุทยานแห่งชาติ จัดทำคู่มือความปลอดภัยและแจกให้กับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าพื้นที่ พัฒนาแอปพลิเคชันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดเสี่ยง เส้นทางฉุกเฉิน และเบอร์ติดต่อหน่วยช่วยเหลือ กำหนดให้มีการบรรยายสรุปด้านความปลอดภัยก่อนเริ่มกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูง

(2) การรณรงค์ให้เกิดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่ปลอดภัย จัดแคมเปญ “เที่ยวปลอดภัย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” เพื่อสร้างจิตสำนึกในกลุ่มนักท่องเที่ยว ใช้สื่อโซเชียลและอินฟลูเอนเซอร์ในการประชาสัมพันธ์เรื่องความปลอดภัยในการเดินป่าและทำกิจกรรมกลางแจ้ง ส่งเสริมให้กลุ่มนักเดินป่าหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อกัน โดยใช้แนวคิด “เพื่อนช่วยเพื่อน”

5.6.5 การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยและการตอบสนองเหตุฉุกเฉิน

เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการความปลอดภัยและระบบตอบสนองเหตุฉุกเฉินในอุทยานแห่งชาติ โดยช่วยให้การเฝ้าระวังและการช่วยเหลือเป็นไปอย่างรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น กลยุทธ์การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ มีดังนี้

(1) ระบบแจ้งเตือนภัยอัตโนมัติ (Automated Alert System) ใช้เซนเซอร์ตรวจจับภัยธรรมชาติ เช่น เครื่องวัดระดับน้ำฝน ระบบตรวจจับแผ่นดินไหว หรืออุปกรณ์ตรวจจับไฟป่า ติดตั้งระบบแจ้งเตือนผ่านเสียงไซเรน ป้ายไฟอัจฉริยะ หรือส่งการแจ้งเตือนไปยังแอปพลิเคชันของนักท่องเที่ยว พัฒนาระบบ AI วิเคราะห์ข้อมูลสภาพอากาศแบบเรียลไทม์เพื่อคาดการณ์ภัยพิบัติ

(2) ระบบติดตามนักท่องเที่ยว (Tourist Tracking System) ใช้ GPS ติดตามตำแหน่งนักท่องเที่ยวแบบเรียลไทม์ เพื่อช่วยในการค้นหาและช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน ให้นักท่องเที่ยวลงทะเบียนเส้นทางเดินป่าผ่านแอปพลิเคชัน และกำหนดจุดเช็คอินตามเส้นทางเพื่อความปลอดภัย ติดตั้งอุปกรณ์ RFID หรือ QR Code ในบัตรผ่านเข้าอุทยานเพื่อเก็บข้อมูลและตรวจสอบจำนวนผู้เข้า-ออก

(3) การใช้โดรนและเทคโนโลยีภาพถ่ายทางอากาศ ใช้โดรนเพื่อลาดตระเวนและตรวจสอบพื้นที่เสี่ยง เช่น บริเวณที่เกิดน้ำป่าไหลหลากหรือไฟป่า ใช้โดรนค้นหาผู้สูญหายในป่าหรือพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก นำเทคโนโลยีภาพถ่ายความร้อน (Thermal Imaging) มาใช้ในการค้นหาผู้ประสบภัยในเวลากลางคืน

(4) ระบบสื่อสารฉุกเฉินและการเชื่อมต่อข้อมูล ติดตั้งเครือข่าย Wi-Fi หรือจุดเชื่อมต่อสัญญาณมือถือในพื้นที่สำคัญของอุทยาน เพื่อให้สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือได้ ใช้วิทยุสื่อสารผ่านดาวเทียมสำหรับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ พัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับแจ้งเหตุฉุกเฉินที่สามารถแชร์พิกัดตำแหน่งและข้อมูลสถานการณ์แบบเรียลไทม์

(5) การใช้ AI และ Big Data เพื่อวิเคราะห์ความปลอดภัย ใช้ AI วิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อคาดการณ์จุดเสี่ยงที่อาจเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง ใช้ Big Data วิเคราะห์ข้อมูลจากกล้องวงจรปิดและเซนเซอร์ในอุทยาน เพื่อปรับปรุงมาตรการความปลอดภัย พัฒนาระบบ Chatbot หรือ AI Assistant ให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยและแนะนำเส้นทางหลีกเลี่ยงอันตราย

บทที่ 6

การยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในอุทยานแห่งชาติสู่ระดับสากล

6.1 การพัฒนาระบบประเมินผลและการรับรองมาตรฐานระดับสากล

6.1.1 การพัฒนาอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยว ตามแนวทาง 7 Green Concept

การนำแนวทางจาก 7 Green Concept ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มาใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในการลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อน และสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อเป้าหมายของการมีนักท่องเที่ยวคุณภาพเกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติ

รูปที่ 6-1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวตามหลักการ 7 Green Concept
(<https://www.tourismthailand.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568)

เป้าหมายของ 7 Greens (รูปที่ 6-1) คือการออกแบบการเดินทางท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่ร่วมกันสร้างสรรค์การท่องเที่ยวทั้งระบบ ให้ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม การเดินทางท่องเที่ยวแบบ 7 Greens ประกอบด้วย

(1) Green Heart: หัวใจสีเขียว

การเคารพในวิถีแห่งธรรมชาติ ธรรมชาติและศรัทธาในพลังอันยิ่งใหญ่ ไม่ใช่แค่ใครคนใดคนหนึ่งแต่หมายถึงทุกคนที่อยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระบบ ต้องสร้างทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ และตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และภัยคุกคามจากภาวะโลกร้อนที่มีต่อการท่องเที่ยวที่สำคัญกว่านั้นคือ ต้องลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ด้วยความรู้ ความเข้าใจ และวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม

(2) Green Logistics: การเดินทางสีเขียว

วิธีการเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หมายความว่า วิธีการเดินทาง และรูปแบบการให้บริการในระบบการคมนาคม หรือการขนส่งทางการท่องเที่ยวจากแหล่งพำนักอาศัยไปยังแหล่งท่องเที่ยว ต้องเน้นการประหยัดพลังงาน การใช้พลังงานทดแทน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น ใช้รถ หรือ เรือพลังงานแสงอาทิตย์ ใช้ระบบขนส่งมวลชนอย่างคุ้มค่า ฯลฯ เดินทางไปยังอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ

(3) Green Attraction: แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว

แหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ ต้องมีการบริหารจัดการตามกรอบนโยบาย และการดำเนินงานในทิศทางของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการประสานการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวกับชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อคงสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมดั้งเดิมไว้ให้ได้ ภายใต้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ

(4) Green Community: ชุมชนสีเขียว

อุทยานแห่งชาติต้องร่วมกับชุมชนที่อยู่โดยรอบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องมีการจัดการองค์ความรู้ที่จะบริหารจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน พร้อมทั้งจะดำเนินงานที่เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญต้องคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญมากเพราะคนในชุมชนต้องมีความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตและรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชนเห็นแก่ส่วนรวมอีกทั้งต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งในเรื่องท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติยั่งยืนตลอดไป

(5) Green Activity: กิจกรรมสีเขียว

กิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยว หรืออนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ สามารถทำได้เพื่อทราบเท่าที่ไม่กระทบ หรือทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นชีจรรย์ ปินเขา ดำน้ำ ฯลฯ

(6) Green Service: การบริการสีเขียว

รูปแบบการให้บริการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวด้วยมาตรฐานคุณภาพที่ดี เลือกใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้รวมถึงการจัดระบบบำบัดของเสีย ขยะ สิ่งปฏิกูลที่เกิดจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ อีกด้วย

(7) Green Plus: ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

อุทยานแห่งชาตินอกจากให้บริการด้านสนันทนาการและการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการแล้วยังต้องดำเนินกิจกรรม หรือออกกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่นนโยบายการจัดการขยะของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง เป็นต้น (กองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว, 2565 ; สิริกร มหามิตร ,2561)

ทั้งนี้ สามารถสรุปแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามหลักการ

7 GREEN CONCEPTS แนวทางกิจกรรม ดังตารางที่ 6-1

ตารางที่ 6-1 สรุปแนวคิดสีเขียว (7 GREEN CONCEPT)

ประเภท green	คำแปล	ความหมาย	ตัวอย่าง
1.Greens Heart	หัวใจสีเขียว	การสร้างความรู้สึกรักให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนใส่ใจสิ่งแวดล้อม	การเคารพปฏิบัติ ตามกฎหมาย/ระเบียบฯ พรบ.ป่าไม้ ,พรบ.ควบคุมอาคารฯ
2.Greens Activity	กิจกรรมสีเขียว	กิจกรรมในพื้นที่ มีความเหมาะสม และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	การรณรงค์ลดปริมาณขยะ และน้ำเสียชุมชน
3.Green Communities	ชุมชนสีเขียว	การจัดการท่องเที่ยว ที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน	สมาชิกชุมชนมีการร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อความร่วมมือ ลด ก๊าซคาร์บอน
4.Greens Logistics	รูปแบบการ เดินทางสีเขียว	รูปแบบการเดินทางขนส่งที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และที่เน้นการเพื่อการเสนอขาย กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ ยานพาหนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	การชี จรรย์ยานรอบเกาะพนังกาหรือที่มงานในองค์กร ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่และวิธีปฏิบัติ ด้านการป้องกันและดูแลรักษา สิ่งแวดล้อม

ประเภท green	คำแปล	ความหมาย	ตัวอย่าง
5.Greens Service	การให้บริการ สีเขียว	รูปแบบการให้บริการธุรกิจ การท่องเที่ยวทุกประเภทที่มี มาตรฐานและคุณภาพภายใต้ การคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม	มีแผนและแนวทาง ปฏิบัติใน การใช้ทรัพยากร ต่างๆ เช่น เชื้อเพลิง ไฟฟ้า น้ำ ฯลฯ อย่าง ประหยัดและ ก่อให้เกิด ประสิทธิภาพสูงสุด เชิงธุรกิจ และการบริการ
6.Greens Attraction	แหล่งท่องเที่ยว สีเขียว	มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบ การบริหารจัดการที่ดีที่ ตระหนักถึงคุณค่าของ สิ่งแวดล้อม	พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกรองรับกิจกรรม ท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเท่าที่ จำเป็น โดยมีปริมาณหรือ ขนาดที่ เหมาะสมกับขีด ความสามารถรับได้ของ บริเวณนั้น เช่น ห้องน้ำ ลาน จอดรถ ท่าเทียบเรือ ฯลฯ
7.Greens Plus	ความรับผิดชอบต่อสังคม และ สิ่งแวดล้อม	กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบ แทนคืนสู่สังคมด้วยความ รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการลด ละ เลิก พฤติกรรม ที่ก่อให้เกิดผลต่อสิ่งแวดล้อม	ร่วมกันเก็บขยะ ปะการัง ตามชายหาด

ที่มา:แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสีเขียว , “องค์ประกอบแนวคิดสีเขียว,”

<https://7greens.tourismthailand.org/howtobe/heart.html>. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568

นโยบาย 7 Greens เป็นเสมือน “แนวทาง” ในการดำเนินกิจการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับอุทยานแห่งชาติ สิ่งสำคัญอยู่ที่จะต้องรณรงค์ให้ผู้คนทั่วไปได้เข้าใจถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับโลก ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และช่วยลดโลกร้อน (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2563)

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสีเขียว (7GREEN) ควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสีเขียวอย่างยั่งยืน จะต้องมีความหมายกำหนดนโยบายจากผู้บริหารที่เล็งเห็นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และที่กำลังจะเกิดในอนาคต นำมากำหนดการวางแผน และจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะยาวในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เนื่องมาจากปัจจุบันได้มีปริมาณการเดินทางเข้ามาของ นักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้แหล่งท่องเที่ยว

ของอุทยานแห่งชาติเสื่อมโทรมแออัด และกระจุกตัว ปะการังถูกทำลาย ต้องจัดทำแผนพัฒนาระบบสาธารณูปโภค บำบัดพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

(2) การสร้างความตระหนักรู้ที่มีวิจารณ์ญาณในเรื่องของสิ่งแวดล้อม มีการเสริมสร้างจิตสำนึก สร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ มีความตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุดและปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง และการให้บริการที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และเป็นธรรมต่อนักท่องเที่ยว ให้เกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับจากการประเมินของคณะกรรมการ ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

(3) การยกระดับความเชื่อมั่นด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายในภาพรวมและเชิงลึกอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้และความตระหนักในความสำคัญของภาพลักษณ์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นให้มากขึ้น ที่ต้องเน้นการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

(4) ดำเนินการปรับปรุง ซ่อมแซมเส้นทางคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการภายในพื้นที่อุทยานให้อยู่ในสภาพที่ดี ได้มาตรฐานรองรับนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ได้

(5) การสร้างเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมที่เชื่อมโยงชุมชนกับโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ การสร้างความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็น ชุมชน โรงเรียน วัด ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว เพื่อใช้ผลักดัน และช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6.1.2 ระบบติดตาม และวัดผลความยั่งยืนของการท่องเที่ยวพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

มีการติดตามและประเมินผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินการเป็นไปตามมาตรฐานความยั่งยืนและสามารถปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ได้มีการนำเกณฑ์ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC) ที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มาใช้เพื่อพัฒนาและยกระดับอุทยานแห่งชาติของไทยให้เทียบเท่ากับอุทยานแห่งชาติอื่นๆ ในระดับสากล โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อหลัก ได้แก่ การจัดการที่ยั่งยืน ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการนำเกณฑ์ GSTC มาใช้เพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสำหรับอุทยานแห่งชาติของไทย คือ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการรับรองความยั่งยืนของแหล่ง รวมถึงเป็นแนวทางพื้นฐาน สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการความยั่งยืนมากขึ้น ช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงแหล่งท่องเที่ยว

ที่ยั่งยืนทำหน้าที่ร่วมเป็นสื่อข้อมูล เพื่อให้รับรู้จุดหมายปลายทางและแจ้งให้สาธารณชนทราบ เกี่ยวกับความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว

ทั้งนี้ GSTC-D ได้รับการออกแบบมาสำหรับจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็น สถานที่ที่มีชื่อซึ่งสามารถระบุได้ เกณฑ์เพียงกำหนดให้เงื่อนไขที่อธิบายนั้น เกี่ยวข้องกับปลายทาง โดยไม่ว่าหน่วยงานใดจะรับผิดชอบหรือดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างไรหรือโดยใคร ขอบเขตของ GSTC-D นั้นกว้างและสามารถนำเกณฑ์ไปใช้กับปลายทางได้หลากหลาย โดยอาจอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของโลกและประเภทใดก็ได้ เช่น ในเมืองชนบท ภูเขา ชายฝั่งทะเล หรือแบบผสมผสาน เกณฑ์สามารถเกี่ยวข้องกับจุดหมายปลายทางขนาดใหญ่ เช่น เมือง หรือ ภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ และกับจุดหมายปลายทางขนาดเล็ก เช่น อุทยานแห่งชาติ, กลุ่มชุมชนในท้องถิ่น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2565)

(1) ตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพและ SDGs

ตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อให้คำแนะนำในการวัดการปฏิบัติตามเกณฑ์ ไม่ได้ให้เป็นหลักตายตัวที่ต้องกระทำ แต่เป็นชุดตัวอย่างสำหรับผู้ใช้นำทาง GSTC ในการพัฒนาพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกณฑ์ดังต่อไปนี้จะช่วยให้จุดหมายปลายทางมีส่วนร่วมในวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนปี 2030 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ข้อ เมื่อเทียบกับเกณฑ์แต่ละข้อจะมีการระบุหนึ่งใน 17 SDGs ซึ่งเกี่ยวข้องที่สุดดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 6-2

ตารางที่ 6-2 เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC)

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
ด้าน A การจัดการความยั่งยืน		
A(a) กรอบและโครงสร้างการจัดการ		
A1: ความรับผิดชอบด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวมีหน่วยงาน ส่วนงาน กลุ่ม หรือคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานเพื่อสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน - กลุ่มบุคคลนี้จะต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบการกำกับดูแล และ	a. เอกสารหลักฐานการจัดตั้งหรือโครงสร้างของคณะบุคคลที่ได้รับมอบหมาย และอำนาจหน้าที่ของคณะบุคคลนั้น b. แผนการเงินและงบประมาณที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต c. หลักฐานที่แสดงถึงการมีความเชื่อมโยงและมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>ความสามารถในการลงมือปฏิบัติงาน เพื่อจัดการประเด็นด้านสังคม-เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มบุคคลนี้จะต้องได้รับงบประมาณที่เพียงพอ และมีความสามารถในการทำงานกับหน่วยงานหลากหลายรูปแบบได้ - กลุ่มบุคคลนี้จะต้องมีบุคลากรที่เพียงพอในการทำงาน (รวมถึงจะต้องมีผู้มีส่วนได้เสียในด้านการดำเนินงาน) และปฏิบัติงานตามหลักการ ความยั่งยืน และความโปร่งใส 	<p>d. รายชื่อพนักงานประจำและพนักงานชั่วคราว พร้อมระบุประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง</p> <p>e. แนวทางและกระบวนการจัดการที่แสดงถึงความตระหนักรู้และปฏิบัติตามหลักการความยั่งยืนและโปร่งใสในการทำงานและการกระทำสัญญาใดๆ</p>	
<p>A2: ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและแผนปฏิบัติการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดทำและใช้แผนยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการที่เหมาะสม โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการจะต้องดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย และอยู่บนหลักการของความยั่งยืน รวมถึงจะต้องเปิดเผยให้สาธารณะชนรับทราบ - แผนยุทธศาสตร์จะต้องมีการระบุและการประเมินสินทรัพย์ด้านการท่องเที่ยวและพิจารณาถึงประเด็นและความเสี่ยงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม - แผนยุทธศาสตร์จะต้องเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อนโยบายและการทำงานในการพัฒนาความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในภาพกว้างด้วย 	<p>a. มีการเผยแพร่เอกสารแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของแหล่งท่องเที่ยวฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน</p> <p>b. แผนยุทธศาสตร์/ แผนการทำงานสามารถเข้าถึงได้ง่าย และสามารถค้นหาแบบ on-line ได้</p> <p>c. มีหลักฐานของการหารือหรือการประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในการออกแบบแผนงาน</p> <p>d. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการมีการกล่าวถึงหลักการความยั่งยืนและการประเมินสินทรัพย์ประเด็นและความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว</p> <p>e. ระบุถึงความเกี่ยวข้องระหว่างแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการกับนโยบายการพัฒนาความยั่งยืนในภาพกว้าง (รวมถึงการบรรลุ SDGs)</p>	
<p>A3: การติดตามและการรายงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการสร้างระบบในการติดตามดูแล และตอบสนองประเด็นในเชิงเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และ 	<p>a. มีการกำหนดตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลเชิงสังคม - เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบุเป้าหมายที่อย่างชัดเจน</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>สิ่งแวดล้อม รวมถึงตอบสนองต่อผลกระทบต่างๆ อันเกิดการจากท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินงานและผลลัพธ์จากการดำเนินงานจะต้องมีการกำกับดูแลประเมิน และรายงานต่อสาธารณะให้ทราบอยู่เสมอทั้งนี้ระบบการติดตามจะต้องได้รับการทบทวนและปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ 	<p>b. การประเมินผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นจะต้องมีการบันทึกและรายงานสู่สาธารณะอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>c. มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรของการติดตามดูแลและการรายงานผลการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่ได้</p> <p>d. มีการทบทวนระบบการติดตามดูแล และมีการกำหนดช่วงเวลาการทบทวนระบบในอนาคต</p>	
A(b) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย		
<p>A4: การมีส่วนร่วมและการใช้มาตรฐานความยั่งยืนของผู้ประกอบการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการให้ข้อมูลกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในเรื่องประเด็นด้านความยั่งยืนอยู่เสมอรวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นดำเนินกิจการให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องสนับสนุนการนำเอามาตรฐานความยั่งยืนมาใช้ โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการนำมาตรฐานที่ผ่าน GSTC-I Recognized มาใช้ และเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานที่ผ่าน GSTC-I Accredited ในกรณีที่ผู้ประกอบการนั้นมีขีดความสามารถทำได้ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการเผยแพร่รายชื่อผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองมาตรฐานความยั่งยืน 	<p>a. หลักฐานที่แสดงถึงการสื่อสารประเด็นด้านความยั่งยืนกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ (สื่อ การประชุม การพูดคุยโดยตรง ฯลฯ)</p> <p>b. มีการสนับสนุนและให้คำแนะนำในเรื่องความยั่งยืนกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว</p> <p>c. จำนวนและร้อยละของธุรกิจที่ได้รับการรับรองมาตรฐานด้านความยั่งยืน (GSTC recognized /accredited ก็ได้) โดยมีการตั้งเป้าหมายขยายขอบข่ายให้กว้างขึ้น</p> <p>d. หลักฐานการสนับสนุนการเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานความยั่งยืน</p> <p>e. รายชื่อของธุรกิจที่ได้รับการรับรองมาตรฐานความยั่งยืน และมีการปรับปรุงรายชื่อให้ทันสมัยตลอดเวลา</p>	
<p>A5: การมีส่วนร่วมและข้อเสนอแนะของผู้อยู่อาศัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีการเปิดโอกาสและสนับสนุนให้สาธารณชนมีส่วนในการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 	<p>a. หลักฐานการสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกให้เกิดการมีส่วนร่วมของสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยว</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<ul style="list-style-type: none"> - ความปรารถนา ข้อกังวล และความพึงพอใจ ชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจะต้องได้รับการติดตามดูแล และรายงานให้สาธารณะทราบ พร้อมกับการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองประเด็นอื่นๆ ของชุมชนท้องถิ่นอยู่เสมอ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบที่จะเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่คนในท้องถิ่นเกี่ยวกับโอกาส และความท้าทายด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการ ตอบสนองต่อโอกาสและความท้าทายนั้นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> b. ข้อมูลของประเภทและระดับของการมีส่วนร่วม c. มีการสำรวจและมีกลไกอื่นๆ ที่จะได้มาซึ่งความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อยู่อาศัยซึ่งครอบคลุม ประเด็นการท่องเที่ยว d. หลักฐานของการปฏิบัติการเพื่อตอบสนองต่อข้อเสนอแนะของผู้อยู่อาศัย e. มีโปรแกรมการให้ข้อมูล ให้ความรู้และ อบรม ในเรื่องการท่องเที่ยวให้แก่ผู้อยู่อาศัย 	
<p>A6: การมีส่วนร่วมและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการติดตามดูแลและรายงานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อ สาธารณะชนในเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประสบการณ์ในแหล่งท่องเที่ยวและมีการตอบสนองหากจำเป็น - แหล่งท่องเที่ยวมีการให้ข้อมูลประเด็นด้านความยั่งยืนแก่นักท่องเที่ยว พร้อมกับแนะนำบทบาทของนักท่องเที่ยวว่าสามารถมีส่วนกับความยั่งยืนของแหล่งเที่ยวนั้นได้อย่างไร 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีการสำรวจ (และมีกลไกอื่นๆ) ที่จะได้มาซึ่งความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว รวมถึงมีการรายงานผลการสำรวจด้วย b. แบบสำรวจหรือการรับฟังความคิดเห็นจะต้องรวมถึงปฏิกิริยาของนักท่องเที่ยวต่อประเด็นด้านความยั่งยืน c. หลักฐานของการปฏิบัติการเพื่อตอบสนองต่อข้อค้นพบจากการสำรวจหรือสอบถามความเห็นนักท่องเที่ยว d. ตัวอย่างของการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องของความยั่งยืนและการตอบสนองต่อประเด็นด้านความยั่งยืน 	
<p>A7: การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการให้ ข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวจะต้องถูกต้องตรงตามที่กล่าวไว้จริง ไม่ว่าจะในเรื่องของผลิตภัณฑ์การบริการ และความยั่งยืน - ข้อความทางการตลาดและการสื่อสารอื่นๆ จะต้องสะท้อนถึงคุณค่าของแหล่ง 	<ul style="list-style-type: none"> a. ข้อมูลและเอกสารโปรโมทแหล่งท่องเที่ยวฉบับปัจจุบันที่มีเนื้อหาที่เหมาะสม b. มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของข้อมูลและการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว c. หลักฐานที่แสดงถึงการปรึกษาหารือกับคนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวและหน่วยงาน 	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
ท้องถิ่นนั้น สะท้อนถึงการมุ่งไปสู่ความยั่งยืน รวมถึงการปฏิบัติต่อกันในท้องถิ่นต่อวัฒนธรรมและธรรมชาติด้วยความเคารพ	ด้าน สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในการจัดทำและ นำเสนอเนื้อหาต่างๆ	
A(c) การจัดการแรงกดดันและการเปลี่ยนแปลง		
A8: การจัดการปริมาณนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบในการจัดการนักท่องเที่ยว โดยระบบนั้นจะต้องมีการทบทวนปรับปรุงอยู่เสมอ - แหล่งท่องเที่ยวมีการดำเนินการติดตามดูแล และจัดการปริมาณของนักท่องเที่ยวและปริมาณของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการลด หรือเพิ่ม ปริมาณของนักท่องเที่ยวและปริมาณของกิจกรรมการท่องเที่ยวหากมีความจำเป็นตามความเหมาะสมของช่วงเวลาและสถานที่ ทั้งนี้จะต้องศึกษาความสมดุลระหว่างความต้องการของเศรษฐกิจ ชุมชน มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในท้องถิ่นด้วย	a. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว และการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว b. มีการติดตามดูแลตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณของนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี รวมถึงในสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมด้วย c. มีการระบุถึงผลกระทบจากจำนวนของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการสำรวจ และสอบถามข้อคิดเห็นจากชุมชนและผู้มีส่วนได้เสีย d. มีการจัดการการเคลื่อนไหว (Flow) ของนักท่องเที่ยวและผลกระทบ e. กลยุทธ์การตลาดและการเลือกเป้าหมายทางการตลาดคำนึงถึงรูปแบบของการท่องเที่ยว ผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของแหล่งท่องเที่ยว	
A9: กฎระเบียบในการวางแผนและการควบคุมการพัฒนา - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีแนวทาง กฎระเบียบ และ/หรือ นโยบายการวางแผนที่ควบคุมที่ตั้ง และลักษณะของการพัฒนา โดยมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม และบูรณาการการใช้ที่ดิน การออกแบบการก่อสร้าง และการรื้อถอนอย่างยั่งยืน	a. เอกสาร นโยบาย/กฎระเบียบ/แนวทางเฉพาะเพื่อการควบคุมการพัฒนา พร้อมระบุชื่อเอกสารและวันที่ b. มีข้อกำหนดการประเมินผลกระทบที่ครอบคลุมให้เรื่องสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และ สังคม-วัฒนธรรม c. กฎระเบียบเฉพาะเกี่ยวกับการให้เช่าอสังหาริมทรัพย์และการดำเนินงานเพื่อการ	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>- กฎระเบียบยังจะต้องนำไปใช้กับการดำเนินงาน รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นและสัมปทานเพื่อการท่องเที่ยวแนวทางการระเบียบและนโยบายต้องถูกสร้างขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนและมีการสื่อสารและบังคับใช้อย่างกว้างขวาง</p>	<p>ท่องเที่ยวพร้อมหลักฐานการนำไปปรับใช้และการบังคับใช้</p> <p>d. หลักฐานการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการพัฒนานโยบาย/กฎระเบียบ/แนวทางต่างๆ</p> <p>e. หลักฐานการปรึกษาหารือและความยินยอมจากคนพื้นเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อมีการเสนอหรือมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ของคนเหล่านั้น</p> <p>f. หลักฐานการสื่อสารและการบังคับใช้นโยบาย/กฎระเบียบ/แนวทาง ในการวางแผนพัฒนา และลงมือปฏิบัติ</p>	
<p>A10: การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ</p> <p>- แหล่งท่องเที่ยวจะต้องระบุความเสี่ยงและโอกาสที่เกี่ยวข้องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ</p> <p>- กลยุทธ์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีไว้เพื่อเป็นแนวทาง เพื่อการตัดสินใจ การออกแบบ การพัฒนา และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว</p> <p>- ข้อมูลการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง และสภาพในอนาคตจะต้องมีการเผยแพร่สู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนักท่องเที่ยว</p>	<p>a. ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและแผนปฏิบัติการจะต้องระบุถึงและแก้ไขปัญหาระบบสภาพภูมิอากาศ</p> <p>b. กฎระเบียบ แนวทาง และการจัดสรรพื้นที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวรองรับผลพวงของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ</p> <p>c. มีการจัดทำประเมินความเสี่ยงทั้งในปัจจุบันและอนาคตและรายงานให้สาธารณะทราบ</p> <p>d. หลักฐานการพิจารณาผลกระทบและการมีช่วยส่งเสริมของระบบนิเวศในท้องถิ่นต่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ</p> <p>e. มีการสื่อสารข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศสู่สาธารณะ</p>	
<p>A11: การจัดการความเสี่ยงและวิกฤตการณ์</p> <p>- แหล่งท่องเที่ยวมีการลดความเสี่ยง การจัดการวิกฤตการณ์ และแผนรับมือเหตุฉุกเฉินที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น</p>	<p>a. มีการจัดทำเอกสารแผนการลดความเสี่ยง การจัดการวิกฤตการณ์ และแผนรับมือเหตุฉุกเฉินสำหรับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<ul style="list-style-type: none"> - มีการสื่อสารข้อมูล /รายละเอียดที่สำคัญให้แก่ผู้อยู่อาศัย นักท่องเที่ยว และสถานประกอบการต่างๆ - มีแผน/ขั้นตอนการรับมือ และทรัพยากรเพื่อดำเนินการตามแผนและมีการปรับปรุงเป็นประจำ 	<p>b. ในแผนมีการคำนึงถึงรูปแบบความเสี่ยงที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึงภัยธรรมชาติ การก่อการร้าย สุขอนามัยภาวะขาดแคลนทรัพยากรและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>c. มีขั้นตอนการสื่อสารที่ระบุไว้เพื่อใช้ระหว่างและหลังเกิด เหตุฉุกเฉิน</p> <p>d. มีโปรแกรมสำหรับการให้ข้อมูลและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงและวิกฤตการณ์แก่คนในท้องถิ่น</p>	
ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ		
B(a) การนำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชน		
<p>B1: การวัดผลของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการติดตามดูแลผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และรายงานให้สาธารณะทราบ - มีการใช้มาตรวัดผลสำเร็จที่เหมาะสม เช่น ระดับจำนวนของนักท่องเที่ยว การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว การจ้างงาน การลงทุน และหลักฐานอื่นๆ ที่แสดงถึงการกระจายตัวของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 	<p>a. มีโปรแกรมการเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจ</p> <p>b. มีรายงานประจำปีของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม</p> <p>c. ข้อมูลจะต้องครอบคลุมมาตรวัดผลของผลกระทบทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย (เช่น จำนวนนักท่องเที่ยว การใช้จ่าย การจ้างงาน การลงทุน และการกระจายตัวของผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยว)</p>	
<p>B2: งานที่ดีและโอกาสทางอาชีพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีการส่งเสริมและสนับสนุนโอกาสในการทำงานและการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว - ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวมุ่งมั่นที่จะให้โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการจ้างงานคนในท้องถิ่น ให้การฝึกอบรมและความก้าวหน้าในการทำงานให้สภาพแวดล้อมการทำงานที่ 	<p>a. มีโปรแกรม/หลักสูตรฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้อง</p> <p>b. มี แลกเปลี่ยน หรือ ข้อ สัต ฐ ญา ของผู้ประกอบการในการให้งานที่ดี/และโอกาสในการประกอบอาชีพ</p> <p>c. มีการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและโอกาสในการจ้างงานให้แก่คนในท้องถิ่น รวมถึงผู้หญิง เยาวชน ชนกลุ่มน้อย และคนพิการ</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
ปลอดภัยและมั่นคง และให้ค่าครองชีพที่เหมาะสมแก่ทุกคน	d. มีช่องทางในการตรวจสอบสภาพการทำงาน และรับฟัง/จัดการความไม่พอใจของลูกค้า (เช่น การมีส่วนร่วมของสหภาพแรงงาน)	
B3: การสนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น และการค้าที่เป็นธรรม <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบสนับสนุนให้รายได้จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยการสนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น ห่วงโซ่อุปทาน และการลงทุนอย่างยั่งยืน - แหล่งท่องเที่ยวมีการสนับสนุนการพัฒนา และการซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ยั่งยืนบนฐานของหลักการการค้าที่เป็นธรรม และสะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะครอบคลุมถึงอาหารและเครื่องดื่ม การศิลปหัตถกรรม การแสดงสินค้า การเกษตร และอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีการให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทางการเงิน หรือการสนับสนุนอื่นๆ ให้แก่ธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยว b. มีการช่วยเหลือด้านการตลาดให้แก่ธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยว c. มีการสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นให้ซื้อสินค้าและบริการในท้องถิ่น d. มีการริเริ่มการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร ศิลปิน และผู้ผลิตอาหาร ในท้องถิ่น ในการเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว e. มีการระบุ สนับสนุน และเปิดโอกาส ให้ผลิตภัณฑ์และงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว 	
B(b) ผลกระทบต่อชุมชนและสวัสดิภาพของชุมชน		
B4: การสนับสนุนชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่เปิดโอกาสและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และสาธารณชน สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และจัดกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืน อย่างมีความรับผิดชอบ 	<ul style="list-style-type: none"> a. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้สนับสนุนชุมชน และกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืนของท้องถิ่น b. สนับสนุน และจัดให้มีโครงการที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนในการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืน 	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	c. การทำกิจกรรมอาสาสมัครและการมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชนนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องกับการบุกรุก หรือการเอารัดเอาเปรียบชุมชน	
<p>B5: การป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบและการเลือกปฏิบัติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีกฎหมาย ข้อปฏิบัติ และแนวทางในการปฏิบัติในการป้องกันและรายงานถึงปัญหาด้านการค้ามนุษย์ การใช้แรงงานเยี่ยงทาส และการค้าทาส และการ ค้าประเวณี หรือการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบในรูปแบบอื่น การเลือกปฏิบัติและการรังแกบุคคลใดๆ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น ผู้หญิง กลุ่มเพศทางเลือก และชนกลุ่ม น้อยอื่นๆ - กฎหมายและการข้อปฏิบัติจะต้องมีการสื่อสารแก่สาธารณะและมีการบังคับใช้ 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีกฎหมาย (อ้างอิงมาตรา และวันประกาศใช้) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน การเลือกปฏิบัติ และการล่วงละเมิดต่อบุคคลอื่น b. มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการสื่อสารให้ข้อมูล และการบังคับใช้กฎหมายตามข้อ a. และมีการให้แนวทางปฏิบัติที่ดี (รวมถึงธุรกิจ ท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว) c. มีการวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลกระทบในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งรวมถึงการค้ามนุษย์ การใช้แรงงานทาสสมัยใหม่ และการใช้แรงงานเด็ก d. แหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนสำคัญในภาคการท่องเที่ยวมีการลงนามเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการปกป้องเด็กจากการล่วงละเมิดทางเพศในภาคการเดินทางและการท่องเที่ยว (Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism) 	
<p>B6: กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและสิทธิทางกฎหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดทำเอกสารและบังคับใช้กฎหมาย และข้อบังคับเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและสิทธิในการครอบครอง 	<p>a. ในแหล่งท่องเที่ยว มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และสิทธิในการได้มาและครอบครอง รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ (ซึ่งกฎหมาย มาตรา และวันที่ที่ประกาศใช้)</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<ul style="list-style-type: none"> - กฎหมายและข้อบังคับเหล่านั้นต้องเคารพสิทธิชุมชนและชนพื้นเมือง และจะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณะด้วย - หากต้องมีการย้ายที่อยู่อาศัยห้ามมิให้มีการดำเนินการโดยไม่แจ้งข้อมูลให้ทราบล่วงหน้า และจะต้องมีการชดเชยอย่างเป็นธรรม และตรงไปตรงมา - กฎหมายและข้อบังคับเหล่านั้นต้องปกป้องสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญ 	<p>b. กฎหมายในข้างต้นมีการระบุในเรื่องสิทธิชุมชนและชนพื้นเมือง การปรึกษาหารือเพื่อรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ และการให้ออกจากพื้นที่และตั้งถิ่นฐานใหม่</p> <p>c. มีหลักฐานของการบังคับใช้กฎหมายตามข้างต้นในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว</p> <p>d. มีหลักฐานของการเข้าไปการปรึกษาชุมชนขอความยินยอม และจ่ายค่าตอบแทน</p>	
<p>B7: สวัสดิภาพและความปลอดภัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ ป้องกัน และตอบสนองต่อประเด็นด้าน อาชญากรรม ความปลอดภัย และอันตรายต่อสุขภาพ โดยต้องจัดการให้เหมาะสมกับความต้องการของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้คนในพื้นที่ และมีการรายงานต่อสาธารณชน 	<p>a. แหล่งท่องเที่ยวมีการบริการด้านความปลอดภัยและสุขภาพเป็นที่ยอมรับและใช้ได้</p> <p>b. มีการศึกษาเพื่อกำหนดและจัดการความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถให้บริการด้านสุขภาพและความปลอดภัยที่สอดคล้องกับความต้องการได้</p> <p>c. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการตรวจสอบให้เป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัย</p>	
<p>B8: การเข้าถึงการท่องเที่ยวสำหรับคนทั้งมวล</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ จะต้องเข้าถึงได้โดยคนทั้งมวล ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ทั้งในเชิงธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งคนทั้งมวลนั้นรวมถึงคนพิการ และคนที่มีความต้องการความช่วยเหลือหรือ เข้าถึงเป็นพิเศษ - ในกรณีที่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกบรรจุอยู่ด้วยเข้าถึงได้ในทันทีจะต้องมีการออกแบบและการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยคำนึงถึงความกลมกลืนของสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงควรจัดให้มีที่พักสำหรับกลุ่มบุคคลที่ 	<p>a. มีข้อบังคับและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ให้สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ</p> <p>b. มีการใช้มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษที่เหมาะสม สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณะ</p> <p>c. มีข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขต/สัดส่วนของการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>มีความต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ในราคาที่เหมาะสมผล</p> <p>- มีการให้ข้อมูลด้านการเข้าถึงของสถานที่ท่องเที่ยวสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ</p>	<p>ความ สะดวกที่ผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ สามารถเข้าถึงได้</p> <p>d. มีหลักฐานถึงการดำเนินการเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงสำหรับผู้ที่มีความต้องการด้านการเข้าถึงที่หลากหลาย</p> <p>e. ในการสื่อสารโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมจะต้องมีข้อมูลด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษบรรจุอยู่ด้วย</p> <p>f. ในจุดท่องเที่ยวหลักมีรายละเอียดจุดอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือ เป็นพิเศษอยู่ในข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว</p>	
ด้าน C ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม		
C(a) การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม		
<p>C1: การปกป้องทรัพย์สินทางวัฒนธรรม</p> <p>- แหล่งท่องเที่ยวมีนโยบายและระบบเพื่อประเมินคุณค่า พื้นฟู และสงวนรักษาทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่รวมถึงมรดกที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง และภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรม</p>	<p>a. มีการจัดทำบัญชีข้อมูลรวบรวมทรัพย์สินทางวัฒนธรรม รวมถึงการประเมินคุณค่าและประเมินความเปราะบาง</p> <p>b. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม</p> <p>c. มีกลไกสำหรับการใช้ประโยชน์จากรายได้ทางการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม</p>	
<p>C2: วัตถุทางวัฒนธรรม</p> <p>- แหล่งท่องเที่ยวมีกฎหมายที่เหมาะสมในการควบคุมการแลกเปลี่ยน การค้า การจัดแสดง หรือการให้วัตถุทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยมีการบังคับใช้จริง และมีการให้ข้อมูลแก่สาธารณชน รวมถึงการให้ข้อมูลแก่ธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวด้วย</p>	<p>a. มีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับวัตถุทางประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>b. โดยให้ระบุข้อกำหนด มาตรฐาน และวันที่ประกาศ</p> <p>c. มีหลักฐานของการให้ข้อมูล กฎหมายดังกล่าว แก่ธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน</p> <p>d. มีหลักฐานของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>C3: มรดกที่จับต้องไม่ได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีการสนับสนุนการยกย่องและการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งรวมถึง ประเพณีท้องถิ่น ศิลปะ เพลงภาษา อาหาร และอัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะ ของท้องถิ่นในมิติอื่นๆ - การนำเสนอ/แสดง การจำลอง และการสื่อความหมายของวัฒนธรรมและประเพณีที่ยังคงอยู่นั้น จะต้องมีความละเอียดอ่อน และให้ความเคารพ และจะต้องให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์ ในขณะเดียวกันจะต้องมอบ ประสบการณ์ที่ จริงแท้แก่นักท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> a. ค้นหาและจัดทำคลังข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ b. ยกตัวอย่างงานเฉลิมฉลองทางวัฒนธรรมและการให้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (งานแสดงอีเว้นท์, ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น ฯลฯ) c. ยกตัวอย่างงานเฉลิมฉลองทางวัฒนธรรมและการให้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (งานแสดงอีเว้นท์, ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น ฯลฯ) d. หลักฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และชนพื้นเมืองในการพัฒนาและมอบ ประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ e. ข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นในการมอบประสบการณ์เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 	
<p>C4: การเข้าถึงวิถีปกติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีการติดตาม ปกป้อง และหากความจำเป็นให้ดำเนินการฟื้นฟู หรือสร้างการเข้าถึงเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้อีกครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> a. ติดตามการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น b. มีการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของการเข้าถึงวิถีชีวิตปกติ มีดำเนินการเป็นพิเศษเพื่อปกป้องและ/หรือ ฟื้นฟูการเข้าถึงของชุมชนท้องถิ่น 	
<p>C5: ทรัพย์สินทางปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบในการสร้างการมีส่วนร่วมในการปกป้องและรักษาสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนและบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาในแหล่งท่องเที่ยว (ฉบับ, มาตรา, วันที่) b. มีการให้ข้อมูลในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว c. มีหลักฐานของการที่ทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างประสบการณ์ 	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	ทางวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวที่นั่นได้รับการปกป้อง	
C(b) การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม		
C6: การจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบจัดการนักท่องเที่ยวทั้งภายในและโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของพื้นที่ขีดความสามารถในการรองรับและความอ่อนไหวเปราะบางของพื้นที่ และจะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น - แหล่งท่องเที่ยวมีคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบาง รวมถึงการเข้าชมการจัดแสดงทางวัฒนธรรม โดยแจกจ่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ก่อนถึงเวลาการเข้าชม	a. มีการเฝ้าสังเกตการณ์การเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการแบ่งปันข้อมูลดังกล่าวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ b. มีหลักฐานของการดำเนินการจัดการกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในหรือโดยรอบสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม c. มีการเผยแพร่คู่มือการปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่เปราะบาง และเข้าชมการจัดแสดงอื่นวันท์ทางวัฒนธรรมที่จัดทำขึ้น ตลอดจนติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวเป็นระยะ d. มีหลักปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ และ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีการจัดอบรมสำหรับมัคคุเทศก์	
C7: การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว - มีการจัดเตรียมเนื้อหาการสื่อความหมายที่ถูกต้องเพื่อให้ความรู้ในแง่มุมที่มีความสำคัญแก่นักท่องเที่ยว ทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงธรรมชาติของสถานที่ท่องเที่ยว - ข้อมูลที่ใช้สื่อความหมายมีความเหมาะสมเชิงวัฒนธรรม และจัดทำโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสามารถสื่อสารด้วยภาษาที่เหมาะสมชัดเจนทั้งกับนักท่องเที่ยวและกับผู้คนในพื้นที่	a. มีการสื่อสาร/แจกข้อมูลเนื้อหาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยรูปแบบที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ก่อนเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวได้ b. มีหลักฐานให้เห็นว่าเนื้อหาการสื่อความหมายเหล่านั้นได้มาจากการค้นคว้าวิจัยเป็นอย่างดีและถูกต้องแม่นยำ c. เนื้อหาการสื่อความหมายมีการระบุถึงความสำคัญและความอ่อนไหว/ความเปราะบางของสถานที่ท่องเที่ยว	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	d. มีหลักฐานว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำเนื้อหาการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องมีเนื้อหาการสื่อความหมาย แปลในภาษาที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว	
ด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม		
D(a) การอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ		
D1: การปกป้องสิ่งแวดล้อมที่มีความเปราะบาง - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ประเมิน และตอบสนองต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การสงวนรักษาระบบนิเวศถิ่นที่อยู่ และพันธุ์พืชหรือสัตว์รวมถึงต้องป้องกัน - การเริ่มต้นและการแพร่กระจายของสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น	a. มีการจัดทำคลังข้อมูลแหล่งมรดกทางธรรมชาติ และทรัพย์สินทางธรรมชาติ โดยระบุ ชนิด สถานะของการอนุรักษ์ และภาวะความเสี่ยง/ความเปราะบาง b. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และมรดกทางธรรมชาติ c. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อกำจัดและควบคุมสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น d. ดำเนินการระบุเฝ้าสังเกตการณ์ และบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และมรดกทางธรรมชาติ e. มีกลไกสำหรับการนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางธรรมชาติ f. มีการสื่อสารให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวและภาคธุรกิจในการลดการแพร่กระจายของสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น	
D2: การจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบจัดการนักท่องเที่ยวทั้งภายในและโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของพื้นที่ขีดความสามารถในการรองรับ และความอ่อนไหวเปราะบางของพื้นที่ และจะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพการ	a. มีการเฝ้าสังเกตการณ์การเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และมีการแบ่งปันข้อมูลดังกล่าวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>เคลื่อน ตัวของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมจุดท่องเที่ยวที่มีความเปราะบาง โดยแจกจ่ายให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ ทั้งก่อน และ ณ เวลาเข้าชม 	<ul style="list-style-type: none"> b. มีหลักฐานของการดำเนินการจัด การกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในหรือโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ c. มีการเผยแพร่คู่มือการปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมจุดท่องเที่ยวที่เปราะบาง และมีการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวเป็นระยะ d. มีหลักปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ และ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ e. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอนุรักษ์ในท้องถิ่นเพื่อระบุความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีมาตรการลดความเสี่ยงเหล่านั้น 	
<p>D3: การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตในป่า</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายของชาติ และกฎหมายระหว่างประเทศ และมาตรฐานการมีปฏิสัมพันธ์ดำเนินกิจกรรมกับสิ่งมีชีวิตในป่า - กิจกรรมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่อย่างอิสระจะต้องไม่มีการคุกคาม และต้องมีการจัดการเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบไม่พึงประสงค์ต่อสัตว์เหล่านั้น โดยคำนึงถึงการดำรงชีวิตและพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตในป่า 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีข้อกำหนดระหว่างประเทศ กฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายท้องถิ่นที่ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวในเรื่องของการทำกิจกรรม/มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตในป่า b. มีการสนับสนุนให้ใช้มาตรฐานสากลด้านการปกป้องสิ่งมีชีวิตในป่า ทั้งสิ่งมีชีวิตในน้ำและบนบก c. มีการออกหลักปฏิบัติสำหรับการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตในป่ารวมถึงการสำรวจที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล d. มีระบบตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อบังคับและหลักปฏิบัติในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว e. มีการดำเนินการเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตในป่า และลดการรบกวนสิ่งมีชีวิตในป่าโดยเฉพาะในบริเวณที่ทำกิจกรรม 	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	f. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตในป่า ซึ่ง อาจเป็นอันตราย เช่น การสัมผัส และการให้อาหาร เป็นต้น	
<p>D4: การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากพืชหรือสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ทำให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่นกฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงมาตรฐานต่างๆ เพื่อรับรองว่าสัตว์จะมีสวัสดิภาพที่ดี และมีการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์ (สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด) ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงหรือ การจับ การซื้อขาย แลกเปลี่ยนการแสดง และการขายสิ่งมีชีวิตจากป่าและสินค้าที่ผลิตจากพันธุ์พืชและสัตว์ - ต้องไม่มีการได้มา การขยายพันธุ์และการกักขัง สัตว์ป่าชนิดใดๆ เว้นแต่ได้รับ อนุญาตอย่างถูกต้อง รวมถึงอยู่ในการดูแลของบุคลากรที่มีความพร้อม และอยู่ภายใต้การดำเนินการตามข้อกำหนดที่เหมาะสม - การจัดที่อยู่อาศัย การดูแล และการจัดการทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงทั้งหมดนั้น จะต้องให้เป็นไปตามมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์สูงสุด 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีกฎหมายเฉพาะทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น รวมถึงมาตรฐาน และแนวทางปฏิบัติ เพื่อใช้ในแหล่งท่องเที่ยวในการปกป้องสวัสดิภาพสัตว์ และการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์ b. มีการชี้แจงข้อมูลด้านกฎหมาย มาตรฐาน และแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ c. มีระบบสำหรับตรวจสอบเงื่อนไขของการครอบครองสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง รวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยและการดูแล d. มีการออกใบอนุญาตและตรวจสอบคุณสมบัติของบุคลากรที่รับผิดชอบสัตว์ป่าที่อยู่ในครอบครอง e. มีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมอนุสัญญา CITES ว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ในภาคการท่องเที่ยว และตรวจสอบให้มั่นใจว่ามีการปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว f. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในการการหลีกเลี่ยงการค้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ เช่น การซื้อ ของที่ระลึกที่ทำจาก/ได้จากสัตว์ป่าคุ้มครองตามประกาศของสพทระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) หรือ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) 	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	g. มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป็นการรับรองว่า กิจกรรมการล่าสัตว์ใดๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามกฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อการอนุรักษ์	
D(b) การจัดการทรัพยากร		
D5 : การอนุรักษ์พลังงาน - แหล่งท่องเที่ยวมีเป้าหมายที่จะลดการใช้พลังงานปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน รวมถึงเพิ่มการใช้พลังงานทดแทน - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบในการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจตรวจวัดติดตามดูแล และลดการใช้พลังงาน และมีการรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณชน	a. มีเผยแพร่และประกาศเป้าหมายการใช้พลังงาน b. มีโปรแกรมการดำเนินงานในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ฉนวนกันความร้อน เป็นต้น c. มีการลงทุนในพลังงานทดแทน และควบคุมสัดส่วนร้อยละของการจัดหา/การบริโภคทั้งหมด d. สนับสนุนและสร้างแรงกระตุ้นในการตรวจสอบและลดการใช้พลังงานโดยภาคธุรกิจต่างๆ	
D6: การจัดการน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวต้องส่งเสริมให้ธุรกิจต่างๆ มีการตรวจวัดติดตามดูแล และจัดการการใช้ น้ำ รวมถึงมีการรายงานต่อสาธารณชน - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการประเมินความเสี่ยง ด้านน้ำในแหล่งท่องเที่ยว และจัดทำเป็นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร - ในกรณีมีความเสี่ยงเรื่องน้ำสูง เป้าหมายของการจัดการน้ำจะต้องกำหนดและกำกับภาคธุรกิจเพื่อให้การใช้น้ำของภาคท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับความต้องการน้ำของ ชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น	a. มีการให้คำแนะนำและให้การสนับสนุนการติดตามและควบคุมการใช้น้ำของภาคธุรกิจ b. มีการดำเนินการประเมินความเสี่ยงเรื่องน้ำอย่างสม่ำเสมอ c. ในกรณีที่มีความเสี่ยงเรื่องน้ำสูงให้มีการตั้งเป้าหมาย และบังคับใช้เป้าหมายการจัดการน้ำ และมีการรายงานต่อสาธารณชน d. ติดตามและควบคุมการใช้ปริมาณและทรัพยากรน้ำเพื่อวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว พร้อมทั้งติดตามและควบคุมผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น ตลอดจน มีการส่งเสริม	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
	และตรวจสอบให้ภาคธุรกิจ ท้องเที่ยวการปฏิบัติตามเป้าหมายการใช้น้ำ e. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องความเสี่ยงของน้ำ และขอให้มีการใช้น้ำเท่าที่จำเป็น	
D7: คุณภาพน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำดื่ม น้ำเพื่อนันทนาการ และทางนิเวศวิทยาโดยใช้มาตรฐานคุณภาพน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวมีการรายงานผลต่อสาธารณชน และมีระบบที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำที่เกิดขึ้นอย่างทันทั่วทั้ง	a. มีการดำเนินการติดตามคุณภาพน้ำ b. มีข้อมูลและมีการรายงานเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ c. มีการตรวจสอบน้ำที่ใช้สำหรับอาบ ด้วยมาตรฐานการรับรองและระบุสถานที่ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ d. มีการดำเนินการเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำ e. มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพน้ำดื่มในท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการใช้เป็นทางเลือกแทนน้ำดื่มบรรจุขวด	
D(c) การจัดการของเสียและการปลดปล่อยมลพิษ		
D8: น้ำเสีย - แหล่งท่องเที่ยวมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และมีการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวในในเรื่องของ การตั้งการดูแลรักษา และการทดสอบการระบายจากบ่อเกรอะ และจากระบบบำบัดน้ำเสีย - แหล่งท่องเที่ยวต้องสร้างความมั่นใจว่าน้ำเสีย เหล่านั้นจะได้รับการบำบัดและนำกลับมาใช้หรือถูกปล่อยทิ้งอย่างปลอดภัย โดยไม่มีผลกระทบต่อเชิงลบกับคนและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น	a. มีการจัดทำแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย b. มีระบบของการบังคับใช้แนวทางปฏิบัติในหมู่ผู้ประกอบการ c. มีการติดตามตรวจสอบ/ทดสอบน้ำเสียที่ปล่อยทิ้งแล้ว d. มีการจัด ตั้งระบบบำบัดน้ำเสียอย่างยั่งยืนชั่วคราวในระดับท้องถิ่น สำหรับใช้ในภาคการท่องเที่ยวหากเป็นไปได้และมีความเหมาะสม	
D9: ขยะมูลฝอย - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการตรวจวัด และรายงานปริมาณขยะที่เกิดขึ้น และมีการตั้งเป้าหมายในการลดปริมาณขยะ - ขยะมูลฝอยได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และมีการลดการฝังกลบขยะด้วยการจัดให้มี	a. มีโปรแกรมดำเนินการติดตามเรื่องขยะ โดยมีการตั้งเป้าหมายและผลการดำเนินงานที่เผยแพร่ต่อสาธารณชน b. มีการประสานงานร่วมกับธุรกิจท่องเที่ยวในการจัดการรณรงค์/ให้คำปรึกษา/การ	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>ระบบคัดแยกและจัดเก็บขยะแบบแยกประเภทและมีระบบรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถแยกขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพตามชนิดของขยะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ และให้มีการลดจำนวนขยะ นำขยะกลับมาใช้ใหม่ และรีไซเคิลขยะ ซึ่งรวมถึงขยะที่เป็นเศษอาหารด้วย - มีการดำเนินการเพื่อกำจัดหรือลดการใช้วัสดุที่ใช้เพียงครั้งเดียวแล้วทิ้งโดยเฉพาะพลาสติก - ขยะที่เหลืออยู่ที่ไม่ได้นำมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลต้องได้รับการกำจัดอย่างปลอดภัยและยั่งยืน 	<p>สนับสนุนการจัดการขยะซึ่งรวมถึงขยะเศษอาหาร</p> <p>c. มีการรณรงค์เพื่อลด/กำจัด การใช้วัสดุที่ใช้เพียงครั้งเดียวแล้วทิ้งโดยเฉพาะพลาสติก</p> <p>d. มีโปรแกรมดำเนินการจัดการขยะในที่ทำงานของหน่วยงานรัฐ และสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณะต่างๆ</p> <p>e. มีระบบที่รวบรวมและรีไซเคิลขยะอย่างน้อยสี่ประเภท (เช่น วัสดุอินทรีย์ กระดาษ โลหะ แก้ว และพลาสติก)</p> <p>f. จัดให้มีระบบที่ยั่งยืนสำหรับการกำจัดขยะที่ตกค้าง</p> <p>g. มีการรณรงค์ให้เลิกการทิ้งขยะนอกจุดทิ้ง และรักษาความสะอาดของพื้นที่สาธารณะ</p> <p>h. มีถังขยะเพียงพอสำหรับการแยกขยะ</p>	<p>12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION</p> <p>14 LIFE BELOW WATER</p> <p>15 LIFE ON LAND</p>
<p>D10: การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและบรรเทาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีเป้าหมายในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมถึงดำเนินการและรายงานผลตามนโยบายและการปฏิบัติงานในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก - ควรมีการสนับสนุนให้ภาคธุรกิจต่างๆ มีการตรวจวัด ติดตามดูแล ลด หรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้น้อยที่สุดจากทุกมิติของการดำเนินธุรกิจ (รวมถึงจากซัพพลายเออร์และผู้ให้บริการด้วย) และมีการรายงานต่อสาธารณชน - ควรมีการสนับสนุนให้มีการชดเชย (offset) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่ยังไม่สามารถลดได้ 	<p>a. มีการประกาศเป้าหมายในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยกำหนดร้อยละของการลดและวันในการวัดผล</p> <p>b. มีการจัดทำรายงานสภาพอากาศประจำปี รวมถึงการเฝ้าสังเกตการณ์และการปฏิบัติงาน เพื่อผลกระทบต่างๆ</p> <p>c. มีการสนับสนุนการรณรงค์หรือการมีส่วนร่วม ในรูปแบบต่างๆ กับธุรกิจท่องเที่ยวในการลด และบรรเทาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก</p> <p>d. หน่วยงานภาครัฐมีการดำเนินการในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก</p> <p>e. มีการให้ข้อมูลในเรื่องของแผนรายการการชดเชย (offset) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับให้แก่ภาคธุรกิจต่างๆ และนักท่องเที่ยว</p>	<p>13 CLIMATE ACTION</p>
<p>D11: การขนส่งที่มีผลกระทบต่ำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีเป้าหมายในการลดการปล่อยมลพิษจากการขนส่งในการเดินทาง 	<p>a. มีการลงทุนกับโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่มีความยั่งยืนยิ่งขึ้น ซึ่งรวมถึงการ</p>	

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	SDGs
<p>มายังแหล่งท่องเที่ยว และภายในแหล่งท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการเพิ่มการนำพาหนะและการขนส่งสาธารณะที่ยั่งยืน และปล่อยมลพิษต่ำมาใช้ งาน รวมถึงการเดินทางแบบใช้แรงตัวเอง (Active travel - เช่น การเดินและปั่นจักรยาน) เพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวลดการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ ลดความคับคั่งของการจราจร และลดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ 	<p>ขนส่งสาธารณะ และยานพาหนะที่ปล่อยมลพิษต่ำ</p> <ul style="list-style-type: none"> b. มีการให้ข้อมูล โปรโมทการขนส่ง ทางเลือกต่างๆ ในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว และภายในแหล่งท่องเที่ยว c. มีการเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่เลือก ใช้การขนส่งทางเลือก d. มีการพัฒนาและสนับสนุนให้มีการปั่นจักรยานและการเดิน e. ให้ความสำคัญกับกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวที่สนใจตัวเลือกการขนส่งระยะสั้นและยั่งยืนยิ่งขึ้น f. หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการใช้ การขนส่งที่มีผลกระทบต่อ ภายในหน่วยงานของตนเอง 	
<p>D12 มลภาวะทางแสงและเสียง</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยวมีแนวทางปฏิบัติ และข้อบังคับในการลดมลภาวะทางแสงและเสียง - แหล่งท่องเที่ยวมีส่งเสริมให้ภาคธุรกิจต่างๆ ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> a. มีแนวทางปฏิบัติในเรื่องมลภาวะทางแสงและเสียง โดยส่งเสริมและแจกจ่ายให้ภาคธุรกิจ b. มีการระบุและเฝ้าสังเกตการณ์จุดที่มีความเป็นไปได้ในการก่อให้เกิดมลภาวะทางแสงและเสียง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว c. มีกลไกที่จะให้ผู้คนในพื้นที่สามารถรายงานเกี่ยวกับมลภาวะทางแสงและเสียง พร้อมๆ สามารถการติดตามผลการปฏิบัติงานได้ 	

ที่มา: เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก, www.gstcouncil.org, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568

6.1.3 แนวทางการขึ้นทะเบียนมรดกโลก

มรดกโลก (World Heritage) เป็นสถานที่หรือแหล่งที่มีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value: OUV) ที่ได้รับการยอมรับจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญของโลก แต่ยังช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเพิ่มศักยภาพด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะช่วยเพิ่มความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งเหล่านี้ในระดับนานาชาติ และช่วยให้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและทรัพยากรจากองค์กรต่าง ๆ ทั่วโลก

กระบวนการขึ้นทะเบียนมรดกโลก การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกต้องผ่านกระบวนการที่เข้มงวดและซับซ้อน โดยมีขั้นตอนสำคัญดังนี้ (รูปที่ 6-2)

(1) การจัดทำบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) กระบวนการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก เริ่มต้นด้วยการจัดทำบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ซึ่งเป็นรายการของแหล่งที่มีศักยภาพและควรได้รับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลก ประเทศที่ต้องการเสนอแหล่งมรดกเข้าสู่การพิจารณาจะต้องดำเนินการศึกษาคุณค่าของแหล่งดังกล่าวอย่างละเอียดเพื่อให้แน่ใจว่ามีคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์ที่ยูเนสโกกำหนด หน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น กระทรวงที่เกี่ยวข้อง หรือองค์กรด้านการอนุรักษ์ จะต้องรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรณีวิทยา หรือระบบนิเวศของแหล่งนั้น รวมถึงประเมินสภาพปัจจุบันและความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งมรดก

นอกจากนี้ กระบวนการนี้ยังต้องได้รับการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การจัดทำเวทีเสวนา และการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการแหล่งมรดก เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การขึ้นทะเบียนเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อตรวจสอบความเป็นไปได้แล้ว แหล่งที่ถูกเสนอชื่อจะต้องอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นอย่างน้อยหนึ่งปีเพื่อให้มีระยะเวลาเพียงพอสำหรับการประเมินเบื้องต้นและการจัดเตรียมเอกสารนำเสนอ กระบวนการนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

การขึ้นทะเบียนมรดกโลกยังต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว เพื่อพิสูจน์ว่าแหล่งที่เสนอมีคุณค่าและความโดดเด่นเหนือกว่าแหล่งอื่นที่คล้ายกัน การศึกษานี้รวมถึงการเปรียบเทียบคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ระบบนิเวศ และความสำคัญทางวัฒนธรรม กระบวนการดังกล่าวต้องการความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ นักนิเวศวิทยา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนการเสนอชื่อแหล่งมรดกให้กับยูเนสโก

(2) การจัดทำเอกสารนำเสนอ (Nomination Dossier) การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก จำเป็นต้องมีเอกสารนำเสนอ (Nomination Dossier) ที่ครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งนั้นๆ โดยเอกสารจะต้องอธิบายถึงลักษณะเฉพาะของแหล่งที่เสนอ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่ามีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) ตามหลักเกณฑ์ที่ยูเนสโกกำหนด นอกจากนี้ เอกสารยังต้องระบุแผนการบริหารจัดการ (Management Plan) ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาคุณค่าของแหล่งมรดกในระยะยาว

รูปที่ 6-2 แผนภูมิแสดงขั้นตอนขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

(3) การประเมินและตรวจสอบ (Evaluation and Assessment) เมื่อแหล่งมรดกได้รับการเสนอชื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณา องค์การที่ปรึกษาของยูเนสโก เช่น สภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) และสหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ (IUCN) จะดำเนินการตรวจสอบเอกสาร รวมถึงส่งผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่เพื่อประเมินความเหมาะสมของแหล่งนั้น การตรวจสอบนี้ครอบคลุมการประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับแหล่งมรดก แผนการป้องกันภัยพิบัติ และแนวทางในการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งให้คงอยู่ในสภาพเดิม

(4) การพิจารณาโดยคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee Decision) คณะกรรมการมรดกโลกจะประชุมเพื่อพิจารณาและตัดสินใจว่าจะแนะนำให้ขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกหรือไม่ การตัดสินใจสามารถอยู่ในรูปแบบของการขึ้นทะเบียน การให้ข้อแนะนำเพิ่มเติม หรือการปฏิเสธการเสนอชื่อกระบวนการนี้ต้องอาศัยการลือบบีทางการทูตและการสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประเทศสมาชิกในคณะกรรมการมรดกโลก

จึงกล่าวได้ว่าแนวทางการขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งรัฐบาล นักวิชาการ และชุมชนท้องถิ่น การได้รับสถานะเป็นมรดกโลกไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศในระดับสากล การพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งมรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้แหล่งเหล่านี้สามารถรักษาคูณค่าและความสำคัญของตนเองไว้ได้ในระยะยาว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและประชาคมโลกโดยรวม

6.2 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติทั้งบนบกและทางทะเลรวมกว่า 150 แห่ง ซึ่งเป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติอันสำคัญต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน การบริหารจัดการอุทยานฯ ในทศวรรษใหม่มุ่งยกระดับมาตรฐานสู่ระดับสากล ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างประสบการณ์ใหม่อย่างสมดุล โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชน และองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืนพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6.2.1 ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ

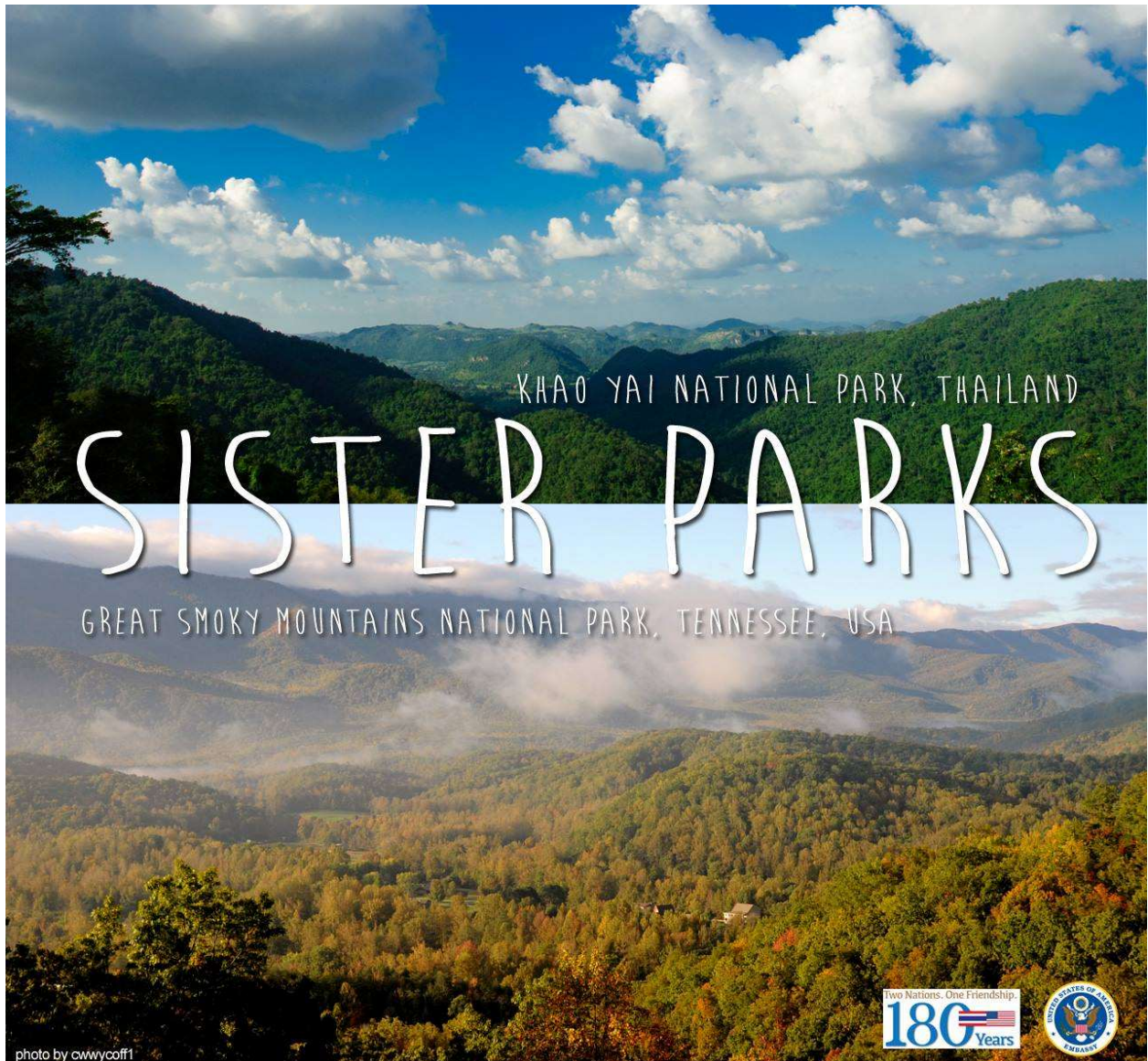
การบริหารอุทยานแห่งชาติของไทยได้รับแรงสนับสนุนจากความร่วมมือระดับนานาชาติตั้งแต่อดีต เช่น ในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (อุทยานฯ แห่งแรกของไทย) ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) อย่าง Dr. George C. Ruhle ซึ่งถ่ายทอดความรู้การจัดการอุทยานให้ไทย นอกจากนี้ ไทยได้เข้าร่วม ความตกลงอนุสัญญาระหว่างประเทศ หลายฉบับ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกของยูเนสโก และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งผลักดันให้อุทยานฯ ไทยต้องยกระดับการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว

ให้ได้มาตรฐานตามพันธกรณีสากล ยกตัวอย่างเช่น การขึ้นทะเบียนพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ (เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง, ดงพญาเย็น-เขาใหญ่) ทำให้ไทยต้องปรับปรุงการป้องกันคุกคามและบริหารจัดการนักท่องเที่ยวตามเกณฑ์ของยูเนสโก ซึ่งช่วยยกระดับมาตรฐานการจัดการให้ทัดเทียมสากล

ผลกระทบของความร่วมมือที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานไทยกับองค์กรระหว่างประเทศช่วยเพิ่มศักยภาพการบริหารและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีสู่นานาชาติ ตัวอย่างเช่น โครงการอุทยานพี่น้อง (Sister Park) ระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กับอุทยานแห่งชาติ Great Smoky Mountains สหรัฐอเมริกา (รูปที่ 6-3) ได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2556 เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรและการบริการนักท่องเที่ยว ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของอุทยานเขาใหญ่ได้มีโอกาสเดินทางดูงานในสหรัฐฯ พบปะผู้เชี่ยวชาญด้านชีววิทยา การศึกษาธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีข้ามพรมแดน ผลที่ตามมาคืออุทยานเขาใหญ่ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมาประยุกต์ใช้ แก้ไขปัญหาการลักลอบและการบุกรุกพื้นที่ได้ดีขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาโปรแกรมอาสาสมัครและการให้ความรู้แก่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งล้วนเป็นผลจากการได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากอุทยานคู่สัญญาที่ประสบความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของสาธารณะ อีกกรณีหนึ่งคือ ความร่วมมือผ่านโครงการวิจัยระหว่างประเทศ เช่น โครงการ Bio-Bridge Initiative ภายใต้อนุสัญญา CBD ซึ่งไทยร่วมกับสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อประเมินคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานมรดกอาเซียน (ASEAN Heritage Parks) โดยเลือกอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตาเป็นพื้นที่นำร่องของไทย ความร่วมมือนี้เน้นการถ่ายทอดเทคนิคประเมินคุณค่าทางสังคมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ตลอดจนจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญเกาหลี-ไทย ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไทยได้รับองค์ความรู้ใหม่ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองควบคู่กับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

กรณีศึกษาจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ ประเทศที่มีชื่อเสียงด้านการจัดการอุทยานและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนล้วนใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา กรณีศึกษาที่โดดเด่น ได้แก่ คอสตาริกา ซึ่งเป็นประเทศเล็กที่สามารถพลิกฟื้นป่าไม้และสร้างเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองครอบคลุมกว่า 26% ของพื้นที่ประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แข็งแกร่ง จนกลายเป็นหนึ่งในจุดหมายด้าน ecotourism ที่สำคัญของโลก โดยรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติคิดเป็นถึง 8.2% ของ GDP ในปี 2016 ความสำเร็จนี้เกิดจากการผานนโยบายรัฐที่เข้มแข็ง (เช่น ระบบบริการสิ่งแวดล้อม PES) เข้ากับการสนับสนุนจากองค์กรนานาชาติ (เช่น ทุนสนับสนุนจากโครงการสิ่งแวดล้อมโลก GEF และการประชาสัมพันธ์เชิงบวกจากองค์กรอนุรักษ์ทั่วโลก) ส่งผลให้คอสตาริกาได้รับรางวัลระดับโลกด้านการอนุรักษ์ และดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงที่สร้างรายได้หมุนเวียนกลับมาสนับสนุนการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง อีกตัวอย่างหนึ่งคือ แอฟริกาใต้ ซึ่งหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ (SANParks) ได้ร่วมมือกับนักลงทุนต่างชาติและองค์กรระหว่างประเทศในการอนุรักษ์สัตว์ป่า (เช่น โครงการปกป้องแรดและช้างร่วมกับกองทุนสัตว์ป่าโลก) ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวซาฟารีระดับโลก ภายใต้การกำกับดูแลตามแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่เป็นมาตรฐานสากล ผลคืออุทยานในแอฟริกาใต้หลายแห่ง (เช่น อุทยานแห่งชาติครูเกอร์) สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

สร้างรายได้หล่อเลี้ยงงานอนุรักษ์และชุมชนท้องถิ่น และยังรักษาระดับประชากรสัตว์ป่าไว้ได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นตัวอย่างของการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างประเทศเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของอุทยานฯ

รูปที่ 6-3 เกรท สโมคกี้ เมาน์เทนในรัฐเทนเนสซีได้เซ็นสัญญาับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เข้าโครงการ "อุทยานพี่น้อง" เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2556 ซึ่งเป็นโครงการระหว่างอุทยานในสหรัฐและในประเทศต่างๆ โดยจับคู่อุทยานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้ช่วยกันแบ่งปันข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการอุทยาน

นอกจากนี้ ความร่วมมือระดับภูมิภาค ก็เป็นอีกแรงขับเคลื่อนหนึ่ง ไทยได้เข้าร่วมโครงการอุทยานมรดกอาเซียนและทำงานใกล้ชิดกับศูนย์อาเซียนเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ (ACB) เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการอุทยานของประเทศในภูมิภาคไปพร้อมกัน เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านการอนุรักษ์

และการท่องเที่ยว การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วม และการพัฒนาฐานข้อมูลกลางด้านความหลากหลาย สิ่งเหล่านี้ช่วยให้อุทยานแห่งชาติของไทยได้เรียนรู้แนวทางที่ดีจากประเทศเพื่อนบ้านและสร้างมาตรฐานระดับภูมิภาคที่สูงขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs)

6.2.2 การบูรณาการกับภาคเอกชนและเครือข่ายนักวิจัย

ความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน นักวิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนและวงการวิชาการมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ โดยรูปแบบความร่วมมือมีหลากหลาย เช่น การร่วมลงทุนระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private Partnership – PPP) ในการพัฒนาและบริหารสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว การสนับสนุนงานวิจัยและนวัตกรรมโดยมหาวิทยาลัย และการจัดกิจกรรมอนุรักษ์หรือท่องเที่ยวเชิงวิชาการที่เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ยุทธศาสตร์การยกระดับอุทยานแห่งชาติไทย ในปัจจุบันได้เน้น “กลไกประชารัฐ” เพื่อดึงทุกภาคส่วนมามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ธรรมชาติ กล่าวคือ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานรัฐ (กรมอุทยานฯ และหน่วยงานท้องถิ่น) กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และนักวิจัย ในการวางแผนและบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกัน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติที่มีผู้แทนภาคธุรกิจและวิชาการเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่อย่างสมดุล นอกจากนี้ รัฐยังส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับกลุ่มจังหวัด ที่รวมแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง (ทั้งในและรอบอุทยาน) เชื่อมโยงกันเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในวงกว้าง และสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาบริการนักท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์หรือไกด์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างงานและกระจายโอกาสสู่ชุมชนโดยรอบ แนวทางเหล่านี้สะท้อนการบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมเพื่อให้อุทยานแห่งชาติกลายเป็น “พื้นที่ท่องเที่ยวของทุกคน” ที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์และร่วมกันดูแล

บทบาทของนวัตกรรม เทคโนโลยี และการลงทุนจากภาคเอกชน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในอุทยานแห่งชาติได้ยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมาก ภาคเอกชนและสถาบันวิจัยมีส่วนช่วยพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ให้ภาครัฐนำไปใช้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือการพัฒนา แอปพลิเคชันมือถือและระบบข้อมูลดิจิทัล (รูปที่ 6-4) เพื่อการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ โดยกรมอุทยานฯ ได้ร่วมมือกับบริษัทเอกชนผู้พัฒนาแอปและนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม สร้างแอปนำทางพร้อมข้อมูลความรู้ธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น แอปที่ใช้บนเส้นทาง Thai-US Friendship Trail ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งนำร่องเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อม แอปนี้ให้ข้อมูลพรรณไม้และสัตว์ป่าตามจุดต่างๆ ผ่านสัญญาณ Bluetooth ช่วยยกระดับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวให้ทั้งสนุกและได้ความรู้ และยังลดการใช้สิ่งพิมพ์ในป่าอีกด้วย DNP คาดหวังว่าจะขยายการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเช่นนี้สู่อุทยานฯ อื่นๆ ต่อไป เพื่อสร้างมาตรฐานใหม่ในการให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากเทคโนโลยีดิจิทัลแล้ว ภาคเอกชนยังมีบทบาทในการนำนวัตกรรมอื่นๆ เข้ามาช่วยบริหารจัดการทรัพยากรและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น การลงทุนติดตั้งระบบพลังงานแสงอาทิตย์และระบบบำบัดน้ำเสียที่ทำการและบ้านพักในอุทยาน (ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต้นทุนระยะยาว), การใช้โดรนและระบบเซ็นเซอร์เพื่อติดตามสภาพป่าและสัตว์ป่า (ช่วยงานวิจัยและการดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว), รวมถึงการพัฒนา นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ใหม่ เช่น เส้นทางชมธรรมชาติแบบเสมือนจริง (VR) หรือศูนย์การเรียนรู้อินเตอร์แอคทีฟ ซึ่งหลายโครงการเกิดขึ้นจากความร่วมมือของนักวิจัยมหาวิทยาลัยและทุนสนับสนุนจากบริษัทเอกชนที่เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาความร่วมมือที่ประสบความสำเร็จ: โมเดลความร่วมมือรัฐ-เอกชนที่ประสบผลสำเร็จในต่างประเทศสามารถนำมาเป็นต้นแบบให้ไทยได้ *กรณีศึกษาที่โดดเด่นคือแอฟริกาใต้* ซึ่งตั้งแต่ปี 2000 SAN Parks ได้ดำเนิน ยุทธศาสตร์การพาณิชยกรรมในอุทยาน โดยให้เอกชนเข้ามาลงทุนพัฒนาและบริหารที่พัก ร้านอาหาร และกิจกรรมท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานภายใต้สัญญาสัมปทานระยะยาวที่เข้มงวด ผลสำเร็จในช่วง 15 ปีแรกคือมีการเพิ่มที่พักคุณภาพระดับ 4-5 ดาวจำนวน 380 แห่งในอุทยานต่างๆ พร้อมกับสร้างรายได้กลับเข้าสู่งานอนุรักษ์กว่า 817 ล้านแรนด์ (ประมาณ 49 ล้านยูโร) อีกทั้งก่อให้เกิดการจ้างงานถึง 1,946 ตำแหน่ง และการสั่งซื้อวัสดุ-บริการจากธุรกิจท้องถิ่นรวม 57 ล้านแรนด์ ซึ่งช่วยบรรเทาความยากจนในชุมชนรอบอุทยานได้อย่างมีนัยสำคัญ ความร่วมมือนี้แสดงให้เห็นว่าการดึงภาคเอกชนที่มีความชำนาญและเงินทุนเข้ามาช่วยสามารถยกระดับมาตรฐานบริการนักท่องเที่ยว (เช่น มีที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานสากล) *พร้อมๆ กับ* สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมกลับมายังภาครัฐและประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับในประเทศไทยเอง ก็เริ่มมีความร่วมมือในลักษณะ PPP และกิจการเพื่อสังคมในเขตอุทยานมากขึ้นเช่นกัน เช่น โครงการบ้านพักนักท่องเที่ยวหรือร้านอาหารที่ให้เอกชนเข้าบริหารภายใต้เงื่อนไขการดูแลสิ่งแวดล้อม, โครงการวิจัยสัตว์ป่าที่มหาวิทยาลัยจับมือกับกรมอุทยานฯ และได้รับทุนจากเอกชน (เช่น การติดปลอกคอติดตามช้างป่าเพื่อป้องกันความขัดแย้งคน-ช้าง), ตลอดจนการจัดประกวดนวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอุทยาน (hackathon) ที่เปิดโอกาสให้สตาร์ทอัพเอกชนเสนอไอเดียใหม่ๆ มาช่วยแก้ปัญหา ซึ่งแนวโน้มเหล่านี้ล้วนส่งสัญญาณเชิงบวกว่าการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติไทย กำลังก้าวสู่ยุคใหม่ที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์

รูปที่ 6-4 แอปพลิเคชันมือถือที่พัฒนาขึ้นเพื่อเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ Thai-US Friendship Trail ในอุทยานฯ เขาใหญ่ ช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลความรู้ตลอดเส้นทางผ่านสมาร์ทโฟน เพิ่มทั้งความสะดวกและประสบการณ์เรียนรู้เชิงอนุรักษ์

6.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพิ่มประสิทธิภาพกลไกความร่วมมือทุกภาคส่วน: รัฐควรจัดตั้งหรือเสริมความเข้มแข็งให้กลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ และชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เช่น เวทีคณะกรรมการร่วมหลายฝ่ายหรือ “ศูนย์ความร่วมมือการบริหารอุทยาน” ที่มีการประชุมสม่ำเสมอเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานงาน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมเครือข่ายองค์ความรู้ระหว่างผู้บริหารอุทยานไทยกับผู้เชี่ยวชาญนานาชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการ *Sister Park* เพิ่มเติมหรือความร่วมมือกับองค์กรอย่าง UNESCO, IUCN ในการอบรมเจ้าหน้าที่ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้อุทยานฯ ไทยได้เรียนรู้แนวปฏิบัติระดับโลกและสามารถปรับใช้ได้ทันที

ส่งเสริมการลงทุนและนวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: รัฐควรวางนโยบายจูงใจให้ภาคเอกชนลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนภายในอุทยาน เช่น ระบบพลังงานสะอาดที่พึ่งพิงเงินเวค และกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ไม่กระทบธรรมชาติ โดยอาจใช้รูปแบบ PPP อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม พร้อมกำหนดส่วนแบ่งรายได้กลับสู่การอนุรักษ์อย่างชัดเจน กรณีของ SANParks ที่ประสบความสำเร็จ

ชี้ให้เห็นว่าโมเดลนี้สามารถสร้างทั้งรายได้และยกระดับคุณภาพประสบการณ์นักท่องเที่ยวได้จริง ขณะเดียวกัน ควรสนับสนุนทุนวิจัยและการประกวดนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ นักวิจัยและผู้ประกอบการรุ่นใหม่พัฒนาเทคโนโลยีมาช่วยแก้ปัญหา เช่น แอปพลิเคชันให้ข้อมูล ระบบบันทึกท่องเที่ยวแบบเรียลไทม์ แพลตฟอร์มจองคิวเข้าพื้นที่ธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: ควรจัดสรรงบประมาณและรายได้จากการท่องเที่ยวมาลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานพื้นฐานที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยาน เช่น เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ปลอดภัย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และระบบเตือนภัย/กู้ภัยที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนระบบสื่อสาร (เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ตหรือวิทยุสื่อสาร) เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การพัฒนาเหล่านี้ควรทำอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติและตามหลักการออกแบบที่ยั่งยืน (เช่น ใช้วัสดุที่กลมกลืน ลดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์มากเกินไป) นอกจากนี้ ควรนำมาตรฐานสากลมาเป็นกรอบในการบริหารจัดการ เช่น เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ GSTC หรือมาตรฐาน “อุทยานสีเขียว” เพื่อประเมินและปรับปรุงการดำเนินงานของอุทยานในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน เช่น ดัชนีความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว รายได้ที่กลับคืนสู่ชุมชน และสถานภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่อุทยาน หากพบจุดอ่อนก็สามารถปรับกลยุทธ์ได้ทันที

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติไทยให้ก้าวสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่หยุดยั้ง ตั้งแต่ความร่วมมือระดับนานาชาติที่นำองค์ความรู้และมาตรฐานโลกมาสู่ไทย ความร่วมมือกับภาคเอกชนและนักวิจัยที่นำนวัตกรรมและเม็ดเงินมาหนุนเสริม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นกำลังสำคัญในการดูแลทรัพยากร เมื่อทุกภาคส่วนทำงานประสานกัน นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เสนอจะสามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้ นั่นคือการทำให้อุทยานแห่งชาติไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับโลกที่สร้างประสบการณ์แปลกใหม่ ประคับประคองความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่ และเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจสังคมของประเทศอย่างแท้จริงและยั่งยืน

6.3 การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ประเทศไทยมีเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอุทยานแห่งชาติให้เติบโตอย่างยั่งยืน และก้าวสู่มาตรฐานสากล โดยอาศัย เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญ กลยุทธ์หลักได้แก่ การใช้ Big Data และ AI เพื่อเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการพัฒนา Smart Tourism Platform เพื่อเพิ่มประสบการณ์ใหม่ให้นักท่องเที่ยว ในรายงานนี้จะวิเคราะห์แนวโน้มดังกล่าว รวมถึงผลกระทบทางระบบนิเวศ การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ ตลอดจนกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พร้อมนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อผลักดันการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติไทยสู่ความยั่งยืนและอัจฉริยะ

6.3.1 การใช้ Big Data และ AI ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

แนวโน้มการประยุกต์ใช้: หน่วยงานด้านอุทยานแห่งชาติของไทยเล็งเห็นความสำคัญของ Big Data และ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการยกระดับการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ “ฐานข้อมูลที่ต้องจัดทำขึ้นต้องมีขนาดใหญ่ หรือที่เรียกกันว่า ‘Big Data’ นั้นมีความหลากหลาย ซับซ้อน และต้องการซอฟต์แวร์ที่รองรับการวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ” ข้อมูลขนาดใหญ่จากทุกองค์ประกอบ (เช่น จำนวนนักท่องเที่ยว สภาพสิ่งแวดล้อม สังคมชุมชน) จะถูกวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีความแม่นยำ และสามารถติดตามตรวจสอบผลได้อย่างทันทั่วทั้งที่ นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติไทยปี 2562 ยังระบุถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศอุทยานฯ โดยจัดทำฐานข้อมูลขนาดใหญ่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และนวัตกรรมดิจิทัลมาช่วยบริหารจัดการ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น IoT และเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มาประยุกต์ใช้เพื่อให้การจัดการอุทยานเกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับแนวโน้มทั่วโลกที่หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวหันมาใช้ประโยชน์จากดิจิทัล เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำ Big Data Roadmap เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวจากหลากหลายแหล่งไว้ในที่เดียว และนำมาใช้กำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การรักษาฐานนักท่องเที่ยวเดิม การหากลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ และการกระจายการท่องเที่ยวสู่เมืองรอง เป็นต้น

ผลกระทบต่อระบบนิเวศและการท่องเที่ยว: การนำ Big Data และ AI มาใช้บริหารจัดการอุทยานส่งผลหลายด้าน ในทางบวก เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจแนวโน้มและแรงกดดันจากการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศได้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างการศึกษาในเกาหลีใต้ใช้ ข้อมูลโซเชียลมีเดียเชิงพื้นที่ (social big data) ร่วมกับสถิตินักท่องเที่ยว เพื่อระบุพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่นและพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางนิเวศซ้อนทับกัน ผลการวิเคราะห์ช่วยให้ผู้จัดการสามารถกำหนดมาตรการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่เฉพาะจุด เพื่อลดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างตรงเป้า นอกจากนี้ AI ยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ตรวจจับการเปลี่ยนแปลงของแหล่งน้ำหรือสภาพแวดล้อมที่เกิดจากภัยโลกร้อน ซึ่งมนุษย์ไม่อาจวิเคราะห์ได้ทั่วถึง เทคโนโลยี AI สามารถจำแนกความแตกต่างของแหล่งน้ำตามธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้าง และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของน้ำทั่วประเทศบราซิลเพื่อคาดการณ์ภาวะแห้งแล้งได้ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้การจัดการระบบนิเวศมีประสิทธิภาพและเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

ในทางกลับกัน หากขาดการบริหารจัดการที่ดี การท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลขนาดใหญ่อาจนำไปสู่ การดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินขีดรองรับ (overtourism) ซึ่งสร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เกินพอดี และอาจกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนใช้ข้อมูลและ AI อย่างสมดุล คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (carrying capacity) ของระบบนิเวศ และดำเนินมาตรการลดผลกระทบคู่ขนาน เช่น ระบบจองล่วงหน้า การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ ตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ: ในภาพรวมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้ภาคการท่องเที่ยวของไทยอย่างมีนัยสำคัญ รายงานของ depa ระบุว่าโครงการ Thailand CONNEX ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มข้อมูลการท่องเที่ยวระดับชาติ สามารถดึงดูดผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเข้าร่วมได้กว่า 100,000 ราย ภายในปีแรก สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่คาดการณ์กว่า 12,000 ล้านบาท ความสำเร็จนี้ช่วยฟื้นฟูอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยที่ซบเซาจากวิกฤตโควิด และขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลมากขึ้น

เมื่อมีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการสามารถพัฒนาสินค้า/บริการที่ตอบโจทย์ได้ตรงจุดเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันกับต่างชาติ ลดการพึ่งพาแพลตฟอร์มต่างประเทศ และกระจายโอกาสทางธุรกิจสู่รายเล็กในท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้ การลงทุนด้าน AI ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยกำลังเร่งตัวอย่างมาก ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งใช้นวัตกรรมสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาว ภาครัฐได้ร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจับมือกับ Huawei เพื่อพัฒนาโครงข่าย 5G, Cloud, AI และ AR/VR สำหรับการท่องเที่ยวอัจฉริยะ สร้างระบบนิเวศใหม่ของการท่องเที่ยวดิจิทัลในไทย ซึ่งคาดว่าจะนำรายได้และการจ้างงานมาสู่เศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

กรณีศึกษาการใช้ Big Data/AI ในการบริหารอุทยานและการท่องเที่ยว:

“กุกุบุรีโมเดล” ประเทศไทย: อุทยานแห่งชาติกุกุบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ เผชิญปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในปี 2567 กรมอุทยานฯ ร่วมกับบริษัทโทรคมนาคม (ทรู คอร์ปอเรชั่น) และองค์กรอนุรักษ์ (WWF-Thailand) พัฒนา ระบบเตือนภัยล่วงหน้าอัจฉริยะ หรือ True Smart Early Warning System (TSEWS) ใช้โครงข่าย 4G/5G ผสานกับเทคโนโลยี AI และอุปกรณ์ IoT ติดตั้งกล้องดักถ่าย (Camera Trap) พร้อมซิมการ์ดทั่วแนวชายป่า เมื่อช้างป่าออกนอกพื้นที่ ระบบจะส่งภาพและพิกัดแบบเรียลไทม์ผ่านโครงข่ายขึ้น Cloud เพื่อแจ้งเตือนไปยังศูนย์ควบคุม เจ้าหน้าที่ภาคพื้นดินและโดรนจะถูกส่งไปผลักดันช้างกลับเข้าป่าทันที ลดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมและความเสี่ยงต่อคนกับช้างได้อย่างมาก โครงการนี้ประสบความสำเร็จจนมีแผนขยาย “กุกุบุรีโมเดล” ไปยังป่าอื่นๆ ทั่วประเทศ เป็นตัวอย่างของการนำนวัตกรรมดิจิทัลมาสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่นได้จริง นอกจากนี้ ระบบดังกล่าวยังเน้นแนวคิด EMPATHY-INSIGHTS-TECHNOLOGY กล่าวคือ เข้าใจความต้องการของทั้งมนุษย์และสัตว์ป่า ใช้พลังของข้อมูลในการตัดสินใจ และนำนวัตกรรมที่เข้าถึงได้มายกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ถือเป็นต้นแบบการจัดการความขัดแย้งคน-สัตว์ป่าด้วย AI ที่ทั่วโลกสามารถนำไปปรับใช้ได้

การป้องกันการลักลอบล่าสัตว์ด้วย AI ในแอฟริกา: อุทยานแห่งชาติคาฟูเอ (Kafue) ในประเทศแซมเบีย ซึ่งมีพื้นที่กว่า 22,400 ตร.กม. และเป็นถิ่นอาศัยของช้างป่ากว่า 6,600 ตัว ประสบปัญหาการล่าสัตว์และลักลอบค้าช้างอย่างหนัก หน่วยงานอุทยานของแซมเบียจึงหันมาใช้ AI (รูปที่ 6-5) เพื่อช่วยปกป้องพื้นที่อนุรักษ์นี้ เริ่มจากการสร้าง “รั้วเสมือน” (virtual fence) ข้ามทะเลสาบความยาว 19 กิโลเมตร พร้อมติดตั้งกล้องอินฟราเรด (FLIR) ตรวจจับและบันทึกการเข้า-ออกของเรือทุกลำในเขตอุทยานตลอด 24 ชั่วโมง ระบบ

อัจฉริยะจะวิเคราะห์ภาพและแจ้งเตือนเจ้าหน้าที่ทันทีเมื่อพบเรือต้องสงสัยลักลอบเข้าพื้นที่ ส่งผลให้การลาดตระเวนและตอบสนองต่อภัยคุกคามทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ช่วยลดเหตุการณ์ล่าสัตว์อย่างชัดเจน นับเป็นการผสมผสาน AI เข้ากับงานพิทักษ์ป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ในทำนองเดียวกัน โครงการ Connected Conservation ในหลายประเทศก็ใช้กล้อง AI และเซ็นเซอร์เฝ้าระวังการรุกรานผืนป่า เพื่อ “ทวงคืนความเขียวขงม” ให้ธรรมชาติ)

รูปที่ 6-5 เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าในศูนย์ควบคุม กำลังใช้ระบบกล้องตรวจการณ์ที่ติดตั้ง AI เพื่อเฝ้าระวังการลักลอบล่าสัตว์ป่าแบบเรียลไทม์ในอุทยานแห่งชาติ (แซมเบีย) ระบบดังกล่าวผสมผสานกล้องอินฟราเรด เซ็นเซอร์ และการวิเคราะห์ด้วยปัญญาประดิษฐ์ ทำให้การตรวจจับผู้บุกรุกและการตอบสนองของเจ้าหน้าที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

การจัดการอุทยานด้วย AI และองค์ความรู้ดั้งเดิมในออสเตรเลีย: ที่อุทยานแห่งชาติคาคาดู (Kakadu) ประเทศออสเตรเลีย มีโครงการ *Healthy Country AI* ซึ่ง Microsoft และหน่วยงานวิจัย CSIRO ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อุทยานและชุมชนชาวพื้นเมือง นำ โดรน บินสำรวจพื้นที่และใช้ AI (ผ่าน Custom Vision) วิเคราะห์วิดีโอจากโดรนร่วมกับภูมิปัญญาชาวพื้นเมืองเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมแบบปรับตัว โครงการนี้ช่วยติดตามการระบาดของวัชพืชต่างถิ่น (เช่น หญ้าแพร่งพันธุ์เร็วที่รุกรานพื้นที่ชุ่มน้ำ อันเป็นถิ่นอาศัยนกน้ำหายาก) และตรวจนับสัตว์ป่า เช่น ห่านป่า ซึ่งชนพื้นเมืองถือเป็น “ดัชนีชี้วัดสุขภาพของผืนดิน” ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยระบบ AI ช่วย

ลดภาระงานภาคสนามที่อันตราย (พื้นที่เต็มไปด้วยจระเข้และหมูป่า) และเสริมการตัดสินใจเชิงนิเวศตามข้อมูลจริงและองค์ความรู้ดั้งเดิมไปพร้อมกัน นับว่าเป็นมิติใหม่ของการจัดการอุทยานอย่างครอบคลุม

จากกรณีศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่า Big Data และ AI เข้ามามีบทบาทในทุกมิติของการบริหารจัดการอุทยานและการท่องเที่ยว ตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวเพื่อวางแผนการตลาด ไปจนถึงการป้องกันการลักลอบล่าสัตว์และลดความขัดแย้งคน-สัตว์ป่า ทั้งนี้ การใช้งานต้องควบคู่กับการพัฒนาบุคลากร (digital upskilling) และโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรองรับ ตลอดจนมีมาตรการกำกับดูแลการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ให้ถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ทุกภาคส่วน

6.3.2 การพัฒนา Smart Tourism Platform เพื่อการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ

แนวคิดและความสำคัญ: Smart Tourism Platform คือแพลตฟอร์มดิจิทัลแบบบูรณาการที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมโยงข้อมูล สินค้า/บริการ และประสบการณ์ท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกันอย่างชาญฉลาด เป้าหมายคือเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์รูปแบบใหม่ที่สะดวก ปลอดภัย และน่าจดจำให้นักท่องเที่ยว แนวทางนี้ได้รับความสนใจอย่างมากหลังสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งนักท่องเที่ยวมองหาการเดินทางที่ “ปลอดภัย สะดวก และเป็นดิจิทัล” ยิ่งขึ้น ในปี 2564 ททท. ได้ประกาศทิศทาง “3Ds” คือ เน้นตลาดท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic tourism), ปฏิวัติสู่ดิจิทัล (Digital revolution) และเสริมสมรรถนะการบริหารที่คล่องตัว (Dynamic capability) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวยุค New Normal ส่งผลให้มีการเร่งพัฒนาแพลตฟอร์มท่องเที่ยวอัจฉริยะของไทย ได้แก่ “Thailand Smart Tourism Platform” ภายใต้แบรนด์ “เพลินไทย” ซึ่งริเริ่มด้วยการทำแอปพลิเคชันแผนที่อัจฉริยะ (Smart Map) ที่ให้ข้อมูลท่องเที่ยวครบวงจรบนสมาร์ตโฟน แพลตฟอร์มดังกล่าวทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางข้อมูลการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวกว่า 1,000 แห่งในกรุงเทพฯ และจังหวัดน่านรองอื่น ๆ ครอบคลุมทั้งแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า และเส้นทางเที่ยวแนะนำ ผ่านแผนที่อินเทอร์แอคทีฟ ผู้ใช้เพียงเลือกจุดหมายปลายทาง ระบบจะแสดงแผนที่อัจฉริยะพร้อมไอคอนประเภทต่าง ๆ (วัด โบราณสถาน ตลาด โรงแรม ฯลฯ) ให้คลิกดูรายละเอียดของสถานที่นั้น ๆ เช่น คำอธิบาย จุดเด่น เวลาทำการที่ตั้ง การเดินทาง มาตรการด้านสุขอนามัย ตลอดจนวิดีโอแนะนำ นอกจากนี้ยังรองรับหลายภาษา (ไทย อังกฤษ จีน) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ และเปิดให้ผู้ใช้เขียนรีวิวแบ่งปันประสบการณ์ได้อีกด้วย แพลตฟอร์ม เพลินไทย นี้เปิดใช้งานฟรีบนอุปกรณ์พกพาโดยไม่ต้องลงทะเบียน ซึ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลท่องเที่ยวได้ทั่วถึง

ตัวอย่างแพลตฟอร์มที่ประสบความสำเร็จ:

Thailand Smart Tourism Platform – “เพลินไทย”: ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนไทย เช่น ททท. กับบริษัท Beyond City Thailand ได้เปิดตัวแพลตฟอร์ม “เพลินไทย” (รูปที่ 6-6) อย่างเป็นทางการที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ เมื่อธันวาคม 2563 (เริ่มต้นในกรุงเทพฯ และวางแผนขยายไปภูมิภาคอื่น) แพลตฟอร์มนี้เน้นความปลอดภัยในยุคหลังโควิด และการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ โดยผสานข้อมูล

แหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับมาตรการสาธารณสุข (เช่น SHA มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย) เพื่อให้นักท่องเที่ยวมั่นใจในการเดินทาง ผลที่ตามมาคือการฟื้นความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว กระตุ้นการเดินทางภายในประเทศ และเตรียมความพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะกลับมาเยือนประเทศไทย

รูปที่ 6-6 พิธีเปิดตัวแพลตฟอร์ม “เพลินไทย” (Ploen Thai) Smart Map โดยความร่วมมือระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและภาคเอกชน เมื่อปี 2563 ที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ แพลตฟอร์มนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Thailand Smart Tourism Platform ที่มุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวและความปลอดภัยในยุคหลังโควิด-19

Thailand CONNEX: แพลตฟอร์มศูนย์กลางการท่องเที่ยวแบบ Business-to-Business (B2B) ที่พัฒนาโดยสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (depa) ร่วมกับภาคเอกชนไทย (เช่น Travizgo Technology) เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการไทยกับตลาดออนไลน์ทั่วโลก แพลตฟอร์มนี้มีธุรกิจเข้าร่วมกว่าแสนราย และนำเสนอสินค้า/บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกว่า 200,000 รายการ ทำหน้าที่เป็น Digital Tourism Data Bank เก็บรวมข้อมูลการท่องเที่ยว และมีระบบ Digital Token กระตุ้นการใช้งาน ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ช่วยให้ผู้ประกอบการรายเล็กสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติผ่าน OTA ระดับโลกได้ง่ายขึ้น ลดการพึ่งพาช่องทางการขายของต่างชาติ และสร้างระบบนิเวศข้อมูลท่องเที่ยวที่ภาครัฐนำไปใช้วางนโยบายต่อไป

แพลตฟอร์มท่องเที่ยวอัจฉริยะในต่างประเทศ: หลายประเทศได้นำร่องใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อยกระดับประสบการณ์นักท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เปิดตัวแอปพลิเคชัน “Yunnan at Your Fingertips” สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ให้บริการข้อมูลการเดินทางแบบครบวงจรครอบคลุม 682 แหล่งท่องเที่ยว และระบบขนส่งสาธารณะทุกแห่งในยูนนานในแอปเดียว ส่วน สปป.ลาว กระทรวงการท่องเที่ยวได้พัฒนาแพลตฟอร์ม 8booking ซึ่งมีระบบจองที่พัก/ทัวร์ออนไลน์ และแอป Lao Bus Navi สำหรับติดตามตารางรถโดยสารแบบเรียลไทม์ในนครหลวงเวียงจันทน์ ช่วยอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเดินทางภายในเมืองได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการทำ *Audio Tour Guide* หลายภาษาในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เพื่อยกระดับประสบการณ์เชิงลึกแก่นักท่องเที่ยวโดยไม่ต้องพึ่งไกด์มนุษย์ ซึ่งประเทศไทยเองก็มีการพัฒนาแนวคิดลักษณะนี้ เช่น การนำ AR/VR มาประยุกต์เป็นไกด์เสมือนในพิพิธภัณฑ์หรืออุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้สัมผัสเรื่องราวผ่านสื่อดิจิทัลที่น่าสนใจ

การเชื่อมโยงแพลตฟอร์มกับภาคส่วนต่างๆ: ความสำเร็จของ Smart Tourism Platform ขึ้นอยู่กับการบูรณาการความร่วมมือหลายภาคส่วน ได้แก่

ภาครัฐ: หน่วยงานท่องเที่ยวและอุทยานต้องจัดทำ ฐานข้อมูลเปิด (Open Data) และ API ที่ให้ภาคเอกชนเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว พักแรม เส้นทาง กิจกรรม และประกาศต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส เช่น การที่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว (Tourism Intelligence Center) ของกระทรวงการท่องเที่ยวฯ รวบรวมข้อมูลจากทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ นับเป็นแหล่งข้อมูลกลางที่แพลตฟอร์มต่าง ๆ สามารถนำไปต่อยอดบริการใหม่ ๆ ได้

ภาคเอกชนผู้ให้บริการท่องเที่ยว: เช่น โรงแรม บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ชุมชนท่องเที่ยว ควรเข้ามาอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างพร้อมเพรียง การที่แพลตฟอร์ม ThailandCONNEX มีผู้ประกอบการเข้าร่วมกว่าหลายหมื่นราย ชี้ให้เห็นว่าการรวมกลุ่มในโลกดิจิทัลจะเพิ่มโอกาสทางธุรกิจของผู้ประกอบการทุกขนาด โดยเฉพาะรายย่อยที่ได้ โชว์เคสสินค้า/บริการแก่ตลาดสากล มากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น หากแพลตฟอร์มสามารถเชื่อมต่อข้อมูลด้านความยั่งยืน เช่น ฐานข้อมูลคาร์บอนฟุตพริ้นท์ของโรงแรม (ที่ไทยกำลังพัฒนา) จะยิ่งตอบโจทย์ตลาดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

องค์กรด้านการอนุรักษ์และชุมชน: แพลตฟอร์มสามารถเป็นสื่อกลางให้องค์กรอนุรักษ์เผยแพร่ข้อมูลการอนุรักษ์ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว (เช่น กฎระเบียบการเที่ยวเชิงนิเวศ มารยาทการชมสัตว์ป่า) และแจ้งเตือนเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ในเขตอุทยานแบบเรียลไทม์ นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นยังสามารถใช้แพลตฟอร์มประชาสัมพันธ์เทศกาลหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างรายได้เพิ่มโดยไม่ต้องผ่านคนกลาง ตัวอย่างเช่น ในแพลตฟอร์มเพลินไทยมีการชักชวนให้ผู้ประกอบการและชุมชนมาลงทะเบียนเพื่อแสดงข้อมูลบนระบบได้ฟรี เป็นการเชื่อมต่อระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการโดยตรง สร้างคุณค่าให้ทุกฝ่าย

ตัวนักท่องเที่ยว: ผู้เดินทางยุคใหม่มักค้นหาข้อมูลและวางแผนด้วยตนเองผ่านช่องทางออนไลน์ แพลตฟอร์มที่ดีจะต้องมี UX/UI ที่ใช้งานง่าย รองรับหลายภาษา มีฟังก์ชันครบตั้งแต่ค้นหาข้อมูล วางแผนเส้นทาง จองบริการ ชำระเงิน (*integrated travel experience*) ตลอดจนระบบรีวิวหรือโซเชียลที่ให้ผู้ใช้แชร์ ประสบการณ์และข้อเสนอแนะ ซึ่งข้อมูลฟีดแบ็กเหล่านี้ล้วนกลายเป็น Big Data บ้อนกลับให้ผู้บริหารนำไป ปรับปรุงการท่องเที่ยวต่อไป เป็นวงจรพัฒนาอย่างไม่สิ้นสุด

เพื่อผลักดันให้อุทยานแห่งชาติไทยก้าวสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวอัจฉริยะอย่างยั่งยืน รายงานนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้:

ส่งเสริมและลงทุนด้านเทคโนโลยีในอุทยานแห่งชาติ: รัฐบาลควรกำหนดยุทธศาสตร์ *Smart National Parks* อย่างชัดเจน ในการจัดสรรงบประมาณสร้าง โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ในพื้นที่อุทยาน เช่น ขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและ IoT ครอบคลุมจุดท่องเที่ยวสำคัญ เพื่อรองรับการติดตั้งกล้อง เซ็นเซอร์และระบบอัจฉริยะต่าง ๆ รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละ อุทยาน (เช่น ระบบแจ้งเตือนภัยสัตว์ป่าอย่างกรณีกุยบุรี) นอกจากนี้ควรจัดตั้ง กองทุนส่งเสริมนวัตกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสนับสนุนสตาร์ทอัพและชุมชนในการพัฒนาแอปพลิเคชัน หรือบริการดิจิทัลที่ช่วยยกระดับการท่องเที่ยวอุทยานอย่างสร้างสรรค์

แนวทางการใช้ Big Data และ AI อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม: ควรมี กรอบธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance) ที่ชัดเจนสำหรับข้อมูลการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่เก็บจากอุทยานแห่งชาติ กำหนดบทบาทผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่เหล่านี้ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุดโดยไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของนักท่องเที่ยวหรือชุมชนท้องถิ่น ควรส่งเสริมหลักการ Open Data ในข้อมูลที่ไม่ละเอียดอ่อน เพื่อให้นักวิจัยและภาคธุรกิจสามารถนำไปต่อยอดนวัตกรรมได้ ขณะเดียวกันต้องมีมาตรการป้องกัน Digital Divide ไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงประโยชน์จาก AI และ Big Data เช่น การอบรมเพิ่มทักษะดิจิทัลให้เจ้าหน้าที่อุทยานและชุมชน การแปลผลข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและส่งกลับไปยังผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย นอกจากนี้ การใช้ AI ในงานอนุรักษ์ต้องคำนึงถึงจริยธรรม (Ethical AI) เช่น ไม่ใช้เพื่อการสอดส่องละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว เก็บเฉพาะข้อมูลที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ และต้องโปร่งใสสามารถอธิบายการทำงานได้

ความร่วมมือรัฐ-เอกชนในการพัฒนาแพลตฟอร์มท่องเที่ยวอัจฉริยะ: ภาครัฐควรสนับสนุน โมเดลความร่วมมือ (Public-Private Partnership) ในการสร้างและขยายแพลตฟอร์มดิจิทัลด้านการท่องเที่ยว เช่น กรณี ททท. จับมือ Huawei พัฒนาแพลตฟอร์ม Smart Tourism และ True ร่วมกับกรมอุทยานฯ พัฒนา โซลูชันการจัดการสัตว์ป่าอัจฉริยะ แสดงให้เห็นว่าการดึงศักยภาพและทรัพยากรจากเอกชนมาผสมผสานกับ ข้อมูลและอำนาจกำกับของรัฐจะเกิดผลสัมฤทธิ์สูง ควรมีการจัดตั้ง คณะทำงานร่วม ระหว่างกระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติฯ กระทรวงการท่องเที่ยวฯ สำนักงานดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจฯ และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อกำกับทิศทางการพัฒนา Smart Tourism Platform ให้สอดคล้องกัน ลดการทำงานซ้ำซ้อน และแบ่งปันข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ควรแสวงหาความร่วมมือกับแพลตฟอร์มระดับโลก (เช่น ความร่วมมือกับ OTA ใหญ่ในการโปรโมตแพลตฟอร์มไทยสู่ต่างประเทศ) และกับประเทศเพื่อนบ้านในด้าน Smart Tourism ภูมิภาค (เช่น โครงการ GMS Smart Tourism ที่ประเทศลุ่มแม่น้ำโขงแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีกัน) เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอัจฉริยะในภูมิภาค

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: รัฐควรลงทุนในระบบ Smart Infrastructure ที่รองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวในระยะยาว เช่น ระบบขายบัตรเข้าชมอุทยานออนไลน์ แบบรวมศูนย์ที่ใช้ บล็อกเชน ป้องกันการปลอมแปลงตั๋วและจำกัดจำนวนคนเข้าตามเกณฑ์ ระบบตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม (คุณภาพน้ำ อากาศ เสียง) แบบเรียลไทม์ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น เพื่อแจ้งเตือนและปรับนโยบายได้ทันที รวมถึงการวางสถานีชาร์จรถยนต์ไฟฟ้าในเขตอุทยานและเส้นทางท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวสีเขียว ตลอดจนการพัฒนา ระบบพลังงานสะอาด และการจัดการขยะอัจฉริยะในแหล่งท่องเที่ยว ลดรอยเท้าคาร์บอนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (สอดคล้องกับโมเดล BCG Economy ที่เน้น Bio-Circular-Green) มาตรการเหล่านี้ต้องอาศัยงบประมาณและการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่เอกชนที่มาร่วมลงทุนโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว เป็นต้น

ยกระดับอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล: ควรปรับปรุงมาตรฐานการบริหารจัดการอุทยานให้เทียบเท่ามาตรฐานโลก เช่น เกณฑ์ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (GSTC) โดยเพิ่มตัวชี้วัดเรื่องการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบในอุทยาน (เช่น มีระบบติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วยข้อมูล มีช่องทางสื่อสารดิจิทัลกับนักท่องเที่ยว) พร้อมทั้งผลักดันให้อุทยานบางแห่งเข้าร่วมโครงการนำร่อง Smart Sustainable Park ระดับนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ควรสร้างการรับรู้แบรนด์ “Thailand Smart & Sustainable Parks” ในสายตาชาวโลก ควบคู่กับการอนุรักษ์ที่เข้มข้น เช่น โปรโมทผ่านงาน Expo หรืองาน ASEAN Tourism Forum เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพที่สนใจเทคโนโลยีและธรรมชาติไปพร้อมกัน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการวางรากฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างยั่งยืนและก้าวสู่ความเป็นผู้นำในเวทีโลก ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ด้วยวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่ชัดเจน การลงทุนที่เพียงพอ และความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการประยุกต์ใช้ Big Data, AI และแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ ท้ายที่สุดแล้ว เทคโนโลยีจะทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อน “การท่องเที่ยวอัจฉริยะ” ที่เสริมพลังให้การอนุรักษ์ธรรมชาติอยู่ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างสมดุล นำพาประสบการณ์ใหม่ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว และรักษาชุมทรัพย์ทรัพยากรธรรมชาติของชาติไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไปอย่างยั่งยืน

6.3.3 แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำ

แนวทางพัฒนาอุทยานแห่งชาติของไทยเพื่อบ่มงูอุทยานคาร์บอนต่ำ สืบเนื่องมาจากภาวะปัจจุบันทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับ “ภาวะโลกร้อน” ปัจจุบันไม่มีประเทศใดในโลกที่ไม่ได้รับรู้ถึงผลกระทบอันรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หนึ่งในสาเหตุหลักของมันคือ ภาวะโลกร้อน การแก้ไขเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นวาระระดับโลกที่ทุกประเทศต้องร่วมมือกันรักษโลกให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ประเทศต่าง ๆ ได้มีการออกมาตรการหรือนโยบายออกมาเพื่อลดภาวะโลกร้อนหลากหลาย การจะยกระดับอุทยานแห่งชาติของไทยเข้าสู่มาตรฐานสากล จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงในการคำนึงถึงการดำเนินการของอุทยานให้เป็นไปตามแนวทางของแผนระดับประเทศ ความกังวลเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งองค์กรระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรื่องภาวะโลกร้อนขึ้นหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (IPCC) ที่ถือเป็นองค์กรระหว่างประเทศชั้นนำ ที่ทำหน้าที่คอยประเมินการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก ซึ่งต่อมาได้มีผลการศึกษายืนยันว่าตัวการสำคัญที่เป็นปัจจัยเร่งให้ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ภาวะโลกร้อนยังนำไปสู่การเกิดขึ้นของข้อตกลงแคนคูน (Cancun Agreement) ที่กระตุ้นให้ประเทศกำลังพัฒนาจัดทำยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน จากยุทธศาสตร์นี้ได้ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการระดับพื้นที่ (Area-Based Management) กล่าวคือ เป็นการจัดการดำเนินการเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอุทยานแห่งชาติแห่งใดแห่งหนึ่งจากฐานเดิมที่ไม่เคยมีการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมาก่อน กลายเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อย่างชัดเจน ความกังวลเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งองค์กรระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรื่องภาวะโลกร้อนขึ้นหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (IPCC) ที่ถือเป็นองค์กรระหว่างประเทศชั้นนำ ที่ทำหน้าที่คอยประเมินการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก ซึ่งต่อมาได้มีผลการศึกษายืนยันว่าตัวการสำคัญที่เป็นปัจจัยเร่งให้ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ภาวะโลกร้อนยังนำไปสู่การเกิดขึ้นของข้อตกลงแคนคูน (Cancun Agreement) ที่กระตุ้นให้ประเทศกำลังพัฒนาจัดทำยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน จากยุทธศาสตร์นี้ได้ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการระดับพื้นที่ (Area-Based Management) กล่าวคือ เป็นการจัดการดำเนินการเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอุทยานแห่งชาติแห่งใดแห่งหนึ่งจากฐานเดิมที่ไม่เคยมีการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมาก่อน กลายเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อย่างชัดเจน

แนวคิดของการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแนวทางอุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ ด้วยเหตุนี้ความสำคัญในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรมจึงถือเป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรเร่งดำเนินการ เพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ง่าย และชัดเจน ติดตามประเมินผลได้ การใช้เทคโนโลยีในการลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เทคโนโลยีการใช้พลังงานทดแทน เทคโนโลยีการใช้ประโยชน์จากก๊าซเรือนกระจก ตลอดจนเทคโนโลยีการประหยัดพลังงานในสาขาต่างๆ โดยคาดหวังว่าการใช้เทคโนโลยีสะอาดและการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจะเป็นการกระตุ้นและเป็นการขับเคลื่อนเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำ อย่างไรก็ตาม แม้เรื่องเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ แต่ปัจจัยหลักที่จะผลักดันเรื่องนี้ให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริงคือ “คน” ที่ควรจะต้องปลูกฝังให้มีความเข้าใจ และตระหนักในเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างน้อยสามประการ ดังนี้

ประการแรก ตระหนักว่าควรลดการปล่อยคาร์บอนให้น้อยที่สุดในทุก ๆ กิจกรรมในอุทยานแห่งชาติ หรือหากมีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ก็ควรจะมีการปล่อยในระดับที่ธรรมชาติสามารถดูดซับได้ (Zero Emission) ทั้งนี้ การดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการเพื่อเจ้าหน้าที่และนักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจ และเลือกที่จะลดปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ตนสามารถทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกมาตรการหรือกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ การปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การดำเนินการตามหลัก 7 GREEN และการนำเกณฑ์ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC) ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 6.1.1

ประการที่สอง ตระหนักว่ารูปแบบการทำกิจกรรมของเจ้าหน้าที่และนักท่องเที่ยวมีผลต่อการเพิ่มหรือลดการปลดปล่อยคาร์บอน คือ ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อเข้าสู่สังคมคุณภาพชีวิตที่ขับเคลื่อนด้วยการเลือกบริโภคสินค้าที่ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ลดการบริโภคที่เกินความจำเป็น เปลี่ยนเป็นการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แต่มีคุณภาพ เพื่อที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า

ประการสุดท้ายสาม ตระหนักว่าการดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติ (Coexistence with Nature) การรู้จักบำรุงและรักษาธรรมชาติให้อยู่คู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสนับสนุนเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ นับเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยโลกลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และลดภาวะโลกร้อนได้ด้วยเช่นกัน

สำหรับแนวทางการปรับตัวของอุทยานแห่งชาติเพื่อนำไปอุทยานคาร์บอนต่ำ การที่อุทยานจะปรับตัวเข้าสู่อุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำนั้น ปัจจัยหลักสำคัญขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ของอุทยานทุกคน หากเจ้าหน้าที่ของอุทยานมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

จากการเกิดภาวะโลกร้อน ก็จะทำให้เกิดการร่วมมือกัน เพื่อดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจกของอุทยานแห่งชาติ ได้อย่างเหมาะสม

ประเด็นแนวทางการดำเนินงานเพิ่มเติมจาก 6.1.1 คือ การเลือกใช้พลังงาน และการจัดการขยะของอุทยานแห่งชาติเพื่อบูรณาการอุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำ

การใช้พลังงานสะอาดและเทคโนโลยีลดคาร์บอน

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหามลพิษทางอากาศเป็นประเด็นสำคัญทั่วโลก การใช้พลังงานสะอาดและเทคโนโลยีลดคาร์บอนเป็นแนวทางสำคัญในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสร้างอนาคตที่ยั่งยืน (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม, 2566)

พลังงานสะอาด (Clean Energy) และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งพลังงานสะอาดที่สำคัญ

- พลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Energy)
- การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ (Solar Panels) บนหลังคาบ้านและอาคาร
- เทคโนโลยีโซลาร์ฟาร์มและโซลาร์ลอยน้ำ (Floating Solar)
- พลังงานลม (Wind Energy)
- ฟาร์มกังหันลมทั้งบนบกและนอกชายฝั่ง
- การพัฒนากังหันลมขนาดเล็กสำหรับบ้านเรือนและธุรกิจ
- พลังงานน้ำ (Hydropower)
- เชื้อเพลิงไฟฟ้าพลังน้ำและระบบพลังงานน้ำขนาดเล็ก
- พลังงานชีวภาพ (Biomass & Biogas)
- การผลิตก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์และของเสียจากภาคเกษตร
- พลังงานไฮโดรเจนสีเขียว (Green Hydrogen)
- ใช้พลังงานหมุนเวียนในการผลิตไฮโดรเจนเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงสะอาด

แนวทางการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ

- การพัฒนาอาคารประหยัดพลังงาน (Green Buildings)
- วัสดุที่เป็นฉนวนกันความร้อน
- ระบบจัดการพลังงานอัจฉริยะ (Smart Grid & Smart Home)
- ยานพาหนะพลังงานไฟฟ้า (EVs - Electric Vehicles)
- รถยนต์ไฟฟ้า รถบัสไฟฟ้า และมอเตอร์ไซค์ไฟฟ้า

- สถานีชาร์จพลังงานที่ใช้พลังงานหมุนเวียน
- ระบบโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid)
- ระบบที่สามารถปรับสมดุลการใช้พลังงานตามความต้องการแบบเรียลไทม์

การบริหารจัดการขยะและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการขยะและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นแนวทางสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดมลพิษ และส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยมุ่งเน้นที่การลดของเสียและการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2565)

หลักการบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ

- แนวคิด 3Rs: Reduce – Reuse – Recycle
 - (1) Reduce (ลดการใช้)
 - ลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว
 - เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้
 - ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สร้างของเสียน้อยลง
 - (2) Reuse (นำกลับมาใช้ซ้ำ)
 - ใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถเติมใหม่ได้ เช่น ขวดน้ำแก้วหรือสแตนเลส
 - ส่งเสริมการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก
 - (3) Recycle (รีไซเคิล)
 - คัดแยกขยะเพื่อนำไปรีไซเคิล เช่น กระดาษ แก้ว โลหะ และพลาสติก
 - ส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุรีไซเคิล
 - การจัดการขยะตามประเภท
 - ขยะอินทรีย์ (Organic Waste)
 - ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ (Compost)
 - ผลิตก๊าซชีวภาพ (Biogas) จากขยะอินทรีย์
 - ขยะอันตราย (Hazardous Waste)
 - จัดเก็บและกำจัดอย่างถูกต้อง เช่น แบตเตอรี่ หลอดไฟ และสารเคมี
 - ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste)
 - รีไซเคิลโลหะมีค่าจากโทรศัพท์ แล็ปท็อป และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

- ขยะพลาสติก (Plastic Waste)
- แปรรูปเป็นวัสดุใหม่ เช่น อิฐพลาสติก เพอร์นิเจอร์ หรือเสื้อผ้า

เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการขยะ

- โรงงานแปรรูปขยะเป็นพลังงาน (Waste-to-Energy)
- เผาขยะเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ลดปริมาณขยะฝังกลบ
- เทคโนโลยีรีไซเคิลขั้นสูง
- ระบบรีไซเคิลพลาสติกแบบเคมี (Chemical Recycling) ที่สามารถเปลี่ยนพลาสติกใช้แล้วให้เป็นน้ำมันหรือวัตถุดิบใหม่

การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

- การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
- ใช้ระบบบำบัดน้ำเสียและนำกลับมาใช้ใหม่
- เก็บน้ำฝนมาใช้ในระบบน้ำประปา
- การบริหารจัดการพลังงาน
- ใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม
- ใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าที่ประหยัดพลังงาน
- เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)
- ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลได้
- ส่งเสริมธุรกิจที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 7

สรุปผล วิจัย และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เติบโตอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่ครอบคลุมหลายมิติ ตั้งแต่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อ การใช้พลังงานสะอาด และการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย แนวทางที่มีประสิทธิภาพต้องผสมผสานการใช้แนวคิด CNT (Conservation and Nature-based Tourism), NZT (Net Zero Tourism), Positive Tourism, Local Touch Tourism, Responsibility Tourism และ 7 Green Concept เพื่อให้การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติมีประสิทธิภาพในระดับสากล เพื่อวางรากฐานและยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ มุ่งสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นสากล ต้องมีการยกระดับมาตรฐานองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว 4 มิติ ดังนี้

(1) แหล่งท่องเที่ยว

(1.1) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน โดยคำนึงถึงหลักความปลอดภัย (Safety) สุขอนามัย (Hygiene) ความสะดวกสบาย (Comfort) และความครอบคลุม (Universal Accessibility) ตามแนวคิด Universal Design เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้อย่างเท่าเทียม โดยพัฒนาให้กลมกลืนกับธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุดตามหลักแนวคิด “เคารพและนอบน้อมต่อธรรมชาติ” โดยให้เป็นไปตามเขตบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และให้ความสำคัญกับการออกแบบเพื่อใช้พลังงานสะอาด

(1.2) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เน้นสร้างประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว โดยอาศัยเอกลักษณ์และความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Trails) เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Nature Learning Trails) พัฒนาใช้แนวคิด “Low Impact Trails” เป็นต้น

(1.3) กำหนด Carrying Capacity ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม เพื่อลดผลกระทบจากการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่มากเกินไป

(1.4) มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environmental Management) เพื่อลดขยะและมลพิษในแหล่งท่องเที่ยว การลดการใช้น้ำในสิ่งอำนวยความสะดวก หรือการใช้ระบบบำบัดน้ำเสียจากธรรมชาติเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น

(1.5) พัฒนาระบบป้องกันและเตือนภัยจากอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติ โดยการประเมินจุดเสี่ยง จัดทำแผน การซักซ้อมแผน การเผชิญเหตุ และการเยียวยา เช่น การทำป้ายเตือน ข้อปฏิบัติ เบอร์โทรฉุกเฉิน

คู่มือปฏิบัติของนักท่องเที่ยวเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการช่วยปฏิบัติงาน เป็นต้น พร้อมทั้งการจัดเตรียมเครื่องมือที่จำเป็นเมื่อเกิดสถานการณ์ต่างๆ

(2) บุคลากรด้านการท่องเที่ยว

(2.1) เพิ่มทักษะเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว เช่น การกู้ภัย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในสถานการณ์ฉุกเฉิน มีการจัดตั้งทีมกู้ภัยเฉพาะทาง (Rescue Team) ได้แก่ กู้ภัยทางน้ำ กู้ภัยบนภูเขา ฯลฯ

(2.2) เพิ่มทักษะเจ้าหน้าที่ด้านการบริการการท่องเที่ยว เช่น ภาษาต่างประเทศ การดูแลบ้านพักและห้องน้ำ มารยาทในการเสิร์ฟอาหาร การนำเที่ยว สุขอนามัยที่จำเป็นสำหรับร้านอาหาร การดูแลร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

(2.3) เพิ่มความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการสื่อสาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตัวในแหล่งท่องเที่ยวให้ปลอดภัยและได้รับความรู้ สร้างความประทับใจและลดผลกระทบต่อระบบนิเวศอีกด้วย

(2.4) เพิ่มทักษะเจ้าหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้เทคโนโลยีหรือสื่อยุคดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูลและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

(2.5) ดูแลและเพิ่มสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มขวัญกำลังใจและได้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและสถานการณ์เศรษฐกิจ

(3) การบริการด้านการท่องเที่ยว

(3.1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวจากทุกภาคส่วน ทั้งชุมชนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อพัฒนาการบริการในอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล เช่น การอนุญาตให้ภาคธุรกิจภาคการท่องเที่ยวเข้ามาจัดบริการนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก หรือร้านอาหาร โดยแบ่งโซนระดับ hi-end และระดับ Local Market in Park เพื่อความหลากหลายของการบริการ

(3.2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติโดยพัฒนาอัตลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติ (Identify Development) สร้างแบรนด์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติและบริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความหลากหลายทางการท่องเที่ยว และจดจำง่ายของนักท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งการผจญภัยเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติคาร์บอนต่ำ เป็นต้น

(3.3) พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล (Website & Mobile App.) เพื่อให้การเข้าถึงข้อมูลของนักท่องเที่ยวสะดวกมากขึ้น ทั้งเรื่องข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การเดินทาง ระบบการจองที่พักและการเข้าอุทยานแห่งชาติโดยใช้ระบบการจองตั๋วออนไลน์ (E-Ticketing)

(3.4) การใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR & AR Marketing) พัฒนา Virtual Tour ให้นักท่องเที่ยวได้ลองสัมผัสประสบการณ์ธรรมชาติก่อนสัมผัสของจริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจ หรือเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้ขาดโอกาส หรือการใช้ AI นำเที่ยว เป็นต้น

(3.5) ส่งเสริมการบริการการท่องเที่ยวโดยการลดของเสียและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตามหลัก “Zero Waste” การใช้พลังงานสะอาด หรือลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์จากนักท่องเที่ยวตามหลัก “Slow Travel”

(3.6) จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำปีเชื่อมโยงธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือส่งเสริม Campaign สะสมแต้มทางการท่องเที่ยว เพื่อรับสิทธิพิเศษ หรือสร้างแพ็คเกจท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์

(4) ชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว

(4.1) พัฒนาโฮมสเตย์และที่พักเชิงอนุรักษ์ เช่น ที่พักแบบ Eco-Lodge ที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติ

(4.2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(4.3) ส่งเสริมการนำเที่ยวโดยคนท้องถิ่น (Local Guides)

(4.4) ส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและภาคธุรกิจ (Community & Business Collaboration) ในการออกแบบกิจกรรมและบริการ รวมถึงแนวทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

(4.5) ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมและอาหารพื้นเมือง โดยใช้แนวคิด Zero-Waste Tourism

(4.6) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน โดยเชื่อมโยงการแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ และยึดหลักความยั่งยืน

(4.7) ปรับผังภูมินิเวศของชุมชนให้เหมาะสมการนำแนวทางจาก 7 Green Concept ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มาใช้ในการจัดการชุมชนและอุทยานแห่งชาติ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในการลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อน และสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

นอกจากนี้ การพัฒนาอุทยานแห่งชาติต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ แนวทางสำคัญที่นำมาใช้ ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity), การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อธรรมชาติ, และการสนับสนุนไกด์ท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 วิจัยและวิเคราะห์ความท้าทายและโอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

7.2.1 ความท้าทายในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ

(1) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการ – ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติหลายแห่งยังขาดระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ เช่น ถนน ทางเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ และการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

(2) ความแปรปรวนของสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ – ปรากฏการณ์สภาพอากาศสุดขั้ว เช่น อุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้นและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ส่งผลให้บางพื้นที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกทำลาย

(3) ความไม่สมดุลของรายได้ในแต่ละอุทยาน – อุทยานแห่งชาติที่มีชื่อเสียงได้รับรายได้สูง ขณะที่อุทยานที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลขาดงบประมาณในการพัฒนาและบำรุงรักษา

(4) ขาดบุคลากรที่มีทักษะการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ – เจ้าหน้าที่อุทยานหลายแห่งยังไม่มีความรู้เชิงลึกด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การบริการนักท่องเที่ยว และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

(5) การจัดการขยะและทรัพยากรภายในอุทยาน – นักท่องเที่ยวบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อม ส่งผลให้มีปัญหาขยะสะสมในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

7.2.2 โอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

(1) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ – การใช้แอปพลิเคชันในการจองตั๋ว ระบบ AI และ IoT สามารถช่วยบริหารจำนวนนักท่องเที่ยวและติดตามการใช้ทรัพยากรได้ดีขึ้น

(2) แนวโน้มการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ – ปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความสนใจในการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญสำหรับอุทยานแห่งชาติไทย

(3) การส่งเสริม Positive Tourism และ Local Touch Tourism – อุทยานสามารถพัฒนาโมเดลที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน เช่น การสนับสนุนโฮมสเตย์ ตลาดสินค้าพื้นเมือง และการจัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

(4) การพัฒนาอุทยานแห่งชาติให้เป็น Net Zero Tourism (NZE) – ด้วยแนวคิด NZE สามารถนำพลังงานสะอาดมาใช้ในอุทยาน เช่น การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ ระบบขนส่งพลังงานไฟฟ้า และการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

7.3.1 การบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ

(1) ปรับปรุงโครงสร้างงบประมาณให้สะท้อนรายได้ของอุทยานแต่ละแห่ง โดยนำรายได้จากอุทยานที่ทำเงินสูงมาอุดหนุนอุทยานที่ขาดแคลนงบประมาณ หรือเพิ่มสัดส่วนเงินรายได้ประเภท ข ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จากร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 30 เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยว

(2) พัฒนากลไกการบริหารจัดการเงินอุทยานแห่งชาติที่โปร่งใส เพื่อให้เกิดการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมการอนุรักษ์ ลดความกังวลใจของทุกภาคส่วนในการจัดสรรหรือการใช้เงินอุทยานแห่งชาติ โดยการแสดงข้อมูลแบบเรียลไทม์ผ่านทางสื่อออนไลน์ต่างๆ

7.3.2 การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติ

(1) ใช้ระบบวิเคราะห์ข้อมูล Big Data และ AI เพื่อคาดการณ์แนวโน้มของนักท่องเที่ยวและปรับปรุงการบริหารจัดการ

(2) พัฒนา Smart Tourism Platform เพื่อให้ข้อมูลแบบเรียลไทม์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม จำนวนผู้เข้าชม และการแจ้งเตือนเหตุฉุกเฉิน

7.3.3 การพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

(1) นำมาตรฐานสากล เช่น GSTC (Global Sustainable Tourism Council) และ 7 Green Concept มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการบริหารจัดการ

(2) ส่งเสริมให้ทุกอุทยานแห่งชาติมีแนวปฏิบัติด้าน Zero Waste Tourism และ Net Zero Carbon เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

7.3.4 การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

(1) พัฒนากลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผ่านการจัดสรรเงินอุทยานแห่งชาติให้กับชุมชนโดยตรง ผ่านเครือข่าย อส.อส. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและภูมินิเวศของชุมชนให้เชื่อมโยงและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ ยังสร้างความตระหนักในการร่วมเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ลดภัยคุกคามต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้อีกด้วย

(2) สนับสนุนให้ภาคเอกชนและองค์กรอนุรักษ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือบริการที่ต้องใช้งบประมาณและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ลดภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติด้านการท่องเที่ยว ทำให้ภารกิจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติ

(3) สนับสนุนบทบาทของคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติให้มากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ เพื่อสร้างองค์ความรู้และเพิ่มประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สรุป

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนต้องใช้แนวทางที่บูรณาการทั้งด้านนโยบาย เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แนวคิดเช่น CNT, NZT, Positive Tourism และ 7 Green Concept เป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่รักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้อุทยานแห่งชาติไทยก้าวสู่มาตรฐานระดับโลกได้ในอนาคต รวมถึงการลดความกังวลใจของทุกภาคส่วนในการใช้เงินอุทยานแห่งชาติ และพัฒนาอุทยานแห่งชาติที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน และลดผลกระทบต่อระบบนิเวศจากการท่องเที่ยวของมนุษย์ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม. *คู่มือการลดก๊าซเรือนกระจกสำหรับประชาชน*. 2566.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. *คู่มือการประเมินเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน*. 2565.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. *คู่มือดำเนินงานตามเกณฑ์อุทยานแห่งชาติสีเขียว*. 2563.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.. *นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ*. 2563.
- ธนกร จินดาตวงรัตน์ และคณะ. "แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยุคปกติใหม่." *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, vol. 6, no. 3, 2566, pp. 671–685. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/SSRUJPD/article/view/263651>.
- ทรงธรรม สุขสว่าง. "การจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยยุค 4.0." *วารสารมณีบุรพา*, vol. 33, 2563, pp. 37-45.
- แนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ญัณฐนันท์ คำทอง และเพชรรัตน์ โลวิชากรติกุล. 2558.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ*. กรมการท่องเที่ยว.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. *นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. *พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานอุทยานแห่งชาติ*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2566.
- สุเทพ สิงห์มาพะ. *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน*. 2560.
- สิริกร มหามิตร. *แนวทางการพัฒนาเกาะล้านสู่แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว (7 GREEN)*. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *คู่มือแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. 2565.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. *การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านโคกไคร ต.มะรุ่ย อ.ทับปุด จังหวัดพังงา*. 2557.

มูลนิธิโลกสีเขียว. สืบค้น 11 มีนาคม 2568. <https://greenworld.or.th>.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. ข้อมูลสถิติ 2566 อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปี 2566. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 133 หน้า.

ASEAN Centre for Biodiversity. *Collaborative Research on Ecotourism... ASEAN Heritage Parks*. 2016.

Bangkok Post. "Khao Yai Blazes Brave New Trail." *Bangkok Post*, 20 Feb. 2019.

BIOFIN. *Costa Rica – Overview of Biodiversity Finance*. 2021.

Hemnath Khatiwada. "Langtang Locals Call for Fair Share of Tourism Earnings." *Annapurna Express (Nepal)*, 29 Dec. 2024.

National Park Service (USA). "Smokies Signs Sister Park Arrangement with Thailand Park." *News Release*, 20 Sep. 2013.

OpenAI. *ChatGPT (Mar05 Version)*. 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

Southern & East African Tourism Update. "SANParks Calls for Submissions for Management of New Kruger Lodge." 2018.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นางสาวกรวรรณ สุขจำลอง

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2540 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์ สาขาจุลชีววิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พ.ศ. 2555 ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะวนศาสตร์ สาขาการจัดการลุ่มน้ำและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ 3-5 ศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อมเขต 1 นนทบุรี กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
- นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 5-7ว สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 นนทบุรี สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 7ว-ปัจจุบัน สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นายชยาวิทย์ หวังเจริญรุ่ง

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2537 ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วิศวกรรมเครื่องกล) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2543 ปริญญาโท Master of Science (Mechanical System), The University of Texas at Austin USA.
- พ.ศ. 2548 ปริญญาเอก Doctor of Philosophy (Biomechanics), The University of Texas at Austin USA.

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนน้ำเสียอุตสาหกรรม กองจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ
- ปรีक्षा สถาบันน้ำเพื่อความยั่งยืน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2554 - 2555)
- ที่ปรึกษา คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ (วาระปี 2565 - 2568)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนน้ำเสียชุมชน กองจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ
- ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเลียม ปิโตรเคมี และเคมี

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นายชัยพล จันทะวัง

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปริญญาโท สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปริญญาเอก สาขา Environmental and Conservation Sciences,
North Dakota State University: USA

ประวัติการทำงาน

- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 สระบุรี (2541 - 2546)
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑ เชียงใหม่ (2546 - 2554)
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2554 - 2566)
- กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม (2566 - ปัจจุบัน)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมเด็กและเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อสกุล นายปัญญา ติดมา

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ปริญญาโท เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- หัวหน้าสวนพฤกษศาสตร์ฝอยลม 60 พรรษา มหาราชินี จังหวัดอุดรธานี (พ.ศ. 2542-2563)
- ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 10 (อุดรธานี) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2563-2567)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- ผู้อำนวยการส่วนจัดการสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2567-ปัจจุบัน)
- หัวหน้าสวนพฤกษศาสตร์พุแค จังหวัดสระบุรี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2567-ปัจจุบัน)

ประวัติย่อผู้ศึกษา

ชื่อสกุล นายสุพล คำเสนาะ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2544 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2554 ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- หัวหน้าศูนย์ฝึกอบรมที่ 6 (เจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า) สำนักบริหารกลาง พ.ศ. 2563 - 2564
- หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหาดวนกร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 3 สาขาเพชรบุรี พ.ศ. 2564 - 2565
- อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 3 (บ้านโป่ง) พ.ศ. 2555 - 2566
- อุทยานแห่งชาติน้ำตกเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 3 (บ้านโป่ง) พ.ศ. 2566 - 2567

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา จังหวัดสตูล สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 (นครศรีธรรมราช)

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นายวรุตม์ ศิริกิม

ประวัติการศึกษา

- ประกาศนียบัตรวิชาการป่าไม้ โรงเรียนป่าไม้ กรมป่าไม้
- ปริญญาตรี BACHELOR OF SCIENCE IN FORESTRY ARANETA UNIVERSITY PHILIPPINES
- ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบาย และการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกริก

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- ส่วนภูมิสารสนเทศ สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2564 – 2566)
- สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้ (พ.ศ. 2566)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
- ผู้อำนวยการส่วนผลิตกล้าไม้ สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ (พ.ศ. 2566 - ปัจจุบัน)

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นายอดิชาติ อินทองคำ

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาประมง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
- ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีววิทยา มหาวิทยาลัยทักษิณ

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการประมง ระดับ 3 (พ.ศ. 2538) กรมประมง
- นักวิชาการประมง ระดับชำนาญการพิเศษ (พ.ศ. 2558 – ปัจจุบัน) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนกลาง (พ.ศ. 2565 - 2567)
กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- ผู้อำนวยการส่วนวิชาการและการศึกษาวิจัยระหว่างประเทศ (พ.ศ. 2567 - 2568)
กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก (พ.ศ. 2568 - ปัจจุบัน)
กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก
สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นายกิตติ ขาววิเศษ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2541 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาธรณีวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี
- พ.ศ. 2551 ปริญญาโท วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาธรณีวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- นักธรณีวิทยา ระดับ 3 - นักธรณีวิทยา ระดับชำนาญการ กองธรณีวิทยา (พ.ศ. 2542 - 2551)
- นักธรณีวิทยา ระดับชำนาญการพิเศษ สำนักงานทรัพยากรธรณี เขต 3 (ปทุมธานี) (พ.ศ. 2560 - 2564)
- ผู้อำนวยการส่วนจัดการข้อมูลแผนที่ และห้องสมุด ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (พ.ศ. 2565-2568)
- ผู้อำนวยการส่วนบริหารจัดการแหล่งมรดกธรณี กองธรณีวิทยา (พ.ศ. 2568-ปัจจุบัน)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ผู้อำนวยการส่วนบริหารจัดการแหล่งมรดกธรณี กองธรณีวิทยา

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นางประภาวดี โอตรวรรณะ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2538 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (ธรณีวิทยา) คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. 2544 ปริญญาโท Master of Geoscience (Hydrogeology) มหาวิทยาลัย Curtin University of Technology, Western Australia
- พ.ศ. 2555 ปริญญาเอก PhD. Civil Engineering (Hydrogeology) มหาวิทยาลัย Queen's University Belfast, Northern Ireland, United Kingdom

ประวัติการทำงาน

- นักธรณีวิทยา 3 - 4 ฝ่ายแปลความหมายข้อมูลธรณีฟิสิกส์ทางอากาศ กองเศรษฐกิจธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี
- นักธรณีวิทยา 5 - 6 ฝ่ายแผนงานและวิชาการน้ำบาดาล กองน้ำบาดาล กรมทรัพยากรธรณี
- นักธรณีวิทยาชำนาญการ สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาลและสำนักสำรวจประเมินศักยภาพน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
- นักธรณีวิทยาชำนาญการพิเศษ สำนักทรัพยากรน้ำบาดาลเขต 6 (ตรัง) สำนักสำรวจประเมินศักยภาพน้ำบาดาลและสำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำบาดาล

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักธรณีวิทยาชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนางานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำบาดาล

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล : นางสาวฐิติณัฐ ศักรานุกิจ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2547 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2549 ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- นักวิชาการชำนาญการ สำนักสื่อสารองค์กร (2560-2562)
- นักวิชาการชำนาญการ สำนักพัฒนาศักยภาพและเผยแพร่องค์ความรู้ (2562-2565)
- นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักพัฒนาศักยภาพและเผยแพร่องค์ความรู้ (2565-ปัจจุบัน)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักพัฒนาศักยภาพและเผยแพร่องค์ความรู้
องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)